

UNIWERSYTET PAPIESKI JANA PAWŁA II
W KRAKOWIE
WYDZIAŁ TEOLOGICZNY

o. mgr lic. Edward Pracz, C.s.S.R.

Duszpasterstwo ludzi morza
w europejskich ośrodkach
Stella Maris

Rozprawa doktorska
napisana na seminarium naukowym
z homiletyki i komunikacji religijnej
pod kierunkiem
ks. prof. dra hab. Henryka Sławińskiego
Kraków 2022

Autor: o. mgr lic. Edward Pracz, C.s.S.R.

Tytuł: Duszpasterstwo ludzi morza w europejskich ośrodkach *Stella Maris*

Promotor: ks. prof. dr hab. Henryk Sławiński

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Kraków 2021

Stron 203

ABSTRAKT

Ludzie morza są szczególną grupą adresatów apostolskiej działalności Kościoła. Najczęściej pracują z dala od domu. Z tego powodu zorganizowane zostało specjalistyczne duszpasterstwo ludzi morza. Niniejsz rozprawa ma na celu możliwie wszechstronne scharakteryzowanie ośrodków *Stella Maris* w Europie w aspekcie historycznym, geograficznym, a także omówienie podmiotu działalności duszpasterskiej i apostolskiej, jej adresatów, celów, osiągnięć i mankamentów oraz sformułowanie postulatów do dalszej działalności Kościoła na rzecz ludzi morza. Głównym problemem rozprawy jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób powstały, gdzie się znajdują ośrodki *Stella Maris* w Europie i na czym polega realizowana w nich troska o ludzi morza. Rozprawa liczy pięć rozdziałów. Pierwszy omawia narodziny, uprawomocnienie i organizację duszpasterstwa ludzi morza; drugi – powstanie, rozwój i charakterystykę ośrodków *Stella Maris* w Europie; trzeci - cele europejskich ośrodków *Stella Maris*; czwarty charakteryzuje adresatów duszpasterstwa ludzi morza; piąty rozdział zawiera ewaluację działalności europejskich ośrodków *Stella Maris*.

SŁOWA KLUCZOWE

Duszpasterstwo, apostołstwo, ludzie morza, Apostołstwo ludzi morza, *Stella Maris*, ITF

KEY WORDS

Pastoral Care, Apostolate, People of the Sea, Apostleship of the Sea, *Stella Maris*, ITF

Spis treści

Spis treści	4
Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
1. Narodziny, uprawomocnienie i organizacja duszpasterstwa ludzi morza	18
1.1. Początek i rozwój duszpasterstwa ludzi morza	18
1.1.1. Pierwsze działania środowiska morskiego.....	18
1.1.2. Uprawomocnienie duszpasterstwa ludzi morza.....	23
1.2. Organizacja duszpasterstwa ludzi morza	28
1.2.1. Krajowa organizacja duszpasterstwa ludzi morza	28
1.2.2. Regionalna organizacja duszpasterstwa ludzi morza.....	34
1.2.3. Ogólnoswiatowa organizacja duszpasterstwa ludzi morza.....	38
2. Powstanie, rozwój i charakterystyka ośrodków „Stella Maris” w Europie	42
2.1. Kraje nadmorskie w Europie.....	42
2.2. Rozwój ośrodków Stella Maris w wybranych krajach.....	44
2.2.1. Ośrodki Stella Maris w Belgii.....	47
2.2.2. Ośrodki Stella Maris w Chorwacji.....	50
2.2.3. Ośrodki Stella Maris w Danii.....	52
2.2.4. Ośrodki Stella Maris w Francji	54
2.2.5. Ośrodki Stella Maris w Hiszpanii	58
2.2.6. Ośrodki Stella Maris w Irlandii.....	60
2.2.7. Ośrodki Stella Maris na Malcie	63
2.2.8. Ośrodki Stella Maris w Niderlandach	66
2.2.9. Ośrodki Stella Maris w Niemczech	68
2.2.10. Ośrodki Stella Maris w Polsce	71
2.2.11. Ośrodki Stella Maris w Portugalii.....	76
2.2.12. Ośrodki Stella Maris na Ukrainie.....	77
2.2.13. Ośrodki Stella Maris w Wielkiej Brytanii.....	79
2.2.14. Ośrodki Stella Maris we Włoszech.....	82
3. Cele europejskich ośrodków Stella Maris.....	86
3.1. Przepowiadanie Dobrej Nowiny	86
3.2. Liturgia i nabożeństwa ludu Bożego	89
3.2.1. Sprawowanie sakramentów.....	90
3.2.2. Sprawowanie sakramentaliów.....	93
3.2.3. Nabożeństwa ludu Bożego.....	95
3.3. Budowanie wspólnoty ludzkiej w środowisku morskim.....	98
3.3.1. Ochrona i wspieranie ludzkiej godności	99
3.3.2. Chrześcijańskie świętowanie	103
3.3.3. Współpraca ekumeniczna	109

3.3.4.	Towarzystwo morskiej społeczności akademickiej.....	111
3.3.5.	Integrowanie środowiska morskiego przez publikacje	112
3.4.	Socjalna troska o ludzi morza	114
3.4.1.	Zabezpieczanie potrzeb bytowych	115
3.4.2.	Opieka prawna	121
3.4.3.	Opieka medyczna.....	122
3.4.4.	Pomoc w komunikacji społecznej.....	123
3.4.5.	Okazanie gościnności i umożliwienie rekreacji.....	125
3.4.6.	Opieka nad rodzinami osieroconymi	127
4.	Ludzie Morza	130
4.1.	Marynarze.....	130
4.2.	Rybaczy - zapomniani marynarze	134
4.3.	Pracownicy portowi.....	137
4.4.	Pracownicy platform wydobywczych	137
4.5.	Studenci i pracownicy szkół morskich.....	138
4.6.	Emerytowani ludzie morza.....	139
4.7.	Pasażerowie statków wycieczkowych.....	139
5.	Próba oceny działalności ośrodków <i>Stella Maris</i> w Europie	142
5.1.	Osiągnięcia duszpasterstwa ludzi morza	142
5.1.1.	Kontynuacja działań zainicjowanego w Glasgow przed ponad stu laty	142
5.1.2.	Networking - wspólnotowe działanie DLM w Europie	144
5.1.3.	Współpraca ekumeniczna	145
5.1.4.	Współpraca duszpasterstwa z instytucjami świeckimi	147
5.1.5.	Duszpasterstwo podejmujące inicjatywę.	147
5.2.	Trudności i braki duszpasterstw ludzi morza	148
5.2.1.	Braki odpowiedniego personelu.....	149
5.2.2.	Brak zrozumienia roli duszpasterstwa morskiego	150
5.2.3.	Trudności egzystencjalne, społeczne i prawne	151
5.2.4.	Trudności związane z pandemią Covid-19	152
5.2.5.	Trudności związane z inwazją Rosji na Ukrainę	154
5.3.	Wyzwania i postulaty	155
5.3.1.	Potrzeba ośrodków <i>Stella Maris</i> na Wschodzie Europy	155
5.3.2.	Potrzeba tekstów obrzędowych.....	156
5.3.3.	Lepsze wykorzystywanie środków komunikacji społecznej	157
5.3.4.	Propozycja Uniwersytetu Trzeciego Wieku dla ludzi morza.....	158
5.3.5.	Duszpasterstwo na statkach pasażerskich	159
	Zakończenie	162
	Bibliografia	168
1.	Źródła.....	168

Pismo Święte.....	168
Dokumenty Stolicy Apostolskiej	168
Dokumenty poszczególnych biskupów	173
Źródła dotyczące działalności ośrodków <i>Stella Maris</i>	174
2. Literatura przedmiotu.....	179
3. Literatura pomocnicza.....	182
Aneksy	189
Aneks 1. Przesłanie Prezydenta Polski do uczestników XXII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza.....	189
Aneks 2. Korespondencja dotycząca założenia ośrodka <i>Stella Maris</i> w Petersburgu	191
Aneks 3. Korespondencja dotycząca ośrodka <i>Stella Maris</i> w Pireusie	197

Wykaz skrótów

ACA	– Konferencja kardynałów i arcybiskupów francuskich (fr. l'Assemblée des cardinaux et des archevêques).
AM	– „Apostolatus Maris”, Vatican 1972-2017.
AMIC	– Apostolatus Maris Internationale Consilium
AOS	– Apostleship of the Sea.
BDLM	– „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, Gdynia 1988-2007.
CSsR	– Congregatio Sanctissimi Redemptorist
DLM	– Duszpasterstwo Ludzi Morza
FMA	– Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki (łac. Congregatio Filiarum Mariae Auxiliatrici)
GT	– Tonaż brutto (ang. Gross Tonnage)
ICMA	– Międzynarodowe Chrześcijańskie Stowarzyszenie Morskie (ang. International Christian Maritime Association).
ILO	– Międzynarodowa Organizacja Pracy (ang. International Labour Organization).
I.M.C.	– Stowarzyszenie Chrześcijańskiej Młodzieży Morskiej (fr. Jeunesse Maritime Chrétienne)
IMO	– Międzynarodowa Organizacja Morska (ang. International Maritime Organization).
ITF	– Międzynarodowa Federacja Transportowców (ang. International Transport Federation).
KADOC	– Katolickie Centrum Dokumentacji (ang. Documentation and Research Centre on Religion Culture and Society)
MLC	– Konwencja o pracy na Morzu, 2006 (ang. Maritime Labour Convention).
MOP	– Międzynarodowa Organizacja Pracy
NATO	– Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (ang. North Atlantic Treaty Organization)
OFM	– Zakon Braci Mniejszych (łac. Ordo Fratrum Minorum)
PCPCMIP	– Papieska Rada do spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących (ang. Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerants People).
POM	– “People on the Move”, Vatican 1971-2016.
PSC	– Inspektorat Państwa Portu (ang. Port State Control).
SGIAM	– Międzynarodowy Sekretariat Generalny <i>Apostolatus Maris</i>

- SWII – Sobór Watykański II, *Konstytucje-dekrety-deklaracje. Tekst łaciński i polski*, Poznań 1968.
- Suppl. – Suplement
- TEU – Jednostka statystyczna, która odpowiada jednemu kontenerowi liczącemu 20 stóp, czyli 6.1m
- UNO – Organizacja Narodów Zjednoczonych (ang. United Nation Organization).

Wstęp

1. Kościół troszczy się o marynarzy w szczególny sposób, ponieważ uznaje, że styl ich życia jest szczególny: marynarze są oddzieleni od rodziny, przyjaciół, otoczenia, wspólnoty parafialnej, wpływając na kilka miesięcy w podróż statkiem. Na specyfikę ich życia i pracy wpływa między innymi mieszkanie na statku w ściśle ograniczonej przestrzeni, z różnymi ludźmi, których sobie nie dobrali, z którymi muszą się porozumiewać, często z barierami językowymi, jeść to, co zostanie przygotowane, pracować z członkami załogi o różnym wykształceniu, kulturze, światopoglądzie i przekonaniach religijnych¹.

Statek przebywa w porcie przez krótki czas, a wszyscy członkowie załogi są zwykle zajęci załadunkiem i wyładunkiem tak, że często nie mają czasu na odpoczynek lub zejście na ląd. Apostolat morski przybywa do marynarzy na statkach i w portach, aby pokazać, że Kościół o nich nie zapomni. Jeśli nie mogą być zaangażowani w normalne życie swojej wspólnoty parafialnej, apostolat morski przypomina marynarzom, że Kościół troszczy się o nich i że są oni częścią wielkiej rodziny Bożej rozsianej po całym świecie. Doświadczenia kapelanów portowych pokazują, że spotkania z marynarzami na statkach i w ośrodkach dla marynarzy „Stella Maris” są bardzo cenione i dostarczają marynarzom impulsów duchowych, podnoszą poczucie wartości i godności oraz pewność siebie².

Praca marynarzy jest niezwykle przydatna, wręcz konieczna dla społeczeństwa. Od starożytnych czasów towary transportowane były drogą morską. Tak jest i dziś. Konsumenci odwiedzający sklepy nie często zastanawiają się, jak towar znalazł się na półce w sklepie. Tymczasem dziewięćdziesiąt procent ładunków na świecie przewozi się szlakami morskimi³. Towary te transportowane są drogą morską pomiędzy dużymi portami bazowymi na świecie a następnie przewożone są przez mniejsze statki do mniejszych portów, a z nich przez barki, pociągi i samochody ciężarowe do centrów logistycznych, a potem do magazynów sklepowych. Na specjalnie do tego zbudowanych statkach transportowana jest ropa naftowa, gaz, węgiel, drewno, a także produkty rolne i ryby. Ponadto drogą morską przemieszczają się ludzie. Transport morski i turystyka morska to ogromne gałęzie przemysłu. Dla zobrazowania warto powiedzieć, że największe statki masowe i kontenerowce mają długość nawet do 400 metrów, czyli ponad trzy boiska do piłki nożnej⁴. Przewożą

¹ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), <http://apostolat-mora.blogspot.com/2009/07/sto-je-to-apostolat-mora.html> (odczyt: 1.1.2022).

² Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.,

³ P. Turkson, *Sea Sunday Message 2021*, „Stella Maris” (August 2021), s. 8-9.

⁴ *Największe kontenerowce świata – przegląd*, <https://www.gospodarkamorska.pl/najwieksze-kontenerowce-swiatea-przeglad-56659> (odczyt: 4.4.2022).

one towary o wadze do 400 tys. ton⁵ lub 24 tys. kontenerów TEU⁶. Wyliczono, że aby przewieźć towar o wadze 23756 TEU, trzeba użyć 1358 samolotów, 44 składy pociągów lub 14072 ciężarówki⁷.

Mówiąc o świecie morskim, oprócz aspektu przemysłowego, trzeba uwzględnić także aspekt ludzki. Myśl tę podkreślił Jan Paweł II w homilii do ludzi morza 11 czerwca 1987 roku w Gdyni: „Morze mówi człowiekowi o potrzebie szukania się nawzajem. O potrzebie spotkania i współpracy. O potrzebie solidarności międzyludzkiej i międzynarodowej”⁸.

Na nieco inny, to jest duchowy, aspekt zwrócił uwagę hiszpański biskup promotor duszpasterstwa ludzi morza, Luis Quinteiro Fiuza. W liście napisanym z okazji niedzieli morskiej w 2011 r. zauważył, że na środku oceanu w samotności, w bezpośrednim kontakcie z żywiołem, łatwiej jest odkryć obecność Boga i nauczyć się modlitwy. „W kaplicy Szkoły Wojskowej Marynarki Wojennej w Marín znajduje się tablica z takim oto napisem:

«Niech ten, kto nie wie, jak się modlić,

Wyruszy na morza.

Zobaczy, jak szybko się uczy,

bez kogoś, kto by go uczył»⁹.

Ponieważ życie i praca marynarzy przebiega w specyficznych warunkach, zrodziła się potrzeba otoczenia ich specjalistyczną opieką duszpasterską. Z oddolnych inicjatyw, o czym będzie mowa, zrodziło się *Stella Maris* – „Dzieło Duszpasterstwo Ludzi Morza”, które jest największą na świecie na świecie organizacją odwiedzającą statki w 332 portach, angażującą 227 kapelanów portowych na świecie; działającą w 53 centrach dla ludzi morza na całym świecie¹⁰. Według dorocznego raportu za 2020 rok *Stella Maris*, łączna liczba kapelanów i wolontariuszy na całym świecie wynosi ponad 1000 osób. Działają oni w 60 krajach¹¹. Pełnią oni posługę skierowaną do ogromnej liczby ludzi morza na całym świecie. We flocie handlowej zatrudnionych jest około miliona pięciuset tysięcy marynarzy, a w rybołówstwie około czterdziestu jeden milionów¹².

⁵ *Giant Valemax Ship Delivers Nearly 400,000 Tons of Iron Ore to New Malaysian Terminal*, <https://gcaptain.com/berge-everest-vloc-delivers-iron-ore-malaysian-terminal-vale/>, (odczyt: 4.4.2022)

⁶ *Largest container ship: The Ever Ace sets world record*, <https://www.worldrecordacademy.org/world-records/transport/largest-container-ship-the-ever-ace-sets-world-record-312375> (odczyt: 4.4.2022). TEU to jednostka statystyczna, która odpowiada jednemu kontenerowi liczącemu 20 stóp, czyli 6.1m [*Glossary for transport statistics*. 5th edition, 2019, s. 127; <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/10013293/KS-GQ-19-004-EN-N.pdf/b89e58d3-72ca-49e0-a353-b4ea0dc8988f?t=1568383761000> (dostęp 4.4.2022)].

⁷ *Kolejny gigant w DCT. MSC Ambra po raz pierwszy w Gdańsku*, <https://biznes.trojmiasto.pl/Kolejny-gigant-w-DCT-MS-C-Ambra-po-raz-pierwszy-w-Gdansk-u-n142892.html> (odczyt: 5.4.2022)

⁸ Jan Paweł II, *Homilia skierowana do ludzi morza*, Gdynia (11.06.1987), nr 6, <http://www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/747> (odczyt: 13.10.2021)

⁹ „*El que no sepa rezar | que vaya por esos mares | verá lo pronto que aprende | sin enseñárselo nadie*” – L.Q. Fiuza, Obispo promotor del Apostolado del Mar, *Transmitir la fe dentro de la familia marinera, Fiesta de la Virgen del Carmen*, 2011 (20.6.2011), <https://social.conferenciaepiscopal.es/fiesta-de-la-virgen-del-carmen-2011/> (odczyt: 31.12.2021).

¹⁰ *Stella Maris is a Catholic charity supporting seafarers worldwide*, “Stella Maris” August (2020), s. 2.

¹¹ *Stella Maris Annual Review 2020*, <https://www.stellamaris.org.uk/wp-content/uploads/2021/06/Stella-Maris-Annual-Review-2020-online.pdf> (odczyt: 2.1.2022), s. 4-5.

¹² G. Pyżlak, *Troska o rodziny w sytuacjach trudnych*, Lublin 2020, s. 145, przyp. 260.

Marynarze są dotknięci rozłąką z rodziną; dotkliwie odczuwają brak ojca w rodzinie, narażeni są na ataki piratów albo też na opuszczenie w portach wskutek bankructwa armatorów. Duszpasterstwo ludzi morza wychodzi naprzeciw osobom, których życie i praca przebiega w bardzo trudnych warunkach¹³.

Jak zauważył Jan Paweł II, „Miłość i przyjęcie drugiego człowieka są pierwszą i najbardziej skuteczną metodą ewangelizacji”¹⁴. Słowa te mają duże znaczenie dla duszpasterstwa ludzi morza, którego członkowie kładą nacisk na przywitanie i przyjęcie marynarzy zarówno w porcie, jak i w swych ośrodkach. W dobie intensywnych migracji ludzkich uwydatnia się ogromna rola duszpasterstwa ludzi morza jako duszpasterstwa specjalistycznego skierowanego do ludzi w drodze.

2. Trzeba przyznać, że polska literatura teologiczna na temat duszpasterstwa ludzi morza jest nader skromna. Liczba publikacji w Polsce na ten temat jest niewielka. Omawiane tu zagadnienie duszpasterstwa specjalistycznego było podejmowane do tej pory jedynie w niepublikowanych pracach naukowych i raczej w wąskim zakresie, skupionym na działalności omawianego duszpasterstwa w Polsce. Najobszerniejszym dotychczas opracowaniem jest niepublikowana, istniejąca jedynie w maszynopisie rozprawa doktorska ks. ppłk. dr. Sławomira Piotra Gadowskiego, pt. „Duszpasterstwo Ludzi Morza w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne” obroniona na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w 2012 roku. Rozprawa ta jest próbą opisanego duszpasterstwa ludzi morza z pewnego dystansu, przez autora, który był bardziej obserwatorem aniżeli uczestnikiem omawianego duszpasterstwa.

Inną rozprawą doktorską, która podjęła problematykę dotyczącą środowiska morskiego jest praca Marty Waśkiewicz pt. „Uwarunkowania społeczne etosu ludzi morza. Na podstawie badań socjologicznych przeprowadzonych wśród marynarzy zatrudnionych w gdyńskich firmach”¹⁵. Rozprawa ta, napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Janusza Mariańskiego, jest studium socjologicznym, w którym zagadnienia dotyczące duszpasterstwa ludzi morza zostały potraktowane zupełnie marginalnie.

Poza tym należy wymienić fragmentaryczne, ale cenne opracowanie autorstwa Angelo Boretto, zamieszczone jako jeden z rozdziałów w monografii „Duszpasterstwo specjalistyczne. Praca zbiorowa” pod redakcją Ryszarda Kamińskiego i Bogusława Drożdża. Opracowanie to jest jednak bardzo szczątkowe. Jego autor omawia niektóre kwestie aż nadto szczegółowo, a inne, dość istotne – pomija¹⁶.

¹³ *Stella Maris Annual Review 2020*, dz. cyt., s. 5.

¹⁴ Jan Paweł II, *Address to the XVI Plenary Assembly of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People*, “People on the Move”, 36 (2004) nr 96, s. 5.

¹⁵ M. Waśkiewicz, *Uwarunkowania społeczne etosu ludzi morza. Na podstawie badań socjologicznych przeprowadzonych wśród marynarzy zatrudnionych w gdyńskich firmach*, praca doktorska, Lublin 2006.

¹⁶ A. Boretto SVD, *Duszpasterstwo ludzi morza*, w: *Duszpasterstwo specjalistyczne. Praca zbiorowa*, red. R. Kamiński, B. Drożdż, Lublin 1998, s. 113-139.

Koniecznien trzeba odnotować istnienie publikacji autorstwa Józefa Kroka pod tytułem „Igranie z Lewiatanem. Początki *Stella Maris* w Gdyni” wydanej w 2001 roku¹⁷. Książka ta omawia genezę i rozwój pierwszej placówki *Stella Maris* w Polsce. Ma ona wartość o tyle, że została napisana przez osobę, która zainaugurowała działalność tej placówki. Są w niej omówione trudne początki duszpasterstwa ludzi morza w Polsce oraz liczne szczegóły dotyczące organizacji i budowy placówki *Stella Maris* w Gdyni. Ponadto publikacja zawiera cenne wspomnienia autora z jego udziału w kongresach i konferencjach organizowanych przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Jest to jednak publikacja pozbawiona aparatu naukowego, a więc ma jedynie charakter popularyzatorski.

Istotną przy omawianej problematyce jest niepublikowana praca magisterska piszącego te słowa pt. „Duszpasterstwo ludzi morza w świetle współczesnego nauczania Kościoła” obroniona w 2010 roku na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie¹⁸. Innym ważnym źródłem informacji na omawiany temat jest artykuł naukowy doświadczonego kapelana rejsów oceanicznych, Henryka Sławińskiego, który dokładnie opisał posługę kapelana statków wycieczkowych¹⁹.

Poza tym istnieją fragmentaryczne opracowania bądź wzmianki dotyczące duszpasterstwa ludzi morza w *Encyklopedii Katolickiej*²⁰, artykułach naukowych²¹ czy monografiach na inne tematy. Na przykład Grzegorz Pyżlak uwzględnił rodziny marynarzy w swojej monografii z 2020 roku zatytułowanej „Troska o rodziny w sytuacjach trudnych”²².

Warto jeszcze zaznaczyć, że ukazała się rozprawa doktorska, obroniona w 2012 roku na Uniwersytecie Warmińskim w Olsztynie, dotycząca prawosławnego duszpasterstwa w marynarce wojennej w Polsce w latach 1995-2012 autorstwa księdza mitrata Aleksandra Szełomowa, proboszcza olsztyńskiej parafii prawosławnej²³. Jednakże ta problematyka wykracza daleko poza obszar zainteresowania autora niniejszej rozprawy.

Również literatura zagraniczna nie omawia dokładnie podejmowanego tu zagadnienia. Istnieją interesujące opracowania dotyczące różnych opieki duszpasterskiej uwzględniającej wiele aspektów życia i pracy marynarzy. Godnym odnotowania jest wydana przez Papieską Radę do Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących w 2001 roku w języku angielskim monografia François le Galla pod tytułem „The Apostleship of the Sea «Stella Maris». The Pastoral Care of Seafarers”²⁴.

¹⁷ J. Krok, *Igranie z Lewiatanem. Początki Stella Maris w Gdyni*, Bernardinum, Pelplin 2001.

¹⁸ E. Prac, *Duszpasterstwo ludzi morza w świetle współczesnego nauczania Kościoła*, [m]s] Kraków 2010.

¹⁹ H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie na przykładzie posługi kapelana statków wycieczkowych*, „Roczniki Teologiczne”, t. 67 (2020), nr 12, s. 149-164.

²⁰ E. Prac, *Morskie Duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 13, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2009, kol. 309-310.

²¹ E. Prac, *John Paul II's contribution to development of the Apostleship of the Sea*, „Polonia Sacra” 18 (2014), nr 3 (36), s. 95-107.

²² G. Pyżlak, *Troska o rodziny...*, dz. cyt., s. 142-149.

²³ A. Szełomow, *Duszpasterstwo prawosławne w Marynarce Wojennej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1995-2012*, Olsztyn 2013, ss. 261.

²⁴ F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”. The Pastoral Care of Seafarers*, Vatican 2001.

Traktuje ona w dużym skrócie o historii omawianego duszpasterstwa i opisuje różne aspekty jego działalności.

Podsumowując stan badań, należy stwierdzić, że nie ma dotychczas całościowego opracowania działalności ośrodków *Stella Maris* w Europie. Niniejsza rozprawa jest więc nowatorska, oryginalna i uzupełnia braki w badaniach naukowych.

4. Temat rozprawy brzmi „Duszpasterstwo ludzi morza w europejskich ośrodkach *Stella Maris*”. Duszpasterstwo to aktywność, która urzeczywistnia w świecie zbawcze dzieło Chrystusa. Inaczej ujmując, duszpasterstwo to działanie Chrystusa wraz z Jego mistycznym ciałem Kościołem, aby umożliwić zbawienie ludziom w aktualnym czasie i miejscu pobytu²⁵. Zaś ludzie morza to znaczna grupa społeczna, do której Jan Paweł II w *Liście apostolskim «motu proprio» o Duszpasterstwie Ludzi Morza*. «*Stella Maris*» zaliczył takie osoby, jak: marynarze, rybacy, pracownicy, portowi, pracownicy platform wydobywczych, studenci i pracownicy szkół morskich, emerytowani ludzie morza, a także renciści, którzy wskutek ciężkiej pracy na morzu utracili zdrowie²⁶. Ponadto do ludzi morza należy zaliczyć pracowników obsługujących pasażerów rejsów wycieczkowych i wszystkich podróżujących drogą morską.

Mówiąc z kolei o europejskich ośrodkach *Stella Maris* mamy na uwadze placówki utworzone i funkcjonujące w Europie pod patronatem i w ściśle określonych strukturach Kościoła rzymskokatolickiego. Omawiamy w pracy placówki w czternastu krajach, ponieważ są lub były aktywne i reprezentowane przez delegacje albo biskupów promotorów podczas Światowych Kongresów Duszpasterstwa Ludzi Morza.

Kontynent europejski otoczony jest przez trzynaście akwenów morskich. Spośród czterdziestu siedmiu krajów europejskich, piętnaście nie ma dostępu do morza, a trzydzieści dwa go mają. Z punktu widzenia duszpasterstwa ludzi morza region Europy jest jednym z ośmiu regionów wyróżnionych w regionalnej organizacji duszpasterstwa ludzi morza. Nie we wszystkich krajach nadmorskich funkcjonują placówki *Stella Maris*. Przyczyny takiego stanu rzeczy są różnorodne, o czym będzie mowa przy analizie powstania, rozwoju i charakterystyce ośrodków *Stella Maris* w Europie. Tu wystarczy nadmienić, że ośrodki *Stella Maris* to przystanie socjalne, humanitarne i duchowe dla ludzi morza. Mogą oni oczekiwać w nich pomocy zarówno duchowej, humanitarnej, socjalnej jak i materialnej.

Przy omawianym zagadnieniu trzeba uwypuklić problemy terminologiczne. Otóż w języku angielskim funkcjonuje rozpowszechniona nazwa *Apostleship of the Sea*, co stanowi odpowiednik łacińskiej nazwy *Apostolatus Maris*. Ponadto duszpasterstwo ludzi morza występuje pod nazwą *Stella Maris*. Różnorodność stosowanego nazewnictwa wynika z faktu, że najpierw jeden z założycieli

²⁵ Por. G. Pyżlak, *Troska o rodziny...*, dz. cyt., s. 144.

²⁶ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza. Stella Maris* (10.4.1997), Vatican City 1997, art. II, § 1; tekst polski, s. 54.

duszpasterstwa ludzi morza, Peter Anson, zaprojektował logo i wykorzystał nazwę *Apostleship of the Sea*, któremu odpowiada łacińska nazwa *Apostolatus Maris*. Pius XI w konstytucji *Duc in altum* z 17 kwietnia 1922 r. posłużył się nazwą *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Duc in altum*. Z kolei nazwa *Stella Maris* jest stosowana zamiennie z *Apostolatus Maris* oraz *Apostleship of the Sea*. Patronką organizacji jest Matka Boża czczona jako *Stella Maris*²⁷. Duszpasterstwo ludzi morza jest najbardziej znane pod tą właśnie nazwą. Do jej upowszechnienia przyczynił się Jan Paweł II we wspomnianym już *Liście apostołskim «motu proprio» o duszpasterstwie ludzi morza, «Stella Maris»*²⁸. O ile w łacińskim tytule tego listu jest mowa o apostołacie morskim *Apostolatus Maritimi Opera*, w języku angielskim *the Work of the Maritime Apostolate*, w hiszpańskim *La Obra del Apostolado del Mar*, we włoskim *L'Opera dell'Apostolato Marittimo*, w niemieckim *Das Apostolat des Meeres*, we francuskim *L'Oeuvre de l'Apostolat Maritime*, o tyle w języku polskim jest zastosowana nazwa *Dzieło Duszpasterstwa Ludzi Morza*.

Termin „apostolstwo” pochodzi z języka greckiego od czasownika „apostello” – „posyłam” i rzeczownika „apostolos” – „posłany”. Odpowiada mu łaciński wyraz „apostolatus” – „apostolat”. W tym sensie „Apostolat to udział ochrzczonych w zbawczym posłannictwie Chrystusa. Urzeczywistnia się on przez realizację podstawowych funkcji powszechnego kapłaństwa wszystkich ochrzczonych, a więc: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Celem apostołatu jest szerzenie Królestwa Bożego na ziemi”²⁹.

Według Soboru Watykańskiego II, „Cały Kościół jest apostołski, ponieważ jest «posłany» na cały świat. Wszyscy członkowie Kościoła, choć na różne sposoby, uczestniczą w tym posłaniu. «Powołanie chrześcijańskie jest również ze swojej natury powołaniem do apostołstwa». «Apostolstwem» nazywa się «wszelką działalność Ciała Mistycznego», która zmierza do rozszerzenia «Królestwa Chrystusa po całej ziemi»³⁰. Apostolstwo, którym zajmujemy się w tej pracy jest działalnością zmierzającą do rozszerzenia Królestwa Chrystusa szczególnie w środowisku ludzi morza.

Ze względu na istniejące problemy terminologiczne oraz w celu unikania powtórzeń w niniejszej rozprawie będziemy posługiwać się zamiennie terminami duszpasterstwo ludzi morza, w skrócie DLM, *Apostleship of the Sea*, w skrócie AOS, czyli apostołat morski, *Stella Maris*. Mamy świadomość, że nie są to synonimy, niemniej jednak terminy te zostały użyte zamiennie w dokumentach papieskich. Trzeba przy tym pamiętać, że w środowisku ludzi morza rolę *lingua franca*

²⁷ Por. PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Workers*, Vatican City 1990, s. 19.

²⁸ Jan Paweł II, *List apostołski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., tekst polski, 53-62. Dokument wydany w Watykanie w wielu językach na okładce ma tytuł po angielsku: John Paul II, *Stella Maris. Apostolic Letter Motu Proprio on the Maritime Apostolate* (AAS LXXXIX, 10 April 1997).

²⁹ E. Weron *Apostolstwo*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Lublin 2006, s. 61.

³⁰ Sobór Watykański II, dekret *Apostolicam actuositatem*, 2; KKK 863.

spełnia obecnie język angielski, a duszpasterstwo ludzi morza zarówno w Europie, jak i na świecie rozpoznawane jest pod nazwami: *Apostleship of the Sea* (AOS) i *Stella Maris*.

Tak jak przez wieki marynarze, nawigując, wpatrywali się w układ gwiazd, tak też zawierzają swoje życie prowadzeniu i opiece Matki Bożej Gwiazdzie Morza - *Stella Maris*, aby nie zgubić właściwego kursu w życiu. To jest przyczyna, dla której kluby i centra apostolatu na całym świecie noszą nazwę *Stella Maris*. Charakterystyczny duży napis na placówce w pobliżu portu wraz z logo pozwala marynarzom rozpoznać placówki duszpasterstwa³¹.

Warto w tym kontekście przytoczyć słowa genialnego teologa, papieża Benedykta XVI, który w homilii wygłoszonej we wspomnienie Imienia Matki Bożej, 12 września 2009 roku podał znakomitą, maryjną interpretację nazwy *Stella Maris*: „Zgodnie z kalendarzem Kościoła, wspominamy dziś Imię Maryi. W Niej, która była i jest całkowicie zjednoczona z Synem, z Chrystusem, ludzie pogrążeni w mrokach i cierpieniach tego świata znaleźli oblicze Matki, która dodaje odwagi na dalszą drogę. W tradycji zachodniej imię «Maryja» zostało przetłumaczone jako Gwiazda Morza. Zawiera się w nim to właśnie doświadczenie: ileż razy nasze dzieje przypominają niezgłębione morze, którego fale groźnie uderzają w łódź naszego życia? Niekiedy noc zdaje się nieprzenikniona. Często można odnieść wrażenie, że władzę ma tylko zło, a Bóg jest nieskończenie daleki. Często w oddali udaje się nam dostrzec wielkie Światło, Jezusa Chrystusa, który zwyciężył śmierć i zło. Lecz wtedy widzimy bardzo blisko światło, które się zapaliło, gdy Maryja powiedziała: «Oto ja służebnica Pańska». Jasno widzimy światło dobroci, które z Niej bije. W dobroci, z jaką Ona sprzyjała i wciąż wychodzi naprzeciw wielkim i małym aspiracjom wielu ludzi, rozpoznajemy bardzo po ludzku dobroć samego Boga. W swojej dobroci daje światu wciąż na nowo Jezusa Chrystusa, czyli wielkie Boże Światło. On dał nam swoją Matkę jako Matkę naszą, abyśmy nauczyli się od Niej mówić «tak», dzięki któremu stajemy się dobrzy»³².

5. Celem rozprawy doktorskiej jest możliwie wszechstronne scharakteryzowanie ośrodków *Stella Maris* w Europie w aspekcie historycznym, geograficznym, a także omówienie podmiotu działalności duszpasterskiej i apostolskiej, jej adresatów, celów, osiągnięć i mankamentów oraz sformułowanie postulatów do dalszej działalności Kościoła na rzecz ludzi morza w kontekście zmieniających się uwarunkowań. Zasadne jest więc przedstawienie genezy i rozwoju ośrodków duszpasterstwa ludzi morza *Stella Maris* w Europie, opis ich aktualnej działalności, a także nakreślenie perspektywy dalszego ich rozwoju.

³¹ Por. PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 1990, s. 150 [97-183]; także w: PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, "People on the Move" 40 (April 2008) nr 106 Suppl. 2, s. 97-183, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom2008_106-suppl-II/rc_pc_migrants_pom106-suppl-II_manual-aos-en.html (odczyt: 1.2.2022).

³² *Benedict XVI Pays Homage to Mary Star of the Sea*, „Apostolatus Maris” 103 (2009), nr 3, s. 6.

6. Głównym problemem rozprawy jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób powstały, gdzie się znajdują ośrodki *Stella Maris* w Europie i na czym polega realizowana w nich troska o ludzi morza.

7. Na problematykę pracy składają się odpowiedzi na następujące pytania: Jaka jest geneza duszpasterstwa ludzi morza w Europie? W jaki sposób powstawały i rozwijały się ośrodki *Stella Maris* w Europie? Jak zorganizowane jest duszpasterstwo ludzi morza w wymiarze lokalnym, regionalnym i światowym? Jakie są cele działalności tych ośrodków i kim są adresaci duszpasterstwa ludzi morza? Na ostatnim etapie postępowania badawczego będzie można odpowiedzieć na pytania o osiągnięcia, trudności i braki oraz wyzwania i postulaty duszpasterstwa ludzi morza.

8. Istotnym bodźcem do podjęcia badań skłonił autora brak monografii pokazującej możliwie całościowy obraz działalności duszpasterstwa ludzi morza w Europie. Jest to bardzo specyficzny odcinek działalności Kościoła, ale w niewystarczającym stopniu poddany refleksji naukowej. Upoważnieniem do kompetentnego opracowania podjętej tu problematyki jest osobiste doświadczenie autora rozprawy jako koordynatora duszpasterstwa ludzi morza w Europie nominowanego przez Papieską Radę do Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących na trzy kadencje, czyli razem siedemnaście lat (2002-2019). Funkcja ta połączona była z funkcją nominowanego przez Episkopat Polski krajowego dyrektora duszpasterstwa ludzi morza w Polsce od 20 maja 1998 roku aż dotychczas, a także ze związaną z tym odpowiedzialnością za ośrodek *Stella Maris* w Gdyni od 1993 roku aż do dziś. Osobiste doświadczenie autora rozprawy obejmuje również posługę duszpasterską na statkach rybackich, na wycieczkowcach, a także na „Darze Młodzieży”, jak również wieloletnią pracę wśród marynarzy, którzy przyplývają do portu w Gdyni.

9. Za materiał źródłowy niniejszej rozprawy posłużyły dokumenty Stolicy Apostolskiej: dokumenty papieskie, biuletyny Papieskiej Rady, homilie i przemówienia papieskie, a ponadto raporty krajowych dyrektorów duszpasterstwa ludzi morza w Europie, dokumenty archiwalne europejskich ośrodków *Stella Maris*, a także unikalne dokumenty zachowane w osobistym archiwum autora rozprawy. Warto zaznaczyć, że dużym ułatwieniem w przeprowadzeniu kwerendy i dotarciu do źródeł w Bibliotece Watykańskiej była wieloletnia współpraca autora rozprawy z Papieską Radą ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących w charakterze regionalnego koordynatora duszpasterstwa ludzi morza w Europie.

Problemem przy cytowaniu źródeł pochodzących z wielu krajów i pisanych w różnych językach jest brak jednolitości w zapisie numerów i dat periodyków. Niektóre biuletyny morskie zamieszczają numery wydania, inne tylko miesiąc i rok. Nierzadko teksty publikowane w biuletynach nie podają autora tekstu. W takich przypadkach pozostaje jedynie podanie tytułu i odsyłaczy do źródła. Trzeba rozumieć, że nie wszystkie osoby posługujące w ośrodkach *Stella Maris* i opracowujące biuletyny mają wystarczającą wiedzę dotyczącą pracy wydawniczej.

10. W rozprawie została zastosowana najpierw metoda historyczna, która pozwoliła opisać genezę i rozwój duszpasterstwa ludzi morza w Europie w aspekcie historycznym a także metoda analizy i metoda opisowa ukazująca stan tego duszpasterstwa w aspekcie geograficznym. Ponadto wykorzystana została także metoda paradygmatu teologii pastoralnej, która czerpie z inspiracji papieża Jana XXIII. W encyklice *Mater et Magistra* z 15 maja 1961 roku Jan XXIII wyjaśnił, że „zasady nauki społecznej wprowadza się zazwyczaj w życie w trzech kolejnych etapach: najpierw bada się, jaki jest rzeczywisty stan rzeczy, następnie dokonuje się wnikliwej oceny tego stanu w świetle wspomnianych zasad, a wreszcie ustala się, co można i należy uczynić, by podane zasady wprowadzić w życie odpowiednio do okoliczności miejsca i czasu. Te trzy etapy postępowania określa się nieraz słowami: «zbadać, ocenić, działać»»³³.

W zasadniczej części niniejszej rozprawy, po wprowadzeniu historycznym, zastosowano wspomniane wyżej etapy postępowania badawczego: omówiono uprawomocnienie działalności duszpasterstwa ludzi morza i jego włączenie w struktury Stolicy Apostolskiej, co łączyło się z określeniem zasadniczych celów działania ośrodków „Stella Maris” w Europie (etap kryteriologiczny); następnie dokonano opisu aktualnego stanu badanych ośrodków duszpasterstwa ludzi morza w Europie (etap kairologiczny); a wreszcie poddano działalność tych ośrodków krytycznej ewaluacji, co pozwoliło opisać osiągnięcia, trudności i braki, a w konsekwencji możliwe było sformułowanie postulatów dla przyszłej działalności ośrodków *Stella Mari* w Europie, aby mogły one jeszcze lepiej wykorzystać tkwiący w nich potencjał (etap prakseologiczny).

11. Strukturę rozprawy wyznacza abstrakt i słowa kluczowe, spis treści, wykaz skrótów, a po nim wstęp, w którym omówiono ważność zagadnienia, wyjaśniono zakres pojęć występujących w tytule, cel rozprawy, jej główny problem i problematykę, uzasadnienie badań, ogólne omówienie źródeł i zastosowaną metodę badawczą. Zasadniczą część rozprawy tworzy pięć rozdziałów. W pierwszym omówiono narodziny, uprawomocnienie i organizację duszpasterstwa ludzi morza. W drugim rozdziale poddano analizie powstanie i rozwój ośrodków *Stella Maris* w Europie i dokonano ich charakterystyki. Treścią trzeciego rozdziału rozprawy są cele europejskich ośrodków *Stella Maris*, zgodne z zasadniczymi celami, jakie Jezus Chrystus wyznaczył założonemu przez siebie Kościołowi. Czwarty rozdział poświęcony został dokładnej charakterystyce adresatów duszpasterstwa ludzi morza. Ostatni zaś, piąty rozdział rozprawy stanowi krytyczną refleksję nad działalnością europejskich ośrodków *Stella Maris*. Po zasadniczej części rozprawy umieszczone jest zakończenie i bibliografia zawierająca wykaz wykorzystanych źródeł, literaturę przedmiotu i literaturę pomocniczą. Na końcu umieszczone zostały aneksy, w których znalazły się dokumenty źródłowe z osobistego archiwum autora rozprawy.

³³ Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra* (15 maja 1961), 236.

1. Narodziny, uprawomocnienie i organizacja duszpasterstwa ludzi morza

Ludzie morza żyją i podejmują pracę w szczególnych warunkach. Specyfika ich życia i pracy zdecydowała o potrzebie zorganizowania duszpasterstwa ludzi morza (DLM). Zanim przybrało ono ściśle określone struktury organizacyjne funkcjonowało początkowo jako oddolna inicjatywa. Poniżej omówimy narodziny i rozwój duszpasterstwa ludzi morza oraz organizację tego duszpasterstwa.

1.1. Początek i rozwój duszpasterstwa ludzi morza

Pierwsze inicjatywy zmierzające do otoczenia ludzi morza specjalistyczną opieką duszpasterską były podejmowane oddolnie w związku z potrzebami dostrzeganymi przez gorliwych duszpasterzy, zwłaszcza przez niektóre zgromadzenia zakonne. Stopniowo działalność poszczególnych ludzi była konsolidowana i przybierała coraz lepiej zorganizowane struktury, przekształcając się z czasem w ogólnoswiatową organizację zarządzaną przez Stolicę Apostolską.

1.1.1. Pierwsze działania środowiska morskiego

Historia duszpasterstwa ludzi morza jest dokumentowana od drugiej połowy XIX stulecia, jednak już wcześniej, przed rokiem 1900, odnotowano różnego rodzaju działania w środowisku morskim. Pod opieką różnych misji morskich świadczone wiele dobra, przyczyniając się do rozwoju duchowego marynarzy, a także niesiono im wsparcie materialne i społeczne. Czyniono tę posługę wśród załóg statków handlowych, które zawijały do różnych portów na świecie, takich jak Londyn, Montreal, New Orleans, Nowy Jork i Sydney. Jednymi z pierwszych, którzy zajmowali się tą działalnością, byli zakonnicy, zwłaszcza augustianie, misjonarze św. Wincentego a Paulo oraz jezuici. Pod koniec XIX w. z pożyteczną inicjatywą na rzecz ludzi morza wystąpiło „Société des Oeuvres de Mer” (Stowarzyszenie Dzieło Morskie) założone przez augustianów we Francji w grudniu 1894 r. Jego celem było niesienie pomocy medycznej, materialnej, moralnej i duchowej marynarzom francuskim i pracownikom morza z innych krajów, szczególnie tym, którzy zaangażowani byli w rybołówstwo dalekomorskie w obszarach przylegających do Islandii, Nowej Funlandii i Wysp Owczych³⁴.

Wkrótce także w innych miejscach Europy podjęto podobne działania. Tak więc pod koniec XIX wieku w wielu portach brytyjskich wprowadzono w życie plan odwiedzania załóg na statkach przez członków Towarzystwa Św. Wincentego a Paulo³⁵.

³⁴ PCPCMIP, *Pastoral care in the Maritime World*, POM Suppl. 106 (2008), s. 107-115.

³⁵ PCPCMIP, *Pastoral care in the Maritime World*, dz. cyt., s. 107-115,

Pierwszy dobrze zorganizowany zespół DLM utworzył w 1899 roku o. Joseph Egger SJ. Działając pod auspicjami Towarzystwa Modlitewnego, rozpoczął od modlitwy za ludzi morza. Ten szwajcarski jezuita był dyrektorem Apostolstwa Modlitwy w miejscowości Garnethill w Szkocji. Po uzyskaniu pozwolenia z centrali mieszczącej się w Tuluzie we Francji, zorganizował on „morski” oddział stowarzyszenia. We wspomnianym 1899 r. ojciec J. Egger wyznaczył pierwszych dwunastu działaczy tego ruchu. Ich liderem został brat jezuicki Daniel Shields. Początkowo mieli oni, w dwuosobowych grupach, odwiedzać marynarzy na statkach, udostępniać katolickie książki oraz dewocjonaalia, a także przekazywać adresy kościołów i godziny odprawianych Mszy św., aby zachęcać marynarzy do włączenia się w apostołstwo ludzi morza. Promocji ich pracy służyły broszury redagowane w ośmiu językach. Wkrótce zaś w czasopiśmie „Glasgow Observer” zwrócono uwagę na potrzebę literatury dla podjętego duszpasterstwa³⁶.

Jak się okazało, działalność o. Eggera trafiła na właściwy grunt. W ciągu pierwszych ośmiu lat, to jest w latach 1899-1907 udokumentowano kontakty duszpasterskie z 200 000 marynarzy³⁷. Kluczowymi ogniwami ruchu byli jego animatorzy. Podkreślić należy szczególnie ważną rolę brata zakonnego Daniela Shieldsa. Jego zaangażowanie było na tyle znaczące, że gdy wyjechał do Afryki, podczas jego nieobecności aktywność apostołatu ludzi morza została wyraźnie osłabiona, aż do jego powrotu w 1920 roku.

Szczególnie istotnym dla rozwoju duszpasterstwa ludzi morza byli działający w Szkocji w 1920 roku Artur Gannon i Piotr Anson. Ukazali oni właściwy kierunek duchowej troski o marynarzy. Szczególne zasługi dla organizacji duszpasterstwa ludzi morza należy przypisać Piotrowi Ansonowi. Jemu poświęcimy chwilę uwagi. Na rozwój jego pasji, z jaką podchodził do spraw ludzi morza wpływ mieli rodzice. Matka, z pochodzenia Szkotka, była osobą utalentowaną artystycznie i uczuciowo związaną z morzem, a ojciec, Anglik, jako admirał Królewskiej Marynarki Wojennej był związany z morzem zawodowo.

Ważnym momentem w biografii Piotra Ansona (1889-1975), należącego początkowo do wspólnoty anglikańskiej, był rok 1906, kiedy to poznał angielskiego benedyktyna ze wspólnoty Caldey Island na Morzu Celtyckim u południowych wybrzeży Walii. Skupieni w niej bracia odmawiali nocami modlitwy za tych, którzy pływają po morzach. Piotr Anson wstąpił do tej wspólnoty w 1910 roku, nie składając ślubów. Należy podkreślić fakt, że ta wspólnota posiadała nawet monastyczną flotę małego zasięgu. Anson uczestniczył aktywnie w życiu, modlitwie i pracy wspólnoty benedyktyńskiej w Caldey Island. Doświadczenie to sprawiło, że przeszedł na katolicyzm.

Ważnym punktem w działalności w trosce o ludzi morza był kilkudniowy pobyt Ansona w Glasgow, gdzie dzięki Shieldsowi wniknął jeszcze bardziej w apostołat ludzi morza, ucząc się, w jaki

³⁶ R. Miller, *From shore to shore. A history of the Church and the merchant seafarer from earlier times* by R. Miller, Norlsworth 1989, s.109-110.

³⁷ R. Miller, *From shore to shore*, dz. cyt., s.109-110.

sposób organizować odwiedziny marynarzy na statkach. Współpraca prowadziła do zawiązania silnych relacji przyjacielskich między Ansonem, Shieldsem i współdziałającym z nimi Gannonem, które zaowocowały powstaniem pierwszej wspólnoty inspirującej ludzi świeckich, zwłaszcza ludzi młodych, do zaangażowania się w duszpasterstwo ludzi morza³⁸.

Inicjatywy podejmowane w Glasgow w latach dwudziestych XX wieku okazały się najistotniejsze dla rozwoju DLM. Właśnie tam w roku 1920 wydana została konstytucja *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Duc in altum*, zaaprobowana 17 kwietnia 1922 roku przez papieża Piusa XI. Jej mocą uprawomocniono dobrze zorganizowane stowarzyszenie duszpasterstwa katolickiego dla marynarzy. Za cel działalności katolickiego stowarzyszenia mężczyzn i kobiet utworzonego mocą wspomnianej konstytucji przyjęto duchowe dobro katolickich marynarzy na całym świecie. Podjęta działalność wymagała modlitwy w intencjach apostołstwa ludzi morza i aktywnej pracy wśród marynarzy³⁹.

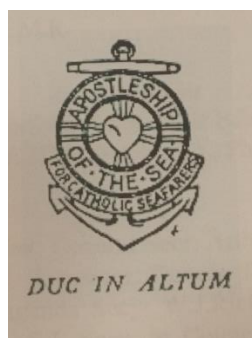
Ważną datą dla duszpasterstwa ludzi morza, jest dzień, 4 października 1920 roku, kiedy to w Glasgow odbyło się pierwsze spotkanie osób zaangażowanych w działalność stowarzyszenia ludzi morza. Zaś, tydzień później, w dniu 11 października podczas spotkania komitetu tegoż stowarzyszenia Artur Gannon oznajmił, że ukaże się broszura dotycząca nowych przedsięwzięć dla apostołstwa ludzi morza. Biorąc pod uwagę wielkie zaangażowanie Piotra Ansona w rozwój organizacji, uczestnicy spotkania w Glasgow skierowali do niego pisemną prośbę o opracowanie emblematu dla organizowanego apostołstwa. W odpowiedzi otrzymano wzór godła⁴⁰: przedstawia ono Najświętsze Serce Jezusa z promieniami na staromodnej kotwicy. Serce otoczone zostało napisem: „APOSTLESHIP OF THE SEA”. Pod nim, na łuku wyznaczonym przez dolną część kotwicy widnieje napis „FOR CATHOLIC SEAFARERS”. Pod kotwicą zaś umieszczony został łaciński napis „DUC IN ALTUM”. Godło miało być noszone jako odznaka przez wszystkich członków stowarzyszenia apostołskiego w butonierce lub jako broszka⁴¹. Ta piękna inicjatywa wynikała z troski o umocnienie więzi środowiska i ułatwienie jego identyfikacji przez marynarzy.

³⁸ R. Kverndal, *The Anson Era (1920-1924) From Oblate Brother to Founding Father*, w: *The Way of the Sea Changing shape of Mission in the Seafaring World*, red. International Association for the Study of Maritime Mission, Pasadena 1986, s. 83-89.

³⁹ *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Approved and Blessed by his Holiness Pius XI (17.04.1922)*, Glasgow 1926, s. 3; zob. 1-4.

⁴⁰ Jego stworzeniu miały towarzyszyć romantyczne okoliczności. Twórca znalazł natchnienie podczas kontemplacji na klifie Caldey 29 września 1921 roku.

⁴¹ R. Miller, *From shore to shore*, dz. cyt., s. 112.



Kolejną inicjatywą Piotra Ansona i jego bliskich współpracowników z Glasgow było rozpowszechnianie idei duszpasterstwa ludzi morza w różnych krajach europejskich. W tym celu podjęto wiele podróży i nawiązano liczne kontakty, aby nadać stowarzyszeniu wymiar międzynarodowy. Pomocna w tej promocji była rekomendacja zawarta w liście arcybiskupa Westminster, kardynała Francisa Bourne'a (1861-1935) otrzymana przez stowarzyszenie we wrześniu 1921 roku⁴².

Doceniając działalność apostołstwa ludzi morza, arcybiskup Glasgow, Donald Mackintosh (1877-1943) poinformował o niej Stolicę Apostolską w formie oficjalnego listu z prośbą o akceptację i błogosławieństwo Ojca Świętego. W ten sposób oddolne inicjatywy duchownych i świeckich z Glasgow zyskały aprobatę i błogosławieństwo papieskie⁴³. Dnia 17 kwietnia 1922 roku ojciec święty, Pius XI, zaaprobował i pobłogosławił apostołstwo oraz jego konstytucję *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Duc in altum*. Dokument ten przygotowany przez Apostołstwo Ludzi Morza dla Katolickich Marynarzy (ang. *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers*) stał się podstawą organizacji i intensywnego rozwoju specjalistycznego duszpasterstwa w środowisku morskim. Konstytucja stwierdza, że: „Celem Stowarzyszenia katolickich mężczyzn i kobiet jest duchowe dobro katolickich marynarzy na całym świecie”⁴⁴. Środkami do osiągnięcia tego celu są: po pierwsze modlitwa, a po drugie aktywna praca. Z modlitwą połączono przyjmowanie Komunii św., udział we Mszy św. w intencji stowarzyszenia przynajmniej raz w roku i codzienna modlitwa każdego członka. Gdy chodzi zaś o pracę, objęła ona takie aktywności jak: „odwiedziny statków i szpitali, poradnictwo religijne, rozpowszechnianie dobrej literatury i dewocjonaliów wśród marynarzy oraz asystowanie im podczas przyjmowania sakramentów oraz udziału we Mszy św., a także zapewnienie warunków do rekreacji i wzajemnych kontaktów, przejawianie gościnności wobec marynarzy, utrzymywanie ich w kontakcie z Kościołem oraz ich katolickimi kolegami przez Międzynarodowy Związek Katolickich Marynarzy”⁴⁵.

⁴² R. Kverndal, *The Anson Era...*, dz. cyt., s. 83-89.

⁴³ F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”...*, dz. cyt., s. 53-72.

⁴⁴ *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers...*, dz. cyt., s. 3.

⁴⁵ *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers...*, dz. cyt., s. 3.

Omawiany dokument określa także zasady przynależności do organizacji, z których wynika, że każdy katolik może zostać członkiem duszpasterstwa ludzi morza. Konstytucja *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Duc in altum* – ten pierwszy, pobłogosławiony przez papieża akt prawny dla ludzi morza – otworzył oficjalną drogę działalności i rozwoju duszpasterstwa ludzi morza. Do konstytucji dołączony był list od sekretarza stanu, kardynała Gaspariego, zawierający słowa zachęty Piusa XI, który wyraził życzenie, że „tak szlachetne przedsięwzięcie, wsparte gorliwym wysiłkiem duchownych i świeckich rozprzestrzeni się wzdłuż brzegów morskich na obu półkulach”⁴⁶. Przyszłość ruchu pokazała, że były to prorocze słowa.

Niebawem okazało się, że apostołstwo ludzi morza było rozpoznawane na wszystkich kontynentach, bowiem to, co zaczęło się oddolnie jako inicjatywa gorliwych wolontariuszy, w krótkim czasie rozwinęło się w ogólnoswiatową organizację niosącą opiekę duchową i materialną ludziom morza⁴⁷.

Następnie, w kwietniu 1922 roku, z woli papieża Piusa XI, Donald Macintosh, arcybiskup Glasgow został mianowany pierwszym przewodniczącym Apostolatu Morza. Miał on za zadanie połączyć wszystkie kluby duszpasterstwa ludzi morza, które już istniały w wielu miastach portowych w jeden program działania. W latach następnych uznano, że ten apostołat jest szczególnie ważny. Rozwinięto nowe centra w miastach portowych: Liverpool (1923) i Rotterdam (1924). Po nich w krótkim czasie podobne centra - kluby dla marynarzy rozpowszechniły się w 20 krajach, między innymi w 1926 r. w Curaçao na Małych Antylach, gdzie opieką otoczono ponad 200 marynarzy z różnych krajów⁴⁸.

Zainicjowany w Glasgow ruch przeżywał dynamiczny rozwój w drugim dziesięcioleciu XX wieku. Ważnym momentem dla rozwoju ruchu był Pierwszy Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza zorganizowany w 1927 roku w Port-en-Bessin w Normandii. W tym też roku siedziba przewodniczącego ruchu została przeniesiona z Glasgow do Londynu⁴⁹.

W kolejnych latach następował dalszy rozwój omawianego duszpasterstwa. W 1927 r. powstała Rada *Apostolatus Maris* w Barcelonie, która szybko rozszerzyła swoją działalność na Bilbao, Las Palmas oraz Buenos Aires. Na wzór rady w Barcelonie w 1930 roku powstała Niemiecka Rada *Apostolatus Maris* w Brehmenhaven w Niemczech za przyczyną księdza D. Tolla, zasłużonego już w dziele rozwoju Apostolstwa Ludzi Morza⁵⁰.

Warto tu zauważyć, że Polska uzyskała dostęp do morza wraz z odzyskaniem niepodległości w 1918 r. Wówczas to akcentowano ścisły związek wolnego kraju z morzem. Dostrzeżono szansę

⁴⁶ PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, dz. cyt., s. 108.

⁴⁷ PCPCMIP, *Pastoral care in the Maritime World*, dz. cyt., s. 107-108.

⁴⁸ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, w: *XXV Annuale Italiano*, red. A. Recagna, Genova 1959, s. 59.

⁴⁹ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 59-60.

⁵⁰ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 60.

rozwoju gospodarczy wynikającą z dostępu do morza. Był to tak znaczący fakt, że w dniu 10 lutego 1920 roku zorganizowano znamienne uroczystość zaślubin Polski z morzem. Wtedy to przed Kościołem w II Rzeczypospolitej otworzyły się inicjatywy troski o ludzi morza. Zdaniem Marty Waśkiewicz, „morze i ludzie z nim związani stali się priorytetem dla władz Kościoła. Dlatego od samego początku starano się obejmować marynarzy, portowców szczególną opieką duszpasterską”⁵¹. Nie było placówki *Apostolatus Maris* w Polsce aż do 1957 r., o czym będzie mowa później. Tu wystarczy zauważyć, że duszpasterska troska o marynarzy sprawowana była na statkach⁵².

Znaczącym wydarzeniem dla Apostolstwa Ludzi Morza są Międzynarodowe Kongresy. Drugi Międzynarodowy Kongres odbył się w roku 1931 w Londynie. Wzięło w nim udział około stu przedstawicieli z jedenastu krajów. Poruszono na tym kongresie potrzebę utworzenia *Apostolatus Maris Internationale Concilium* (AMIC) z siedzibą w Londynie, którą ostatecznie utworzono w 1934 r. Do organizacji przyłączono dokładnie sto pięćdziesiąt centrów⁵³. Papież Pius XII, doceniając rozwój omawianego apostolatu, przyjął w Rzymie w 1942 r. przedstawicieli tej międzynarodowej rady. Z końcem II wojny światowej działało na świecie już 80 ośrodków oferujących posługę ludziom morza⁵⁴. Dalszym etapem rozwoju było uprawomocnienie duszpasterstwa ludzi morza, które zasługuje na osobne, dokładniejsze omówienie.

1.1.2. Uprawomocnienie duszpasterstwa ludzi morza

Oddolna inicjatywa kapłanów i świeckich, zmierzająca do objęcia duszpasterską opieką ludzi pracujących na morzu – marynarzy i rybaków - zaowocowała stworzeniem szerokiego ruchu katolickiego i była niezwykle trafną odpowiedzią na duchowe potrzeby środowiska morskiego na całym świecie.

Stolica Apostolska z życzliwością patrzyła na podejmowane działania i dostrzegała coraz bardziej potrzebę troski o ludzi morza i podjęła decyzję, aby wcielić duszpasterstwo prowadzone w tym środowisku w struktury watykańskie. Zajęła się nim Kongregacja Konsystorialna. Zapoznała się ona z dokumentami z pięciu włoskich kongresów narodowych dotyczących duszpasterstwa ludzi morza. W konsekwencji tego rozeznania wspomniana kongregacja 24 lutego 1941 roku skierowała do wszystkich ordynariuszy włoskich miast nadmorskich prośbę o wiadomości dotyczące wszelkich aktywności duszpasterskich w środowisku ludzi morza. Jak bardzo oczekiwane było włączenie się administracji watykańskiej w koordynację działań w tym zakresie świadczy fakt, że wszyscy zainteresowani arcybiskupi i biskupi z dużym zaangażowaniem odpisali, ponieważ widzieli potrzebę,

⁵¹ M. Waśkiewicz, *Uwarunkowania społeczne etosu ludzi morza...*, dz. cyt., s. 52.

⁵² Por. J. Krok, *Zarys historii Duszpasterstwa Ludzi Morza w Gdyni od roku 1957 do 1996*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza” nr 22 (1996), 11-12, s. 28-35.

⁵³ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 59-64.

⁵⁴ Por. PCPCMIP, *Pastoral care in the Maritime World*, dz. cyt., s. 108.

aby stworzyć Narodowe Centrum, które zajęłoby się koordynacją pod przewodnictwem Stolicy Apostolskiej⁵⁵.

Dnia 30 kwietnia 1942 roku Kardynał Raffaele Carlo Rossi, sekretarz Świętej Kongregacji Konsystorialnej, wydał akt ustanawiający Centrum Narodowe w Rzymie i mianował bpa Marcello Mimmi, arcybiskupa Bari, pierwszym prezydentem Rady Narodowej, a w jej skład weszli: hrabia Bartolomeo Pietromarchi z Rzymu, dr Giacomo Costa z Genui, dr Sebastiano Bagnasco z Neapolu, komandor Amedeo Gottardi z Wenecji, inżynier Filiberto Guala z Savony. Jak pisał później bp Ferdinando Baldelli, osiągnięciem rady był zabieganie o to, aby cała podjęta już praca była podporządkowana ordynariuszom lokalnym i osiągała dobre efekty⁵⁶. W taki sposób podjęto decyzję, aby ordynariusze diecezji nadmorskich czuwać nad odpowiedzialnością za duszpasterstwo ludzi morza i wyznaczali doń właściwe osoby. Natomiast sprawowanie przewodnictwa nad Apostolstwem Morza miało pozostać zadaniem Świętej Kongregacji Konsystorialnej. Na niej spoczywał obowiązek mianowania zarówno biskupa diecezjalnego na prezydenta duszpasterstwa jak i jego dyrektora⁵⁷.

Papież Pius XII z troską i zainteresowaniem obserwował przebieg prac nad nowymi regulacjami i aktem z 30 maja 1942 roku powierzył Kongregacji Konsystorialnej kierownictwo nad Apostolstwem Morza, potwierdzając i umacniając utworzone więzy współpracy między Duszpasterstwem Ludzi Morza a Rzymską Kurią⁵⁸.

Włoska Rada Narodowa jako pierwsza zaangażowała się w realizację nałożonych na nią zadań i rozpoczęła niezwłocznie działalność, publikując nowy statut Apostolstwa Morza, zatwierdzony przez Konsystorz i zorganizowała spotkanie delegatów narodowych. Pierwszy włoski kongres narodowy apostolstwa morskiego odbył się w Rzymie w dniach 27-30 września 1942 roku⁵⁹.

Duszpasterstwo ludzi morza z czasem stało się dla Stolicy Apostolskiej obiektem coraz większej uwagi a jego wcielenie do Kongregacji Konsystorialnej i umocowanie w watykańskiej strukturze ze statusem hierarchicznym dało impuls do dalszego rozwoju. O ile Narodowe Centrum duszpasterstwa we Włoszech miało od początku swoją siedzibę w Rzymie, a potem w Genui, o tyle centrum międzynarodowe dopiero z czasem z Glasgow zostało przesunięte do Rzymu.

Glasgow, gdzie narodziła się idea duszpasterskiej służby ludziom morza, pozostało ważnym ośrodkiem i siedzibą Międzynarodowej Rady Duszpasterstwa Ludzi Morza, ale jednocześnie powołano Generalny Międzynarodowy Sekretariat, którego biuro usytuowano w Świętej Konsystorialnej Radzie w Rzymie. Biuro Sekretariatu ulokowano w Papieskim Budynku Świętego

⁵⁵ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 61-62.

⁵⁶ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 62.

⁵⁷ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 62.

⁵⁸ Pius XII, Konstytucja apostolska *O duchowej opiece nad emigrantami*. «*Exsul familia*», (1.8.1952), <http://migracja.episkopat.pl/wp-content/uploads/2017/01/exsulfamilia.pdf> (odczyt 4.2.2022); Kongregacja Konsystorialna. *Z audiencji papieskiej z dnia 30 maja 1942 r. Nr 334/40*.

⁵⁹ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 62.

Apolinarego, w sąsiedztwie innych urzędów, co miało zapewnić dobrą współpracę, właściwą koordynację i wpływ na prace DLM wewnątrz Konsystorialnej Kongregacji⁶⁰.

Po czterech latach doświadczeń funkcjonowania w ramach nowych uregulowań 20 maja 1946 roku Przewodniczący Arthur Gannon w imieniu Międzynarodowej Rady Duszpasterstwa Ludzi Morza w Glasgow skierował do papieża Piusa XII pismo z prośbą o ustalenie kanonicznych struktur DLM. Rada dostrzegając konieczność dalszych zmian organizacyjnych, które poszerzyłyby możliwości działania i pozwoliły jeszcze lepiej służyć marynarzom⁶¹.

Jednakże musiało upłynąć kilka kolejnych lat, aby Stolica Apostolska rozeznała wszystkie uwarunkowania i aspekty tego zagadnienia i pozytywnie odniosła się do przedłożonych postulatów. Dopiero w roku 1952 papież Pius XII zdecydował o utworzeniu Międzynarodowego Sekretariatu Generalnego do Kierowania Duszpasterstwem Ludzi Morza (SGIAM) pod auspicjami Świętej Kongregacji Konsystorialnej. Rok 1952 obfitował w szereg papieskich decyzji wzmocniających strukturę DLM. W tymże roku Pius XII powołał Wyższą Radę ds. Emigracji w obrębie tej samej Kongregacji Konsystorialnej, funkcjonującej potem jako Kongregacja ds. Biskupów⁶².

Święta Kongregacja Konsystorialna zaangażowała się w przygotowanie specjalnego Statutu, który został przedstawiony Piusowi XII jako *Opus Apostolatus Maris. Leges*. Papież zatwierdził ów statut 23 października 1957 roku. Dokument został wydany z datą 21 listopada 1957 roku⁶³. Dokument ten zapewniał środowisku ludzi morza duchową opiekę ze strony Kościoła⁶⁴. Nadał on kapelanom marynarzy specjalne przywileje dotyczące odprawiania Mszy św., udzielania bierzmowania i rozgrzeszania nawet z grzechów i cenzur zarezerwowanych Stolicy Apostolskiej z wyłączeniem heretyków świadomie szerzących herezje wśród wiernych⁶⁵. Dokument *Opus Apostolatus Maris. Leges* informował kapelanów, by podczas podróży morskiej w kanonie Mszy św. wymieniali wyłącznie imię papieża, pomijając imię biskupa⁶⁶.

Kolejny papież, Jan XXIII, jeszcze jako kardynał Angelo Roncalli sprawował posługę duszpasterską wśród ludzi morza. Duszpasterstwo ludzi morza cieszyło się z udzielanego wsparcia i błogosławieństwa kardynała Roncalli, który interesował się sytuacją marynarzy i problemami ludzi pracujących na morzu i poświęcił kilka klubów „Stella Maris” w różnych europejskich portach.

Jako papież Jan XXIII w dniu 25 października 1961 r. z ogromną radością przywitał w Rzymie V Konferencję Sekretariatu Międzynarodowego i zaszczycił ją swą obecnością. Gratulował

⁶⁰ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 62.

⁶¹ J. Dillenburg, *The Apostleship of the Sea, Historic Emergence and Current Direction*, w: *The way of the Sea, the Changing shape of mission in the seafaring world*, red. R. Kverndal, Pasadena 1986, s. 297-300.

⁶² Pius XII, Konstytucja apostolska *O duchowej opiece nad emigrantami...*, dz. cyt.; G. Cheli, *Opening address*, w: *People on the Sea, Co-workers with God in Creation*, red. PCPCMIP, Vatican 1998 s. 14; F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 63.

⁶³ Sacra Congregatio Consistorialis, *Opus Apostolatus Maris. Leges*, N. 817 (21.11.1957).

⁶⁴ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 64.

⁶⁵ Sacra Congregatio Consistorialis, *Opus Apostolatus Maris. Leges*, dz. cyt., nr 29.

⁶⁶ Sacra Congregatio Consistorialis, *Opus Apostolatus Maris. Leges*, dz. cyt., nr 28.

uczestnikom osiągnąć w popularyzowaniu aktywności duszpasterstwa ludzi morza. Z uznaniem odniósł się do wszelkich starań przynoszących owoce, zwłaszcza moralne; docenił między innymi takie przedsięwzięcia, jak zakładanie w dużych portach klubów dla marynarza, troszczenie się o rodziny pracowników zatrudnionych na morzu czy organizowanie spotkań i odwiedzin na statkach. Podkreślił, że apostołstwo morskie jest niewątpliwie opatrnościowym narzędziem służącym moralnemu życiu i solidnej ludzkiej oraz religijnej formacji⁶⁷.

Następnym okresem uprawomocnienia duszpasterstwa morskiego była decyzja papieża Pawła VI o ustanowieniu w 1970 roku Papieskiej Komisji Duszpasterskiej Troski o Migrantów i Ludzi w Drodze – *Pontificia Commissio de Spiritualis Migratorum atque Itinerantium Cura*. W dalszym ciągu pozostawała ona przy Kongregacji Biskupów. Jej celem było roztaczanie duszpasterskiej opieki nad „ludźmi w drodze”, takimi jak: migranci, uchodźcy, uciekinierzy, ludzie przesiedleni, rybacy, marynarze, podróżujący samolotami, pracownicy transportu drogowego, koczownicy, ludzie cyrku, pielgrzymi, turyści, jak również wszystkie te kategorie ludzi, którzy z różnych powodów przemieszczają się po świecie, np. studiujący za granicą, operatorzy i technicy zaangażowani w duże projekty lub międzynarodowe badania naukowe, wiążące się z koniecznością przemieszczania z jednego kraju do drugiego⁶⁸.

Doniosłą rolę w uprawomocnieniu duszpasterstwa ludzi morza odegrał Jan Paweł II, który 28 czerwca 1988 r. wydał konstytucję apostolską *Pastor Bonus* reformującą Kurię Rzymską i jej poszczególne dykasterie. Jej mocą papież z Polski zmienił nazwę i rangę Papieskiej Komisji Duszpasterskiej Troski o Migrantów i Ludzi w Drodze wyłączając ją z Kongregacji do spraw Biskupów i podnosząc ją do rangi Papieskiej Rady do spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. To oznaczało, że powyższa rada została prawnie zrównana z innymi radami Kurii Rzymskiej i stała się autonomiczna w podejmowaniu decyzji w sprawach administracyjnych⁶⁹. Papież, ciesząc się autonomią tej rady, powierzył jej misję „promowania w Kościołach duszpasterskiej troski o marynarzy zarówno na morzu, jak i w porcie, szczególnie za pośrednictwem duszpasterstwa ludzi morza”⁷⁰.

Dziewięć lat później, dnia 31 stycznia 1997 roku Jan Paweł II uaktualnił normy wprowadzone przez papieża Pawła VI w roku 1970, wydając List apostolski «motu proprio» *O Duszpasterstwie Ludzi Morza. „Stella Maris”*⁷¹. Warto podkreślić rangę tego listu, albowiem nikt przedtem, żaden z papieży, nie wydał osobnego dokumentu odnoszącego się wyłącznie do ludzi morza. Dokonał tego z

⁶⁷ Cyt. za: F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”*..., dz. cyt. s. 54-55.

⁶⁸ Paweł VI, *List apostolski motu proprio „Apostolicae Caritatis”* (19.03.1970), https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19700319_apostolicae-caritatis.html (odczyt: 1.02.2022).

⁶⁹ A. Chirayath, *Pastoral care of nomadic people the Church's response*, POM 81 (1999), s. 2-5.

⁷⁰ Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska Pastor bonus* (28.06.1988), art. 150, § 2; por. G. Cheli, *Opening address*, dz. cyt., s. 13-19.

⁷¹ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza*..., dz. cyt., tekst polski, s. 53-62.

własnej inicjatywy i to świadczy o jego umiłowaniu ludzi morza⁷². W tym doniosłej wagi liście ojciec święty podkreśla, że bardzo liczy na ludzi zaangażowanych w morski apostołat i zachęca, by zrobić wszystko, co możliwe dla jego rozwoju⁷³.

„Dzieło Duszpasterstwa Ludzi Morza, choć nie stanowi autonomicznej jednostki kanonicznej, obdarzonej własną osobowością prawną, jest organizacją, która otacza opieką duszpasterską ludzi morza i ma wspomagać wysiłki wiernych, którzy są powołani, aby w tym środowisku dawać świadectwo chrześcijańskiego życia”⁷⁴.

Tak więc Ojciec Święty zwrócił uwagę na doniosły fakt, że wierni związani ze środowiskiem morskim są działaczami, a nie tylko udziałowcami morskiego apostołatu. Jak zauważa arcybiskup Giovanni Cheli, apostołat morski jest częścią dzieła nowej ewangelizacji. Został on zainicjowany w Kościele pod wpływem impulsu ludzi świeckich i nadal właśnie oni odgrywają szczególnie ważną rolę w apostołstwie w środowisku morskim⁷⁵.

Kolejnym Papieżem, który interesował się sprawami ludzi morza, był Benedykt XVI. Wyraził on szacunek dla pracy ludzi morza: marynarzy, rybaków i wyraził duszpasterską troskę o ich rodziny. Podczas modlitwy Anioł Pański w dniu 5 czerwca 2005 roku powiedział: „Zwracam moje myśli w kierunku tych, którzy są daleko od swojej ojczyzny, i często także od rodziny i mam nadzieję, że na swojej drodze spotykać będą zawsze przyjacielskie twarze i witające serca, które potrafią podtrzymać ich w trudnościach codziennego życia”⁷⁶.

Nowy etap uprawomocnienia duszpasterstwa ludzi morza wyznaczony został decyzją papieża Franciszka. Od 1 stycznia 2017 roku Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących zakończyła swoją działalność pod tą nazwą i została rozwiązana, a tym samym zniesiono artykuły 142-153 Konstytucji Apostolskiej *Pastor Bonus*. W *Liście Apostolskim w formie «motu proprio» «Humanam progressionem»* z dnia 17 sierpnia 2016 papież Franciszek ustanowił Dykasterię ds. Integralnego Rozwoju Człowieka, w której strukturach zostało umieszczone duszpasterstwo ludzi morza⁷⁷. Najnowsza zmiana instytucjonalna dotycząca omawianego apostołstwa została dokonana przez papieża Franciszka konstytucją apostolską *Predicate Evangelium* o Kurii Rzymskiej z dnia 19

⁷² Znaczenie listu Jana Pawła II podkreślił duszpasterz ludzi morza ze Stanów Zjednoczonych, Sinclair Kelvin Qubre, z okazji dziesiątej rocznicy jego publikacji. Napisał on, że Jan Paweł II wykazał „głębokie zainteresowanie marynarzami i ludźmi morza oraz duszpasterską opieką nad nimi w świecie, który jest często ślepy wobec nich i ich rodzin”- S.K. Qubre, *What is new in the Apostolic Letter „Stella Maris”*, w: *The Apostolatus Maris: Its Structural Development Including its 1997 Reorganization*, red. S.K. Qubre, Waszyngton 1998, s. 54-57.

⁷³ G. Cheli, *Opening address*, dz. cyt., s. 14.

⁷⁴ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. I.

⁷⁵ G. Cheli, *Opening address*, dz. cyt., s. 14.

⁷⁶ S. Hamao, *AOS India Ocean Regional Meeting, Port-Louis, Mauritius, 5-7 czerwiec 2005 r.*, AM 88 (2005), s. 10-12.

⁷⁷ Franciszek, *List Apostolski w formie «Motu proprio», którym ustanawia Dykasterię ds. integralnego rozwoju człowieka* (17 sierpnia 2016), https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html (odczyt: 1.12.2021).

marca 2022. Potwierdza ona zaszeregowanie *Dziela Duszpasterstwa Ludzi Morza* do Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka⁷⁸.

1.2. Organizacja duszpasterstwa ludzi morza

Duszpasterstwo ludzi morza jest instytucją posiadającą ściśle uporządkowaną, hierarchiczną strukturę. Pomimo zmian przeprowadzonych w strukturach Stolicy Apostolskiej zasadnicza organizacja Duszpasterstwa ludzi morza pozostaje taka, jaką zaproponował Jan Paweł II. Jego *List apostolski «motu proprio» O Duszpasterstwie Ludzi Morza, «Stella Maris»* z 31 stycznia 1997 roku zdefiniował istotę pracy tej organizacji i określił, jak powinna być ona skoordynowana i zorganizowana⁷⁹. Jak czytamy w tym liście, Duszpasterstwo ludzi morza choć „nie stanowi autonomicznej jednostki kanonicznej obdarzonej własną osobowością prawną”⁸⁰, to jednak posiada ściśle uporządkowaną, hierarchiczną strukturę, zarówno na poziomie Kościoła powszechnego, jak i lokalnego.

Na jej czele znajduje się Stolica Apostolska jako podmiot duszpasterstwa ludzi morza na całym świecie. W dalszej kolejności podmiotem duszpasterstwa jest Konferencja Episkopatu, biskup promotor, regionalny koordynator, krajowy dyrektor, kapelan i jego współpracownicy.

Dzięki temu apostołstwo ludzi morza działa na całym świecie, posiadając około 80 placówek o wspólnej nazwie „Stella Maris”, a także współpracując z 50 innymi instytucjami chrześcijańskimi⁸¹. Samą zaś organizację DLM należy rozpatrzyć na trzech poziomach: krajowym, regionalnym i światowym.

1.2.1. Krajowa organizacja duszpasterstwa ludzi morza

Krajową organizację duszpasterstwa ludzi morza tworzą: Konferencja Episkopatu, Biskup Promotor, Biskupi diecezjalni, krajowy dyrektor, a także kapelani. Każda instytucja i osoba ma określony obszar odpowiedzialności za wspólne dzieło w krajach, które mają dostęp do morza.

1.2.1.1. Konferencja Episkopatu

Konferencja Episkopatu jest organem odpowiedzialnym za wyznaczanie biskupa promotora i krajowego dyrektora DLM, którzy w jej imieniu działają w sprawach ludzi morza. Działania te powinny być skoordynowane z Kościołem lokalnym i powszechnym, aby wszyscy marynarze: krajowi i zagraniczni byli objęci tą samą troską duszpasterską⁸². Wyraźnie to podkreśliła Konferencja

⁷⁸ Franciszek, *Costituzione Apostolica «Praedicate Evangelium» sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa e al Mondo* (19.03.2022), art 166, § 1.

⁷⁹ Por. PCPCMIP, *Some important steps toward the Apostolic Letter „Stella Maris”*, AM 58 (1997), s. 1.

⁸⁰ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. I.

⁸¹ PCPCMIP, *The Mission of the Church to the People of the Sea in the new globalised world*, AM 76 (2002), s. 3.

⁸² Sacra Congregatio Consistorialis, *Leges Operis Apostolatus Maris, auctoritate Pii Div. Prov. PP. XII conditae*, nr 5, AAS 50 (1958), s. 375-383.

Episkopatu Włoch. Podczas swojej Rady Stałej 9 lutego 2012 roku Konferencja Episkopatu włoskiego podjęła historyczną decyzję odnoszącą się do Apostolstwa Ludzi Morza, uznając go za działalność Kościoła powszechnego⁸³.

1.2.1.2. Biskup promotor

Biskup promotor jest mianowany przez Konferencję Episkopatu kraju, który posiada dostęp do morza i zazwyczaj wywodzi się z diecezji nadmorskiej. Jan Paweł II w Liście apostolskim *Stella Maris* w rozdziale IV stwierdza, że: „W każdej Konferencji Episkopatu kraju, który ma dostęp do morza, jeden z biskupów powinien pełnić funkcję promotora *Dziela Duszpasterstwa Ludzi Morza* i wspomagać jego działalność. Sama Konferencja Episkopatu wyznaczy biskupa promotora, wybierając go raczej spośród biskupów diecezji nadmorskich, określi długość jego kadencji i przekaze Papieskiej Radzie ds. Migrantów i Podróżujących dane dotyczące tej nominacji”⁸⁴. Do zadań biskupa promotora należy wyznaczanie kierunków działań dyrektora krajowego, przyglądanie się jego działalności i służenie radą i wskazówkami do dobrego wykonywania zadań, oczekiwanie na sprawozdania z działalności rocznej dyrektora krajowego. Sprawozdanie jest przedstawiane Konferencji Episkopatu wraz z opinią biskupa promotora. Innym zadaniem biskupa promotora jest utrzymywanie kontaktu z Dykasterią ds. Integralnego Rozwoju Człowieka w sprawach odnoszących się do DLM i przekazywanie odpowiednich informacji. Biskup Promotor przekazuje do Dykasterii doroczne sprawozdanie z działalności duszpasterstwa ludzi morza w swoim kraju. Ponadto biskup promotor wybiera na dyrektora krajowego kapłana o odpowiednich kwalifikacjach i przedstawia jego kandydaturę Konferencji Episkopatu, która mianuje go pisemnym dekretem⁸⁵.

Cała troska biskupa promotora, który nadzoruje centra duszpasterskie *Stella Maris*, powinna koncentrować się na zapewnieniu, że kościoły lokalne będą dla marynarzy miejscem opieki, bezpieczeństwa, przyjaźni i serdecznym środowiskiem przypominającym im ich lokalne Kościoły⁸⁶.

Ważną rolą biskupa promotora jest zapewnienie kontynuacji duszpasterstwa ludzi morza. Można to osiągnąć przez formację permanentną kapelanów, organizowanie regularnych szkoleń,

⁸³ The *Stella Maris* Centres and Onboard Chaplains of Italy, *The Italian Episcopal Conference's New Office for Apostleship of the Sea and its Incoming Bishop Promoter and National Director*, "Apostolatus Maris Bulletin", 111 (2012) nr 1, s. 7-8.

⁸⁴ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. IX, 1.

⁸⁵ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. X. Warto zwrócić uwagę na wypowiedź byłego biskupa promotora Tadeusza Gocłowskiego wygłoszoną w czasie XXII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza: „Całe duszpasterstwo ludzi morza i Biskup promotor za przedmiot swojej troski uważa to, by Kościół lokalny dla marynarzy, którzy do nas przybywają był zastępczym, przyjaznym, ciepłym, zbliżonym do własnego Kościoła lokalnego” - T. Gocłowski, *The Bishop Promoter and the Local Church*, "People on the Move" 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 59-63.

⁸⁶ T. Gocłowski, *The Bishop Promoter and the Local Church*, dz. cyt., s. 60.

seminariów i konferencji. Innym wymiarem działalności biskupa promotora są relacje z lokalnymi politykami w celu zapewnienia instytucjonalnej opieki dla ludzi morza⁸⁷.

1.2.1.3. Biskup diecezjalny

Biskupi diecezji nadmorskich miejscowości współpracują z biskupem promotorem w sprawach DLM, aby wszyscy marynarze byli objęci troską duszpasterską. Ta współpraca może być podejmowana skutecznie ze względu na uprawnienia i przywileje udzielone biskupom przez Pawła VI⁸⁸. Również Jan Paweł II w liście apostolskim *Stella Maris* zaznaczał, że: „Prawem i obowiązkiem biskupa diecezjalnego jest troska o zapewnienie należytej opieki duszpasterskiej wszystkim marynarzom, którzy zamieszkują - choćby tylko przez pewien czas - na obszarze jego jurysdykcji”⁸⁹.

Biskup diecezjalny określa formy najbardziej właściwe dla duszpasterstwa ludzi morza, w porozumieniu z dyrektorem krajowym mianuje kapelanów, a także zezwala na tworzenie kaplic na statkach i w portach położonych na terytorium podlegającym jego jurysdykcji⁹⁰.

1.2.1.4. Dyrektor krajowy

Krajowy Dyrektor DLM wybierany jest zwykle przez Biskupa Promotora spośród aktywnych kapelanów. Zaś Konferencja Episkopatu mianuje Krajowego Dyrektora. To mianowanie oznacza, że Krajowy Dyrektor otrzymuje oficjalny mandat od Episkopatu i gwarantuje swoje wsparcie Dyrektorowi Krajowemu w jego zadaniach w promowaniu i koordynowaniu apostolatu we wszystkich portach i diecezjach morskich w kraju⁹¹.

Dyrektor krajowy działa w bezpośredniej współpracy z biskupem promotorem, a tam gdzie chodzi o duchowe dobro ludzi morza, współpracuje ze wszystkimi biskupami w swoim kraju. Przekazuje przynajmniej raz w roku sprawozdanie co do ilości kapelanów w duszpasterstwie ludzi morza w swoim kraju, ich sukcesy i niedociągnięcia wraz ze wskazówkami zaradczymi, aby dzieło się rozwijało. Kieruje pracą kapelanów, nie naruszając uprawnień biskupów ordynariuszy. Nawiązuje kontakty ze stowarzyszeniami i instytucjami humanitarnymi, zarówno katolickimi, jak i niekatolickimi, oraz z organizacjami pozarządowymi, które dążą między innymi do tych samych celów co dzieło duszpasterstwa ludzi morza⁹². Często odwiedza porty i statki oraz kluby ludzi morza,

⁸⁷ S. Fonseca, C.S., *Spreading the Seed of a New Apostolate*, “People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 6.

⁸⁸ PCPCMIP, *Reflection and Instructions Apostleship of the Sea*, w: *Apostleship of the Sea*, red. PCPCMIP, Vatican 1986, s. 35-41.

⁸⁹ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. XII, 1.

⁹⁰ PCPCMIP, *Reflection and Instructions Apostleship of the Sea*, dz. cyt., s. 37.

⁹¹ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. IX, §2; art. XI.

⁹² S. Hamao, *The work of the Maritime apostolate according to John Paul II*, POM 82 (2000), s. 1-9, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom99-00_81_84/rc_pc_migrants_pom82_hamao-2.htm (odczyt: 1.1.2022).

szczególnie te, które noszą nazwę „Stella Maris”⁹³. Składa odpisy ksiąg ochrzczonych, bierzmowanych i zmarłych we właściwej Kurii. Przekazuje proboszczom macierzystych parafii dane do zapisania w księgach parafialnych. Nawiązuje kontakty z dziełem duszpasterstwa ludzi morza w krajach sąsiednich i reprezentuje swój kraj w regionie i na kontynencie. Utrzymuje regularne kontakty z Koordynatorem Regionalnym⁹⁴.

Krajowy Dyrektor DLM wybierany jest zwykle przez Biskupa Promotora spośród aktywnych kapelanów, a następnie przedstawiany Konferencji Episkopatu, która udziela mu oficjalnej nominacji na to stanowisko. To mianowanie oznacza, że Krajowy Dyrektor otrzymuje oficjalny mandat od Episkopatu. W ten sposób Dyrektor Krajowy DLM cieszy się wsparciem krajowego episkopatu w promowaniu i koordynowaniu apostolatu we wszystkich portach i diecezjach morskich w kraju.

Bardzo znaczącym zadaniem Dyrektora Krajowego DLM jest utrzymywanie kontaktów z Regionalnym Koordynatorem DLM. A zatem praca dyrektora krajowego odgrywa znaczącą rolę w duszpasterstwie ludzi morza i przyczynia się do tego, że Apostolstwo Ludzi Morza ma należne miejsce w duszpasterskim planie Kościoła we wszystkich morskich diecezjach kraju i regionu⁹⁵.

1.2.1.5. Kapelan i jego współpracownicy

Kapelan odgrywa istotną rolę w pracy duszpasterskiej DLM⁹⁶. Słownik wyrazów obcych wywodzi pochodzenie słowa „kapelan” od włoskiego „cappellano” czyli „duchowny kaplicowy”, (cappella – kaplica) i stwierdza, że jest to duchowny katolicki wyznaczony do posługi religijnej wydzielonej grupy społecznej⁹⁷. W dokumencie papieskim DLM znajdują się zasady mianowania kapelana DLM, a także cechy i umiejętności, jakie powinien posiadać, na przykład prawo jazdy i znajomość języków obcych.

Tym, który wyznacza kapelana DLM jest biskup diecezjalny. Czyni to, porozumiewszy się uprzednio z dyrektorem krajowym. List apostolski *Stella Maris* wskazuje, że kapelanem ludzi morza ma być kapłan odznaczający się nienagannym życiem, gorliwością, roztropnością i znajomością środowiska. Czymś nieodzownym w pracy kapelana jest znajomość języków obcych i dobre zdrowie⁹⁸. Te same cechy, jako szczególnie pożądane u kapelana DLM wskazywał już dokument „Leges” pobłogosławiony przez papież Pius XII: „Niech kapelan Apostolstwa Ludzi Morza prowadzi

⁹³ Por. Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. XI.

⁹⁴ Tamże; por. S. Hamao, *The work of the Maritime apostolate...*, dz. cyt., s. 1-9.

⁹⁵ Por. S. Hamao, *The work of the Maritime apostolate...*, dz. cyt., s. 1-9.

⁹⁶ Św. Marcin z Tours był prawdopodobnie pierwszym kapelanem w historii. Towarzyszył on francuskiej armii w bitwie i udzielił szczególnej pomocy biedakowi. Rozdarł swoje ubranie na połowę, część dając biednemu a połowę zostawiając sobie. Później połowa tego ubrania była uważana za świętą relikwię i poszukiwana przez grupę księży, którzy byli nazywani kapelanami, dosłownie „noszącymi ubranie” Ubranie stało się świętym przyodziewkiem. Od tego pochodzi nasze słowo „kapelan”, które oznacza ten, który oferuje święte odzienie – por. PCPCMIP, *What is a Chaplain*, AM 73 (2001), s. 2.

⁹⁷ E. Sobol, *Słownik Wyrazów Obcych*, Warszawa 1995, s. 522.

⁹⁸ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. IV, 2.

wzorowe życie, ma zapał do zajmowania się duszami, roztropność, wiedzę, znajomość języków, cieszy się dobrym zdrowiem i, tak jak to tylko możliwe, jest oddany wyłącznie trosce o marynarzy”⁹⁹.

Kapelan nie powinien działać w pojedynkę. Jego zadaniem jest aktywizowanie ludzi świeckich do działalności apostołskiej. Wybiera spośród marynarzy tych, którzy przejawiają zdolności przywódcze, a jednocześnie dążą do pogłębienia wiary chrześcijańskiej i więzi z Chrystusem. Tych zaś, którzy mają szczególne nabożeństwo do Najświętszego Sakramentu może wybrać i przygotować do roli nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej, by mogli pełnić tę posługę na statkach¹⁰⁰.

Kapelan działa głównie w ośrodkach „Stella Maris”. Spełnia wśród marynarzy wszystkie posługi duszpasterskie poza sprawami małżeńskimi. Poza tym funkcje kapelana pokrywają się z funkcjami proboszcza terytorium, na którym działa kapelan. Dlatego powinien on współpracować z miejscowym proboszczem i skrupulatnie wypełniać księgi ochrzczonych, bierzmowanych i zmarłych. Pod koniec roku przesyła sprawozdanie ze swojej działalności dyrektorowi krajowemu.

Wymownie posługę kapelana podkreślił Papież Franciszek: „Jako kapelani i wolontariusze *Stella Maris*, otrzymaliście misję obecności i przynoszenia Dobrej Nowiny o Panu Jezusie w skomplikowanym i różnorodnym świecie żeglugi morskiej. Wasze codzienne wizyty na statkach pozwalają wam spotkać ludzi w konkretnych sytuacjach, niekiedy pogodnych, innym razem pełnych niepokoju lub nawet głęboko zatroskanych. Ze współczuciem i dyskrecją, dajecie im szansę zwierzenia się. Jest to pierwsza i najcenniejsza posługa, jaką świadczycie przede wszystkim tym, którzy mają niewiele podobnych możliwości. Wasza służba marynarzom i rybakom polega przede wszystkim na wsłuchiowaniu się w nich oraz w ich potrzeby materialne i duchowe. «Słuchanie pomaga nam znaleźć właściwy gest i słowo, które pokazują, że jesteśmy kimś więcej niż tylko biernymi obserwatorami»”¹⁰¹.

Trzeba przyznać, że w strukturze duszpasterstwa ludzi morza to właśnie kapelan odgrywa najważniejszą rolę. On ma bezpośredni kontakt z adresatami duszpasterstwa. To on podejmuje konkretne działania. On też ma szczególne uprawnienia.

Wśród uprawnień specjalnych kapelana ludzi morza list apostołski „Stella Maris” wymienia:

- możliwość odprawiania Mszy św. dwa razy w dni powszednie oraz trzy razy w niedziele i dni świąteczne, jeśli wymaga tego rzeczywista potrzeba duszpasterska;
- możliwość regularnego odprawiania Mszy św. poza miejscem kultu, jeżeli istnieje słuszna przyczyna;

⁹⁹ Sacra Congregatio Consistorialis, *Leges Operis Apostolatus Maris...*, dz. cyt., nr 17.

¹⁰⁰ Jan Paweł II, *List apostołski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. IV, 5.

¹⁰¹ Franciszek, *Udienza ai partecipanti all’Incontro per Cappellani e Volontari di Stella Maris - Apostolato del Mare*, 27.06.2019 [01143-EN.02],

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/06/27/0548/01143.html#en> (odczyt 28.12.2021). Cyt. wewnętrzny pochodzi z *Evangelii Gaudium*, 171.

- możliwość odprawienia Mszy św. w Wielki Czwartek w godzinach wieczornych i jeżeli jest taka potrzeba duszpasterska, drugiej Mszy św. w kościołach i kaplicach, a w przypadku rzeczywistej konieczności i tylko dla wiernych, którzy nie mogą uczestniczyć we Mszy św. wieczornej – także w godzinach porannych¹⁰²;
- udzielanie sakramentu bierzmowania w czasie trwania podróży każdemu wiernemu pod warunkiem, że nie ma na pokładzie żadnego biskupa pozostającego w komunii ze Stolicą Apostolską i przy zachowaniu wszystkich przepisów kanonicznych.

Kapelan duszpasterstwa ludzi morza, wyznaczony przez kompetentną władzę do pełnienia posługi podczas podróży na pokładzie statku jest zobowiązany udzielać pomocy duchowej wszystkim uczestnikom podróży od samego jej początku aż do zakończenia, niezależnie od tego, czy statek żegluje po morzu, jeziorze czy rzece¹⁰³.

Analizując zadania, które stawia przed kapelanem Stolica Apostolska, można wyciągnąć wniosek, iż to właśnie kapelan pozostaje w najbliższym i najczęstszym kontakcie z ludźmi morza. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w papieskim liście przyznającym kapelanowi szczególne uprawnienia, wymienione powyżej, a także poświęcenie osobnego rozdziału dla omówienia tego szczebla struktury DLM¹⁰⁴.

1.2.1.6. Świeccy pracownicy etatowi i wolontariusze

Trudno wyobrazić sobie DLM bez pomocy i zaangażowania ludzi świeckich. Na ich rolę w Kościele zwrócił uwagę arcybiskup Agostino Marchetto, twierdząc, że formy niesienia pomocy duchowej należy dostosowywać do oczekiwań wiernych, którzy ze względu na sposób życia, nie mogą wystarczająco skorzystać ze wspólnej i zwyczajnej opieki duchowej ze strony księży parafialnych albo są całkowicie jej pozbawieni¹⁰⁵.

Ponieważ ciągła obecność kapelana na statku nie jest możliwa, ogromnie ważna jest pomoc wiernych świeckich, którzy potrzebują odpowiedniej formacji. Papież Jan XXIII położył nacisk na przygotowanie ludzi świeckich do udziału w apostołacie morskim: „Świeccy ludzie mają być uformowani. Należy ich więc przygotować do tego zadania, aby byli ludźmi dobrej woli, mocnymi i szczęśliwymi w swej wierze, prowadzącymi zdrowy i moralny tryb życia. Rola świeckiego apostołatu jest nie do zastąpienia. Należy ich, więc wspierać, pobudzać świadomość chrześcijańską tak, aby wiara zwyciężyła wszystkie trudności i uczyniła ich aktywnymi w środowisku, w którym mają zdobywać ludzi z ich otoczenia dla Chrystusa”¹⁰⁶.

¹⁰² Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. VI.

¹⁰³ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. VII, § 1.

¹⁰⁴ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. VII, § 2.

¹⁰⁵ A. Marchetto, *In Solidarity with the People of the Sea as Witnesses of Hope*, POM 101 (2006), s. 165.

¹⁰⁶ Jan XXIII, *A Providential Means*, “Apostolatus Maris” 70 (2000), s. 2 [1-2].

Szczególną rolę ludzi świeckich podkreślono też w czasie XXII Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza w Gdyni. To wtedy kardynał Raffaello Martino powiedział: „Gorąco dziękuję wszystkim mężczyznom i kobietom, księżom, osobom duchownym i świeckim za ich codzienne wysiłki na rzecz marynarzy, zapewnianie im miejsca, gdzie czują się mile witani i doceniani. Jest to wasze osobiste świadectwo ewangelicznej nadziei, które ubogaca życie waszych braci i sióstr. Szczególnie miło mi, że mogę docenić pozytywny wkład wielkiej liczby ludzi świeckich, którzy pracują w DLM.

Chciałbym także zaznaczyć, że od czasu wyboru w 2005 r. papież Benedykt XVI często zwraca uwagę, że laikat zajmuje w Kościele istotne miejsce z uwagi na swoją rolę i odpowiedzialność oraz wielki dług wdzięczności, który ma wobec nich Kościół. Dlatego jest naszym obowiązkiem pomagać im iść wiernie za Panem, doceniając ich duchowy potencjał oraz charyzmę każdego z nich”¹⁰⁷.

Nieodzownym zatem zadaniem jest przygotowywanie ludzi świeckich z DLM do życia w morskiej społeczności. Jest to specyficzny obowiązek kapelana, aby szukać współpracy z laikatem. Poza przygotowaniem nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej do podróży morskich, kapelan powinien przede wszystkim „rozpoznać wśród marynarzy tych, którzy posiadają cechy przywódcze, pomóc im pogłębić wiarę i przygotować ich do utworzenia i kierowania chrześcijańską wspólnotą na pokładzie”¹⁰⁸. Trzeba niejako wyławiać odpowiednich ludzi z grupy marynarzy katolickich, otoczyć ich troską duchową, aby oni mogli przyciągnąć do Chrystusa tych, którzy osłabli w wierze i w praktykach religijnych, bądź też potrzebują specjalnego świadectwa, aby znaleźli się bliżej kościoła i Boga.

Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących wielokrotnie zachęcała, by misja Kościoła wobec marynarzy stała się szczególną troską biskupów, duszpasterzy i wiernych świeckich. Dzieło duszpasterstwa morskiego nie może być dziełem pojedynczych osób, księży czy świeckich, ale wspólnym przedsięwzięciem podejmowanym przez osoby poczuwające się do odpowiedzialności za ewangelizację ludu Bożego. Duszpasterstwo marynarzy, rybaków i ich rodzin powinno w coraz większym stopniu stawać się integralną częścią duszpasterskiej odpowiedzialności parafii i diecezji¹⁰⁹.

1.2.2. Regionalna organizacja duszpasterstwa ludzi morza

Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka realizuje swoje zadania na poziomie regionów za pośrednictwem koordynatorów regionalnych. Istnieje na świecie 8 regionów: Region Europy; Region

¹⁰⁷ R.R. Martino, *AOS: A specific Pastoral Care*, POM 106 (2008), s. 147-150.

¹⁰⁸ G. Cheli, *The People of the Sea are called to be active agents in the pastoral care of their fellows*, POM 74 (1997), s. 105-108.

¹⁰⁹ PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, dz. cyt.; por. *Storia*, <https://apostolatomare.chiesacattolica.it/storia/> (2.1.2022).

Ameryki Północnej; Region Ameryki Południowej; Region Afryki Oceanu Atlantyckiego i Region Afryki Oceanu Indyjskiego; Region Oceanii; Region Południowo-Wschodniej Azji oraz Region Południowej Azji¹¹⁰. Specyfika każdego z nich jest inna. Mamy kraje wysoko rozwinięte jak Ameryka Północna, Oceania czy Europa, a w innych regionach występują bardzo trudne problemy, graniczące z walką o przetrwanie. Tak dzieje się na przykład w regionie południowej Azji. Tam często dochodzi do ataków terrorystycznych, aresztowania marynarzy i rybaków i konfiskaty narzędzi ich pracy. Rybacy tracą swoje łodzie i sieci na rzecz nadzorujących połowy, i tym samym są pozbawiani pracy¹¹¹.

Analiza ośmiu regionów wykazuje, że każdy z nich ma specyficzne problemy, z którymi konfrontowane jest duszpasterstwo ludzi morza.

1. Europa należy do jednego z bogatszych regionów, chociaż poszczególne kraje różnią się zdecydowanie pod względem rozwoju gospodarczego. Istnieje zwłaszcza różnica między Europą Zachodnią i Wschodnią. Wiele dobrze wyposażonych ośrodków DLM znajduje się w zachodniej części tego kontynentu, które są bardzo popularne wśród marynarzy. Proces integracji Europy, który nastąpił po zburzeniu muru berlińskiego dnia 9 listopada 1989 roku i po deklaracji o samorozwiązaniu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich dnia 26 grudnia 1991 roku wszedł w nową fazę, jako, że powstały wolne kraje nadbałtyckie a inne kraje dawnego bloku wschodniego uzyskały pełną suwerenność. Wolna Europa przesunęła się w swoich granicach na wschód. A duszpasterstwo ludzi morza otrzymało nowe zadania. Zaistniała potrzeba założenia nowych centrów duszpasterstwa w krajach Europy Wschodniej, tam gdzie ich przedtem nie było. Trudno jest znaleźć w tych krajach odpowiednich kandydatów na duszpasterzy ludzi morza. Powodów jest wiele. Jednym z nich jest brak znajomości języka angielskiego czy też utrudnienia administracyjne związane z odwiedzinami statków w porcie. Kapłani posiadający inne obywatelstwo niż rosyjskie są wyłączeni z posługi portowej i bez obywatelstwa rosyjskiego nie mogą odwiedzać marynarzy na statkach¹¹².

2. W regionie Ameryki Północnej jest 29 krajów łącznie z Kanadą, Stanami Zjednoczonymi oraz wyspami karaibskimi, gdzie ludzie mówią po angielsku, francusku i holendersku. Na północnej i zachodniej półkuli region ten graniczy na północy z Oceanem Arktycznym, zaś na wschodzie z Oceanem Północno-Atlantyckim, z Morzem Karaibskim na południowym wschodzie, a z Pacyfikiem na południu i zachodzie. Długość linii brzegowej tego regionu to 400 tys. km długości. DLM działa tam w piętnastu większych portach Kanady i sześćdziesięciu jeden portach Stanów Zjednoczonych. Dla zobrazowania sytuacji warto podać, że w 2008 roku w DLM w Regionie Ameryki Północnej było

¹¹⁰ *Vatican Radio Interviews Archbishop Agostino Marchetto on the Occasion of the Annual Meeting of the AOS Regional Coordinators*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106, s. 209-211.

¹¹¹ X. Pinto C.Ss.R., *South Asia*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 118.

¹¹² E. Praczyński, *Europe*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 126-128. Więcej informacji na temat koordynatora i DLM w Polsce można znaleźć w biuletynie „Apostolatus Maris” z roku 2004 – zob. E. Praczyński, *Regional Coordinator Europe*, AM 83 (2004), s. 7.

25 kapelanów w Kanadzie i 81 w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Wspomaga ich kilkunastu diakonów, nieliczni zakonnicy oraz osoby świeckie. Chociaż kapelani działają w wielu portach, to istnieją zaledwie dwa ośrodki Stella Maris w Kanadzie i 11 w Stanach Zjednoczonych Ameryki. W ostatnim czasie zauważa się brak kapelanów zaangażowanych w pracę, dlatego też, ludzie morza nie mogą korzystać z ich pomocy, nawet w większych portach. Utrudnieniem dla działalności duszpasterzy DLM są w tym bogatym regionie problemy wizowe marynarzy przybywających na statkach¹¹³.

3. Region Ameryki Południowej, to nadmorskie kraje Ameryki Centralnej i Południowej. Porty latyno-amerykańskie, w większości posiadają tę samą cechę. Ze względu na pozycję geograficzną są to ważne porty w regionie i każdym państwie. Są to punkty strategiczne w przewozie towarów, a także są bazą dla statków wycieczkowych zarówno bliskiego jak i dalekiego zasięgu. W niektórych portach działalność jest prowadzona we współpracy ze stowarzyszeniem rybaków. Przykładem jest działalność „Stella Maris” w porcie Progreso w Meksyku. Z kolei w takich portach, jak na przykład Santos, Rio de Janeiro, Cartagena działalność duszpasterstwa morskiego skupia się przede wszystkim na odwiedzaniu statków i przewożeniu załóg do ośrodków „Stella Maris”, aby mogli skorzystać z oferowanych tam świadczeń. Trzeba zauważyć, że w tym regionie zachodzą zdecydowane różnice, co do wielkości portów. Nie każdy port może przyjąć duże jednostki pływające. Centra Stella Maris funkcjonują przede wszystkim przy dużych portach, takich jak: Buenos Aires, Montevideo, Valparaizo, Rio Grande, Rio de Janeiro, Santos, Sepetiba, Brazil; Guayaquil, Peru, Buenaventura, Cartagena, Barranquilla, Colombia; Balboa, Colon, Panama; Puerto Limon; Puerto Cortes, Progreso, Ensenada i Veracruz¹¹⁴.

4. Kraje zachodniej i centralnej Afryki znajdują się w regionie Afryki Oceanu Atlantyckiego. Są to: Gambia, Sierra Leone, Togo, Ghana, Nigeria, Kamerun, Angola czy Liberia. Ośrodki „Stella Maris” funkcjonują dobrze w takich krajach regionu, jak Senegal, Wybrzeże Kości Słoniowej, Benin i Kongo. W innych krajach regionu, takich jak Sierra Leone, Liberia, Gana, Togo, Nigeria i Kamerun, duszpasterstwo morskie prowadzone głównie przez misje protestanckie. Największy problem w tym regionie jest łączność ze światem ze względu na słabą infrastrukturę komunikacyjną. Istnieje wprawdzie możliwość wysyłania maili i telefonowania, ale połączenia są bardzo kosztowne, a na maile nierzadko nie ma odpowiedzi. Ponadto często poczta zwraca niedostarczone przesyłki¹¹⁵.

5. W regionie Afryki Oceanu Indyjskiego znajdują się takie kraje jak RPA, Madagaskar, Mauritius, Mozambik, Kenia, Tanzania czy Namibia. Do największych portów regionu należą: Durban, Cape Town, Port of Elizabeth czy East London. Dobrze są tutaj więzi DLM z Konferencją Katolickich Biskupów, którzy angażują się we współpracę, jednak efekty pozostawiają wiele do

¹¹³ L.A. Mex Jimenez, *North America and the Caribbean*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 121-122.

¹¹⁴ S.F. Torres C.S., *Central and South America*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 124-126.

¹¹⁵ C.A. Kete, *Africa Atlantic*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 113-115.

życzenia w związku z trudnościami w komunikacyjnych, podobnie jak w regionie zachodniej i centralnej Afryki. Brak jest odpowiednich funduszy i personelu; trudno o pomoc i współdziałanie ze strony państw, gdyż nie ich władze nie okazują wystarczającego zainteresowania społeczną działalnością duszpasterstwa¹¹⁶.

6. Region Oceanii obejmuje: Australię, Nową Zelandię, Papuę Nową Gwineę, Timor Samo, Wyspy Marshalla, Kiribati, Tonga. Centra marynarskie na tym terenie są bardzo mobilne, a pomoc finansowa dla dobra marynarzy jest chętnie przekazywana przez komitety i przedsiębiorców¹¹⁷.

7. Do regionu Południowo Wschodniej Azji zaliczane są takie kraje, jak: Filipiny, Japonia, Indonezja, Maleszja, Tajwan, Singapur. Ze względu na dobrą współpracę duszpasterstwa z władzami portowymi działalność kapelanów i ich współpracowników jest w tym regionie ułatwiona. Kapelani mogą wejść na teren portowy w każdym czasie, a marynarze i rybacy cieszą się z wizyty kapelanów DLM na swoich statkach. Zdają sobie sprawę z tego, że kapelani są im życzliwi i przychodzą z Dobrą Nowiną i zrozumieniem dla ich pracy. Natomiast problemem w tym regionie jest brak należytej ochrony prawnej ze strony państwa¹¹⁸.

8. Region Południowej Azji obejmuje Indie, Pakistan, Sri Lankę i Bangladesz, a także wyspy Andamany i Nikobary należące do Indii, gdzie DLM działał od czerwca 2008 roku. Wskutek procesów globalizacji i prywatyzacji w tym regionie nastąpiły przeobrażenia niekorzystne dla pracujących na morzu. Coraz większa liczba biednych ludzi traci prawo do zajmowania się rybołówstwem jako środkiem utrzymania ponieważ wielkie korporacje wypierają rybołówstwo tradycyjne prowadzone przez poszczególne rodziny rybackie. Istotne zmiany, które nastąpiły w sferze ekonomicznej i politycznej są dostrzegane i brane pod uwagę przez DLM¹¹⁹.

Charakterystyka przedstawionych regionów pokazała, że działalność DLM w poszczególnych obszarach świata prowadzona jest w bardzo zróżnicowanych warunkach. Liczba i zaangażowanie kapelanów i ich współpracowników zależy też od lokalnych społeczności i ich tradycji kulturowej, od ekonomicznych możliwości i poziomu rozwoju cywilizacyjnego w danym regionie, a także od tego, na ile władze poszczególnych państw są otwarte na współpracę z duszpasterstwem.

Istotnym ogniwem w strukturze DLM jest Koordynator Regionalny. Podkreślił tę rolę w swoich wypowiedziach kardynał Raffaele Martino. Jego zdaniem, dynamizm duszpasterstwa ludzi morza w danym regionie zależy w dużej mierze od regionalnego koordynatora DLM. Jego zadaniem jest podejmowanie inicjatyw dialogu z miejscowym biskupem i krajowymi dyrektorami DLM w

¹¹⁶ J.T. Vacher, *Indian Ocean and Southeast Africa*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 128-130.

¹¹⁷ T. Richardson, *Oceania*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 118-121.

¹¹⁸ B. Ciceri, *East-South East Asia*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 122-124.

¹¹⁹ X. Pinto C.Ss.R., *South Asia*, dz. cyt., s. 116-118.

regionie. Jednym z priorytetów jest stworzenie i utrzymanie sieci relacji, współpracy i solidarności między odpowiedzialnymi za DLM w regionie, aby nikt nie działał w izolacji¹²⁰.

Wyboru regionalnego koordynatora DLM dokonuje się podczas światowego kongresu, kiedy to są obecni przedstawiciele danego regionu.

Do nominacji przedstawiane są odpowiednie kandydatury zarówno osób duchownych, jak i świeckich. Biskupi promotorzy danych regionów proponują kandydatów. W razie nieobecności biskupa promotora mogą głosować krajowi dyrektorzy. Po konsultacji z biskupami lub przełożonymi osób nominowanych Pontyfikalna Rada wyznacza koordynatora regionalnego i kieruje tę informację do poszczególnych Konferencji Episkopatu w danym regionie oraz podaje ją do publicznej wiadomości.

W pełnieniu swojej funkcji regionalny koordynator winien respektować autonomię konferencji biskupów, biskupów diecezjalnych i krajowych organizacji DLM. Jego zadaniem jest przede wszystkim promowanie DLM w danym regionie i realizacja zadań powierzonych przez Świętego Jana Pawła II w liście apostolskim „Stella Maris”¹²¹.

1.2.3. Ogólnoswiatowa organizacja duszpasterstwa ludzi morza

Struktura DLM ma charakter hierarchiczny. Na jej szczycie znajduje się Dykasteria ds. integralnego rozwoju człowieka, która kieruje dziełem duszpasterstwa ludzi morza. W swojej ponad stuletniej historii duszpasterstwo ludzi morza działało pod patronatem różnych dykasterii Kurii Rzymskiej. Początkowo pod patronatem „Sacra Congregazione Concistoriale”, która została przekształcona w Kongregację ds. Biskupów. Następnie pod patronatem Papieskiej Komisji ds. Migracji i Podróżujących, która po reformie dokonanej przez św. Jana Pawła II, w 1988 r., przekształciła się w Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Obecnie DLM działa pod patronatem Dykasterii do spraw Integralnego Rozwoju Człowieka¹²².

Do roku 2017 duszpasterstwo ludzi morza podlegało Papieskiej Radzie ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. O takim umiejscowieniu DLM w strukturach kościelnych zdecydował papież Jan Paweł II¹²³. Zgodnie z artykułem 149 konstytucji apostolskiej „Pastor Bonus” (28.06.1988), powołana została Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, aby odpowiedzieć na specjalne potrzeby tych, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swoich rodzinnych krajów¹²⁴. Za pontyfikatu papieża Franciszka doszło do zmian w zaszeregowaniu DLM w strukturach Stolicy Apostolskiej. Franciszek mocą *Listu Apostolskiego w formie motu proprio* «*Humanam*

¹²⁰ AOS Regional Coordinators Meeting, « People on the Move, 40 (April 2008), nr 106, s. 202.

¹²¹ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt.; PCPCMIP, AOS Regional Coordinators Meeting. *More Resources needed in the regions*, AM 83 (2004), s. 3 i 11; PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, dz. cyt., s. 171-173.

¹²² *The Dicastery*, <https://www.humandevlopment.va/en/il-dicastero.html> (odczyt: 28.12.2021).

¹²³ PCPCMIP, *The Church in the Maritime World*, AM 75 (2001), s. 2.

¹²⁴ A. Chirayath, *Pastoral care of nomadic people...*, dz. cyt., s. 1-5.

progressionem» utworzył Dykasterię ds. integralnego rozwoju człowieka, w której od dnia 1 stycznia 2017 roku funkcjonują połączone ze sobą cztery Papieskie Rady, to jest: Papieska Rada „Iustitia et Pax”, Papieska Rada „Cor unum”, Papieska Rada ds. Migrantów i Podróżujących oraz Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia. Ze wspomnianą datą te cztery dykasterie zakończyły swoją indywidualną działalność i zostały rozwiązane, a tym samym zostały zniesione artykuły 142-153 Konstytucji Apostolskiej *Pastor Bonus*.

Od 1 stycznia 2017 roku do grudnia 2021 roku funkcję przewodniczącego Dykasterii ds. integralnego rozwoju człowieka pełnił kardynał Peter Kodwo Appiah Turkson¹²⁵. Od 1 stycznia 2022 roku funkcja prefekta owej dykasterii została powierzona czasowo kardynałowi Michaelowi Czernemu SJ a sekretarką dykasterii została mianowana siostra Alessandra Smerilli FMA¹²⁶. Duszpasterstwem ludzi morza zajmuje się sekcja „Usługi dla podróżujących” istniejąca w ramach Dykasterii do spraw Integralnego Rozwoju Człowieka¹²⁷.

Zaszeregowanie DLM do nowo powstałej dykasterii nie wpłynęło na zmianę pozostałych struktur tego duszpasterstwa, które zostały ustalone w *Liście apostolskim motu proprio papieża Jana Pawła II o Duszpasterstwie Ludzi Morza, «Stella Maris»* z 31 stycznia 1997 roku. Podstawowym zadaniem dykasterii w sprawie ludzi podróżujących jest wydawanie instrukcji, o których mowa w kan. 34 *Kodeksu prawa kanonicznego* oraz udzielanie wskazań dotyczących duszpasterstwa podróżujących i czuwanie, by posługa ta była sprawowana zgodnie z prawem¹²⁸.

Dykasteria ds. integralnego rozwoju człowieka w odniesieniu do ludzi morza kontynuuje działanie Papieskiej Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, która co pięć lat organizowała kongres DLM. Zawsze stanowił on wielkie wydarzenie dla wszystkich ludzi morza, gdyż spajał środowisko morskie i stawał się źródłem zachęty do dalszej pracy dla wszystkich członków DLM na świecie. Pierwszy kongres odbył się we Francji w 1927 r.¹²⁹, a ostatni w dniach 1-7 października 2017 roku na Tajwanie¹³⁰. Warto tu dodać, że w dniach 24-29 czerwca 2007 roku XXII Światowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza odbył się w Polsce, w Gdyni¹³¹.

¹²⁵ *Turkson Card. Peter Kodwo*,

https://press.vatican.va/content/salastampa/en/documentation/cardinali_biografie/cardinali_bio_turkson_pka.html (odczyt: 1.12.2021).

¹²⁶ *Comunicato della Sala Stampa della Santa Sede 23.12.2021*, «Bollettino Sala Stampa della Santa Sede» [B0877], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/12/23/0877/01857.html> (odczyt 27.12.2021); *Kard. Michael Czerny prefektem Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-12/kard-michael-czerny-prefektem-dykasterii-ds-integralnego-rozwo.html> (odczyt: 28.12.2021).

¹²⁷ *The Dicastery for Promoting Integral Human Development. Staff*, <https://www.humandevlopment.va/en/il-dicastero/chi-siamo/personale.html> (odczyt: 28.12.2021).

¹²⁸ S.K. Qubre, *On the Road to Rome*, w: *The Apostolatus Maris: Its Structural Development Including its 1997 Reorganization*, red. S.K. Qubre, Waszyngton 1998, s. 16-20.

¹²⁹ S. Hamao, *The work of the Maritime apostolate...*, dz. cyt., s. 1-9.

¹³⁰ *Ludzie morza mogą nas uczyć tajemnicy Kościoła*, <https://opoka.news/aktualnosci/7426> (odczyt: 1.12.2021).

¹³¹ *Historia Stella Maris w Gdyni*, <http://www.aos-pl.org/?q=node/14> (odczyt: 1.12.2021).

Z inicjatywy Stolicy Apostolskiej doszło w 2020 r. do ujednoczenia nazw charakteryzujących duszpasterstwo ludzi morza. Rozpowszechniona, pierwotna angielska nazwa „Apostleship of the Sea”, czyli „Apostolstwo Ludzi Morza” została zmieniona na nazwę „Stella Maris” jakoby bardziej znaną marynarzom na całym świecie¹³².

Statut Dykasterii do spraw Integralnego Rozwoju Człowieka stwierdza, że „Dykasteria jest zaangażowana w zwiększanie wrażliwości na rzecz pokoju, sprawiedliwości i solidarności wobec osób najbardziej potrzebujących, takich jak migranci i uchodźcy, zwłaszcza z okazji Światowego Dnia Pokoju, Światowego Dnia Migracji i Światowego Dnia chorych”¹³³. Nie ma wzmianki o ludziach morza. Trzeba przyznać, że w tak skonstruowanej dykasterii i tak sformułowanej misji ludzie morza zostali zmarginalizowani. Tymczasem jest to ogromna rzesza ludzi, którzy odgrywają bardzo ważną rolę w wielu sektorach społeczeństwa i gospodarki.

Dnia 19 marca 2022 roku, w uroczystość św. Józefa, papież Franciszek ogłosił długo oczekiwany dokument, konstytucję apostolską *Predicate Evangelium* o Kurii Rzymskiej i jej służbie Kościołowi i światu. Ta nowa konstytucja apostolska jest ważna dla apostolstwa ludzi morza, ponieważ koryguje niewytłumaczalne i niezrozumiałe niedopatrzenie, do jakiego doszło podczas reformy Kurii Rzymskiej w 2017 roku, kiedy to w Statucie Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka wymieniono różne kategorie osób należących do mobilności ludzkiej, ale pominięto „Stella Maris”, która była częścią Kurii Rzymskiej od 1942 r., a jej status został uregulowany listem apostolskim Jana Pawła II «motu proprio» *Stella Maris*.

Tekst konstytucji *Predicate Evangelium*, składa się z 250 artykułów. Dla apostolstwa ludzi morza ważny jest artykuł 166 § 1, który brzmi: „Dykasteria promuje duszpasterstwo marynarzy w Kościołach lokalnych zarówno na morzu, jak i w portach, szczególnie przez *Dzieło Duszpasterstwa Ludzi Morza*, które jest odpowiedzialne za jego kierowanie”.

W tym artykule konstytucja *Predicate Evangelium* uznaje i potwierdza istnienie *Dziela Duszpasterstwa Ludzi Morza* „Stella Maris”, które istnieje autonomicznie pod zwierzchnictwem Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka.

W tekście *Predicate Evangelium* używane jest wyrażenie „Dzieło Duszpasterstwa Ludzi Morza” a nie „Stella Maris”, ponieważ jest to oryginalne wyrażenie, które było użyte przez Piusa XII w *Exsul Familia* (1.8.1952) oraz w wielu dokumentach papieskich aż do listu apostolskiego Jana Pawła II „Stella Maris” (1997). Dokonana korekta potwierdza przynależność *Dziela Duszpasterstwa Ludzi*

¹³² *100 Years of Supporting Seafarers*, <https://www.stellamaris.org.uk/our-history/#period-1700s> (dostęp: 2.1.2022).

¹³³ Franciszek, *Statut Dykasterii do spraw Integralnego Rozwoju Człowieka* (17.8.2017), art. 3, §6, https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco_20160817_statuto-dicastero-servizio-sviluppo-umano-integrale.html (odczyt 28.12.2021).

Morza do struktur Kurii Rzymskiej, zainicjowaną przez papieża Piusa XII, który to 30 maja 1942 roku, umieścił to duszpasterstwo pod kierownictwem Świętej Kongregacji Konsystorialnej¹³⁴.

Podsumowując przeprowadzone badania nad narodzinami i rozwojem, uprawomocnieniem i organizacją DLM, należy stwierdzić, że marynarze i rybacy oraz inni ludzie związani z pracą na morzu funkcjonują w szczególnych warunkach. Specyfika ich życia i pracy zadecydowała o potrzebie zorganizowania specjalistycznego duszpasterstwa. Zrodziło się ono z oddolnej inicjatywy ludzi świeckich w XIX wieku. Zanim przybrało ono ściśle określone struktury organizacyjne funkcjonowało początkowo jako rozproszone przedsięwzięcia osób zatroskanych o duchowe życie marynarzy i rybaków. Na skutek dynamicznego rozwoju oddolnych inicjatyw duszpasterskich doszło z czasem do zainteresowania nimi ze strony hierarchii kościelnej, a następnie do uprawomocnienia DLM i przyporządkowania go właściwym dykasteriom Kurii Rzymskiej. W kolejnych etapach rozwoju DLM znajdowało się pod auspicjami różnych dykasterii watykańskich, zmieniających nazwy i zakres swej działalności. Aktualnie, w 2022 roku sprawy tego duszpasterstwa powierzone zostały pracownikom Dykasterii ds. integralnego rozwoju człowieka. Zasadnicza organizacja DLM, wyznaczona przez Jana Pawła II w jego w *Liście apostolskim «motu proprio» O Duszpasterstwie Ludzi Morza, «Stella Maris»* z 31 stycznia 1997 roku, nie uległa zmianie: jest ona uporządkowana na poziomie krajowym, regionalnym i ogólnościowym.

¹³⁴ Franciszek, *Costituzione Apostolica «Praedicate Evangelium» sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa e al Mondo* (19.03.2022), art 166 par. 1; por. Pius XII, *Konstytucja apostolska O duchowej opiece nad emigrantami...*, dz. cyt.; Kongregacja Konsystorialna. *Z audiencji papieskiej z dnia 30 maja 1942 r. Nr 334/40.*

2. Powstanie, rozwój i charakterystyka ośrodków „Stella Maris” w Europie

Po omówieniu powstania i rozwoju oraz organizacji DLM zajmiemy się obecnie analizą powstania, rozwoju i charakterystyką ośrodków „Stella Maris” w Europie. To zwłaszcza wokół tych placówek skupia się działalność omawianego duszpasterstwa. Ich charakterystykę warto poprzedzić krótkim, sumarycznym opisem krajów nadmorskich w Europie.

2.1. Kraje nadmorskie w Europie

Wymienia się trzynaście akwenów morskich otaczających kontynent europejski. Są nimi w kolejności alfabetycznej: Morze Bałtyckie; Morze Barentsa; Morze Białe; Morze Celtyckie; Morze Hebrydzkie; Morze Irlandzkie; Morze Karskie; Morze Norweskie; Morze Peczorskie; Morze Północne; Morze Szcockie; Zatoka Biskajska; Zatoka Kadyksu

Z kolei, gdy chodzi o państwa europejskie, wymienia się w Europie czterdzieści siedem z nich w kolejności alfabetycznej: Albania, Andora, Austria, Belgia, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czarnogóra, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Kazachstan, Kosowo, Liechtenstein, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Macedonia Północna, Malta, Mołdawia, Monako, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rosja, Rumunia, San Marino, Serbia, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Ukraina, Watykan, Węgry, Wielka Brytania, Włochy.

Piętnaście spośród nich nie ma dostępu do morza. Są to w kolejności alfabetycznej: Andora, Austria, Białoruś, Czechy, Kosowo, Liechtenstein, Luksemburg, Macedonia Północna, Mołdawia, San Marino, Serbia, Słowacja, Szwajcaria, Watykan, Węgry.

Natomiast krajami europejskimi, które mają granice morskie są nimi w kolejności alfabetycznej: Albania, Belgia, Bośnia Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czarnogóra, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Gruzja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Kazachstan, Litwa, Łotwa, Malta, Monako, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Rosja, Rumunia, Słowenia, Szwecja, Turcja, Ukraina, Wielka Brytania, Włochy. Kraje te można przypisać do poszczególnych akwenów morskich, przy czym są kraje, które należą do kilku z nich.



Rys.2.1.1. przedstawia mapę Europy.

Tabela 1. Kraje europejskie i akweny otaczające kontynent

Kraj	Akweny
Albania	Morze Adriatyckie
Belgia	Morze Północne
Bośnia Hercegowina	Morze Adriatyckie
Bułgaria	Morze Czarne
Chorwacja	Morze Adriatyckie
Cypr	Morze Śródziemne
Czarnogóra	Morze Adriatyckie
Dania	Morze Bałtyckie, Morze Północne
Estonia	Morze Bałtyckie
Finlandia	Morze Bałtyckie
Francja	Morze Śródziemne, Morze Północne
Grecja	Morze Śródziemne
Gruzja	Morze Czarne

Hiszpania	Morze Śródziemne, Ocean Atlantycki
Holandia	Morze Północne
Irlandia	Morze Irlandzkie, Ocean Atlantycki
Islandia	Morze Grenlandzkie, Morze Norweskie, Ocean Atlantycki
Litwa	Morze Bałtyckie
Łotwa	Morze Bałtyckie
Malta	Morze Śródziemne
Monako	Morze Śródziemne
Niemcy	Morze Bałtyckie, Morze Północne
Norwegia	Morzem Północnym, Morzem Norweskim, Morzem Barentsa
Polska	Morze Bałtyckie
Portugalia	Ocean Atlantycki
Rosja	Morze Bałtyckie, Morze Czarne, Morze Kaspjskie, Morze Ochockie, Morze Beringa
Rumunia	Morze Czarne
Słowenia	Morze Adriatyckie
Szwecja	Morze Bałtyckie
Turcja	Morze Czarne, Morze Egejskie, Morze Śródziemne
Turkmenistan	Morze Kaspjskie
Ukraina	Morze Azowskie, Morze Czarne
Wielka Brytania	Morze Północne, Morze Irlandzkie, Ocean Atlantycki
Włochy	Morze Śródziemne, Morze Adriatyckie

2.2. Rozwój ośrodków Stella Maris w wybranych krajach

Dwie trzecie państw europejskich ma dostęp do morza. Spośród trzydziestu dwóch krajów z dostępem do morza wszystkie posiadają porty, do których wpływają statki. Jest kilkaset portów w Europie. Obok kilkudziesięciu wielkich portów w Europie są setki mniejszych. Duszpasterstwo ludzi morza istnieje zazwyczaj przy większych portach. Warto zauważyć, że duszpasterstwo marynarzy i rybaków prowadzone jest przez różne wyznania. W niniejszej rozprawie zostaną wzięte pod uwagę tylko ośrodki DLM „Stella Maris” prowadzone przez Kościół katolicki. Współpracują one w duchu ekumenicznym z ośrodkami prowadzonymi przez niekatolickie wspólnoty eklezjalne.

W krajach z dostępem do morza ośrodki DLM „Stella Maris” istnieją w następujących portach:

Belgia (Anwerpia, Gent), Chorwacja (Karlobag, Rijeka), Dania (Koge, Nakskov, Nykobing Falster, Rodbyhavn, Vordingborg), Francja (Arcachon, Bassens, Bayonne, Blaye, Bordeaux, Caen-

Ouistreham, Dunkerque, La Rochelle, Le Guilvinec, Le Havre, Le Verdon, Les Sables d'Olonne, Lorient, Marseille Est, Nantes, Port-Vendres, Saint Guénolé- Penmarch, Saint-Malo), Hiszpania (A Coruña, Alicante, Almeria, Barcelona, Bilbao, Castellón, Cudillero, Gijon, Granada, Huelva, Las Palmas De Gr. Canaria, Santander, Tarragona, Tenerife), Holandia (Rotterdam, Amsterdam, Dordrecht, Moerdijk), Irlandia (Dublin), Malta (Valletta), Niemcy (Brake, Bremen, Hamburg), Polska (Gdynia, Gdańsk, Szczecin-Świnoujście), Portugalia (Setubal), Ukraina (Odessa, Illychivsk, Yuzhny), Wielka Brytania (Aberdeen, Aberdou, Ardrishaig, Berwick upon Tweed, Blyth, Boston, Bristo, Buckie, Campbeltown, Cardiff, Castlebay - Isle of Barra, Chatham, Corpach by Fort William, Cowes, Dover, Dundee, Falmouth, Fawley, Felixstowe, Fowey, Fraserburgh, Glasgow, Goole, Grangemouth, Greenock, Grimsby, Hartlepool, Harwich, Hound Point, Hull, Hunterston, Immingham, Ipswich, Isle of Eriska, Isle of Grain, Isle of Wight, Jersey - King's Lynn, Leith, Lochboisdale - Isle of South Uist, Lochmaddy - Isle of North Uist, London Gateway, London Thamesport, Lowestoft, Macduff, Mallaig, Medway, Milford Haven, Mistle, New Holland, Newport, Northfleet, Oban, Pembroke Dock, Peterhead, Plymouth, Poole, Port Talbot, Portland, Portsmouth, Rochester, Rye, Seaham, Sharpness, Sheerness, Shetland, Shoreham, South Queensferry, Southampton, Stornoway - Isle of Lewis, Sunderland, Tarbert - Isle of Harris, Tees, Teesport, Teignmouth, Tilbury, Trent Wharves, Troon, Tyne, Weymouth, Whitby), Włochy (Ancona, Augusta, Bari, Brindisi, Cagliari, Catania, Civitavecchia, Genoa, Gioia Tauro, Livorno, Milazzo, Monfalcone, Napoli, Palermo, Piombino, Ravenna, Salerno, Savona, Taranto, Torre del Greco, Trieste, Voltri VTC).

Warto tu jeszcze zaznaczyć, że przez pewien czas istniały ośrodki DLM „Stella Maris” w krajach z dominującym wyznaniem prawosławnym, takich jak Grecja (w porcie Pireus), Rosja (w Kaliningradzie), Rumunia (w Konstancy). Jednakże z różnych powodów zakończyły one już swoją działalność.

Organizacja „Stella Maris” posiada w Europie zespoły kapelanów obsługujące ponad 150 portów w 14 krajach. W skali globalnej ta organizacja duszpasterska i charytatywna działa w 326 portach w 56 krajach i zatrudnia ponad 1000 kapelanów i wolontariuszy na całym świecie¹³⁵.

Tabela 2. Ośrodki duszpasterstwa Stella Maris w Europie

Kraj	Lokalizacja ośrodków
Belgia	Antwerpia, Gent
Chorwacja	Karlobag, Rijeka

¹³⁵ *Seafarers' Charity Stella Maris Grows European Network* (20.1.2021), <https://www.marineinsight.com/shipping-news/seafarers-charity-stella-maris-grows-european-network/> (dostęp: 2.1.2022)

Dania	Koge, Nakskov, Nykobing Falster, Rodbyhavn, Vordingborg
Francja	Arcachon, Bassens, Bayonne, Blaye, Bordeaux, Caen-Ouistreham, Dunkerque, La Rochelle, Le Guilvinec, Le Havre, Le Verdon, Les Sables d'Olonne, Lorient, Marseille Est ,Nantes, Port-Vendres, Saint Guérolé- Penmarch, Saint-Malo
Hiszpania	A Coruña ,Alicante, Almeria, Barcelona, Bilbao, Castellón, Cudillero, Gijon, Granada, Huelva, Las Palmas De Gr. Canaria, Santander. Tarragona, Tenerife
Holandia	Rotterdam, Amsterdam, Dordrecht, Moerdijk
Irlandia	Dublin
Malta	Velletta
Niemcy	Brake, Hamburg, Bremen
Polska	Gdynia, Gdańsk, Szczecin
Portugalia	Setubal
Ukraina	Odessa, Illychivsk, Yuzhny
Wielka Brytania	Aberdeen, Aberdou, Ardrishaig, Berwick upon Tweed, Blyth,Boston, Bristo, Buckie, Campbeltown, Cardiff, Castlebay - Isle of Barra, Chatham, Corpach by Fort William, Cowes, Dover, Dundee, Falmouth, Fawley, Felixstowe, Fowey, Fraserburgh, Glasgow, Goole, Grangemouth, Greenock, Grimsby, Hartlepool, Harwich, Hound Point, Hull, Hunterston, Immingham, Ipswich, Isle of Eriska, Isle of Grain, Isle of Wight, Jersey - King's Lynn, Leith, Lochboisdale - Isle of South Uist, Lochmaddy - Isle of North Uist, London Gateway, London Thamesport, Lowestoft, Macduff, Mallaig, Medway, Milford Haven, Mistley, New Holland, Newport, Northfleet, Oban, Pembroke Dock, Peterhead, Plymouth, Poole, Port Talbot, Portland, Portsmouth, Rochester, Rye, Seaham, Sharpness, Sheerness, Shetland, Shoreham, South Queensferry, Southampton, Stornoway - Isle of Lewis, Sunderland, Tarbert - Isle of Harris, Tees, Teesport, Teignmouth, Tilbury, Trent Wharves, Troon, Tyne, Weymouth, Whitby
Włochy	Ancona, Augusta, Bari, Brindisi, Cagliari, Catania, Civitavecchia, Genoa, Gioia Tauro, Livorno, Milazzo, Monfalcone, Napoli, Palermo, Piombino, Ravenna, Salerno, Savona, Taranto, Torre del Greco, Trieste, Voltri VTC

Poniżej scharakteryzujemy ośrodki “Stella Maris” w poszczególnych krajach w kolejności alfabetycznej. Podamy najpierw zwięzłe informacje o danym kraju, a następnie omówimy powstanie, rozwój i specyfikę działalności “Stella Maris” w każdym z nich.

2.2.1. Ośrodki Stella Maris w Belgii

Od czasu starożytności tereny Belgii były zarządzane przez Rzym, Hiszpanię, Austrię i Francję. W 1815 r została ona włączona do Niderlandów. Jednakże już w 1815 r. uzyskała niepodległość od Niderlandów¹³⁶. Podczas I i II wojny światowej była okupowana przez Niemcy. W ciągu ostatniego półwiecza kraj rozwijał się jako nowoczesne, zaawansowane technologicznie państwo europejskie, członek NATO i Unii Europejskiej. W ostatnich latach, podziały polityczne między niderlandzkojęzycznymi Flamandami z północy i francuskojęzycznymi Walonami z południa doprowadziły do poprawek konstytucyjnych, które przyznały tym regionom autonomię. Stolica kraju, Bruksela, jest siedzibą licznych organizacji międzynarodowych, w tym Unii Europejskiej i NATO¹³⁷.

Powierzchnia całkowita Belgii wynosi: 30,528 km kw.; liczba ludności: 11.8 mln (stan na czerwiec 2021 r.). Przynależność religijna przedstawia się następująco: katolicy 57,1%, protestanci 2,3%, inni chrześcijanie, 2,8%, muzułmanie 6,8%, inne wierzenia 1,7%, ateści 9,1%, niewierzący



lub agnostycy 20,2% (dane z 2018 r.)¹³⁸.

Rys.2.1. Ośrodki Stella Maris w portach belgijskich¹³⁹.

¹³⁶ Admiralty Sailing Directions, *Dover Strait Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2017, s. 18.

¹³⁷ *Belgium*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/68a1f66c54430d3311dda64e2b9e34ec/BE-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹³⁸ Tamże.

¹³⁹ Mapy zostały opracowane na podstawie *The Ships Atlas. 12th Edition*. „Shipping Guides Ltd. The Port Information Specialists”, Reigate, UK, December 2007.

Początki „Stella Maris” w Belgii związane są osobą Arthura Gannona pierwszego sekretarza „Apostolatus Maris International Concilium” (AMIC). Z jego inicjatywy podjęto w Antwerpii prace nad stworzeniem ośrodka duszpasterskiego dla marynarzy. Ośrodek „Apostolatus Maris” w Antwerpii uzyskał struktury wraz z mianowaniem w 1930 roku ks. Eugeena Boogaersa (1882-7.2.1956) na kapelana marynarzy. Urodzony w Turnhout w 1881 roku, miał już za sobą doświadczenie pracy duszpasterskiej w diecezji Oklahoma w Stanach Zjednoczonych. W 1914 roku, wraz z wybuchem I Wojny Światowej, powrócił do Belgii, aby zostać kapelanem wojskowym. W 1917 roku został ciężko ranny, gdy sam pomagał rannym i umierającym żołnierzom w okopach. Po zakończeniu kariery wojskowej w 1929 roku zajął się opieką duszpasterską nad marynarzami statków dokujących w Antwerpii. Na prośbę Boogaersa skierowaną do Arthura Gannona w 1946 r. do pracy wśród marynarzy skierowany został dodatkowo ks. Jan Fratteur, który pomagał Boogaersowi do 1949 roku. Następnie w grudniu 1950 roku ks. Frans Lambrechts został mianowany kapelanem Apostolatu Morskiego w Antwerpii. Dnia 30 czerwca 1951 roku otwarto w Antwerpii przy ulicy Italiëlei 72, dom dla marynarzy „Stella Maris”, który z czasem poszerzono przez dokupienie sąsiedniej kamienicy pod numerem 74. W ten sposób powiększono bazę noclegową hotelu do czternastu pokoi, dobudowano kaplicę, utworzono sekretariat, powiększono o połowę salę balową i dodano sale konferencyjne. Od 1952 roku do lat osiemdziesiątych w piwnicach posesji mieściła się siedziba „Amicale des Marins Congolais”, czyli miejsce spotkań marynarzy kongijskich.

W tym okresie liczba pracowników wolontariuszy „Stella Maris” wzrosła do około pięćdziesięciu. Młode wolontariuszki zapewniały rozrywkę podczas wieczorków tanecznych we wtorki, czwartki, soboty i niedziele. Inne kobiety pracowały przy barze i sklepie. Jeszcze inne odwiedzały chorych marynarzy hospitalizowanych w Antwerpii. W latach 1956-1960 Katolicki Dom Marynarza w Antwerpii koordynował umieszczanie kapelanów na pokładach belgijskich statków handlowych. Na początku lat sześćdziesiątych w działalność ośrodka zaangażował się ks. Fons Laureys, były nauczyciel akademicki z doświadczeniem kapelana na statku. W 1962 r. zorganizował on bibliotekę dla marynarzy i objął opieką duszpasterską kadetów Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej. W 1966 r. dr Jef Borgers, pracujący zarazem jako profesor w Sint-Jan Berchmans College, zainicjował współpracę ekumeniczną różnych misji morskich w porcie, które pierwotnie kierowały swoją działalność tylko wobec katolików, anglikanów, ewangelików albo osób z innych denominacji protestanckich. W 1970 r. Brytyjskie Stowarzyszenie Żeglarzy (British International Sailors Society), Misje Morskie (Missions to Seamen), Zjednoczone Kościoły Protestanckie w Belgii (Union Protestants Churches Belgium) oraz katolicki Apostolatus Maris założyły w centrum portu w Antwerpii Międzynarodowy Dom Marynarza na Falconrui. Później do tego ekumenicznego klubu dołączyła również Niemiecka Misja Morska (Deutscheseemannsmission). W lipcu 1970 roku Jef Borgers zrezygnował z pracy, aby ponownie zostać nauczycielem przedmiotów ścisłych w Brukseli.

Ksiądz Fons Laureys, który z czasem został dyrektorem Apostolatus Maris w Belgii zmarł 20 grudnia 1992 roku. We wrześniu 1993 r. stanowisko kapelana portowego zostało powierzone ks. Stefaanowi Grilletowi. Następnie w latach 1996-2005 kapelanem portowym był ks. Geert Bamelis. Zastąpił go ks. Jos Vanhoof, który wcześniej był misjonarzem w Wenezueli. Wspiera go Filipińczyk, ks. Jorgedy Bago. Obaj pracują jeszcze w 2022 roku.

Funkcja hotelowa ośrodka „Stella Maris” traciła z czasem na znaczeniu. Począwszy od 1980 r. zamykano pokoje jeden po drugim. Restaurację zamknięto w 1975 r., a w 2011 r. zlikwidowano całkowicie kuchnię restauracyjną. Biblioteka dla marynarzy została w 2008 r. przejęta przez Bibliotekę Miejską, która nadal za pośrednictwem kapelanów i wizytatorów statków dostarcza książki i filmy na statki w porcie. Archiwum „Apostolatus Maris” zostało w 2009 r. przekazane do Katolickiego Centrum Dokumentacji (KADOC) w Leuven. Przedstawiciele wspólnot chrześcijańskich w każdy wtorek rano w ośrodku „Stella Maris” organizują konferencję ekumeniczną, na której omawiają współpracę. W 2019 r. centrum przyjęło 11 611 marynarzy z około 2025 statków¹⁴⁰. Port w Antwerpii, jest po Rotterdamie, drugim co do wielkości portem w Europie. Jego długość wynosi 30 km. Codziennie wpływa doń około 50-60 statków¹⁴¹.

Pierwotny budynek duszpasterstwa morskiego stracił na znaczeniu. Międzynarodowy Dom Marynarza na Falconrui został całkowicie zburzony w 2013 roku. Pod koniec 2020 r. Antwerpskie Centrum Marynarzy „Apostolatus Maris” zostało zamknięte, a budynki przy ulicy Italiëlei 72 i 74 zostały sprzedane. Duszpasterstwo „Apostolatus Maris”, we współpracy z innymi misjami chrześcijańskimi, kontynuuje swoją działalność przy hotelu portowym „Antwerp Harbour Hotel” na Noorderlaan, w którym oferowana jest pomoc marynarzom¹⁴².

¹⁴⁰ F. Lambrechts [Ludo Onzea ill.], *Het jaar 1956 was voor het apostolaat ter zee een jaar van rouw* [Apostolatus Maris], Antwerpen [1956]; zob. *Antwerp Seafarers' Centre "Apostolatus Maris"*, https://nl.wikipedia.org/wiki/Antwerp_Seafarers%E2%80%99_Centre_%27%27Apostolatus_Maris%27%27 (odczyt 1.1.2022); *Zeelui hebben niets meer te zoeken op beroemde Italiëlei*, Antwerpen (03.01.2021), <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2021/01/03/zeelui-hebben-niets-meer-te-zoeken-op-beroemde-italielei/?gdpr=accept> (odczyt 11.02.2021).

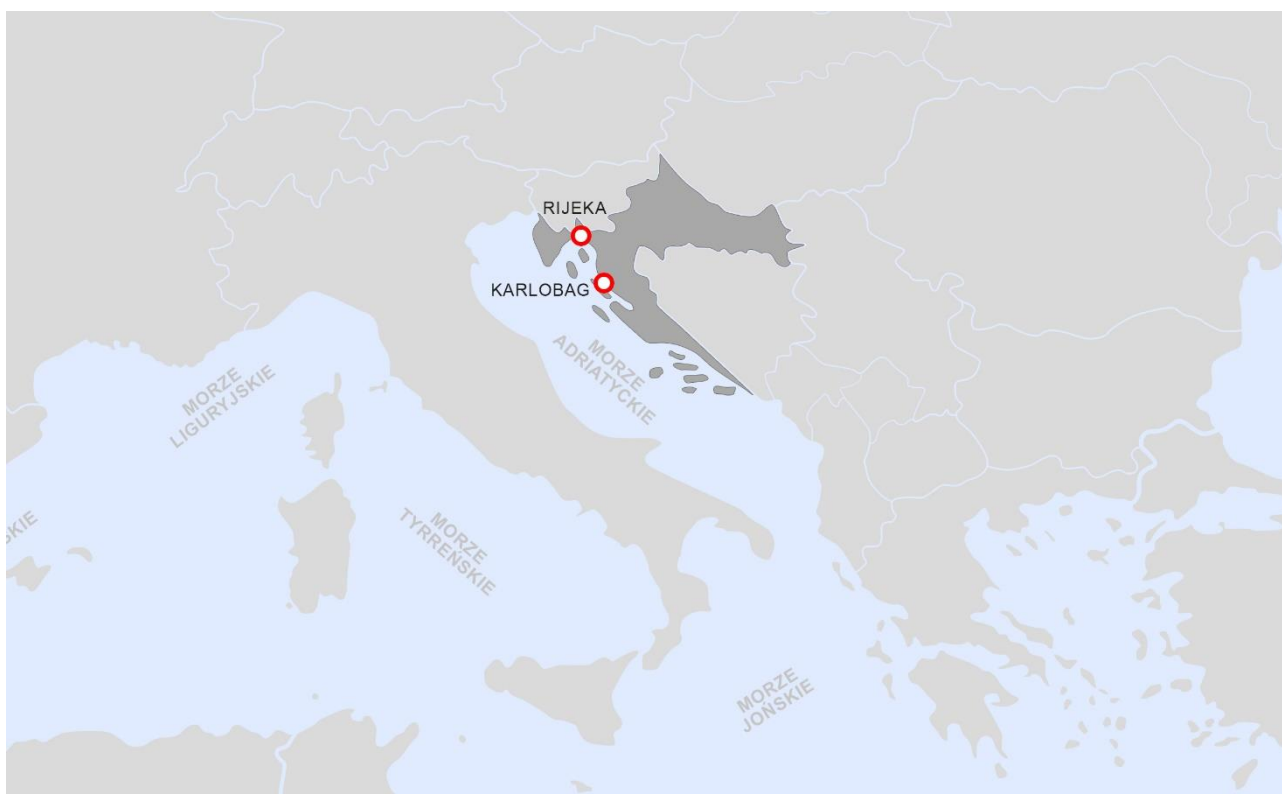
¹⁴¹ J. Pfautsch, *Sports Co-ordinator Antwerp/Rotterdam*, w: International Committee on Seafarers' Welfare, *Sports of the Seven Seas 2001/2002*, London [2002], s. 10-11.

¹⁴² F. Lambrechts [Ludo Onzea ill.], *Het jaar 1956 was voor het apostolaat ter zee...*, dz. cyt.; zob. *Antwerp Seafarers' Centre "Apostolatus Maris"*, https://nl.wikipedia.org/wiki/Antwerp_Seafarers%E2%80%99_Centre_%27%27Apostolatus_Maris%27%27 (odczyt 1.1.2022); *Zeelui hebben niets meer te zoeken op beroemde Italiëlei*, Antwerpen (03.01.2021), <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2021/01/03/zeelui-hebben-niets-meer-te-zoeken-op-beroemde-italielei/?gdpr=accept> (odczyt 11.02.2021). Obecnie placówka „Stella Maris” w Antwerpii znajduje się pod adresem: Stella Maris c/o Apostolatus Maris vzw, Noorderlaan 100, 2030 Antwerpen, Tel. +32 (0) 3 233 34 75; E-mail: contact@aposmar.be; www.aposmar.be;

2.2.2. Ośrodki Stella Maris w Chorwacji

Powierzchnia całkowita Chorwacji wynosi: 56 594 km kw., a liczba ludności: 4,2 mln (dane z lipca 2021 r.). Przynależność religijna przedstawia się następująco: katolicy 86,3%, prawosławni 4,4%, muzułmanie 1,5%, inne wierzenia 1,5%, nieokreślone 2,5%, niereligijni lub ateści 3,8% (dane z 2011 r.)¹⁴³.

Ziemie, które dziś składają się na Chorwację, były częścią Cesarstwa Austro-Węgierskiego aż do zakończenia I wojny światowej. W 1918 roku Chorwaci, Serbowie i Słoweńcy utworzyli królestwo znane po 1929 roku jako Jugosławia. Chociaż Chorwacja ogłosiła niepodległość od Jugosławii w 1991 r. i weszła na drogę demokracji, potrzebowała czterech lat sporadycznych, ale



niekiedy ciężkich walk, aby osiągnąć względną stabilność¹⁴⁴.

Rys.2.2. Ośrodki Stella Maris w portach chorwackich.

Jeszcze w drugiej połowie XX w. Chorwacja jako część Jugosławii znajdowała się pod wpływem ideologii komunistycznej. Jednak już przed ogłoszeniem niepodległości kraju w 1991 r. duszpasterze z Chorwacji uczestniczyli w międzynarodowych kongresach ludzi morza i zapoznawali się z działalnością tej organizacji. Dzięki temu już w 1977 r. „Apostolatus Maris”, wzorując się na działaniach w wielu portach świata, rozpoczął swoją działalność w Chorwacji. W tym to roku,

¹⁴³ Croatia, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/7f32b3ac5f8b232aa05e0714eb9da429/HR-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹⁴⁴ Tamże; por. Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot* v. 3, Taunton Somerset, United Kingdom, 2017, s. 11.

podczas wiosennej sesji, Konferencja Episkopatu mianowała arcybiskupa Rijeki, Josipa Pavlišića pierwszym biskupem promotorem, a pierwszym dyrektorem krajowym został ks. Vinko Kanižaj, który wcześniej zdobył doświadczenie pracy wśród ludzi morza w Londynie. Przedstawiciele Apostolatu Morza uczestniczyli, jako grupa z Chorwacji, po raz pierwszy w 1987 roku w Światowym Kongresie Apostolatu Morza w Mombasie w Kenii¹⁴⁵.

Lata 1977-1990 były dla duszpasterstwa morskiego w Chorwacji czasem przygotowań, oczekiwań i nadziei. Po demokratycznych przemianach na początku lat dziewięćdziesiątych XX w., pomimo trwającej wojny, apostołat morza rozwijał się oficjalnie, najpierw w Splicie, a potem w innych portach, wzdłuż wybrzeża Chorwacji.

Pierwszymi kapelanami portowymi zostali ks. Petar Mikić w Ploče i o. Zlatko Šafarić w Rijeci. Wspominając swoją pierwszą wizytę na statku w Splicie, 23 listopada 1990 r., o. Šafarić, stwierdził, że marynarze wiedzieli, jak działa „Apostolatus Maris” w innych krajach i ze zrozumieniem przyjęli tę działalność w Splicie. Tego samego dnia do duszpasterstwa morskiego dołączył pilot portowy, kapitan Mladen Russo, wytrwały współpracownik, a z czasem „dusza Apostolatu Morza” w Splicie¹⁴⁶.

Obecnie biskupem promotorem jest biskup Poreča i Puli, Iwan Milovan, a funkcję dyrektora krajowego pełni od 1993 r. do tej pory o. Zlatko Šafarić. Wszyscy księża zaangażowani w apostołat morza w Chorwacji oraz ich współpracownicy wykonują prace duszpasterskie całkowicie dobrowolnie bez żadnego wynagrodzenia, co oznacza, że są to dla nich zajęcia dodatkowe do regularnej pracy zarobkowej. Zdaniem o. Zlatko Šafarića, biskupi w niektórych krajach nadmorskich uważają apostołat morski za ważną gałąź działalności duszpasterskiej, podczas gdy w Chorwacji nie wszędzie tak jest¹⁴⁷.

Duszpasterstwo morskie funkcjonuje w chorwackich diecezjach nadmorskich: Poreč i Pula, Rijeka, Krk, Zadar, Dubrownik. Główna praca apostołatu morskiego w Chorwacji polega na licznych spotkaniach z ludźmi: marynarzami, rybakami, ich rodzinami i wszystkimi ludźmi, którzy pracują i żyją nad morzem. Spotkania z marynarzami odbywają się na statkach, w kościołach, na pielgrzymkach, procesjach, w rodzinach, na spotkaniach zawodowych, na uroczystościach i nie tylko.

Marynarze najbardziej cenią spotkania z księdzem na pokładzie. Potwierdzają to jednoznacznie doświadczenia kapelanów portowych i ich współpracowników. Gdy statek zacumuje w porcie po długim rejsie, przychodzą do niego przedstawiciele służb, aby sprawdzić, czy wszystko jest w porządku, jeśli chodzi o załogę, statek i ładunek. Jak zauważył o. Zlatko Šafarić miło jest usłyszeć, słowa kapitana skierowane do przedstawicieli apostołatu morza: „Jesteście jedynymi,

¹⁴⁵ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

¹⁴⁶ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

¹⁴⁷ Z.J. Šafarić, *Novi vjetrovi u službi apostołata mora* (Karlobag, 23.9.2009), <http://apostolat-mora.blogspot.com/2009/> (odczyt: 1.1.2022); zob. M. Russo, *Apostolat Mora u Hrvatskoj*, „Naše More” v. 41 (1994), nr 1-2, s. 87-88; <https://hrcak.srce.hr/209719> (odczyt: 1.1.2022).

którzy odwiedzają marynarzy nie prosząc o nic, ale pozdrawiając uprzejmie i pytając, jak się czujemy”¹⁴⁸.

Oprócz odwiedzin załóg statków wolontariusze apostołatu prowadzą korespondencję z marynarzami, przekazują ważne dla nich informacje, służą jako kierowcy, pracują w redakcji pisma „Sidro”, asystują przy organizacji uroczystości. Bez zaangażowania licznych świeckich wolontariuszy apostołat morski, prowadzony tylko przez księży, nie mógłby skutecznie działać¹⁴⁹.

Interesującymi formami działalności apostołatu morza w Chorwacji są uroczyste i masowe obchody święta św. Mikołaja, patrona marynarzy, w dniu 6 grudnia. Tego dnia marynarze i rybacy oraz ich rodziny licznie gromadzą się na spotkania w nadmorskich miejscowościach¹⁵⁰.

Ludzie morza w Chorwacji pielgrzymują do splickiego sanktuarium Matki Bożej z Pojišany. Marynarze wraz z rodzinami chętnie zatrzymują się w tym sanktuarium przed wejściem na pokład statku i po powrocie z rejsu do domu¹⁵¹.

Chorwacki Związek Marynarzy liczy około dwudziestu siedmiu tysięcy marynarzy. Duszpasterstwo środowiska morskiego w Chorwacji kieruje swą ofertę duszpasterską zarówno do nich jak i do pracowników i studentów Szkoły Morskiej. Przedstawiciele apostołatu morskiego spotykają się regularnie przy różnych okazjach nie tylko z marynarzami, ale też ze studentami i profesorami akademickiego środowiska morskiego¹⁵².

2.2.3. Ośrodki Stella Maris w Danii

Powierzchnia całkowita Danii wynosi: 43,094 km kw., a liczba ludności: 5,9 mln (dane z lipca 2021 r.). Oficjalnym wyznaniem religijnym w Danii jest wyznanie ewangelicko-luterańskie, do którego przyznaje się 74.7% ludności; muzułmanie stanowią 5.5%, inni 19.8% (dane z 2019 r.)¹⁵³.

Dania była kiedyś siedzibą wikingów, a później jedną z głównych potęg północnoeuropejskich. Jest krajem nowoczesnym i zamożnym¹⁵⁴. Swoje współczesne granice Dania uzyskała w 1815 r. W 1849 r. stała się monarchią konstytucyjną. Podczas II wojny światowej, kraj był okupowany przez Niemcy w latach 1940-1945. Dnia 1 stycznia 1973 r. Dania weszła w skład Unii Europejskiej¹⁵⁵.

¹⁴⁸ Tamże.

¹⁴⁹ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

¹⁵⁰ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

¹⁵¹ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

¹⁵² Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

¹⁵³ *Denmark*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/983f5534203a3835b78b1e8eb418323e/DA-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹⁵⁴ Tamże.

¹⁵⁵ Admiralty Sailing Directions, *Baltic Pilot v. 2*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2014, s. 30.

Dania jest piątym co do wielkości krajem morskim z flotą handlową o pojemności 65 milionów ton brutto. Kraj ten posiada ponad 400 wysp i linię brzegową o łącznej długości ponad 7000 kilometrów. Aż siedemdziesiąt pięć procent wszystkich towarów importowanych do Danii



dociera drogą morską¹⁵⁶.

Rys.2.3. Ośrodki Stella Maris w portach duńskich.

Ośrodek „Stella Maris” w Danii jest najmłodszą placówką apostołstwo ludzi morza. Dnia 21 stycznia 2021 roku Watykańska Agencja Informacyjna poinformowała o inauguracji posługi kapelańskiej na rzecz marynarzy i rybaków w Danii. Choć w tym czasie panowała na świecie pandemia Covid-19, jednak apostołstwo ludzi morza zdołało zainicjować nowe usługi kapelańskie w Danii. W styczniu 2021 roku diakon David Noval został powołany na stanowisko Dyrektora Krajowego duńskiej misji Stella Maris. Już na początku swojej posługi diakon D. Noval zauważył, że wizytacje statków i portów rozpoczęły się już w Kopenhadze, a w planie duszpasterstwa założono utworzenie zespołów wizytatorów statków w innych portach w kraju. Placówka w Danii jest jedyną wśród krajów skandynawskich. Diakon Noval wyraził pragnienie, aby w ciągu najbliższych pięciu lat powstały analogiczne placówki „Stella Maris” z kapelanami w Norwegii, Szwecji, Finlandii i na duńskim archipelagu, w tym na Grenlandii i Wyspach Owczych¹⁵⁷.

¹⁵⁶ Vatican News staff reporter, *Stella Maris expands chaplaincy service in Europe* (21.1.2021), <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2021-01/stella-maris-expands-chaplaincy-service-in-europe.html> (odczyt: 2.1.2022).

¹⁵⁷ Vatican News staff reporter, *Stella Maris expands chaplaincy service in Europe*, dz. cyt.

Diakon David Noval jest z wykształcenia technikiem pogotowia ratunkowego i strażakiem. Przed podjęciem posługi kapelana ludzi morza pracował jako kierownik operacyjny w spółdzielni mieszkaniowej non-profit, a wcześniej przez 20 lat zajmował się zarządzaniem organizacji angażujących wolontariuszy¹⁵⁸. Sytuacja duszpasterstwa morskiego w Danii pokazuje, jak trudno jest pozyskać kapłana i że niezbędne jest angażowanie diakonów i świeckich do tej posługi.

2.2.4. Ośrodki Stella Maris w Francji

Powierzchnia całkowita Francji wynosi: 643 801 km kw.; w tym we Francji metropolitalnej 551 500 km². Liczba ludności wynosi: 68,1 mln (dane z lipca 2021 r.). Przynależność religijna przedstawia się następująco: katolicy stanowią 47%, muzułmanie 4%, protestanci 2%, buddyści 2%, prawosławni 1%, żydzi 1%, inne wyznania 1%, bezwyznaniowi 33%, nieokreślone poglądy religijne 9%. Trzeba odnotować, że Francja zachowuje tradycję sekularyzmu i nie zbiera oficjalnie danych o przynależności religijnej¹⁵⁹.

Francja wywodzi swą historię z rzymskiej prowincji Galii. Wyłoniła się w 987 r., gdy Hugh Capet z zachodnich Franków został królem Francji. Największe znaczenie Francja zyskała pod rządami króla Ludwika XIV (1643-1715). Francuska monarchia została obalona przez rewolucję w latach 1789-1792. W latach 1804-1815 krajem rządził Napoleon Bonaparte. W 1870 r. Francja przegrała wojnę z Prusami. W latach 1940-1944 była okupowana przez Niemcy¹⁶⁰. Obecnie kraj ten jest jednym z najnowocześniejszych na świecie i jednym ze światowych liderów na polu gospodarczym. Odgrywa wpływową rolę na arenie międzynarodowej jako stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ, NATO, G-7 i G-20¹⁶¹.

¹⁵⁸ *Seafarers' Charity Stella Maris Grows European Network* (20.1.2021), dz. cyt.

¹⁵⁹ *France*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/fe49a53cb06ee9a6de931f4c34d23189/FR-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹⁶⁰ Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot v. 2*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2013, s. 9.

¹⁶¹ *France*, dz. cyt.



Rys.2.4. Ośrodki *Stella Maris* w portach francuskich.

Dostęp Francji do trzech wielkich akwenów morskich zdeterminował rozwój handlu i wymiany towarowej drogą morską. Dlatego zawsze bardzo liczne było środowisko ludzi morza w tym kraju. Toteż dzieło duszpasterskie w tym środowisku trafiło na podatny grunt. Znaleźli się działacze chcący pracować na rzecz marynarzy i rybaków oraz ich rodzin. Początki zinstytucjonalizowanej działalności ustala się na 3 i 4 grudnia 1894 roku. Wówczas to pod przewodnictwem ojca François Picarda (1831-1903) przełożonego paryskiej wspólnoty Zgromadzenia Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, czyli Augustianów od Wniebowzięcia albo Asumcjonistów, współpracującego z Bernardem Baillym, emerytowanym oficerem marynarki wojennej, wydawcą tygodnika morskiego prowadzonego przez Asumpcjonistów pt. *Cosmos*, stworzono misję dla marynarzy. Aż do swojej śmierci o. François Picard był członkiem rady administracyjnej misji. Zastąpił go na tym stanowisku jego wieloletni osobisty sekretarz o. André¹⁶².

Pierwsi członkowie duszpasterstwa skupili wokół siebie zaangażowaną grupę zakonników Asumcjonistów, którzy między innymi zakupili statek „szpitalny”, wyposażyli go w środki medyczne, zatrudnili lekarza i kapelana. Mimo że uległ on zniszczeniu w trakcie pierwszej podróży, nie zniechęciło to członków misji morskiej do zbudowania kolejnych podobnych jednostek służących do przewozu środków medycznych dla rybaków w Islandii i Nowej Funlandii. Niezwykle istotna na

¹⁶² Por. R.W.H. Miller, *Welfare Work among French Fishermen off Newfoundland and Iceland*, <https://journals.lib.unb.ca/index.php/nflds/article/view/5613/6583> (dostęp: 4.2.2022).

statku szpitalnym była obecność kapelanów, którzy mogli nieść rybakom pociechę duchową. Działalność Augustianów od Wniebowzięcia wśród rybaków uchodzi za początek duszpasterstwa ludzi morza we Francji. Należy dodać, że ta misja apostolska nigdy nie została przerwana i ciągle się rozwija.

Augustianie od Wniebowzięcia zainicjowali jeszcze inne przedsięwzięcia socjalne, z których najważniejszymi są adopcja sierot morza zainicjowana w 1897 roku, a także Federacja Francuskich Dzieł Katolickich dla marynarzy powołana w 1925 roku¹⁶³.

Za sprawą konferencji kardynałów i arcybiskupów francuskich « l'Assemblée des cardinaux et des archevêques (ACA) „Misja Morska” we Francji jest od 1938 r. powiązana z „Apostolatem Morskim” w zakresie ewangelizacji środowiska morskiego. Po drugiej wojnie światowej, od 1951 r. posługa na rzecz ludzi morza przyjęła oficjalną nazwę „Mission de la Mer”, czyli „Misja Morska” i została ukierowana na pracę duszpasterską wśród marynarzy, rybaków i zatrudnionych w handlu.

O ile Augustianie od Wniebowzięcia pracowali na statkach, o tyle pierwszy ośrodek apostolatu morskiego powstał w Port-en-Bessin w Normandii w 1925 roku pod kierownictwem proboszcza tej miejscowości, księdza Alfreda Bernarda. Misja tego ośrodka była tożsama z „Apostleship of the Sea” (AOS) działającym w Glasgow od 1920 roku. Z tym że we Francji wyrażała ona troskę Kościoła przede wszystkim o los rybaków długotrwale przebywających na morzu i pracujących w trudnych, nieprzyjaznych człowiekowi warunkach, w dużym oddaleniu od rodzin osiadłych na lądzie, w gruncie rzeczy ubogich materialnie. Stąd narodziła się potrzeba zbliżenia parafii do okręgów rybackich i ukierunkowania działalności na pomoc materialną i edukację.

Efektom tych inicjatyw od 1930 roku była działalność „Jeunesse maritime chrétienne” (J.M.C.), czyli Stowarzyszenia Chrześcijańskiej Młodzieży Morskiej, będącego odpowiednikiem „La Jeunesse ouvrière chrétienne” (JOC) Stowarzyszenia Chrześcijańskiej Młodzieży Pracującej założonego w Belgii w 1925 r. przez o. Josepha Léona Cardijna. Szczególnie warta podkreślenia jest działalność dominikanina, ojca Luisa-Josepha Lebreta na polu edukacji wśród ludzi morza. Jako założyciel szkół zawodowych dla młodych rybaków położył on podwaliny pod francuskie szkolnictwo morskie i rybackie. Organizował również edukację kapłanów związanych z „Jeunesse maritime chrétienne” (J.M.C.). Ojciec Lebret wcielał w życie encykliki „Rerum novarum” Leona XIII i „Quadragesimo anno” Piusa XI. Podobną rolę odegrał o. Begouen-Demeaux, działając w Le Havre w środowisku oficerów marynarki handlowej.

We Francji dość wcześnie zauważono głęboką dechrystianizację, szczególnie wśród klasy pracującej, stąd w 1941 r. narodziła się inicjatywa kardynała Emmanuela-Célestina Suharda (1874-1949), który założył „Mission de France” („Misję Francji”) w seminarium w Lisieux w celu szkolenia księży misyjnych przeznaczonych między innymi do pracy w środowisku morskim. Z tego też

¹⁶³I. Apap, O.P., *The Augustinians of the Assumption: Their Foundation, Spirit and History*, Paris 1930, s. 70.

powodu ważnym głosem w sprawach duszpasterstwa środowiskowego okazała się wydana w 1943 r. książka pt. „France, pays de mission”, w której pojawiła się teza, że nie wystarczą parafie misyjne, by zbliżyć Kościół do zdechristianizowanych kręgów. Trzeba być w środowisku, aby tworzyć małe wspólnoty chrześcijańskie.

Zwierzchnicy Kościoła uznali, że należy skupić się również na przygotowaniu i formacji kapłanów dla duszpasterstwa wspólnot morskich. Jezuita Jean-Marie Butel w 1945 r. oficjalnie rozpoczął rekrutację kapłanów i kształcenie młodych seminarzystów, którzy chcieli poświęcić się światu morskemu. Przygotowano znaczącą grupę kapelanów portowych, odwiedzających statki i związanych z domami dla marynarzy we Francji. Aby utrwalić i pogłębić relacje ze środowiskiem od 1945 r. niektórzy kapłani zaczęli pływać na łodziach rybackich i pracować razem z rybakami i marynarzami. Ci właśnie najlepiej zrozumieli życie i pracę na morzu, dali świadectwo dbałości Kościoła o to środowisko i zrealizowali ideę Misji Francji.

Tak więc specyfiką francuską stało się to, że niektórzy księża zatrudniali się w fabrykach, przy robotach publicznych i na budowach, aby doświadczyć prawdziwego spotkania ludzi z tych środowisk i stać się jednymi z nich. Podobnie kapelani portowi pochodzący z diecezji przybrzeżnych, przygotowani przez Misję Francji zaczęli żyć życiem marynarzy zaokrętowanych na statkach oraz pracować wraz z rybakami. Zespoły księży, zarówno Mission de France, jak i Mission de la Mer, znajdowały się w Dunkierce, Le Havre i Marsylii.

Radykalizm takiej postawy był oczywisty dla wielu francuskich kapłanów. Tymczasem w 1959 roku Rzym wydał nakaz zakończenia pracy marynarskiej kapłanów. Nie wszyscy poddali się temu nakazowi. Jak pisze o swoim doświadczeniu Guy Pasquier, niektórzy kapłania kontynuowali pracę w charakterze marynarzy i rybaków. Uważali specyfikę swej pracy za zgodną z prawem. Po Soborze Watykańskim II zezwolono ponownie na uruchomienie takiej działalności. „Czasy się zmieniały. Księża stali się elektrykami, kucharzami, mechanikami. [...] Byłem ostatnim księdzem marynarzem i zostałem zwolniony pod koniec 2007 roku. Na razie francuskie źródło wyszło. Czy możemy liczyć na diakona pływającego wśród oficerów floty handlowej i rybackiej? Wysłanie wyświęconego kapłana jako wyszkolonego marynarza oznacza troskę Kościoła o tych ludzi, którzy przez długi czas pływają na morzu, z dala od własnego domu”¹⁶⁴.

Na zakończenie warto dodać, że Misja Morska we Francji, występująca pod nazwą „Mission de la Mer” jest uznana przez Konferencję Episkopatu Francji jako krajowa instytucja katolicka. Ze względu na rozdział Kościoła od państwa i cywilne prawo francuskie obowiązujące od 1901 r. „Mission de la Mer” nie może otrzymywać funduszy publicznych, a w konsekwencji funkcjonować oficjalnie jako samodzielne stowarzyszenie, dlatego łączy się z innymi stowarzyszeniami.

¹⁶⁴ Guy Pasquier, *Presentation of Seafarer Priests Ministry*, Le Havre 2010; por. Father Guy Pasquier, *Presentation of Seafarer Priests Ministry*, Email z 27 stycznia 2005 r. – Archiwum własne E. Prac; zob. *Mission de la mer*, <http://marins.catholique.fr/index.htm?fbclid=IwAR2WS97Li6l5IPmD7XfDvDyBSLozjYsSiEBYNQhCZwPakXvHhLFW3fGjLEU> (odczyt 16.02.2021).

Francuskie „Stella Maris” czyli „Mission de la Mer” jest prowadzona przez Zarząd Komitetu Krajowego (zespół kolegiálny), wyłania przewodniczącego (prezydenta), sekretarza generalnego, który pełni także funkcję dyrektora krajowego, a ponadto wyłania skarbnika oraz po jednym przedstawicielu i jednym asystencie dla każdego obszaru morskiego (z północy, z zachodu, z południowego zachodu i z południa). Ruch jest podporządkowany Morskiej Komisji Episkopatu, a jego przewodniczącym jest biskup promotor¹⁶⁵.

Wszyscy członkowie są wolontariuszami, poza dyrektorem krajowym, który pracuje na pół etatu. Obecnie kapłan wybrany spośród kapelanów „Misji Morskiej” jest zarówno dyrektorem krajowym, jak i sekretarzem generalnym stowarzyszenia¹⁶⁶.

Każdego roku zarząd „Mission de la Mer” proponuje temat formacyjny dla swoich działaczy. Wszystkie zespoły „Mission de la Mer” są zaangażowane w działania diecezjalne i parafialne. W każdym porcie zespoły „Stella Maris” pozostają w łączności z organizacjami charytatywnymi, działając w duchu ekumenizmu i religijnej współpracy.

2.2.5. Ośrodki Stella Maris w Hiszpanii

Powierzchnia całkowita Hiszpanii wynosi: 505.370 km kw., a liczba ludności: 47,3 mln (dane z lipca 2021 r.). Przynależność religijna przedstawia się następująco: katolicy stanowią 58,2%, ateści 16,2%, agnostycy 10,8%, niewierzący 10,5%, inne wierzenia 2,7%, nieokreśleni 1,7% (dane z 2021 r.)¹⁶⁷.

W 711 roku dawna prowincja rzymska na półwyspie Iberyjskim została zdobyta przez muzułmanów. W 1479 r. doszło do zjednoczenia księstw w północnej Hiszpanii, a w 1492 muzułmanie zostali całkowicie wyparci z kraju¹⁶⁸. W XVI i XVII w Hiszpania była światowym imperium, które w kolejnych wiekach oddało ostatecznie Anglii panowanie nad morzami. W latach 1936-1939 Hiszpania przeżyła wojnę domową, a potem rządy generała Francisco Franco. Po jego śmierci w 1975 r. nastąpił rozwój demokracji¹⁶⁹.

¹⁶⁵ L. Guerin, *AOS France Report 2005*, Email z 19 stycznia 2005 r. – Archiwum własne E. Pracz.

¹⁶⁶ L. Guerin, *AOS France Report 2005*, Email z 19 stycznia 2005 r. – Archiwum własne E. Pracz.

¹⁶⁷ *Spain*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/16f4ed3871cabf1f49c2823f347ec1af/SP-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹⁶⁸ Admiralty Sailing Directions, *West Coasts of Spain and Portugal Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2018, s. 11.

¹⁶⁹ *Spain*, dz. cyt.



Rys.2.5. Ośrodki Stella Maris w portach hiszpańskich.

Początki idei apostołstwa morskiego w Hiszpanii sięgają roku 1923 dzięki staraniom Sekretariatu Generalnego, powołanego w Wielkiej Brytanii. Akcja Katolicka na rzecz kobiet w Madrycie zebrała dane o portach w Hiszpanii i przedłożyła członkom episkopatu hiszpańskiego, który z dużym zainteresowaniem zajął się sytuacją środowiska morskiego.

W 1925 r. rozpoczęto działalność apostołstwa morskiego z własną siedzibą w Barcelonie. Biskup tej diecezji, dr Jose Miralles y Spert zyskał świadomość znaczenia tego dzieła za sprawą sekretarza Stowarzyszenia Duchowego ds. Apostołstwa Ludowego i sam żywo pragnął założenia i zorganizowania Centrum Apostołstwa Morskiego w porcie w Barcelonie. Uzyskał wsparcie z Watykanu. Tam pracował hiszpański kardynał Rafael Merry del Val (1865-1930), który wiedział o zainteresowaniu papieża apostołstwem morskim oraz o jego pragnieniu szybkiego powstania tego dzieła we Włoszech. Toteż kardynał ten wsparł starania o rozwinięcie apostołatu w Hiszpanii.

W konsekwencji tych starań utworzono w Barcelonie pierwszą Radę Dyrektorów Centrum w skład której weszły między innymi: przewodniczący Dr Mariano Vilaseca Terradellas i sekretarz Dr Luís María Brugada y Panizo. Ten ostatni, postrzegany jako założyciel apostołstwa morskiego w Barcelonie, promował założenie drugiego apostołatu morza w Bilbao, co w krótkim czasie zostało

zrealizowane we współpracy ze świecką osobą, panią Trinidad García. Nosił on tam nazwę „Patronat Apostolstwa Morskiego”¹⁷⁰.

Znaczącą datą dla duszpasterstwa ludzi morza był wrzesień 1944 roku. Wtedy to miało miejsce pierwsze narodowe spotkanie apostołstwa morskiego. Uczestniczyli w nim kapłani i świecy z różnych hiszpańskich portów posługujący w duszpasterstwie ludzi morza, takich jak: Barcelona, Bilbao, Las Palmas, Sevilla, Valencia, Palma de Mallorca, Pasajes, Santader, Vigo, Ferrol, Algeciras, Donosti i Cadiz. Na tym spotkaniu położono podwaliny pod apostołat morski w Hiszpanii, a miasto Vigo zostało wybrane na przyszłą siedzibę krajowego kierownictwa apostołatów morskich.

Znaczącym wydarzeniem dla apostołatu morskiego w Hiszpanii był XIII Międzynarodowy Kongres Duszpasterstwa Ludzi Morza zorganizowany w Vigo w 1959 roku z udziałem dwustu trzydziestu księży i osób świeckich z szesnastu krajów świata¹⁷¹.

Obecnie Port w Barcelonie to jeden z najważniejszych portów na Morzu Śródziemnym i istotny port dla statków wycieczkowych. Ma dwadzieścia dwa nadbrzeża. W kaplicy „Stella Maris” Msza święta celebrowana jest w każdą niedzielę o godz. 10.30. Ponadto także w święto Bożego Narodzenia i Wielkanoc. W kaplicy ośrodka znajdują się egzemplarze Biblii w różnych językach z przeznaczeniem dla marynarzy. Posługę podejmuje tam zespół składający się z czterech zatrudnionych pracowników i trzydziestu pięciu wolontariuszy. „Stella Maris” w Barcelonie prowadzi ponadto biuro zapewniające marynarzom opiekę prawną. Pracuje tam trzech prawników, którzy udzielają pomocy prawnej marynarzom¹⁷².

2.2.6. Ośrodki Stella Maris w Irlandii

Powierzchnia całkowita Irlandii wynosi: 70,273 km kw., a liczba ludności: 5,2 mln (stan z lipca 2021 r.). Przynależność religijna przedstawia się następująco: katolicy stanowią 78,3%, wyznawcy Kościoła Irlandii 2,7%, inne wyznania chrześcijańskie 1,6%, prawosławni 1,3%, muzułmanie 1,3%, inne wierzenia 2,4%, bezwyznaniowi 9,8%, nieokreśleni 2,6% (dane z 2016 r.)¹⁷³.

Między 600 a 150 rokiem przed Chr. na wyspę Irlandię przybyły plemiona celtyckie. Potem była ona nawiedzana przez rzymskich handlarzy, ale nigdy przez rzymskie legiony. Ogromną rolę w historii wyspy odegrał Brytyjczyk św. Patryk (385-461). Gdy miał 16 lat został uprowadzony do Irlandii jako niewolnik. Potem zdołał uciec na tereny dzisiejszej Francji. Został biskupem katolickim

¹⁷⁰ El Apostolado del Mar en España, *Cronología del proceso de introducción en España del Apostolado del mar* (31.5.2016), <http://stellamariscncl.blogspot.com/2016/05/el-apostolado-del-mar-en-espana.html> (odczyt: 18.11.2021).

¹⁷¹ Stella Maris Castelló. Apostolado del Mar Diócesis Segorbe-Castellón, *Stella Maris en el mundo*, <http://stellamariscastellon.org/stella-maris-en-el-mundo/> (odczyt 18.11.2021); *Stella Maris. Dossier de Prensa. La Historia del Stella Maris in Vigo*, Vigo 2021, s. 3, <https://www.diocesetuivigo.org/wp-content/uploads/2021/02/paraweb.pdf> (odczyt: 5.2.2022).

¹⁷² *Port Focus: Barcelona, Spain*, “Stella Maris. Supporting Seafarers and Fishers Around the World” (June 2019), s. 9.

¹⁷³ *Ireland*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/38241449e30bdec92bfff89308020a5d/EI-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

i powrócił do Irlandii jako misjonarz, przyczyniając się do chrystianizacji kraju¹⁷⁴. Pod koniec VIII w. Irlandię najeżdżali wikingowie aż do zwycięskich dla Irlandii bitew pod Tarą w 980 r. i pod Clontarf w 1014 r. Potem w XII wieku rozpoczęły się najazdy anglo-normańskie na Irlandię, która przez wieki znajdowała się pod dominacją brytyjską. W latach 1845–1849, gdy dwie trzecie ludności Irlandii utrzymywało się z pracy na roli nastął największy głód w historii kraju. Liczba ludności z 8 mln zmniejszyła się do 6,5 mln wskutek głodu lub emigracji, głównie do Stanów Zjednoczonych. Współczesne państwo irlandzkie odłączyło się od Wielkiej Brytanii w 1921 roku. W 1973 r. Irlandia dołączyła do Unii Europejskiej¹⁷⁵.



Rys.2.6. Ośrodki *Stella Maris* w portach irlandzkich.

Irlandia to kraj wyspiarski położony na północnym Atlantyku, ograniczony kanałem Północnym, Morzem Irlandzkim i kanałem św. Grzegorza. Najważniejszym portem Irlandii jest Dublin. Najwcześniejsza pisemna wzmianka o porcie Dublinie pochodzi z 1649 r., a archiwum portowe obejmuje 30 000 potężnych zbiorów rysunków technicznych, wykresów i map od roku 1700.

¹⁷⁴ Admiralty Sailing Directions, *Sailing Directions. Irish Coast Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2016, s. 11.

¹⁷⁵ *Ireland*, dz. cyt.

Najstarsze dowody na opiekę nad marynarzami pod obecną nazwą „Stella Maris” w Dublinie pochodzą z 1906 roku¹⁷⁶. Warto zauważyć, że sławny pisarz James Joyce w powieści „Ulysses” wspomina ośrodek marynarzy jako „the Sailors Home” znajdujący się w Dublinie początkowo na ulicy „Sir John Rogerson's Quay”¹⁷⁷.

W latach 1909-1944 wydawano posiłki i zapewniano łóżka głównie marynarzom irlandzkim powracającym zza oceanu, którzy ze względu na rzadkie przewozy na prowincje, gdzie mieszkali, musieli często czekać prawie tydzień, by dotrzeć do swych rodzin. Przejazdy były finansowane głównie przez firmy i wiele zgromadzeń zakonnych okazujących wielki szacunek marynarzom, którzy przywieźli większość towarów do wyspiarskiego kraju.

Odbywała się wizytacja statków, zapewniono marynarzom koncerty i filmy. Na pokładach odprawiano Msze święte wraz z wieczornymi nabożeństwami dla chętnych. Marynarze z różnych krajów nieustannie obchodzili święto swojego kraju ojczystego, jak na przykład uroczystość św. Józefa, św. Piotra, św. Andrzeja, św. Jakuba, św. Wincentego a Paolo - apostoła francuskich galerników, św. Franciszka Ksawerego i św. Franciszka z Asyżu. Ponieważ w wielu miastach firmy były zamknięte na pół dnia w sobotę i całą niedzielę, marynarze pozostawali w portach.

Szczególnie od lat osiemdziesiątych XX wieku port w Dublinie, podobnie jak wiele innych portów, był świadkiem ogromnej zmiany ze względu na rozwój zaawansowanej technologii dostępnej na pokładzie statków. Niezależnie od przemian technologicznych, port umożliwiał działanie ośrodka „Stella Maris”. Od 1960 r. działał on w obiektach Seafarers' Centre przy ulicy 3, Beresford Place, Dublin 1. Ośrodek zapewniał marynarzom bezpłatny transport, dostęp do kaplicy, bar, bezpłatne WiFi, mały sklepik z pamiątkami, bezpłatne używane ubrania, salę telewizyjną, bilard, stół do tenisa stołowego. Ośrodek funkcjonował w godzinach od 18.30 do 22.30¹⁷⁸.

Marynarze znajdują się pod bardzo dobrą opieką „Stella Maris” w Dublinie, ponieważ wolontariusze tej placówki są od wielu lat niezmiernie aktywni i pielęgnują dobre kontakty z innymi grupami społecznymi i chętnie współpracują z nimi w razie potrzeby. Posługa w „Stella Maris” w Dublinie jest oferowana przez samych tylko wolontariuszy, odpowiednio przygotowanych, oferujących powitanie, przyjaźń i przyjęcie marynarzy¹⁷⁹. W ciągu roku organizują oni różne duchowe wydarzenia, takie jak: uroczysta Msza św. w pierwszą niedzielę grudnia, po której następuje przyjęcie marynarzy; Msza św. w Wielkim Poście w intencji wszystkich zmarłych marynarzy i pracowników portu; niedzielna Msza święta dla wolontariuszy niedzielne popołudnie połączona z refleksją i wymianą doświadczeń; Dnia 17 marca, w uroczystość św. Patryka organizowane jest

¹⁷⁶ *Dublin, Ireland*, “Stella Maris. Supporting Seafarers and Fishers Around the World” January 2020, s. 3.

¹⁷⁷ R. Kearney, *Apostleship of the Sea (Stella Maris)*, “Journal of Research on Irish Maritime History” s.1-2; cyt. za: <https://lugnad.ie/apostleship-of-the-sea-stella-maris/> (odczyt: 1.12.2021). Rose Kearney datuje początek działalności ośrodka „Stella Maris” w Dublinie na rok 1910.

¹⁷⁸ *Dublin, Ireland*, dz. cyt., s. 3.

¹⁷⁹ R. Kearney, *Apostleship of the Sea (Stella Maris)*, dz. cyt., s. 1-2.

przyjęcie dla wszystkich marynarzy w ośrodku „Stella Maris”; coroczna pielgrzymka do sanktuarium maryjnego w Knock w pierwszą niedzielę lipca; okazjonalne organizowanie wycieczek¹⁸⁰.

Obecnie „Dublin Seafarers’ Centre” znajduje się przy ul. Alexandra Basin w Dublinie, gdzie przedsiębiorstwo portowe udostępniło w porcie nowoczesne centrum, którego operatorem jest katolicka misja „Stella Maris” i anglikańska misja dla marynarzy¹⁸¹.

2.2.7. Ośrodki Stella Maris na Malcie

Powierzchnia całkowita Malty wynosi: 316 km kw., a liczba ludności 460,890 (stan z lipca 2021 r.). Oficjalnym wyznaniem jest religia rzymskokatolicka. Przyznaje się do niej ponad 90% społeczeństwa (stan na 2006 r.)¹⁸².

Ślady cywilizacji na Malcie pochodzą z czwartego tysiąclecia przed Chrystusem. Około 900 przed Chr. Malta została skolonizowana przez Fenicjan, a potem kolejno przez Greków, Kartagińczyków i Rzymian. Arabowie przejęli kontrolę nad wyspą w 870 r. Między IX a XVI w. Malta była politycznie związana z Sycylią i zarządzana przez władców feudalnych. W 1530 r. imperator hiszpański Karol V (1500-1558) przekazał wyspę Rycerzom św. Jana - Zakonowi Maltańskiemu, który zarządzał wyspą do czasu podboju przez Napoleona w 1798 roku. W 1814 r. Malta stała się kolonią Wielkiej Brytanii aż do września 1964 r., kiedy to uzyskała niepodległość. a dziesięć lat później ogłosiła się republiką. Od połowy lat osiemdziesiątych XX wieku wyspa stanowi ważny punkt przeładunkowy, centrum finansowe i ośrodek turystyczny. Dnia 1 maja 2004 dołączyła do Unii Europejskiej¹⁸³.

¹⁸⁰ Rose Kearney, *Mail do Stella Maris w Gdyni z dn. 22 stycznia 2004 r.*, Archiwum własne E. Prac.

¹⁸¹ *Dublin, Ireland*, dz.cyt., s. 3.

¹⁸² *Malta*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/ecb86519e8ef008992e90be931e37d1c/MT-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹⁸³ Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot v. 1*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2018, s. 15-16.



Rys.2.7. Ośrodki *Stella Maris* w portach Malty.

Przy charakterystyce Malty nie sposób nie wspomnieć o tym, że chrześcijaństwo na Malcie istnieje przez prawie 2000 lat. Zgodnie z tradycją, zostało ono zainicjowane na wyspie przez samego Apostoła Pawła około roku 60. W czasie podróży Pawła do Rzymu, gdzie miał być sądzony jako polityczny buntownik, statek, na którym znajdował się on i 275 innych osób, natknął się na gwałtowną burzę i po dwóch tygodniach rozbił się u wybrzeży Malty. Wszyscy na pokładzie bezpiecznie dopłynęli do lądu (por. Dz 27, 9 - 28, 10). Ewangelista Łukasz w *Dziejach Apostolskich* relacjonuje życzliwe przyjęcie rozbitków przez mieszkańców wyspy: „Po ocaleniu dowiedzieliśmy się, że wyspa nazywa się Malta. Tubylcy okazywali nam niespotykaną życzliwość; rozpalili ognisko i zgromadzili nas wszystkich przy nim, bo zaczął padać deszcz i zrobiło się zimno [...]. Oni to okazali nam wielki szacunek, a gdyśmy odjeżdżali, przynieśli wszystko, co nam było potrzebne” (Dz 28, 1-2.10).

Wielkie oblężenie Malty przez Turków zostało bohatersko zakończone przez rycerzy św. Jana i mieszkańców w przeddzień święta narodzin Matki Bożej, 8 września 1565 roku. W następnym roku rozpoczęto budowę fundamentów pod nową fortyfikację stolicy, która miała sprostać przyszłym atakom. Kolejne lata przyniosły upiększanie skalistego cypla, nazwanego Valletta od imienia zwycięskiego Wielkiego Mistrza Jeana De La Valette z takimi wspaniałymi budynkami, jak katedra św. Jana Chrzciciela - jeden z najwspanialszych kościołów w chrześcijaństwie oraz Pałac Wielkiego Mistrza.

Rycerze z Langwedocji we Francji przywieźli na Maltę swoje własne szczególne nabożeństwo do Notre-Dame De Liesse. Mały kościółek poświęcony jej na Malcie został konsekrowany w 1620 roku, blisko brzegu morza i z pełnym widokiem na słynny Grand Harbour. Kościółek służy jako duchowe centrum „Stella Maris” w Valletcie.

„Stella Maris” na Malcie zostało założone przez o. Józefa Scalpello OFM w 1961 roku i od tego czasu było prowadzone przez franciszkanów przy znacznej pomocy innych zakonów, zwłaszcza jezuitów, którzy pomagali w tym apostołstwie od 1992 roku. W dużej mierze jest to możliwe dzięki maltańskiej kurii diecezjalnej i Komisji Emigracyjnej, która wspiera finansowo duszpasterstwo ludzi morza na Malcie.

Kapelan DLM i jego asystent spotykają się z członkami duszpasterstwa co dwa miesiące w sprawach formacji, a raz do roku, w święto Matki Bożej Radości w kościele De Liesse, w celu odnowienia zaangażowania w apostołat¹⁸⁴.

Wolontariat wśród marynarzy był prowadzony przez Franciszkanów, głównie wśród personelu Brytyjskiej Marynarki Wojennej. Ale kiedy Malta stała się republiką, cały zagraniczny personel wojskowy musiał opuścić stocznię. Obecnie stocznia jest zarządzana przez włoską firmę. W 1988 roku po drugiej stronie wyspy otwarto „Malta Free Port” jako ważny węzeł przeładunkowy w basenie Morza Śródziemnego. Obecnie jest on dwunastym najbardziej ruchliwym portem w Europie.

Misja „Stella Maris” wzrosła z powodu dużej liczby marynarzy przybywających na Maltę szczególnie z Filipin oraz z powodu dużej liczby tankowców i kontenerowców wpływających do Wolnego Portu. W każdy weekend, w sobotę i niedzielę, członkowie „Stella Maris” odwiedzają wiele statków. A jeśli jest potrzeba i możliwość, na pokładzie statku odprawiana jest Msza św. dla marynarzy. Obecnie misja jest prowadzona przez księdza z diecezji maltańskiej, Josepha Borga wspieranego przez wolontariuszy.

W 2016 r. dom przylegający do kościoła De Liesse został wyremontowany z pomocą „Grand Harbour Regeneration Corporation” i ITF. Obecnie służy on jako Centrum Marynarzy. Ośrodek ten jest wyposażony we wszystkie niezbędne rzeczy dla marynarzy, którzy spędzają wiele dni w porcie z powodu problemów zdrowotnych lub opuszczenia załogi przez armatora. W tych dramatycznych zdarzeniach losowych pomoc jest zapewniana bezpłatnie, łącznie z zakwaterowaniem, jedzeniem, ubraniem i kieszonkowymi¹⁸⁵. Ośrodek funkcjonuje pod adresem: „Stella Maris Seafarers’ Centre, c/o Ta` Liesse Church, 62 Liesse Hill, Valletta, Malta, t. +356 7924 1211, facebook.com/Apostleship-Of-The-SeaMalta-292290870822753.

¹⁸⁴ P. Attard, S. De Raffaele, L. Cassar, *The Apostleship of the Sea in Malta*, „Apostolatus Maris” 92 (2006), nr 3, s. 13.

¹⁸⁵ *Port Focus Valletta, Malta*, „Stella Maris” (December 2019), s. 3.

2.2.8. Ośrodki Stella Maris w Niderlandach

Powierzchnia całkowita wynosi: 41,543 km kw., a liczba ludności: 17,3 mln (stan w lipcu 2021 r.). Katolicy stanowią 20.1%, protestanci 14.8%, muzułmanie 5%, inne wierzenia 5.9%, bezwyznaniowi 54.1% (dane z 2019)¹⁸⁶.

Początkowo kraj był zarządzany przez Rzymian, Franków, Burgundów i Hiszpanów. Zjednoczone Prowincje Niderlandów ogłosiły swą niezależność od Hiszpanii w 1579 r. W 1648 r. utworzona została republika Zjednoczonych Niderlandów, które stały się wiodącą potęgą morską i handlową, posiadającą osady i kolonie na całym świecie¹⁸⁷. W latach 1795-1813 kraj był okupowany przez Francję. Po czym, w 1815 r. powstało Królestwo Niderlandów. W 1830 r. od Niderlandów odłączyła się Belgia i utworzyła odrębne królestwo. Dziś Niderlandy są zamożnym, ale bardzo zsekularyzowanym krajem¹⁸⁸.



Rys.2.8. Ośrodki Stella Maris w portach niderlandzkich.

¹⁸⁶ *Netherlands*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/87c8bcf6991a646a6da44f9afd7c6d91/NL-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹⁸⁷ Admiralty Sailing Directions, *Dover Strait Pilot*, dz. cyt., s. 19.

¹⁸⁸ *Netherlands*, dz. cyt.

Pierwsze ślady działalności duszpasterstwa ludzi morza w Niderlandach (dawniej: Holandii) pochodzą z 1923 roku. W 1936 roku w kwartalniku „Apostleship o the Sea Quarterly” ukazał się tekst informujący o działalności duszpasterstwa ludzi morza w Holandii.

„Trzydzieści lat temu mała czterostronicowa gazeta, niepodobna do niczego, co kiedykolwiek widzieliśmy, dotarła do Sekretariatu Apostolstwa Morza w Glasgow, z Amsterdamu. Nasza skąpa znajomość języka niderlandzkiego pozwoliła nam rozpoznać, że jest to gazeta dla katolickich marynarzy. Kilka miesięcy wcześniej prowadziliśmy korespondencje ze śp. Mgr. Callier Biskupem Haarlemu, który wzywał, aby ustanowić Apostolstwo Morza w Holandii”¹⁸⁹.

Pracę w Niderlandach rozpoczęli ojcowie kapucyni, a ponieważ sami nie zdołali odwiedzać wszystkich statków i nie było jeszcze zorganizowanej pomocy osób świeckich, uruchomili gazetę „Recht door Zee” („Na morze”) i nawiązali kontakt z żeglarzami dostarczając ją na statki. W ten sposób zainicjowali międzynarodową promocję „Apostolatus Maris”, a ich gazetka stała się z czasem oficjalnym organem ruchu. Gazeta „Recht door Zee” ukazywała się co tydzień, a każdy kolejny numer zawierał biuletyny informacyjne z centrali w Glasgow w języku angielskim i innych językach; niektóre wydania ukazywały się w siedmiu językach. Ze swej strony Centrala ruchu w Glasgow kupowała i dystrybuowała coraz większe ilości „Recht door Zee” dla międzynarodowej promocji ruchu. Z czasem uświadomiono sobie potrzebę wydawania oddzielnej publikacji, dlatego też w marcu 1932 roku zainicjowano wydawanie w Londynie „Quarterly Bulletin” („Biuletynu Kwartalnego”) z myślą również o Holandii. W konsekwencji ośrodek w Holandii otrzymywał z Anglii miesięcznik „The Apostolatus Maris Monthly” redagowany przez ks. J.G. Welscha, a dodatkowo także „Quarterly Bulletin”¹⁹⁰. W marcu 1936 roku na łamach kwartalnika ukazały się życzenia arcybiskupa Glasgow, a zarazem Prezydenta „the Apostleship of the Sea” (Apostolatu Morza) dla redakcji kwartalnika: „Z wielką radością udzielam poparcia temu nowemu przedsięwzięciu i modłę się, aby Bóg uczynił z niego najskuteczniejsze narzędzie w cudownym dziele Apostolstwa Morza. Życzę Tobie i Twoim współpracownikom na całym świecie obfitych błogosławieństw naszego Pana”¹⁹¹. Obok nich opublikowano także fragment listu arcybiskupa Westminsteru: „Postępujący ruch Apostolstwa Morza, od czasu papieskiego błogosławieństwa i aprobaty w 1922 r., jest powodem do wielkiej radości i nadziei na dalszy postęp w przyszłości. Potrzeba więcej członków stowarzyszonych, co najmniej dziesięć razy tyle, ile obecnie popiera ten niezbędny ruch, w celu poprawy warunków materialnych i zaspokojenia duchowych potrzeb marynarzy katolickich. Miałem zaszczyt przewodniczyć walnemu zgromadzeniu Międzynarodowego Kongresu Apostolstwa Morskiego, które odbyło się w Londynie w zeszłym roku, i bardzo ucieszyło mnie to, że katolicy spełnili nasz obowiązek”¹⁹².

¹⁸⁹ Por. R.A. Hornell, *Launch out into the Deep*, „Apostleship of the Sea Quarterly” 4 (March 1937) nr 21, s. 1.

¹⁹⁰ Por. R.A. Hornell, *Launch out into the Deep*, dz. cyt., s. 1.

¹⁹¹ R.A. Hornell, *Launch out into the Deep*, dz. cyt., s. 1.

¹⁹² R.A. Hornell, *Launch out into the Deep*, dz. cyt., s. 1.

W 1932r. Biskup Rotterdamu przekazał Dom Marynarza jezuitom. 1982 r. własność sprzedano. Powstała Fundacja Domu Marynarza dla wszystkich wyznań, w której wciąż do 1996 r. zaangażowani byli jezuita. Jednakże z powodu braków personalnych opieką ze strony katolickiej rozpoczął sprawować od dnia 1 stycznia 1997 r. ks. Frits Maas ze zgromadzenia józefitów „the Saint Joseph's Missionary Society of Mill Hill”. Dom Marynarza został zamknięty w maju 2015 r. Przejęła go Fundacja Usług Socjalnych dla Marynarzy w Rotterdamie.

Ponieważ w Rotterdamie nie ma już żadnej placówki duszpasterskiej dla marynarzy członkowie apostołatu kontaktują się z nimi przez odwiedzanie statków. Ponadto jedyną formą gościnności w zaistniałej sytuacji pozostało zapraszanie wybranych marynarzy do prywatnych domów wolontariuszy. Inicjatywa ta ma na celu przewyciężenie izolacji marynarzy w wielkim porcie.

Warto zauważyć, że w Niderlandach konferencja episkopatu wyznaczyła wprawdzie biskupa promotora DLM, ale nie wpłynęło to na poprawę personalnego stanu DLM w największym porcie Europy. W całym kraju do marca 2022 był tylko jeden kapelan, ks. Frits Maas MHM, który pełnił funkcję krajowego dyrektora „Stella Maris” w Rotterdamie będącym największym portem w Europie. Do pomocy miał zaledwie kilkoro wolontariuszy. Jego biuro znajdowało się pod adresem: Ghijsseland 239, 3161 VR Rhoon, The Netherlands¹⁹³.

2.2.9. Ośrodki Stella Maris w Niemczech

Powierzchnia całkowita Niemiec wynosi: 357,022 km kw., A liczba ludności: 79,9 mln (stan z lipca 2021 r.). Katolicy stanowią 26.7% ludności, protestanci 24.3%, muzułmanie 3.5%, wyznawcy innych wierzeń 4.8%, bezwyznaniowcy 40.7% (stan w 2020 r.)¹⁹⁴.

W 1949 r. strefy okupowane przez Stany Zjednoczone, Wielką Brytanię i Francję zostały przeobrażone w Republikę Federalną Niemiec ze stolicą w Bonn. Kraj ten stał się suwerennym, niezależnym państwem dnia 5 maja 1955 r. Rosyjska strefa okupacyjna została przekształcona w Niemiecką Republikę Demokratyczną, która zyskała suwerenność w 1954 r. Dnia 3 października 1990 r. doszło do zjednoczenia Niemiec¹⁹⁵. Mimo przegranych dwóch wojen światowych, które Niemcy wzniciły w XX wieku są one największą gospodarką Europy i drugim, po Rosji, krajem pod względem liczby ludności.

¹⁹³ F. Maas, *Raport from AOS in the Netherlands (January 2015)*, archiwum własne E. Prac.

¹⁹⁴ *Germany*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/e60ec012a3e53bf06e7078b82deed359/GM-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

¹⁹⁵ Admiralty Sailing Directions, *Baltic Pilot v. 2*, dz. cyt., s. 30-31.



Rys.2.9. Ośrodki Stella Maris w portach niemieckich.

Kluczową postacią w historii DLM w Niemczech był uzdolniony kapłan Hans Angar Reinhold, który jako kapelan marynarzy pracujący w porcie Bremerhaven w 1925 roku założył tam pierwszą skromną siedzibę ruchu. Wkrótce po tym został poproszony o rozszerzenie działalności na inne porty i uzyskał dla swojej pracy formalne wsparcie biskupa Osnabrück, Wilhelma Berninga, który decyzją Konferencji Episkopatu Niemiec w 1928 r. otrzymał misję stworzenia, za przykładem Anglii i Francji, „Apostolatu Morskiego” dla duchowej opieki nad marynarzami w Niemczech. Biskup Osnabrück, na którego terenie znajdowały się duże porty morskie Hamburg, Bremerhaven i Rostock mianował ks. H.A. Reinholda pierwszym sekretarzem generalnym i dyrektorem krajowym apostolatu w Niemczech¹⁹⁶.

Jednym z ważniejszych dzieł H.A. Reinholda na polu DLM była inicjatywa stworzenia domów dla marynarzy. Podkreślał on, że „Domy marynarzy nie mogą być tanimi melinami. Nie kicz, lecz sztuka, nie prymitywizm, lecz jakość powinny charakteryzować domy i kaplice domowe. Marynarze powinni czuć się w nich jak w domu”¹⁹⁷. Dlatego też na jego zlecenie Ruth Schaumann wybitna niemiecka artystka, malarka, wykonała dla Bremerhaven relief „Stella Maris” w brązie.

¹⁹⁶ Por. H.A. Reinhold, *Schriften und Briefwechsel - eine Dokumentation*, Hrsg. G. Besier, P. Schmidt-Eppendorf, Münster 2011, s. 55-172.

¹⁹⁷ *Seemannspastor Hans Angar Reinhold - Förderverein e.V. Der Name*, <https://www.hansansgarreinholdfoerdereverein.de/%C3%BCber-uns/der-name/> (odczyt: 13.10.2021).

Gdy ks. H.A. Reinhold podjął pracę w Hamburgu w 1933 roku, którą kontynuował do 1935 r., zorganizował w tym porcie kolejną bazę duszpasterstwa. O przeniesieniu centrum z Bremerhaven do Hamburga zdecydowała wielkość portu, znacznie lepsza baza lokalowa ośrodka, w tym własna kaplica, oraz osobowość założyciela – znakomitego organizatora.

Apostolat niemiecki od początku świetnie prosperował, był aktywny i skuteczny, o czym świadczy między innymi jego działalność wydawnicza – poczytny, wydawany co dwa miesiące biuletyn informacyjny ukazywał się w języku niemieckim i angielskim, przybliżał odbiorcom sprawy interesujące środowisko morskie. Z inicjatywy dyrektora powstało też czasopismo „Seemannspost” (Poczta Żeglarska) jako informator dla oficerów okrętowych. Troską ks. Reinholda była promocja godności pracy marynarzy i pielęgnacja szacunku dla ich pracy.

Apostolat niemiecki spełniał ważną rolę, ponieważ aktywnie angażował się we wzmacnianie więzi z zagranicznymi ośrodkami duszpasterstwa ludzi morza. H.A. Reinhold odwiedzał zagraniczne porty, aby podtrzymywać kontakty i promować misję duszpasterstwa marynarzy również w innych krajach. O jego rzutkości świadczy zorganizowanie w 1934 roku w Hamburgu wielkiego Międzynarodowego Kongresu „Apostolatus Maris”.

Obok pracy na rzecz marynarzy ks. Reinhold rozpoczął w Hamburgu wraz ze swoimi przyjaciółmi Michaeliem Kellerem (późniejszym biskupem Münster), Johannesem von Rudloffem (późniejszym biskupem pomocniczym Osnabrück) i Johannesem Moschnerem (późniejszym biskupem Rahlstedt) pracę na rzecz odnowy liturgicznej w parafiach. Między innymi organizował wykłady z udziałem znanych liturgistów, takich jak Pius Parsch. Dojście nazistów do władzy w kraju zatrzymało tę działalność, a ks. Reinhold uciekł z kraju¹⁹⁸.

H.A. Reinhold nie ukrywał swoich antynarodowosocjalistycznych poglądów. Kiedy jeden z marynarzy został aresztowany za żart na temat Hitlera, lobbował za jego uwolnieniem, poszukując wsparcia konsula francuskiego w Hamburgu. W rozmowach z marynarzami, jak również w swoich pismach, wyrażał jasno antyhitlerowskie stanowisko. Dlatego znalazł się na celowniku tajnej policji¹⁹⁹. Gestapo zajęło Dom Marynarza i w trakcie rewizji wręczyło mu pismo zabraniające publicznego wypowiedzania się i zakaz prowadzenia działalności w duszpasterstwie ludzi morza. Tak więc z powodów politycznych Reinhold musiał udać się na emigrację. Przekroczył najpierw zieloną granicę z Holandią, a przyjaciele z holenderskiej Misji Morskiej pomogli mu w dalszej podróży do Anglii²⁰⁰. Następnie przez Szwajcarię w sierpniu 1936 udał się do Stanów Zjednoczonych. Najpierw

¹⁹⁸ *Seemannspastor Hans Ansgar Reinhold - Förderverein e.V. Der Name*, dz. cyt.

¹⁹⁹ W lipcu 1934 r. po raz pierwszy był wezwany przez Gestapo i przesłuchiwany. W następnym roku, gdy znów groziło Reinholdowi aresztowanie, biskup W. Berning wysłał go do siedziby policji z oficjalnym pismem upoważniającym do rozmów na temat relacji między państwem a Kościołem (tj. Misją Marynarzy w Hamburgu), co chroni go przed uwięzieniem. Urzędnik Gestapo Streckenbach grozi wprawdzie, że przeciw Reinholdowi gromadzone są materiały policyjne, ale puszcza go wolno.

²⁰⁰ Reinhold udał się do swojego biskupa w Osnabrück po wsparcie. Berning jest przekonany, że może wywierać wpływ polityczny jako radny stanu, ale ani w Berlinie, ani w Hamburgu nie może nic osiągnąć. Reinhold decyduje się więc na ucieczkę z kraju. Opiekują się nim jezuita w Münster. Ojciec Albert Maring (później aresztowany w Lubece, zmarł z

przebywał w Nowym Jorku, potem w Seattle i Pittsburghu²⁰¹. W Stanach Zjednoczonych angażował się w działalność ruchu liturgicznego; współpracował z czasopismem „Orate Fratres”. W 1951 roku otrzymał tytuł doktora honoris cause w Saint John’s University w Collegeville (Minnesota). W 1956 roku przeszedł na emeryturę. Zmarł w 1968 r. w Pittsburghu.

Zainicjowane przez niego dzieło w Niemczech było kontynuowane. Ośrodek „Stella Maris” miał swój własny dom w latach 1933-1936 w starej tawernie londyńskiej przy Hafenstrasse 93 w Hamburgu. W trakcie rozbudowy Landungsbrücken dom musiał zostać opuszczony i został zburzony. Następnie w latach 1936-1941 Dom Marynarza dysponujący 40 łózkami mieścił się w domu Porter-Meyer, Hopfenstrasse 34. Dnia 25 marca 1941 r. dom ten został skonfiskowany przez gestapo, rozwiązany i oddany do dyspozycji Niemieckiego Frontu Pracy. Następnie 26 lipca 1943 r. budynek został całkowicie zniszczony przez bomby. Po drugiej wojnie światowej, od 1 października 1950 r. do 30 listopada 1955 r. Misja Morska w Niemczech mieściła się w ruinach Cyrku Buscha przy ulicy Zirkusweg 1. Następnie, od 1 grudnia 1955 roku do 2004 roku Misja Morska działała w nowo wybudowanym Domu Marynarza „Stella Maris”, przy ulicy Reimarusstrasse 12. Potem, od 2004 do 2015 roku Misja Morska znajdowała się w piwnicach hotelu „Stella Maris”. W lipcu 2015 r. Katolicka Misja Morska wprowadziła się do dawnego domku ślusarza przy Ellerholzweg 1a, gdzie działa dotychczas²⁰². Prowadzi go pani Monica Döring. Dane kontaktowe do ośrodka są następujące: Katholische Seemannsmission „Stella Maris“, Ellerholzweg 1a, 20457 Hamburg, t. +49 163 – 248 77 17; +49 40 – 41 54 28 72; Fax: +49 40 – 41 54 28 73; E-Mail: info@stella-maris.de.

2.2.10. Ośrodki Stella Maris w Polsce

Powierzchnia całkowita Polski wynosi: 312,685 km kw., a liczba ludności: 38,2 mln (stan z lipca 2021 r.). Przynależność religijna przedstawia się następująco: 85% stanowią katolicy, prawosławni 1,3%, protestanci 0,4%, inne wyznania 0,3%, nieokreślone wyznania 12,9% (2020 r)²⁰³.

Historia Polski jako państwa rozpoczęła się blisko połowy X wieku. Do połowy XVI w. Rzeczpospolita Obojga Narodów władała rozległym obszarem w Europie Środkowo-Wschodniej. W XVIII w. zaburzenia wewnętrzne osłabiły naród, a sąsiednie państwa: Rosja, Prusy i Austria w serii porozumień między 1772 a 1795 r. dokonały rozbiorów Polski między siebie. Polska odzyskała niepodległość po I wojnie światowej, w 1918 r. Wskutek układu między Niemcami i Rosją została

wycieńczenia w Dachau pod koniec wojny) zabiera go do Gronau, skąd holenderski ksiądz przeprowadza go ukradkiem przez granicę na rowerze.

²⁰¹ To wikariusz generalny Nowego Jorku przyjmuje go chłodno. "Ojcowie z Dzieła Rafała rozgłosili, że Reinhold nie był „zbiegiem w dobrej wierze”, ale awanturnikiem, który opuścił swoje stanowisko bez prawdziwego powodu i zgody biskupa. McIntyre zakazuje mu przemawiania w Archidiecezji Nowojorskiej. Poza tym Episkopat północnoamerykański sympatyzuje z reżimem Franco w Hiszpanii, a Mussolini i Hitler oceniani są pozytywnie jako wrogowie komunizmu. Również w USA nie wszyscy rozumieją, że katolicy w Niemczech byli prześladowani i mieli powód do emigracji.

²⁰² *Stella Maris – Katholische Seemannsmission. Geschichte*, <https://www.stella-maris.de/geschichte/> (odczyt: 6.2.2022).

²⁰³ *Poland*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/842555ca3194fae780f7525db59cfbe4/PL-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

napadnięta przez oba mocarstwa we wrześniu 1939 r., co zapoczątkowało II wojnę światową. Po niej Polska stała się państwem satelickim Związku Radzieckiego. Wolne wybory w 1989 i 1990 r. zakończyły erę komunizmu²⁰⁴.



Rys.2.10. Ośrodki Stella Maris w portach polskich.

Gdynia

Początek duszpasterstwa ludzi morza w Polsce datuje się na dzień 13 lipca 1930 r. Tego dnia podniesiono banderę na nowym żaglowcu szkolnym, fregacie „Dar Pomorza”²⁰⁵. Poświęcenia statku dokonał biskup chełmiński, Stanisław Okoniewski (1870-1944). To z jego inicjatywy powstało w Polsce duszpasterstwo morskie. Biskup ten w porozumieniu z ministrem żeglugi i władzami szkoły morskiej w Gdyni mianował kapelanów „Daru Pomorza”²⁰⁶.

Od 1933 r. kapelani byli etatowymi pracownikami statków takich jak „Kościuszko”, „Pułaski”, „Batory”, „Chrobry”. Kapelan należał do załogi statku jako jeden z jej członków. Jego obowiązki były określone w instrukcji kapelańskiej. W 1936 roku powstało duszpasterstwo portowe w Gdyni. Sprawowali je wikariusze parafii Najświętszej Marii Panny²⁰⁷. W maju 1939 r. bp Okoniewski utworzył osobną parafię portową z proboszczem ks. Stanisławem Stefaniakiem. Nie miała ona swojego kościoła. Mszę Świętą odprawiano w barakach, a potem w Domu Marynarza.

²⁰⁴ Poland, dz. cyt.; Admiralty Sailing Directions, *Baltic Pilot* v. 2, dz. cyt., s. 31-32.

²⁰⁵ J. Ryłko, *Siedemdziesiąta rocznica pracy duszpasterstwa morskiego*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, Gdynia nr 17 (1996), 1-2, s. 13.

²⁰⁶ J. Ryłko, *Siedemdziesiąta rocznica pracy duszpasterstwa morskiego*, dz. cyt., s. 13.

²⁰⁷ J. Ryłko, *Siedemdziesiąta rocznica pracy duszpasterstwa morskiego*, dz. cyt., s. 14.

Działalność tego duszpasterstwa została przerwana wraz z wybuchem II wojny światowej w dniu 1 września 1939 roku.

Po wojnie, dnia 22 lutego 1957 roku ponownie utworzono duszpasterstwo morskie. Tego dnia biskup chełmiński, Kazimierz Kowalski skierował dekret do o. Kazimierza Hołdy, prowincjała ojców redemptorystów:

„Nawiązując do przedwojennej działalności duszpasterskiej wśród rybaków, marynarzy i robotników portowych oraz stoczniowców w Gdyni, polecam ojcom redemptorystom pieczę duszpasterską i Apostolstwo Morskie w Gdyni. Prócz pracy duszpasterskiej gorąco polecam akcję trzeźwości, umoralnienia życia zawodowego i rodzinnego marynarzy i rybaków”²⁰⁸. Dnia 7 maja 1957 r. biskup K. Kowalski udzielił superiorowi o. redemptorystów pozwolenia na budowę nowego kościoła pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Piotra Rybaka z przeznaczeniem dla duszpasterstwa morskiego na terenie Gdyni.

Warto wspomnieć, że dnia 16 września 1984 roku przy kościele ojców redemptorystów otwarty został klub „Stella Maris”²⁰⁹, którego działalność docenił papież Jan Paweł II podczas homilii skierowanej do ludzi morza w Gdyni dnia 11 czerwca 1987 r.:

„Dobrze, że ludzie morza mogą słuchać co niedzielę Mszy św. specjalnie transmitowanej dla nich z Gdańska, że mogą w niej uczestniczyć; dobrze, że istnieje specjalne duszpasterstwo ludzi morza w Gdyni i w Gdańsku; dobrze, że w Gdyni działa od czterech lat przy kościele ojców redemptorystów klub „Stella Maris”. Wiem też, że polscy marynarze korzystają z duszpasterskich ośrodków rozsianych po całym globie. Wyrażam radość z dobrej opinii, jaką cieszyicie się już w tych placówkach.

Pamiętajcie, że jesteście ambasadorami własnego narodu i rzecznikami wartości, którymi on żyje. Wymaga to od was zdecydowanej postawy moralnej w zetknięciu z wpływami ateistycznymi, z falami zepsucia i deprawacji”²¹⁰.

Na mocy *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji* Marka Biernackiego z dnia 9 maja 2001 roku duszpasterstwo ludzi morza „Stella Maris” uzyskało osobowość prawną jako „organizacja kościelna Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej”²¹¹.

Dnia 9 czerwca 2002 roku pobłogosławiony został Ośrodek Sportowy „Stella Maris” w miejscowości Przewóz koło Chmielna. Aktu tego dokonał arcybiskup Tadeusz Gocłowski, ówczesny

²⁰⁸ J. Krok, *Igranie z Lewiatanem. Początki Stella Maris w Gdyni*, dz. cyt., s. 37.

²⁰⁹ Poświęcenia placówki dokonał abp Giovanni Cheli z Watykanu - J. Krok, *Zarys historii Duszpasterstwa Ludzi Morza...*, dz. cyt., s. 31.

²¹⁰ Jan Paweł II, *Homilia skierowana do ludzi morza*, Gdynia (11.06.1987), dz. cyt., nr 6.

²¹¹ „§1. Nadaje się osobowość prawną organizacji kościelnej Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej pod nazwą Duszpasterstwo Ludzi Morza „Stella Maris”, z siedzibą w Gdyni, erygowanej przez Arcybiskupa Metropolity Gdańskiego” - *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 maja 2001 roku w sprawie nadania osobowości prawnej Duszpasterstwu Ludzi Morza „Stella Maris”* (Dz.U. nr 52 z dnia 26.5.2001, poz. 553, s. 3545).

promotora DLM w Polsce²¹². Jest to placówka służąca marynarzom do regeneracji sił fizycznych, psychicznych i duchowych, zgodnie z zasadą „Zdrowy marynarz, bezpieczniejszy statek” (ang. *a fit seafarer, a safer ship*).

Ważnym wydarzeniem DLM w Polsce jest doroczna Ogólnopolska Pielgrzymka Ludzi Morza na Jasną Górę. Innym wydarzeniem jest przeżywanie świąt cywilnych w środowisku morskim, tzw. Obchody Święta Morza, które zawsze łączone są z Mszą świętą.

Szczególną uwagę przywiązuje się do spotkań opłatkowych w środowisku morskim. Każdego roku Biskup Promotor celebruje Eucharystię w intencji ludzi morza. Po Mszy św. ludzie morza składają sobie nawzajem życzenia, łamią się opłatkiem i uczestniczą we wspólnym poczęstunku organizowanym przez DLM.

Wielokrotnie celebrowana była Eucharystia na pokładach różnych statków. Dostarczano Biblię w różnych językach, a także wszelkiego rodzaju dewocjonalia.

Historycznym osiągnięciem DLM w Gdyni jest zaangażowanie się w sprawy ratowania Stoczni Remontowej Nauta, które włączyło się w jej ocalenie. Szczególną troską otaczane są rodziny marynarskie dotknięte katastrofami morskimi. Z inicjatywy DLM udziela się finansowego wsparcia marynarzom i ich rodzinom w trudnych sytuacjach życiowych, którzy obarczeni są chorobą i cierpieniem, a których nie zawsze stać na wykupienie leków. Klub Stella Maris w Gdyni wyposażony jest w niezbędne środki i udogodnienia socjalne dla marynarzy.

Gdańsk

W 1984 roku biskup gdański, Lech Kaczmarek podjął myśl o utworzeniu w Gdańsku ośrodka duszpasterstwa ludzi morza. Nawiązując do tej inspiracji dnia 24 czerwca 1994 roku abp Tadeusz Gocłowski, metropolita gdański, a zarazem Krajowy Duszpasterz Ludzi Morza dokonał poświęcenia nowo powstałego Ośrodka „Stella Maris” w Gdańsku-Nowym Porcie. Otwarcie ośrodka DLM „Stella Maris” nastąpiło 27 maja 1995 roku. W placówce tej znajduje się klub, czytelnia, sala rekreacyjna dla ludzi morza i kapliczka do indywidualnej modlitwy²¹³.

Co roku, dnia 2 listopada, we Wspomnienie Wszystkich Zmarłych DLM organizuje „Zaduszki Morskie” na plaży w Sopocie.

Szczecin

Duszpasterstwo ludzi morza „Stella Maris” w Szczecinie ma swoją siedzibę przy kościele morskim pod wezwaniem św. Jana Ewangelisty prowadzonym przez księży pallotynów przy ul.

²¹² *Otwarcie Centrum Sportowego Stella Maris w Przewozie k. Chmielna*, „Krajowy Biuletyn Dzieła Duszpasterstwa Ludzi Morza” 3 (47)/2002, s. 20.

²¹³ *Gdańska Stella Maris*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza” 18 (1996), 3-4, s. 12-13.

Świętego Ducha 9 w centrum Szczecina. Ośrodek dysponuje pięcioma pomieszczeniami. Klub posiada ośmio-osobowy mikrobus do transportu ludzi morza²¹⁴.

Klub działa przy kościele pw. św. Jana Ewangelisty (nazywanym „nad Odrą”) – od 1992 roku. Świątynia została ustanowiona przez abp. Andrzeja Dziegę, metropolitę szczecińsko-kamieńskiego, Kościołem Morskim dla Szczecina. Arcybiskup ogłosił to kilka lat temu, a oficjalnym dekretem potwierdził 15 stycznia 2017 r. Dokument odczytano podczas mszy św. odprawionej w intencji ludzi morza. Po niej poświęcono Kaplicę Morską. Klub działa od poniedziałku do soboty, od późnego popołudnia do wieczora. Co oferuje marynarzom? Telewizję satelitarną, dostęp do internetu, stół bilardowy i do gry w ping-ponga, książki, czasopisma. Przybysze mogą liczyć na herbatę, kawę, ciastka. W okresie letnim również na wycieczki po mieście. Marynarze mają zapewniony darmowy transport 8-osobowym busem w obie strony (należy zadzwonić pod nr 48 605 400 513)²¹⁵.

²¹⁴ *Sprawozdanie z działalności duszpasterskiej wśród ludzi morza*, „Krajowy Biuletyn Dzieła Duszpasterstwa Ludzi Morza” 2 (34)/1999, s. 23-25; por. *Apostolstwa Ludzi Morza Stella Maris Szczecin*, <http://emigracja.chrystusowcy.pl/duszpasterstwo-ludzi-morza/apostolstwa-ludzi-morza-stella-maris-szczecin> (odczyt: 13.10.2021).

²¹⁵ Elżbieta Kubowska, *Duchowa przystań* (22.3.2018), <https://24kurier.pl/akcje-kuriera/kurier-morski/duchowa-przystan/> (odczyt: 1.2.2022).

2.2.11. Ośrodki Stella Maris w Portugalii

Powierzchnia całkowita Portugalii wynosi: 92,090 km kw., a liczba ludności: 10,3 mln (stan z lipca 2021 r.). Katolicy stanowią 81% społeczeństwa, inni chrześcijanie 3.3%, wyznawcy innych religii, w tym Żydzi i muzułmanie, 0.6%, bezwyznaniowi 6.8%, nieokreśleni 8.3% (dane z 2011 r.)²¹⁶.

Początkiem Portugalii jako narodu jest rok 1139, kiedy to Alfonso Henriques wymógł poddaństwo królowi Leon i Kastylii, ogłosił niepodległość i przyjął tytuł króla Portugalii. W 1373 roku Portugalia zawiązała z Anglią traktat o przyjaźni trwający po dziś dzień. Po okresie świetności w roli światowej potęgi morskiej w XV i XVI w. Portugalia straciła wiele ze swojego bogactwa i statusu w wyniku zniszczenia Lizbony w trzęsieniu ziemi w 1755 r., okupacji podczas wojen napoleońskich w latach 1806-1812 oraz wskutek uzyskania w 1822 roku niepodległości przez Brazylię, swoją najbogatszą kolonię. W 1910 r. król Portugalii abdykował, a kraj został ogłoszony republiką. W 1949 r. Portugalia była członkiem-założycielem NATO, a do Unii Europejskiej przystąpiła w 1986 r.²¹⁷.



Rys.2.11. Ośrodki Stella Maris w portach portugalskich.

W kwartalniku „Apostleship of the Sea Quarterly” z 1936 roku zamieszczona jest informacja o zainteresowaniu kardynała, patriarchy Lizbony zorganizowaniem ośrodka duszpasterstwa ludzi

²¹⁶ Portugal, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/73a1e975bc4b815f5f9ef8d31e986204/PO-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

²¹⁷ Portugal, dz. cyt.; Admiralty Sailing Directions, *West Coasts of Spain and Portugal Pilot*, dz. cyt., s. 12.

morza w Lizbonie. Inna informacja stwierdza zainteresowanie arcybiskupa Madrasu, ówczesnej kolonii portugalskiej, tym, aby zorganizować ośrodek DLM w stolicy jego nadmorskiej diecezji²¹⁸.

Duszpasterstwo ludzi morza w Portugalii skupia uwagę głównie na społecznościach rybackich. Pielęgnowaną przez rybaków portugalskich tradycją jest manifestowanie wiary podczas ulicznych procesji. Lubują się oni w oddawaniu czci Bogu za wstawiennictwem świętych. Noszą w procesjach ich obrazy w duchu modlitwy. Przez symbole wiary, które im towarzyszą na co dzień, proszą Boga i Jego Matkę o opiekę zarówno na pokładzie statków, jak i na lądzie.

Wymownie o tym pisze duszpasterz ludzi morza, ks. Carlos Lopes, opisując procesję, która odbyła się podczas światowej wystawy EXPO w Lizbonie 27 czerwca 1998 roku. Przedstawiciele świata morskiego udali się do klasztoru Hieronimitów, któremu patronuje Matka Boża z Belém. Z tego miejsca, według lokalnych wierzeń, czuwa ona od ponad 500 lat nad tymi, którzy wypływają w morze i powracają. Maryja wstawia się u Boga za marynarzami i rybakami oraz ich rodzinami mającymi nadzieję, że podróż morską przebiegnie pomyślnie. Następnie uczestnicy procesji przepłynęli wodami rzeki Tajo od klasztoru Hieronimitów do wystawy Expo 1998 z figurami świętych najbardziej czczonych przez rybaków, dając przy tym świadectwo wiary. Po przybyciu na wystawę EXPO 1998 uczestniczyli w celebracji słowa, której przewodniczył arcybiskup patriarcha Lizbony. Znosił on przy tym modlitwy do Maryi Gwiazdy Morza i pobłogosławił uczestników procesji. W tego rodzaju przeżycia duszpasterskie angażują się kapłani w Portugalii²¹⁹.

Tradycją w Portugalii są też coroczne pielgrzymki ludzi morza do Fatimy. Uczestniczą w nich głównie rybacy, którzy są obecni niemalże we wszystkich portach kraju. Nierozwiązany natomiast pozostaje problem braku aktywnej placówki „Stella Maris”²²⁰.

2.2.12. Ośrodki Stella Maris na Ukrainie

Powierzchnia całkowita Ukrainy wynosi: 603,550 km kw., a liczba ludności: 43,7 mln (stan z lipca 2021 r.). Mieszkańcy Ukrainy są głównie wyznawcami prawosławia, a także należą do wyznania greckokatolickiego, rzymskokatolickiego, wspólnot protestanckich, są tam też nieliczni muzułmanie i żydzi (dane z 2013 r.)²²¹.

Ukraina powstała w IX w. z połączenia Słowian skupionych wokół Kijowa i Nowogrodu²²². Ukraina była centrum pierwszego wschodniosłowiańskiego państwa, Rusi Kijowskiej. W X i XI wieku była największym i najpotężniejszym państwem w Europie²²³. Potem Ukraina była najeżdżana

²¹⁸ O. Dudley, *New Ground Gained*, „Apostleship o the Sea Quarterly” 4 (March 1936), nr 21, s. 11.

²¹⁹ C. Lopes, *A procession at Expo '98: Why?*, „Apostolatus Maris”, 62 (1998), 2, s. 3.

²²⁰ M. Maes, *From the AOS Europe Report*, „Apostolatus Maris” 69 (2000), 2, s. 10.

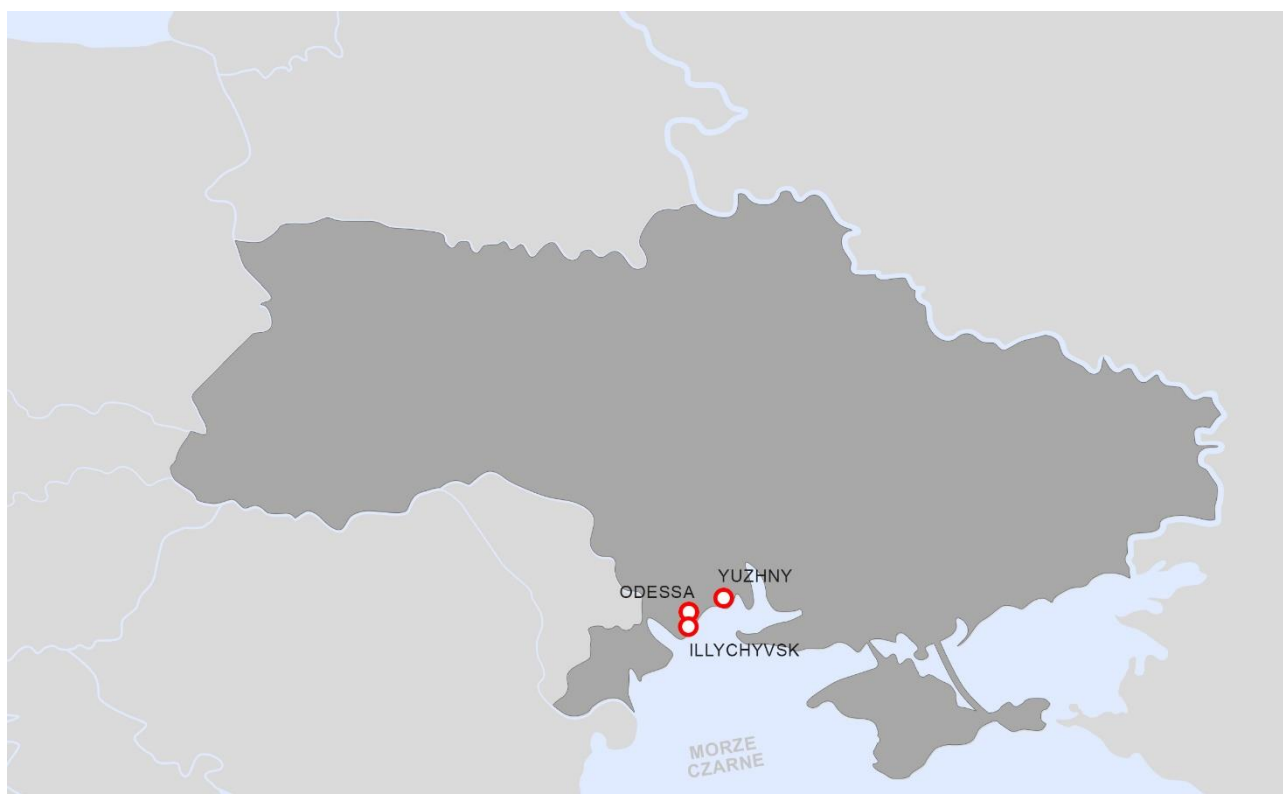
²²¹ *Ukraine*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/82c8929ce783a313655168a51edcd1ad/UP-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

²²² Admiralty Sailing Directions, *Black Sea and Sea of Azov Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2017, s. 17.

²²³ *Ukraine*, dz. cyt.

i rządzona przez różne narody aż do XVII w., kiedy to odzyskała niepodległość, zachowując bliskie związki z Rosją. W grudniu 1922 r stała się republiką wcieloną do Związku Radzieckiego. W 1986 r. kraj dotknęła największa katastrofa nuklearna, gdy doszło do wybuchu reaktora w Czarnobylu. W najnowszej historii w grudniu 1991 r., wraz z rozpadem ZSRR, Ukraina ogłosiła swoją niepodległość i suwerenność. W 1997 r. Ukraina podpisała z Rosją umowę dotyczącą podziału sowieckiej floty czarnomorskiej. W tym samym roku Ukraina podpisała traktat pokojowy o współpracy z NATO. Do tej pory znajduje się w konflikcie wojennym z Rosją w walce o swoją integralność terytorialną i suwerenność²²⁴.

Największym miastem portowym Ukrainy jest Odessa. Port w tym mieście jest jednym największym portem handlowym na Ukrainie o łącznej wydajności 50 mln ton rocznie. Powierzchnia operacyjna portu wynosi 141 hektarów, liczba nadbrzeży - 54, a długość linii do cumowania przekracza 9000 metrów. Port może przyjmować i obsługiwać statki o długości do 330 m. Kompleks pasażerski portu jest jednym z największych na Morzu Czarnym i jest przystosowany do przyjęcia i obsługi 4 milionów turystów rocznie²²⁵.



Rys.2.12. Ośrodki Stella Maris w portach ukraińskich.

²²⁴ Admiralty Sailing Directions, *Black Sea and Sea of Azov Pilot*, dz. cyt., s. 17.

²²⁵ *Port of Odesa, Ukraine*, "Stella Maris. Supporting Seafarers and Fishers Around the World" September 2021, s. 3.

Misja „Stella Maris” na Ukrainie została założona w 1994 roku, ażeby zatroszczyć się o marynarzy zagranicznych cumujących w Ukraińskim portach i dla marynarzy ukraińskich oraz ich rodzin²²⁶.

W dniach 15-18 maja 2001 roku odbyło się w Odessie pierwsze seminarium DLM na Ukrainie pod auspicjami arcybiskupa Lwowa, kardynała Lubomyra Husara. W seminarium tym uczestniczyli księża z parafii rzymskokatolickich i grekokatolickich reprezentujący sześć głównych portów ukraińskich, znajdujących się przy Morzu Czarnym i Morzu Azowskim. Ponadto w seminarium tym uczestniczyli przedstawiciele misji anglikańskiej. W czasie obrad uznano, że na Ukrainie powinien być jeden ośrodek „Stella Maris” zarówno dla misji greckiej, jak i misji łacińskiej, a nie dwie osobne placówki. Podjęto również decyzję o rekrutacji nowych członków do „Stella Maris” zarówno z obrządku greckiego jak i łacińskiego. Uznano też, że współpraca ekumeniczna jest pożyteczna dla marynarzy²²⁷.

W czasopiśmie watykańskim „Apostolatus Maris” wydanym w tym samym roku ukazał się artykuł zatytułowany „Uruchomienie duszpasterstwa ludzi morza na Ukrainie”. Tytuł jest znaczący; sugeruje, jakoby wcześniej niewiele się tam działo.

Ośrodek „Stella Maris” w Odessie jest usytuowany sto metrów od głównego wejścia do portu. W „Stella Maris” znajduje się kaplica św. Michała Archanioła. Marynarze mają tam możliwość uczestnictwa w liturgii w obrządku grekokatolickim. Mogą też pobrać pomoce do modlitwy; otrzymać wszechstronną informację i wsparcie, włącznie z bezpłatnym dostępem do bezprzewodowego Internetu; mogą pograć w tenisa stołowego i w szachy; mają możliwość rozmowy, uzyskania rady, wsparcia i modlitwy. W placówce jest więc ofiarowane wsparcie duchowe.

Misja „Stella Maris” przygotowuje upominki dla marynarzy. Latem każdego roku organizowane są obozy dla dzieci marynarzy. Większość z nich ma wówczas możliwość zbliżenia się do Chrystusa i Kościoła katolickiego²²⁸. Placówka znajduje się pod adresem: Lanzheronokaya St, Odessa 65000, Ukraine, t. +380 48 729 3810, +380 48 777 1781.

2.2.13. Ośrodki Stella Maris w Wielkiej Brytanii

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii zajmuje powierzchnię 243,610 km kwadratowych lądu. Liczy 77,1 milionów obywateli (stan z czerwca 2020 r.) z czego w Anglii 84,3%, w Szkocji 8,1%, w Walii 4,7%, w Irlandii Północna 2,8%. Gdy chodzi o przekonania religijne, 59,5% stanowią chrześcijanie, 4,4% muzułmanie, 1,3% hinduiści, 2% wyznawcy innych religii, 7,2% ma nieokreślone poglądy religijne, 25,7% osób bezwyznaniowych (stan w 2011 r.)²²⁹.

²²⁶ *Port of Odesa, Ukraine*, dz. cyt., s. 3.

²²⁷ PCPCMI, *Launching of the AOS in Ukraine*, „Apostolatus Maris” 73 (2001), 2, s. 1-2.

²²⁸ *Port of Odesa, Ukraine*, dz.cyt., s. 3.

²²⁹ *United Kingdom*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/e477be1860a52591190f1c91f84bd944/UK-summary.pdf> (odczyt: 2.1.2022).

W ciągu pierwszych czterech wieków po Chr. Wielka Brytania była prowincją rzymską. W 429 roku Rzym wycofał swój protektorat i kraj został zdobyty przez Saksonów. W 1066 r. kraj został zdobyty przez księcia Wiliama z Normandii. W 1660 Wielka Brytania stała się monarchią trwającą po dziś dzień²³⁰.

Wielka Brytania odegrała wiodącą rolę w rozwoju demokracji parlamentarnej oraz w postępie literatury i nauki. U szczytu swej potęgi znajdowała się w XIX wieku, kiedy to Królestwo Wielkiej Brytanii rozciągało się na jednej czwartej powierzchni Ziemi tak, że nad nim „nigdy nie zachodziło słońce”. Wraz z rozpadem imperium, Wielka Brytania odbudowała się jako nowoczesny i zamożny naród europejski. Dnia 1 stycznia 1973 r. wstąpiła do Unii Europejskiej, by wystąpić z niej 31 stycznia 2020 roku²³¹.



Rys.2.13. Ośrodki Stella Maris w portach Wielkiej Brytanii.

²³⁰ Admiralty Sailing Directions, *Dover Strait Pilot*, dz. cyt., s. 16.

²³¹ *United Kingdom*, dz. cyt.



Rys.2.14. Ośrodki *Stella Maris* w portach Wielkiej Brytanii, c.d.

Wielka Brytania jest kolebką i macierzą ośrodków „*Stella Maris*” na świecie. To w tym kraju w październiku 1920 roku w Glasgow zostało założone duszpasterstwo ludzi morza, aktualnie znane jako „*Stella Maris*”. Po 100 latach działalności jest największą organizacją na świecie organizującą odwiedziny marynarzy na statkach. „*Stella Maris*” zapewnia marynarzom duszpasterskie wsparcie, informacje i przyjacielską pomoc w różnych potrzebach²³².

W roku powstania DLM Wielka Brytania posiadała jedną z największych flot handlowych na świecie, zatrudniającą tysiące brytyjskich marynarzy. Duszpasterstwo ludzi morza prowadziło duże schroniska dla marynarzy we wszystkich większych miastach portowych, w których marynarze mogli przebywać podczas postoju swoich statków w porcie. Setki wolontariuszy z lokalnych parafii były zaangażowane w zapewnianie gościny i rozrywki marynarzom w placówkach „*Stella Maris*”²³³.

Według rocznego raportu za 2020 rok „*Stella Maris*”²³⁴ brytyjskie duszpasterstwo ludzi morza charakteryzują następujące dane statystyczne:

- pracuje w nim dwudziestu jeden kapelanów, którzy wspierają marynarzy i rybaków w 64 brytyjskich portach;
- duszpasterstwo udzieliło wsparcia 83 050 marynarzom i rybakom w Wielkiej Brytanii, pomimo ograniczeń powodowanych przez Covid-19;

²³² *100 Years of Supporting Seafarers*, <https://www.stellamaris.org.uk/our-history/#period-1700s> (odczyt: 2.1.2022).

²³³ *100 Years of Supporting Seafarers*, dz.cyt..

²³⁴ *Stella Maris Annual Review 2020*, dz. cyt., s. 4.

- bezpośredni kontakt nawiązano z 17 288 marynarzami i rybakami w Wielkiej Brytanii;
- udzielono pomocy marynarzom w utrzymaniu łączności z rodziną przez Wifi, co było głównym priorytetem dla 71% marynarzy kontaktujących się z duszpasterstwem.
- Rozprowadzono 36 354 egzemplarzy magazynu „Stella Maris” na całym świecie²³⁵.

2.2.14. Ośrodki Stella Maris we Włoszech

Powierzchnia całkowita wynosi: 301.340 km kw.; liczba ludności: 62,4 mln (stan na lipiec 2021 r.). Przynależność religijna przedstawia się następująco: chrześcijanie 80,8% (w przeważającej większości katolicy, bardzo mało protestantów), muzułmanie 4,9%, inni 0,9%, bezwyznaniowcy 13,4% (stan w 2020 r.)²³⁶.

Włochy, będące głównym kontynuatorem kulturowego dziedzictwa rzymskiego, stały się państwem narodowym w 1861 r., kiedy to regionalne państwa półwyspu, wraz z Sycylią, zostały zjednoczone. Włochy są członkiem NATO od 1949 r. i Unii Europejskiej od 1.1.1958 r. czyli od początku istnienia tych organizacji, a w 1999 r. przystąpiły do Unii Gospodarczej i Walutowej, stając się liderem europejskiego zjednoczenia gospodarczego i politycznego²³⁷.

Włochy są z trzech stron otoczone przez morza. Na wybrzeżu o długości 7.457 km znajduje się 630 miejscowości, 88 portów i 116 diecezji. Do włoskich portów co roku przybywa 5 milionów marynarzy, co wymaga reakcji duszpasterskiej ze strony Kościoła²³⁸.

²³⁵ *Stella Maris Annual Review 2020*, dz. cyt., s. 4. W raporcie tym odnotowano fakt, że 120 marynarzy spędziło 150 dni w placówce „Stella Maris” na Filipinach podczas lockdown’u spowodowanego przez Covid-19.

²³⁶ *Italy*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/a480deea983df65a7567aa0e09fa20fa/IT-summary.pdf> (odczyt: 3.1.2022).

²³⁷ *Italy*, dz. cyt.; Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot v. 3*, dz. cyt., s. 13.

²³⁸ N. Ioculano, Ufficio Nazionale per L’Apostolato del Mare, *La Lettera al Fr. Edward Pracz. AOS Regional Coordinator for Europe* (Roma 10.3.2014), Prot. 16/2014 UAM, s. 1-2.



Rys.2.15. Ośrodki Stella Maris w portach włoskich.

Pierwsze wiadomości o duszpasterstwie ludzi morza we Włoszech pochodzą z 1932 r., kiedy to pierwsi Genuńczycy, połączeni w konferencję św. Wincentego zjednoczyli się, aby powołać do życia pierwszą placówkę „Stella Maris” we Włoszech w Genui pod kierownictwem hrabiego Pietro Francesco Gambaro i kanonika Giacomo Lercaro, późniejszego kardynała, arcybiskupa Bolonii.

Kanclerz Międzynarodowego Komitetu Apostolatus Maris, o. Desmond Chute angielski ksiądz mieszkającego w Rapallo podzielił się we Włoszech doświadczeniami z innych krajów i w ten sposób zainspirował powstanie placówki dla marynarzy z biblioteką przy kościele San Marco al Molo, w starym porcie w Genui.

Kardynał Carlo Dalmazio Minoretti, arcybiskup Genui z okazji sympozjum Konferencji św. Wincentego zorganizowanego w 1932 r. w Genui, zaprosił wszystkich członków do włączenia się w posługę wśród ludzi morza w innych miastach portowych. Do pionierów, którzy odpowiedzieli na ten apel należeli: Giuseppe Maria Durazzo, Gino Denegri i G. Imoda. Na wiosnę, 19 kwietnia 1934 powołano drugą placówkę „Stella Maris” we Włoszech, w Savonie pod kierownictwem ojca Sicardi.

W międzyczasie Ojciec św. Pius XI wysłał na III Międzynarodowy Kongres „Apostolatus Maris” w Hamburgu swój telegram z wyrazami zadowolenia i gratulacjami. Wielu kardynałów zaczęło obejmować ten apostolat swoim patronatem. Podczas tego kongresu w 1934 r. - uznając autonomię centrów narodowych „Apostolstwa Morskiego” - zaproponowano stworzenie Międzynarodowego Centrum Koordynacyjnego. Dwa lata później w Genui, w październiku 1936 r. zebrał się pierwszy Kongres Narodowy „Apostolstwa Morskiego”, w którym uczestniczyli delegaci czterech centrów istniejących we Włoszech: Genua, Savona, Oneglia i La Spezia. Ten Kongres

Narodowy był poprzedzony kongresem krajowym konferencji św. Wincentego w Savonie w celu koordynacji pracy i tworzenia innych ośrodków w miastach posiadających porty²³⁹.

Rada Stała Episkopatu Włoch, podczas sesji w dniach 26-29 marca 2012 r., ustanowiła w ramach Sekretariatu Generalnego Konferencji Episkopatu Włoch nowe Krajowe Biuro ds. Apostolstwa Morskiego i zatwierdziła jego regulamin, przypisując mu kompetencje przewidziane w «motu proprio» Jana Pawła II „Stella Maris” (31 stycznia 1997 r.). Wcześniej sprawy ludzi morza podlegały instytucji obejmującej migrantów i osób związanych z lotnictwem. Do tej pory, czyli do 2022 r., apostołat morski „Apostolato del Mare” widnieje jako urząd w strukturze Konferencji Episkopatu Włoch²⁴⁰.

W liście z 10 marca 2014 r. do europejskiego koordynatora DLM dyrektor krajowego biura pod auspicjami Konferencji Episkopatu Włoch, Natale Ioculano docenił dziesięcioletnią, ofiarną pracę wykonaną na rzecz środowiska morskiego przez ks. Giacomo Martino. Napisał ponadto, że w owym czasie tylko w dziesięciu portach Włoch funkcjonowało biuro „Stella Maris”²⁴¹.

Obecnie, w 2022 roku ośrodki „Stella Maris” istnieją w dwudziestu dwóch miastach: Ancona, Augusta, Bari, Brindisi, Cagliari, Catania, Civitavecchia, Genoa, Gioia Tauro, Livorno, Milazzo, Monfalcone, Napoli, Palermo, Piombino, Ravenna, Salerno, Savona, Taranto, Torre del Greco, Trieste, Voltri VTC²⁴².

Dnia 4 października 2021 roku, na zakończenie roku stulecia „Apostolatus Maris”, przedstawiciele „Stella Maris” z Genui w obecności najwyższych władz cywilnych, wojskowych i religijnych, odsłanili tablicę pamiątkową w kościele San Marco al Molo, w starym porcie Genui, w którego pomieszczeniach narodziła się pierwsza włoska placówka „Stella Maris” w 1932 roku. Na zakończenie jubileuszowej ceremonii odbyła się procesja morska na łodziach dostarczonych przez Genuńczyków połączona ze złożeniem wieńców na morzu ku pamięci wszystkich marynarzy²⁴³.

Apostolstwo Morza we Włoszech koncentruje się na pomocy rodzinom marynarzy i rybaków, na celebrowaniu niedzielnych Mszy św. w parafiach nadmorskich, a także na organizowaniu placówek, w których marynarze przybywający do portu mogliby się zatrzymać.

We Włoszech istnieją dwa centralne ośrodki „Stella Maris” koordynujące apostołstwo w kraju. Jeden jest przy Episkopacie Włoch: Ufficio Nazionale per l'apostolato del mare, Via Aurelia,

²³⁹ Por. F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 59-64; zob. *Diocesi di Genova: chiusura dell'anno Centenario dell'Apostolato del Mare*, (16.9.2021), <https://apostolatomare.chiesacattolica.it/diocesi-di-genova-chiusura-dellanno-centenario-dellapostolato-del-mare/> (dostęp: 6.2.2022).

²⁴⁰ *Sito ufficiale della Conferenza Episcopale Italiana*, <https://www.chiesacattolica.it/> (odczyt 3.1.2022).

²⁴¹ N. Ioculano, Ufficio Nazionale per L'Apostolato del Mare, *La Lettera al Fr. Edward Pracz*, dz. cyt., s. 2,

²⁴² *Stella Maris. Chaplains List. Italy*, https://www.stellamaris.org.uk/contact-us/chaplains-list/?toolset_maps_distance_radius=50&toolset_maps_distance_unit=km&wpv-country=italy&wpv_aux_current_post_id=1669&wpv_aux_parent_post_id=1669&wpv_view_count=1670 (odczyt: 6.2.2022).

²⁴³ *Diocesi di Genova: chiusura dell'anno Centenario dell'Apostolato del Mare*, (16.9.2021), <https://apostolatomare.chiesacattolica.it/diocesi-di-genova-chiusura-dellanno-centenario-dellapostolato-del-mare/> (odczyt: 6.2.2022).

468, 00165 Roma, t. 06 66398453, Email: apostolatomare@chiesacattolica.it; <https://www.stellamaris.tv/chi-siamo>. Drugie centrum znajduje się w Genui pod nazwą „Federazione Nazionale Stella Maris”, Piazzetta Don Bruno Venturelli, 1, 16126 Genova – Italia, italy@stellamaris.tv, t. +39 010 265664.

Podsumowując badania nad powstaniem, rozwojem i charakterystyką ośrodków „Stella Maris” w Europie można powiedzieć, że były one organizowane w miastach portowych z myślą o tym, by stworzyć przybywającym do nich marynarzom „dom z dala od domu”. Organizowali je ludzie wrażliwi na problemy społeczne tego środowiska: zarówno duchowni, jak i świeccy. Placówki powstawały w Europie w różnym czasie. Niekiedy zmieniły swoją siedzibę. Ich istnienie uzależnione było w dużej mierze od zasobów finansowych i personalnych. Zarówno jedne, jak i drugie braki prowadziły do zaniku placówek. Działalność duszpasterstwa morskiego skupiała się przede wszystkim wokół placówek „Stella Maris”, ale i bez nich apostolat jest prowadzony w niektórych krajach tylko na statkach.

Gdy chodzi zaś o charakterystykę ośrodków „Stella Maris” w Europie, należy podsumować, że różnią się one w swojej działalności w zależności od możliwości finansowych, personalnych, lokalowych oraz od zainteresowania ze strony hierarchii kościelnej. Niektóre placówki „Stella Maris” funkcjonują dynamicznie zarówno gdy chodzi o posługę sakramentalną, wsparcie duchowe i socjalne. Inne placówki borykają się z brakami personalnymi: są prowadzone przez ludzi świeckich, bo brak jest kapłanów. Jeszcze inne placówki, głównie ze względów finansowych, połączyły się z misjami dla marynarzy prowadzonymi przez różne wyznania chrześcijańskie.

3. Cele europejskich ośrodków Stella Maris

Najogólniej ujmując, celem jest to, do czego się dąży, co chce się osiągnąć. Według Jana Pawła II podstawowym celem duszpasterstwa ludzi morza jest otaczanie opieką duszpasterską ludzi pracujących na morzu i ich rodzin oraz wspomaganie ich, aby w swoim środowisku byli świadkami życia chrześcijańskiego²⁴⁴.

Ośrodki „Stalla Maris” należące do duszpasterstwa ludzi morza zostały powołane do realizowania zadań apostołatu skierowanego do określonego środowiska zawodowego – marynarzy i ich rodzin. Włączają się one w fundamentalną misję Kościoła, jaką jest prowadzenie ludzi do Boga. Są też ściśle związane z całym duszpasterstwem i misyjną działalnością Kościoła.

Zasadniczymi celami placówek duszpasterstwa ludzi morza, które dokładniej omówimy poniżej, są: przepowiadanie Dobrej Nowiny, posługa liturgiczna i nabożeństwa ludu Bożego, budowanie wspólnoty ludzkiej w środowisku morskim, socjalna troska o ludzi morza.

3.1. Przepowiadanie Dobrej Nowiny

Przepowiadanie jest istotnym zadaniem Kościoła. Bez niego Kościół nie mógłby istnieć. W środowisku ludzi morza głoszenie słowa Bożego odbywa się zarówno w ramach zwyczajnego duszpasterstwa parafialnego w kościołach parafii nadmorskich, jak też w specyficznych warunkach, poza miejscami sakralnymi – w klubach dla marynarzy i na statkach.

W posługę przepowiadania zaangażowani są w pierwszym rzędzie kapelani DLM. Przede wszystkim w niedziele i uroczystości kościelne, zarówno w parafiach nadmorskich, klubach dla marynarzy, jak i na statkach, odprawiają oni Mszę św. dla katolików chętnych do uczestnictwa w niej. Przy tej okazji głoszą słowo Boże. W zależności od okoliczności, jeśli marynarze należą do różnych wyznań lub religii, kapelan organizuje spotkanie bez Mszy św., połączone jedynie z lekturą słowa Bożego. „Kapelan w swojej posłudze przepowiadania słowa Bożego musi uszanować wolność religijną i wolność sumienia innych osób. Nie może nikogo nakłaniać do konwersji albo do przyjęcia określonych form pobożności. Jego głoszenie polega na dzieleniu się z innymi radością poznania zbawczego dzieła Chrystusa”²⁴⁵. Uprawianie prozelityzmu jest niedopuszczalne²⁴⁶. Czymś innym jest natomiast pomoc ludziom w odkrywaniu walorów wiary w Boga. To zakłada taktowność ze strony kapelana i jego współpracowników. „Kościół rozszerza się nie przez prozelityzm, ale «przez przyciąganie»”²⁴⁷.

²⁴⁴ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art. I.

²⁴⁵ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 157-158; por. Franciszek, *Ewangelii gaudium* (24.11.2013), 14.

²⁴⁶ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 157.

²⁴⁷ Franciszek, *Ewangelii gaudium*, dz. cyt., 14.

Oprócz kapelana w posługę przepowiadania angażowani są także jego współpracownicy - ludzie świeccy, a to w tym celu, aby w dalszej kolejności także sami marynarze byli świadkami wiary w swoim środowisku. Taka jest centralna idea duszpasterstwa ludzi morza.

Ponieważ ludzie morza są na całym świecie, toteż polem działalności DLM jest cały świat, a jego celem jest oferowanie Ewangelii ludziom morza z każdego narodu, języka, kultury i religii. Przekaz Ewangelii dokonuje się przede wszystkim w bezpośrednich spotkaniach. Członkowie DLM odwiedzają statki, rozdają Biblie, różańce, obrazki z modlitwami w językach narodowych marynarzy i zapraszają do swoich centrów: każde tego typu spotkanie jest okazją podzielenia się Dobrą Nowiną. Momentem szczególnie sprzyjającym spotkaniom i dzieleniu się Ewangelią są święta Bożego Narodzenia i święta wielkanocne. Przy okazji świątecznych spotkań, w którym zgodnie z tradycją członkowie DLM składają zaproszonym ludziom morza życzenia, obdarzają ich upominkami i towarzyszą im – wszystko to kruszy ewentualne uprzedzenia i wytwarza poczucie wspólnoty. Zaproszenie jest kierowane do wszystkich osób na statkach: wierzących i niewierzących. Często zdarza się tak, że na zaproszenie odpowiadają wszyscy.

Spotkania w klubie są łączone z czytaniem słowa Bożego bez celebracji Mszy Świętej, która jest proponowana potem katolikom chętnym do udziału w niej. U osób obojętnych religijnie lub reprezentujących inne religie spotkania takie rodzą wiele pytań i czynią ich bardziej otwartymi na rozmowę o Bogu i sensie życia. Nieodzownym elementem spotkań świątecznych jest lektura Ewangelii o narodzinach Jezusa, śpiewanie kolęd i modlitwa. Prowadzący tego rodzaju spotkanie duszpasterz stara się, aby wszyscy jego uczestnicy zaangażowali się duchowo. W takich okolicznościach zdarza się, że niektórzy marynarze po raz pierwszy słyszą słowo Boże i usiłują przypomnieć sobie słowa modlitwy, którą odmawiali ich przodkowie lub wręcz poznać je po raz pierwszy²⁴⁸.

Osoby zaangażowane w DLM inspirowały marynarzy, aby na morzu i na lądzie subtelnie dzielili się swoją wiarą z innymi, a nie byli tylko biernymi odbiorcami posługi Kościoła. Ideą DLM jest pobudzenie i przygotowanie samych marynarzy, aby byli Kościołem na morzu i budowali społeczność wierzących na pokładzie²⁴⁹. Pracownicy placówek „Stella Maris” chętnie zaopatrują marynarzy w potrzebne pomoce do liturgii słowa.

²⁴⁸ Podczas jednego ze spotkań Bożonarodzeniowych odbywającego się w klubie DLM w Gdyni kapelan poprosił Rosjan o odmówienie modlitwy „Ojcze Nasz”. Wywołało to konsternację, ponieważ żaden z kilku marynarzy jej nie znał. Rozwiązanie problemu znalazł jeden z nich, przypominając sobie, że widział rosyjski tekst modlitwy „Ojcze nasz” w internecie. Wkrótce przyniósł wydrukowaną modlitwę i kartki z tekstem rozdał kolegom, którzy odmówili ją prawdopodobnie pierwszy raz w życiu, co zostało przyjęte brawami wszystkich uczestników zgromadzenia. Sytuacje tego rodzaju budzą refleksje i wyzwalają pytania, jakie mogą być dla tych ludzi konsekwencje tego pierwszego albo pierwszego po latach zetknięcia się ze słowem Bożym. Przedstawione tu zdarzenie stało się bodźcem do przygotowania dla rosyjskich marynarzy kilku tysięcy obrazków z wizerunkiem św. Piotra – rybaka i tekstami modlitw „Ojcze Nasz” i „Zdrowaś Mario”. Przyjmują je bardzo chętnie.

²⁴⁹ J. Dillenburg, *The Apostleship of the Sea...*, dz. cyt., s. 297-300.

Ponieważ na statkach raczej rzadko jest obecny kapłan lub diakon, zdarza się, że wierzący ludzie morza sami przygotowują spotkania modlitewne połączone z lekturą słowa Bożego. Do tego rodzaju apostołstwa potrzeba „śmiałości wiary”. Sama organizacja spotkania biblijnego przez marynarzy jest połączona z przekazem informacji o nim, a przez to pierwszą okazją do przepowiadania ewangelizacyjnego i dzielenia się z innymi swoją wiarą²⁵⁰.

Bywa, że rok liturgiczny i więź z tradycją staje się sposobnością do przepowiadania. Tak było na przykład na pokładzie m/v „Brussel” 1 listopada 2003 roku. Polscy marynarze płynęli ze Stanów Zjednoczonych do portu Maracaibo w Wenezueli. „Kiedy słońce dotknęło horyzontu, marynarze zebrali się wokół wieńca z zapalonym zniczem. Przyszli wszyscy z wyjątkiem oficera i mechanika wachtowego. Na czas trwania ceremonii zamilkły maszyny. Zapadający zmierzch i cisza potęgowały nastrój powagi i zadumy”²⁵¹. Ponad dwudziestu polskich marynarzy, świadomych, że ich bliscy tego dnia masowo gromadzą się na cmentarzach w Ojczyźnie, otoczyło kapitana i wsłuchiwało się w treść słów oddających hołd zmarłym tragicznie kolegom. Słowa kapitana żeglugi wielkiej, Romana Drążkowskiego (1953-2011), są znakomitym przykładem przepowiadania przez marynarza do marynarzy:

„Niczym tam są paszporty, książeczki żeglarskie oraz wszelkie certyfikaty niezbędne w morskich podróżach. Wyruszając w tę ostatnią podróż potrzebne jest tylko jedno świadectwo, świadectwo wiary i miłości. To niepisane świadectwo jest niezbędne by dopłynąć do ostatecznego portu przeznaczenia, w którym nie ma smutku, łez i trudu, gdzie legitymujący się nim spotykają się zjednoczeni radością w Panu naszym Jezusie Chrystusie. Wielu z tych, którzy od nas odeszli nie zapomnieli tego szczególnego świadectwa. Do nich należą ci, którzy oddali swoje życie ratując innych, a nie ma większej miłości niż oddać własne życie za życie bliźniego. Pamiętajmy o nich w szczególny sposób....Minutą ciszy i modlitwą uczcijmy pamięć marynarzy, którzy odeszli, a syrena okrętowa niech zaniesie nasze modlitwy do Bram Niebios, by Dobry Bóg otworzył je dla nich. Świeć Panie nad ich duszami”²⁵².

Kapitan Roman Drążkowski nie potrafiłby przeprowadzić takiego nabożeństwa i wygłosić takich słów, gdyby nie był przez lata zaangażowany jako wolontariusz w duszpasterstwo ludzi morza w Gdyni. Również inne, europejskie ośrodki „Stella Maris” dbają o formację wolontariuszy, aby byli przygotowani do głoszenia Dobrej Nowiny wśród marynarzy.

Szczególne okoliczności do przepowiadania istnieją podczas rejsów statkami pasażerskimi. Część z uczestników tych rejsów bardzo sobie ceni sprawy wiary i poszukują oferty religijnej, a

²⁵⁰ J. Dillenburg, *The Apostleship of the Sea...*, dz. cyt., s. s. 300.

²⁵¹ R. Drążkowski, *Tym, co odeszli...*, *Morze Karaibskie*, m/v „Brussel” (1.11.2003), „Krajowy Biuletyn Dzieła Duszpasterstwa Ludzi Morza” 51/52 (2003), nr 3-4, s. 31.

²⁵² R. Drążkowski, *Tym, co odeszli...*, dz. cyt., s. 31-33.

organizatorom rejsów zależy z kolei na zadowoleniu klientów. Z tego powodu posługa religijna jest traktowana jako jedna z wielu ofert spędzenia wolnego czasu na statku²⁵³.

Przepowiadanie do pasażerów odbywa się głównie podczas Mszy Świętej, ale nie tylko. Dodatkową okazją są nabożeństwa słowa Bożego, zwykle o charakterze ekumenicznym. Zaleca się, aby przepowiadanie na statku było pozytywne, podnoszące na duchu. Jego treść winna koncentrować się na Chrystusie i dokonany przez Niego dziele odkupienia, a także na pięknie świata stworzonego przez Boga. Ponadto za wartościowe uznaje się nawiązywanie zarówno do motywów dotyczących życia na morzu, jak i podróży oraz kulturowych i historycznych nawiązań do odwiedzanych miejsc. Czymś zaś, czego należy unikać są komentarze polityczne albo moralizujące uwagi dotyczące czyjegoś zachowania lub wyglądu²⁵⁴.

Przepowiadanie jest dla wierzących umocnieniem w życiu chrześcijańskim i przygotowaniem do udziału we Mszy św., kiedy jest to możliwe. Natomiast dla osób niebędących katolikami jest to okazja przezwyciężenia ewentualnych uprzedzeń i doświadczenia posługi Kościoła.

3.2. Liturgia i nabożeństwa ludu Bożego

Posługa liturgiczna to przede wszystkim sprawowanie sakramentów i sakramentaliów. Natomiast nabożeństwa ludu Bożego stanowią przygotowanie do liturgii i pomagają w pogłębieniu jej przeżywania. „Każda celebrowana liturgia jako działanie Chrystusa-Kapłana i Jego Ciała, czyli Kościoła, jest czynnością w najwyższym stopniu świętą, której skuteczności z tego samego tytułu i w tym samym stopniu nie posiada żadna inna czynność Kościoła”²⁵⁵. A zatem liturgia jest oddawaniem czci Bogu o charakterze zbawczym; jest szczytem, do którego prowadzą wszystkie chrześcijańskie praktyki pobożnościowe oraz źródłem, z którego owe praktyki czerpią swoją uświęcającą moc²⁵⁶. Uznanie wiodącej roli liturgii w życiu Kościoła nie deprecjonuje pozaliturgicznych przejawów pobożności. Pobożność ludowa stanowi ważne uzupełnienie liturgicznych celebrowań Kościoła²⁵⁷.

Jeżeli, jak stwierdza soborowa konstytucja *Sacrosanctum concilium*, liturgia jest szczytem, ku któremu zmierza cała działalność Kościoła, to nabożeństwa ludu chrześcijańskiego mogą być nazwane podgórzem działalności Kościoła²⁵⁸.

W czasie XXII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza w Gdyni (24-29 czerwca 2007 r.), dnia 27 czerwca 2007 r. przemawiał biskup René M. Ehouzou, który akcentował liturgię

²⁵³ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 158.

²⁵⁴ Por. Holland America Line (HAL), *Guest Staff Program: Priest General Information*, bmr; H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 158-159.

²⁵⁵ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii „Sacrosanctum concilium”*, 7.

²⁵⁶ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii*, dz. cyt., 10; H. Sławiński, *Przepowiadanie słowa Bożego podczas nabożeństw ludu Bożego*, „Teologia i Człowiek” 48(2019) 4, s. 53.

²⁵⁷ Por. H. Sławiński, *Przepowiadanie słowa Bożego podczas nabożeństw ludu Bożego*, dz. cyt., s. 53.

²⁵⁸ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii*, dz. cyt. 10; B. Nadolski, *Wprowadzenie do liturgii*, Kraków 2004, s. 204.

jako pokarm dla wiary i nadziei wspólnot marynarzy i rybaków. Zwracał uwagę na fakt, że liturgia pomaga chrześcijańskim marynarzom zachować ich tożsamość, zwłaszcza w zetknięciu z kolegami szerzącymi poglądy pogańskie czy synkretyzm religijny. Ponadto liturgia chroni przed izolacją, samotnością i rozpaczą. Pozwala dostrzegać, że Bóg jest blisko w codziennych potrzebach. Liturgia ożywia nadzieję, która jest tak bardzo potrzebna tym, których życie jest każdego dnia zagrożone²⁵⁹.

„Kościół uczy poza tym, że nadzieja eschatologiczna nie pomniejsza doniosłości zadań ziemskich, lecz raczej wspiera ich spełnianie nowymi pobudkami. Natomiast przy braku fundamentu Bożego i nadziei życia wiecznego godność człowieka, jak to dziś często widać, doznaje bardzo poważnego uszczerbku, a zagadki życia i śmierci, winy i cierpienia pozostają bez rozwiązania, tak że ludzie nierzadko popadają w rozpacz”²⁶⁰.

Jak zauważył biskup René M. Ehouzou, liturgia otwiera marynarzy i rybaków na naprawę o tym, że to właśnie pośród ich codziennych zmagania Bóg wyciąga do nich rękę przez zaangażowanie swojego Syna u ich boku. To ich uspokaja i pozwala im szukać obecności Pana, nie tylko po to, by przetrwać furię fal, ale także po to, by ich praca była owocna. Dzięki wierze przeżywanej w liturgii życie marynarzy i rybaków nabiera znaczenia nadanego mu przez Boga, który, jako Cel ludzkiego życia i jego pierwsza Przyczyna, wszystkim skutkom ziemskiej działalności nadaje sens ostateczny²⁶¹.

3.2.1. Sprawowanie sakramentów

Sakramenty są istotnym elementem liturgii chrześcijańskiej. Kościół katolicki nie mógłby istnieć bez sprawowania sakramentów. Urzeczywistniają one wspólnotę życia człowieka z Bogiem we wspólnocie Kościoła. W nich Bóg udziela się człowiekowi i przeobraża go swoją łaską. Zdaniem Józefa Ratzingera, sakramenty są nie tylko „najważniejszymi elementami religii”, ale też „widzialnym symbolem niezwykłej życzliwości i łaski Bożej”²⁶².

Najważniejszym sakramentem Kościoła jest Eucharystia. Oprócz regularnie celebrowanej Mszy św. w kościołach lub kaplicach przy ośrodkach „Stella Maris” są też Msze św. sprawowane ze względu na szczególne okoliczności. Takimi są: „Niedziela Morska”, o której będzie mowa szerzej w innym miejscu, „Dni Morza”, świąteczne spotkania ludzi morza połączone z Mszą św., rocznice katastrof morskich. Przykładem Mszy św. z tej ostatniej okazji jest coroczna Eucharystia sprawowana dla rodzin marynarzy zaginionych podczas katastrofy statku „Leros Strength” w 1997 roku.

²⁵⁹ R. M. Ehouzou, *La liturgie nourrit la foi et l'espérance des communautés de marins et de pêcheurs* (27.6.2007), w: PCPCMIP, « People on the Move » 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 195-204; https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom2008_106-suppl/rc_pc_migrants_pom106-suppl-I_liturgie-nourrit-ehouzou.html (dostęp 2.2.2022).

²⁶⁰ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, 21.

²⁶¹ R. M. Ehouzou, *La liturgie nourrit la foi et l'espérance des communautés...*, dz. cyt., s. 198.

²⁶² *Bóg i świat. Z kard. Josephem Ratzingerem rozmawia Peter Seewald*, Kraków 2001, s. 366; por. B. Nadolski, *Wprowadzenie do liturgii*, dz. cyt., s. 104.

Co miesiąc w pierwszą sobotę miesiąca o godz. 9 rano z Bazyliki Notre-Dame de la Garde w Marsylii emitowana jest transmisja telewizyjna Mszy św. w języku angielskim dla wszystkich marynarzy na świecie²⁶³.

Czymś szczególnym są Msze św. odprawiane na statkach. Jej walorem jest to, że z wyjątkiem kilku osób, które muszą czuwać nad pracą statku, prawie cała załoga, o ile tylko ma takie pragnienie, może uczestniczyć we Mszy Świętej. Gdy nie ma takiej Mszy św. na statku, tylko część z załogi może zejść na ląd i udać się do kościoła. Innym walorem celebracji Mszy św. na statku jest budowanie wspólnoty. Gdy statek przebywa w porcie, Msza św. niedzielna celebrowana jest, w zależności od dyspozycyjności kapłanów, nawet w sobotę wieczorem²⁶⁴.

Podczas XXIII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza, który obradował w dniach 19-23 listopada 2012 roku w Watykanie omawiany był między innymi problem piractwa. Marynarz z Wielkiej Brytanii, który przez pół roku był przetrzymywany na statku porwanym przez piratów, dzielił się z uczestnikami kongresu osobistym świadectwem. Opowiadał, że gdy udało się wypertraktować z piratami uwolnienie statku, zorganizowano szybko przyłot kapelana helikopterem, aby z okazji Bożego Narodzenia odprawił Mszę Świętą. Z wdzięczności, w ramach odczuwanej wspólnoty i solidarności załogi, uczestniczyli w tej Mszy św. nawet niechrześcijanie²⁶⁵.

Innym ważnym dla marynarzy źródłem łaski Bożej jest sakrament pojednania. Wspomniany już biskup René M. Ehouzou zauważył, że liturgia pojednania odnawia zjednoczenie marynarzy z Chrystusem i Jego Kościołem, i pozwala im czerpać ze źródła Bożego miłosierdzia. Z kolei to doświadczenie miłosierdzia otwiera marynarzy i rybaków na pojednanie z Kościołem, z innymi, ze wspólnotą pokładową, a zwłaszcza ze współpracownikami. Osobiste akty pojednania, które powinny nastąpić po celebracji liturgii pojednania, są w stanie odnowić atmosferę na pokładzie, sprawić, że wszyscy będą wiosłować we właściwym kierunku i dążyć do dobra wszystkich. Wierzący marynarze jako członkowie Kościoła spełniają rolę spoiwa zwłaszcza w tych wspólnotach, które są poranione przez rozwiązłość i dramaty wszelkiego rodzaju. Ogromne znaczenie sakramentu pojednania dla marynarzy i rybaków staje się tym bardziej wyraźne, gdy uwzględnia się wynikające z niego zobowiązania etyczne i społeczno-zawodowe²⁶⁶.

Prawda o odpuszczeniu grzechów i zbawieniu znajduje się w centrum orędzia Chrystusa. Jako doświadczenie jest ono dostępne w sakramencie pokuty i pojednania. Według *Katechizmu Kościoła katolickiego*, „Ci zaś, którzy przystępują do sakramentu pokuty, otrzymują od miłosierdzia Bożego przebaczenie zniewagi wyrządzonej Bogu i jednocześnie dostępują pojednania z Kościołem, któremu

²⁶³ *Internationa Mass for all the Seamen on their Ships*, <https://youtu.be/pWThEisgsx0> (odczyt: 31.12.2021).

²⁶⁴ P. Attard, S. De Raffaele, L. Cassar, *The Apostleship of the Sea in Malta*, dz. cyt., s. 13.

²⁶⁵ H. Sławiński, *Sprawozdanie z XXIII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza (Watykan, 19-23 listopada 2012)*, „Polonia Sacra” 2 (2012), s. 262; także: „Ateneum Kapłańskie” t. 160, nr 624, z. 2, s. 398-402.

²⁶⁶ R. M. Ehouzou, *La liturgie nourrit la foi et l'espérance des communautés...*, dz. cyt., s. 201.

przez grzech zadali ranę, a który przyczynia się do ich nawrócenia miłością, przykładem i modlitwami”²⁶⁷.

Podczas pielgrzymki ludzi morza na Jasną Górę we wrześniu 1996 roku przedstawiciel marynarzy, kapitan żeglugi wielkiej, Jędrzej Porada mówił o tym, że w świecie zanika poczucie grzechu, a co za tym idzie brak świadomości potrzeby posługi sakramentalnej. Podobnie jak inni, również marynarze widzą, jak przez cały świat idzie fala odrzucania samego pojęcia grzechu, jak zaczyna się kształtować pogląd i postawa, że grzech to przeżytek religijny. Często wielu nie ma poczucia winy, nie odczuwa też potrzeby pokuty ani zadośćuczynienia za wyrządzone krzywdy. Dlatego potrzeba sakramentu pokuty i pojednania. Aby jednak odczuć potrzebę uczestnictwa w sakramencie pokuty i pojednania trzeba najpierw przejść proces nawrócenia, odkrycia prawdy o swoich głębokich związkach z Bogiem, który wzywa do poprawy i przemiany życia. „Kościół ofiaruje ludziom łaskę uzdrowienia wewnętrznego przez modlitwę i sakramenty święte: pokutę i pojednanie ze sobą, z innymi ludźmi z Bogiem. Przede wszystkim musimy zostać uzdrowieni z naszego braku wiary, z braku zaufania do Boga i Jego nieskończonego miłosierdzia. Szczególnie my marynarze potrzebujemy uzdrowienia z owego zawodowego egocentryzmu, podejrzliwości i pychy, co sprawia, że podświadomie żądamy, aby plany Boga układały się według naszych pragnień. Nie wystarczy tylko wiara w Boga. Potrzeba modlitwy”²⁶⁸.

Życie i praca na morzu wymaga współpracy, pojednania i pokory. Sakrament pojednania jest wielką pomocą w rozwijaniu tych cnót. „Uzdrowienie wewnętrzne w sakramencie pojednania (spowiedzi) polega na uświadomieniu sobie, że mogę być kochanym, że mogę kochać i przebaczać drugiej osobie, że jestem w stanie z wdzięczności do Boga przyjąć wydarzenia z przeszłości, smutki, niepowodzenia, rozczarowania, frustracje i rany”²⁶⁹.

W *Bulli ogłaszającej Rok Miłosierdzia*, «*Misericordiae vultus*» (11.4.2015) Franciszek ustanowił „Misjonarzy Miłosierdzia”, o których stwierdził: „Będą to kapłani, którym udzielę władzy przebaczenia grzechów zarezerwowanych dla Stolicy Apostolskiej, aby podkreślić wielkość ich posłania”²⁷⁰. Takimi grzechami są na przykład: profanacja Najświętszego Sakramentu, przemoc wobec Ojca Świętego, rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko VI przykazaniu Dekalogu, zdrada tajemnicy spowiedzi. Te same przywileje zostały rozszerzone przez papieża Franciszka na kapelanów morskich, co papież oświadczył podczas audiencji dla kapelanów i wolontariuszy duszpasterstwa ludzi morza, „Stella Maris” dnia 27 czerwca 2019 r. w Sali Klementyńskiej Pałacu Apostolskiego w Watykanie:

²⁶⁷ KKK, 1422.

²⁶⁸ J. Porada, *Marynarska pokuta i pojednanie*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, 21 (Wrzesień/ Październik 1996), s. 7.

²⁶⁹ J. Porada, *Marynarska pokuta i pojednanie*, dz. cyt., s. 7.

²⁷⁰ Franciszek, *Bulla ogłaszająca Rok Miłosierdzia*, «*Misericordiae vultus*» (11.4.2015);

https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html (odczyt: 1.02.2022).

„Wielu marynarzy zgłasza się do kapelanów i księży z problemami sumienia, które sprawiają, że bardzo cierpią, z problemami, których nigdy nie mieli szansy poruszyć będąc tak daleko od domu, daleko od ojczystej ziemi i w sytuacjach, które opisaliśmy. Dialog z kapelanem może otworzyć nowe horyzonty nadziei. Dlatego chciałbym wam powiedzieć: bądźcie miłosierni, bądźcie miłosierni. I aby sprzyjać temu miłosierdziu, udzielam wszystkim kapelanom marynarzy tych samych uprawnień, których udzieliłem Misjonarzom Miłosierdzia. W ten sposób będziecie mogli wnieść pokój do tak wielu serc”²⁷¹.

Spośród pozostałych sakramentów zdarza się, że jest jeszcze sprawowane namaszczenie chorych. Odwiedzanie chorych na statkach jest możliwe i potrzebne, ale musi się odbywać z dużą roztropnością. Z tego względu, z myślą o ewentualnych chorych marynarzach i pasażerach rejsów kapelan jest proszony o zabieranie ze sobą na statek olejów chorych oraz odpowiednich tekstów liturgicznych. Jak pisze H. Sławiński w odniesieniu do rejsów pasażerskich: „Kapelan na statku musi respektować określone reguły postępowania. Jest podporządkowany kapitanowi i oficerom statku, jak również dyrektorowi programowemu rejsu. Nie może przyjmować nikogo w swojej kabinie, a jej numer jest zaszyfrowany. Kontakt z kapelanem jest możliwy przez biuro obsługi klienta (ang. *Customer service desk* albo *Front desk Office*), które funkcjonują na statku przez całą dobę. Kapelan nie może też odwiedzać pasażerów w ich kabinach. Jeśli zostanie poproszony o udzielenie namaszczenia chorych w kabinie, informuje biuro obsługi klienta i prosi o asystencję kogoś z członków załogi”²⁷².

3.2.2. Sprawowanie sakramentaliów

Zgodnie z aktualnym nauczaniem Kościoła, sakramentalia: „Są to znaki święte, które z pewnym podobieństwem do sakramentów oznaczają skutki, przede wszystkim duchowe, a osiągają je przez modlitwę Kościoła. Przygotowują one ludzi do przyjęcia głównego skutku sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia”²⁷³. Sakramentalia zostały ustanowione nie przez Chrystusa jak sakramenty, ale przez Kościół w celu „uświęcenia pewnych posług w Kościele, pewnych stanów życia, najrozmaitszych okoliczności życia chrześcijańskiego, a także użytkowania rzeczy potrzebnych człowiekowi. Według decyzji duszpasterskich biskupów sakramentalia mogą dotyczyć potrzeb,

²⁷¹ „Many sailors approach or come to see chaplains and priests with problems of conscience that make them suffer greatly, problems that they have never had a chance to bring up in those circumstances, so far from home, far from their native land, and in the situations that we have described. Dialogue with a chaplain may well open up new horizons of hope. So I would say to you: be merciful, be merciful. And to favour that mercy, I grant to all chaplains of sailors the same faculties I have given to the Missionaries of Mercy. In this way, you will be able to bring peace to so many hearts” - Franciszek, *Udienza ai partecipanti all'Incontro per Cappellani e Volontari di Stella Maris - Apostolato del Mare*, dz. cyt. Oficjalna wypowiedź papieża została uzupełniona o jego spontaniczne dopowiedzenia odnotowane na oficjalnej stronie Episkopatu Stanów Zjednoczonych – por. C. Wooden, *Calming consciences: Pope gives seafarer chaplains special powers*, "Catholic Maritime News" 91 (Summer 2019) s. 2-3.

<https://www.usccb.org/issues-and-action/cultural-diversity/pastoral-care-of-migrants-refugees-and-travelers/apostleship-of-the-sea/upload/cmnn-summer-2019.pdf>.

²⁷² H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 156-157.

²⁷³ Sobór Watykański II, *Konstytucja «Sacrosanctum Concilium»*, 60; por. KPK, kan. 1166; KKK 1667.

kultury i historii ludu chrześcijańskiego określonego regionu i epoki. Zawierają one zawsze modlitwę, której często towarzyszy jakiś określony znak, jak włożenie ręki, znak krzyża, pokropienie wodą święconą²⁷⁴.

Celem sakramentaliów jest przygotowanie wierzących do przyjęcia owocu sakramentów, a także uświęcanie różnorodnych okoliczności ludzkiego życia²⁷⁵. Wśród sakramentaliów szczególne miejsce zajmują błogosławieństwa, w których zawiera się „uwielbienie Boga za Jego dzieła i dary, a równocześnie modlitwa wstawiennicza Kościoła, by ludzie mogli używać darów Bożych w duchu Ewangelii”²⁷⁶.

Jednym z ważnych wydarzeń dla osób wierzących w środowisku morskim jest błogosławienie statków – określane też jako benedykcje statków - i urządzeń portowych. W Polsce taka tradycja istniała od pierwszych lat funkcjonowania portu w Gdyni²⁷⁷. Dysponujemy cennymi danymi historycznymi na ten temat. „Dnia 29 kwietnia 1923 roku, niemal w sześć miesięcy po uchwale Sejmu Rzeczypospolitej o budowie portu pełnomorskiego w Gdyni, prymas Polski Edmund Dalbor dokonał poświęcenia tymczasowego portu wojennego i schroniska dla rybaków, ale już dziesięć lat później w tym samym miejscu stanął biskup morski, aby w dzień Maryi, Gwiazdy Morza (8 XII 1933) dokonać uroczystej benedykcji nowego portu polskiego”²⁷⁸. Dnia 4 maja 1938 roku biskup S. Okoniewski dokonał błogosławienia portu rybackiego w Hallerowie i tak wysławiał dokonania króla Władysława IV, że przypieczętował nową nazwę miejscowości nad Zatoką Pucką, która do dziś istnieje jako Władysławowo²⁷⁹.

W okresie II Rzeczypospolitej biskup morski, Stanisław Okoniewski pobłogosławił większość polskich statków: „jako jeden z pierwszych stawał na ich pokładzie, upraszając błogosławieństwo dla nowych jednostek”²⁸⁰. Na przykład dnia 13 lipca 1930 r., pobłogosławił „Dar Pomorza”, a uroczystość ta była połączona z Mszą Świętą odprawioną na pokładzie statku²⁸¹.

Współcześnie kapelani europejskich palcówek „Stella Maris” proszeni są przez armatorów o pobłogosławienie statków przed ich pierwszym rejsem. Dotyczy ono różnych jednostek, zarówno kutrów rybackich, większych jednostek handlowych, jak i małych statków ratowniczych. Oprócz inauguracji pracy statku są też inne okoliczności, w których kapelan „Stella Maris” jest proszony o błogosławieństwo statku. Do tych okoliczności należą tragedie na statku. Na przykład kapelan „Stella Maris” w Immingham w Wielkiej Brytanii został poproszony przez załogę statku, „Horizon Thetis” - tankowca do przewozu chemikaliów i ropy naftowej - o to, by ksiądz katolicki przybył na pokład i

²⁷⁴ KKK 1668.

²⁷⁵ Por. KKK 1677.

²⁷⁶ KKK 1678.

²⁷⁷ J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, „Folia Pomeraniae” 1 (1996), nr 1, s. 66-68; zob. J.J. Kopeć, *Błogosławieństwa w polskiej tradycji religijnej*, „Seminare” 13 (1997), s. 23-50.

²⁷⁸ J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, dz. cyt., s. 66.

²⁷⁹ Por. J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, dz. cyt., s. 67.

²⁸⁰ J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, dz. cyt., s. 67.

²⁸¹ J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, dz. cyt., s. 67.

pobłogosławił statek po tragedii, która miała miejsce. Podczas pobytu na morzu elektryk pokładowy doznał ataku serca i zmarł mimo natychmiast podjętej reanimacji. Kapitan i załoga byli bardzo wstrząśnięci tym doświadczeniem. Na prośbę załogi kapłan pobłogosławił kabiny na statku. Jego posługa pozwoliła przepracować żalobę²⁸².

3.2.3. Nabożeństwa ludu Bożego

Obok liturgii ważną rolę w podtrzymywaniu życia chrześcijańskiego pełnią różne formy pobożności ludowej, które mają swoje korzenie w różnych kulturach. Cieszą się one uznaniem ze strony Kościoła, który czuwa, aby zróżnicowane formy religijności ludowej, wyrażały zmysł ewangeliczny i ludzką mądrość oraz wzbogacały życie wiernych²⁸³. Do form pobożności ludowej zaliczają się na przykład takie praktyki, jak: nawiedzanie sanktuariów, pielgrzymki, procesje, droga krzyżowa, tańce religijne, różaniec, medaliki²⁸⁴. Te i inne, rozliczne formy pobożności nie zastępują liturgii, która ze swej natury znacznie je przewyższa, ale ją uzupełniają i powinny z nią harmonizować, to znaczy z niej wyrastać i do niej prowadzić²⁸⁵.

Do cech charakterystycznych dla pobożności ludowej należą: otwarcie na transcendencję; pomoc w poszukiwaniu sensu życia; poczucie bezpieczeństwa i zbawienia; pogłębienie wzajemnych związków wspólnoty; objęcie całego człowieka i wszystkich dziedzin jego życia, zaangażowanie wszystkich zmysłów wierzącego człowieka i całego środowiska; bliskość życia; prostota w strukturze²⁸⁶.

Wśród przejawów pobożności ludowej obchodzonych przez ludzi morza są zarówno te, które są wspólne dla wszystkich wiernych w parafiach, jak i specyficzne tylko dla ludzi morza. Do tych ostatnich należą: pielgrzymki ludzi morza, a także wypływanie na morze i modlitwa za ludzi zmarłych na morzu połączona z rzucaniem wianków.

Co roku w niektórych krajach - na przykład w Polsce, Portugalii, Irlandii, Hiszpanii, Francji, Chorwacji – organizowane są pielgrzymki ludzi morza do różnych sanktuariów. Służą one integrowaniu środowiska morskiego. W Polsce ludzie morza udają się każdego roku, w trzeci piątek i sobotę września na pielgrzymkę do Częstochowy. Pierwsza taka pielgrzymka ludzi morza na Jasną Górę w Częstochowie odbyła się w dniu 4 października 1982 roku. Wzięło w niej udział sto pięćdziesiąt osób²⁸⁷. Należy podkreślić fakt, że w jednej z pielgrzymek, dnia 23 września 1994 roku uczestniczyły żony i dzieci marynarzy zaginionych w katastrofie morskiej *m/f Jan Heweliusz*²⁸⁸.

²⁸² *Ship blessed after death on board* (12.10.2017), <https://www.stellamaris.org.uk/ship-blessed-after-death-on-board/> (odczyt 2.02.2022).

²⁸³ Por. KKK 1679.

²⁸⁴ Por. KKK 1674.

²⁸⁵ KKK 1675.

²⁸⁶ B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 999-1000; H. Sławiński, *Przepowiadanie słowa Bożego podczas nabożeństw ludu Bożego*, dz. cyt., s. 54.

²⁸⁷ J. Krok, *Igranie z Lewiatanem...*, dz. cyt., s. 131.

²⁸⁸ J. Krok, *Igranie z Lewiatanem...*, dz. cyt., s. 131.

Każdego roku jest ten sam program pielgrzymki. Jej uczestnicy biorą udział w Apelu Jasnogórskim, któremu zwykle przewodniczy biskup promotor duszpasterstwa ludzi morza. Następnego dnia celebrowana jest Eucharystia w kaplicy przed obrazem Matki Bożej Jasnogórskiej. Potem głoszona jest prelekcja wygłaszana przez przedstawicieli ludzi morza. Pielgrzymkę kończy droga krzyżowa na wałach jasnogórskich²⁸⁹. Pielgrzymki dostarczają przeżyć duchowych, umacniają wiarę, umożliwiają nowe spojrzenie na siebie, rodzinę i całe społeczeństwo.

W Chorwacji „Apostolatus Maris” organizuje co roku w grudniu od 1998 r. pielgrzymki środowiska morskiego do sanktuarium św. Mikołaja w Kraljevica. Pielgrzymki odbywają się drogą morską. Statki w konwoju płyną z Rijeki do Kraljevica. Tam w kościele św. Mikołaja odprawiana jest Msza św. Do udziału w pielgrzymce zapraszani są także studenci wydziału morskiego na Uniwersytecie w Rijece²⁹⁰.

W Portugalii tradycją jest coroczne pielgrzymowanie ludzi morza, głównie rybaków, do Fatimy, a także procesje po rzece Tajo z figurami świętych²⁹¹.

Co roku w Marsylii w święto ofiarowania Pańskiego obchodzone jest czuwanie i nocna modlitwa organizowana we współpracy „Misji Morza” ze studentami Narodowej Szkoły Marynarki Handlowej w Marsylii. Dla przykładu w roku 2008 w czuwaniu takim uczestniczyło około czterdziestu studentów. Było ono połączone z nocnym rejsem, podczas którego animowane były modlitwy. Każdy miał szansę podzielenia się z innymi swoim świadectwem. Nie jest łatwo rozmawiać o swojej wierze z innymi osobami na statku, ale kiedy się to udaje, wszyscy odkrywają radość i ubogacenie w wzajemnych relacjach. W takich spotkaniach na statku uczestniczą przedstawiciele różnych narodowości, przynależący do różnych religii. W przeszłości, nie rozmawiało się na statku o religii; dzisiaj przeciwnie, marynarze z ciekawością podejmują tematy religijne i poznają siebie nawzajem.

Nocna pielgrzymka morska zakończyła się uroczystą procesją z Ewangelią do świątyni Notre Dame de la Garde w Marsylii. Na nabrzeżu Starego Portu na studentów czekał Arcybiskup wraz z wiernymi. Odmówiono wspólnie modlitwę św. Bernarda „Gdy na burzliwym morzu tego świata miotają mną burze i nawałnice, zwracam oczy ku Tobie, o Maryjo, Gwiazdo jaśniejąca...”. Po tej modlitwie uczestnicy pielgrzymki przeszli w procesji pod przewodnictwem arcybiskupa Marsylii do Opactwa Świętego Wiktora, gdzie sprawowana była Eucharystia. Ta forma pobożności ludowej jest specyfiką francuską²⁹².

Inną, zasygnalizowaną formą pobożności ludowej w środowisku morskim jest modlitwa i rzucanie wianków na morzu. Co roku bowiem ginie na morzu średnio siedmiuset marynarzy na

²⁸⁹ *Ogólnopolska Pielgrzymka Ludzi Morza na Jasną Górę 2021* (12.09.2021) http://www.aos-pl.org/?q=wszystkie_aktualnosci (odczyt: 29.12.2021).

²⁹⁰ D. Glazar, *News from AOS Croatia*, „Flashing Light Quarterly” 6-7 (2013), s. 10.

²⁹¹ C. Lopes, *A procession at Expo '98: Why?*, dz. cyt., s. 3.

²⁹² *Pilgrimages of the People of the Sea*, „Apostolatus Maris” 97 (2008), nr 1, s. 13-14.

świecie²⁹³. Ponadto z różnych powodów dochodzi do zaginięcia statków. Na przykład w 2001 roku odnotowano zaginięcie 155 statków o tonażu powyżej 100 ton.

Podczas konferencji „Apostleship of the Sea” w Port-de-Bouc i w Marsylii, która odbyła się w dniach 22–26 września 2011 r. jej uczestnicy wzięli udział dnia 25 września w uroczystej Mszy św. odprawionej w bazylice Notre-Dame de la Garde w Marsylii, a następnie pod eskortą łodzi policyjnych wypłynęli z portu w Marsylii na morze, odmówili modlitwy i rzucili do morza wianki dla uczczenia zaginionych na morzu²⁹⁴. Podobna forma pobożności ludowej praktykowana jest w innych krajach, szczególnie w Wielkiej Brytanii i w Polsce²⁹⁵.

Warto tu wspomnieć, że formą pobożności ludowej, która pomaga najbliższym przepracować żałobę po stracie zaginionych marynarzy jest nabożeństwo Drogi Krzyżowej. Dla przykładu, w dniu 8 lutego 1997 r. u wybrzeży Norwegii, 30 mil od miejscowości Stavanger zatonął statek m/v Leros Strength wraz z dwudziestoosobową załogą. Rodziny zaginionych marynarzy wraz z duszpasterzem ludzi morza z Gdyni udały się do Stavanger w Norwegii na uroczystości żałobne. Została odprawiona Msza św., po której uczestnicy wypłynęli, pomimo przenikliwego zimna, na statku norweskim na morze. Odmówiono wspólnie modlitwy za tych, którzy spoczęli na dnie Morza Północnego, złożono kwiaty i wylano łzy. Miesiąc później w dniu 14 marca 1997 roku delegacja z Norwegii przybyła z rewizytą do Gdyni. Delegacji przewodniczył biskup Bjorn Bue. Wyraził swą obecnością solidarność z przeżywającymi żałobę. Wszyscy udali się do kościoła morskiego w Gdyni na nabożeństwo Drogi Krzyżowej. Mieszkańcy ze Stavanger przywieźli krzyż, na którym umocowali tabliczkę z 20 nazwiskami zaginionych marynarzy. Krzyż został wykonany przez Polonię w Norwegii. Podczas nabożeństwa przedstawiciele rodzin nieśli krzyż do poszczególnych stacji Drogi Krzyżowej. Po nabożeństwie biskup Bjorn Bue powiedział: „Podążaliśmy za Jezusem z Chrystusem w Jego Drodze Krzyżowej i szedł z nami krzyż z nazwiskami marynarzy, którzy zginęli. To są ci, którzy cierpieli tak jak teraz cierpią rodziny. Dwadzieścia osieroconych rodzin dźwiga ciężki krzyż. Naszym obowiązkiem jest niesienie im pomocy, tak jak to zrobił Szymon z Cyreny”²⁹⁶.

Inną, podobną formą pobożności ludowej typowej dla środowiska morskiego jest modlitwa i składanie kwiatów przy tablicy pamiątkowej lub przy pomniku osób zaginionych na morzu i poległych na morzu podczas konfliktów wojennych²⁹⁷.

²⁹³ *Facing the realities of life and death at sea*, „Apostleship of the Sea. Annual Report 2002”, London 2002, s. 16.

²⁹⁴ E. Pracz, *Message from AOS European Coordinator*, „Flashing Light Quarterly” 3 (2011), s. 4; por. *Facing the realities of life and death at sea*, dz. cyt., s. 16; H. Sławiński, „Świadkowie Bożej Miłości w drodze i przez służbę”. *Sprawozdanie z Europejskiej Konferencji Duszpasterstwa Ludzi Morza, Port du Bouc 22-26 września 2011 r.*, „Ateneum Kapłańskie” 619 (2012), z. 3, s. 596.

²⁹⁵ *Facing the realities of life and death at sea*, dz. cyt., s. 16.

²⁹⁶ J. Ryłko, *Rodziny zaginionych z Leros Strength na spotkaniu z norweską delegacją*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, 24 (Marzec/ Kwiecień 1997), s. 14-15.

²⁹⁷ J. Borg, *Speech of Fr. Joseph Borg at the 70th Anniversary of Santa Marija Convoy Commemoration*, „Flashing Light Quarterly” 6-7 (2013), s. 13-14.

Warto dodać, że w Polsce co roku 14 stycznia obchodzona jest rocznica zatonięcia promu *m/f Jan Heweliusz*, to jest jednej z największych katastrof morskich w powojennej historii polskiej marynarki handlowej, w której zginęło 55 osób: 35 pasażerów i 20 marynarzy. Prom zatonął na Bałtyku w czasie rejsu ze Świnoujścia do szwedzkiego Ystad²⁹⁸. W każdą rocznicę tego wydarzenia odmawiana jest modlitwa i składane są kwiaty przy tablicy pamiątkowej lub są rzucane wianki do morza z pokładu statku.

Członkowie „Stella Maris” żywią szczególne nabożeństwo do swej Patronki – Matki Bożej czczonej jako Gwiazda Morska, „Stella Maris”. Fakt ten dostrzegł Jan Paweł II. We wstępie do swojego *Listu apostolskiego «motu proprio» o Duszpasterstwie Ludzi Morza*, «Stella Maris» napisał: „Ludzie morza od dawna nazywają imieniem *Stella Maris* Tę, w której opiekę zawsze ufali - Maryję Pannę. Jej Syn Jezus Chrystus zawsze towarzyszył swoim uczniom w przeprawach łodzią, pomagał im w trudach codziennej pracy i uspakajał burze. Także Kościół towarzyszy ludziom morza i troszczy się o potrzeby duchowe tych, którzy przez życie i pracę związani są z morzem”²⁹⁹.

Podczas XIX Światowego Kongresu Apostolatu Morskiego biskup, a późniejszy kardynał Madagaskaru, Armand Razafinratanandra wyjaśniał znaczenie przypisywanego Matce Bożej tytułu „Stella Maris”. Mówił, że w przeszłości, a nawet dzisiaj gwiazdy były i są przydatne nawigatorom, którzy nie mieli nowoczesnych instrumentów takich, jak: kompasy, sekstanty, radary, i takich, które pozwalają ustalić pozycję statku i kierunek podróży. Gwiazdy stanowiły punkt odniesienia. Takim punktem odniesienia dla ludzi morza jest Maryja. Nabożeństwo do Niej jest zasadniczą i integralną częścią życia chrześcijańskiego, w tym także życia chrześcijan na statku. Maryja jest dla chrześcijan wzorem postępowania i zawierzenia Bogu we wszelkich okolicznościach. Wiara Maryi służyła jej w czasie pielgrzymki na ziemi jako jaśniejąca gwiazda. Jej wiara jest też jaśniejącą gwiazdą dla chrześcijan³⁰⁰.

3.3. Budowanie wspólnoty ludzkiej w środowisku morskim

Budowanie wspólnoty ludzkiej dokonuje się przede wszystkim przez wspólne świętowanie i przez wspólne spędzanie wolnego czasu. W odniesieniu do ludzi morza, integracja tego środowiska dokonuje się w rozmaity sposób. Dla katolików szczególnym momentem integracji i doświadczenia wspólnoty jest celebrowanie Mszy Świętej i wspólnotowe przeżywanie najważniejszych uroczystości w roku liturgicznym oraz cotygodniowe świętowanie Paschy Pana. Ponieważ jednak środowisko ludzi morza jest tworzone nie tylko przez katolików, apostolat morski angażuje się we współpracę ekumeniczną, a więc z przedstawicielami innych wyznań chrześcijańskich. Poza tym, myśląc o

²⁹⁸ *Pamiętali o katastrofie „Jana Heweliusza”*, „Obserwator Morski” 2/153 (2021), s. 19.

²⁹⁹ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., Wstęp.

³⁰⁰ A. Razafinratanandra, *Homily, w: Proceedings of the XIX World Congress Apostleship of the Sea. October 8-13, 1992, Houston, TX 1992*, s. 141-143.

integracji środowiska morskiego, należy omówić także więzi międzypokoleniowe: wymianę doświadczeń i darów, do której dochodzi przy spotkaniu marynarzy, kadetów i uczniów szkół morskich. Omówimy te kwestie po kolei.

3.3.1. Ochrona i wspieranie ludzkiej godności

Człowiek jest istotą społeczną. Życie społeczne nie jest dla niego czymś dodanym, ale jest wymogiem natury ludzkiej. Człowiek realizuje swoje życiowe powołanie przez dialog z innymi i przez służbę dla wspólnego dobra. W ten sposób rozwija swoje możliwości, niejako staje się bardziej człowiekiem³⁰¹. Według *Katechizmu Kościoła katolickiego*, „Każdą wspólnotę określa jej cel, a w konsekwencji rządzi się ona własnymi regułami. «Zasadą bowiem, podmiotem i celem wszystkich instytucji społecznych jest i powinna być osoba ludzka»”³⁰². Dlatego kwestię budowania wspólnoty wśród marynarzy rozpoczniemy od podkreślenia działań podejmowanych przez apostoła morski na rzecz ochrony i wspierania godności marynarzy.

Jakkolwiek priorytetem działalności Kościoła jest pośrednictwo zbawcze, niemniej praca duszpasterska musi uwzględnić troskę o zachowanie godności ludzkiej, zwłaszcza tych, którzy są najbardziej narażeni na wyzysk. W parze z ochroną godności człowieka idzie ochrona jego wolności i tożsamości religijnej. Rozumiejąc specjalne warunki egzystencji ludzi morza i ich pragnienia, które należy zaspokoić, duszpasterstwo ludzi morza stara się dotrzeć do wszystkich, zwłaszcza do tych, którzy znajdują się w szczególnej potrzebie³⁰³. Zwrócił na to uwagę abp Agostino Marchetto, mówiąc o celu omawianego duszpasterstwa: „Duszpasterstwo ludzi morza jest powołane, aby świadczyć pomoc w zawodzie, który pozostaje dziś jednym z najtrudniejszych, wymagających i niebezpiecznych. Marynarze i rybacy stają wobec różnych trudności i niebezpieczeństw i cierpią z powodu negatywnych skutków globalizacji. Muszą zmagać się odważnie, dzień za dniem, z samotnością i wyzyskiem, z tym, że często są spychani na margines, czasami aż do okrutnego porzucenia. Bardzo często nie mogą podnosić głosu w proteście, jako że mogłoby to powodować natychmiastowe sankcje albo, co gorsza, koniec zatrudnienia i wpisanie na czarną listę”³⁰⁴.

Jednym z ważniejszych aspektów godności jest życie w poczuciu sprawiedliwości. Współcześnie w przemyśle morskim, podobnie jak w innych dziedzinach gospodarki, za najważniejszy uchodzi wynik ekonomiczny: liczy się przede wszystkim zysk armatora oraz cargo³⁰⁵, a nie ludzie, którzy ten towar przewożą. Dlatego też często duszpasterstwo ludzi morza motywowane przesłaniem Ewangelii angażuje się w niesieniu pomocy pracujący na pokładach statków, którzy dla wielu pracodawców pozostają jakby niewidoczni³⁰⁶. Sprawiedliwość nakazuje wesprzeć tych,

³⁰¹ Por. Sobór Watykański II, *Gaudium et spes*, dz. cyt., 25; KKK 1879.

³⁰² Sobór Watykański II, *Gaudium et spes*, dz. cyt., 25; KKK 1881.

³⁰³ PCPCMIP, *The AOS as seen by the Successors of Peter Anson and Arthur Gannon*, AM 81 (2003), s. 3-4.

³⁰⁴ A. Marchetto, *In Solidarity with the People of the Sea...*, dz. cyt., s. 163-170.

³⁰⁵ Cargo – ang. ładunek statku, czyli towar.

³⁰⁶ K.M. Lai, *An unconditional love story. Meeting the people of the sea*, Niles, IL 1999, s. 117.

których pracodawcy instrumentalizują: nie widzą ludzi mających godność, a tylko siłę roboczą pozwalającą osiągnąć określone zyski.

Dlatego Karen M. Lai w napisanej przez siebie pracy *An unconditional love story. Meeting the people of the sea* podkreśliła, że duszpasterzom marynarzy i rybaków przypada dziś rola podobna do tej, jaką odegrała św. Weronika w drodze krzyżowej Jezusa, ocierając Jego twarz. Żeby wywiązać się z takiego zadania, trzeba mieć podobną do niej wrażliwość i odwagę: „Jako portowi kapelani musimy wystąpić z tłumu i otrzeć twarze eksploatowanych marynarzy”³⁰⁷.

Liczne przykłady świadczą o tym, jak trudne jest upominanie się o szacunek dla ludzkiej godności. Najwymowniejszy z nich jest kilkuletnie „uwięzienie” w porcie w Gdyni rosyjskich marynarzy – załogi statku „Gazgana”³⁰⁸.

W tym dramatycznym czasie gdyński ośrodek „Stella Maris” udzielał marynarzom wsparcia duchowego i materialnego: dostarczał żywność, karty telefoniczne, ubrania, gościł marynarzy w klubie, pomagał w zdobyciu potrzebnych wiz pobytowych, organizował wycieczki i pielgrzymki (na przykład do Częstochowy), udostępniał ośrodek rekreacyjno-sportowy na Kaszubach. „Kiedy na statku odłączono światło i wodę, w siedzibie «Stella Maris» znaleźli pomoc i opiekę”. Zdeterminowani marynarze po kolei opuszczali statek i wracali do domów bez wynagrodzenia za swoją długoterminową pracę. W końcu statek został skierowany na złom³⁰⁹.

Zaspokojenie potrzeb materialnych marynarzy jest stosunkowo proste i wiele w tym zakresie udaje się zrobić. Jednak wsparcie moralne, duchowe oraz psychologiczne jest trudniejszym wyzwaniem. Pierwszą trudnością jest zdobycie zaufania marynarzy, aby ujawnili swoje dylematy, doznawane trudności i nadużycia, z jakimi się borykają podczas kontraktu. Gdy to się uda, kolejnym wyzwaniem dla członków duszpasterstwa jest skłonienie marynarzy do przyjęcia pomocy. Oferta pomocy materialnej nie jest jedyna. Duszpasterstwo śpieszy także z ofertą duchową, ale bez uprawiania prozelityzmu. Pomoc jest udzielana osobie potrzebującej niezależnie od pochodzenia, obywatelstwa czy przynależności religijnej.

Warto uświadomić sobie istnienie nieustannej presji propagandy zachęcającej marynarzy do nieczystości w myśli, słowie i czynie, jaką wywierają porty, same statki i warunki bytu marynarzy. Przez dziesięciolecia niewiele się zmieniło, gdy chodzi o zagrożenia moralne wśród marynarzy. Już w 1936 roku wiceadmirał R.H. Hornell, przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Apostolstwa Ludzi Morza (AMIC) w angielskim kwartalniku duszpasterstwa morskiego zwrócił uwagę na ten fakt, a zarazem podkreślił znaczenie świadectwa życia katolickich marynarzy: „Wszyscy bądźmy uważni i czynmy tak, ażeby katolicy marynarze każdej narodowości byli przykładem dla swoich

³⁰⁷ Tamże, s. 117.

³⁰⁸ D. Abramowicz, *Siedem długich lat*, „Dziennik Bałtycki”, Gdynia 24.03.2004, s. 1.

³⁰⁹ D. Abramowicz, *Biorą ich zinnem*, „Dziennik Bałtycki”, Gdynia 10.01.2006, s. 2.

kolegów, łącząc wspaniały heroizm i odwagę na morzu, z dyscypliną i wdziękiem ich życia, wzmocnieni swoim apostołatem i przykładami wiary, która jest ich dziedzictwem”³¹⁰.

W kwestiach moralnych nie można pozostawić ludzi morza samym sobie. Na przykład przywoływana powyżej działaczka DLM, K. M. Lai, odnotowuje w swojej książce spotkanie z załogami statków rosyjskich, które ujawniły głęboką ignorancję marynarzy w sprawach zagrożenia wynikającego z AIDS³¹¹. Działalność edukacyjna duszpasterstwa, w tym również przekazywanie rzetelnych informacji, odgrywa niebagatelną rolę w kształtowaniu postaw godnościowych³¹².

Kolejne zagadnienie w realizowaniu celu DLM, jakim jest ochrona godności ludzkiej, stanowi interweniowanie w sytuacjach nieprzestrzegania zasad humanitaryzmu czy łamania prawa. Douglas B. Stevenson, zaangażowany w pomoc prawną marynarzom, zauważa od lat dziewięćdziesiątych XX wieku ugruntowanie się stanowiska, że Kościół powinien się angażować w obronę ich praw i pomagać w szukaniu sprawiedliwości dla tych, którzy poddawani są wyzyskowi i różnym formom mobbingu. Sprawiedliwe postępowanie wobec ludzi morza jest wymogiem wyraźnie sformułowanym we współczesnym nauczaniu Kościoła, czego wymownym przykładem jest encyklika Jana Pawła II: „*Laborem Exercens*” z 14 września 1981 roku, w której papież mówi wprost o chrześcijańskiej odpowiedzialności za społeczną sprawiedliwość w globalnym świecie³¹³.

Nie ulega wątpliwości że na problemy związane z wyzyskiem i dyskryminacją marynarzy, z zarobkami i kontraktami, zwolnieniami z pracy, niedostatkami opieki medycznej, nieodpowiednimi posiłkami i wodą, złymi warunkami bytowymi Kościół nie może patrzeć obojętnie.

Od 11 września 2001 roku, czyli od zamachów terrorystycznych w Stanach Zjednoczonych, do ciężarów pracy na morzu dochodzą te, które wiążą się z zabezpieczeniem przed terroryzmem, a więc np. restrykcje przy zejściu na ląd i wobec osób odwiedzających statki. Instytucjonalną formą realizacji tych celów jest np. centrum praw marynarzy – oddział marynarskiego kościelnego instytutu w Nowym Jorku i New Jersey. Centrum to niesie pomoc marynarzom na całym świecie, a więc również w Europie. Zgodnie z ideałem dobrego Samarytanina, pokrzywdzonemu człowiekowi niesie się pomoc bez względu na narodowość i okoliczności³¹⁴.

Szczególnie trudnym doświadczeniem dla marynarzy jest choroba lub zdrowotne następstwa nieszczęśliwych wypadków. Oddalenie od rodzin, trudne warunki pracy na morzu i brak w pełni profesjonalnej pomocy medycznej sprowadzają na ludzi strach i poczucie dyskomfortu. Udzielenie wszechstronnej i fachowej pomocy medycznej, okazywanie zainteresowania chorym, delikatność wobec nich i ich sytuacji jest obowiązkiem zwierzchników i współpracowników marynarzy, ale też

³¹⁰ R.A. Hornell, *Our Spiritual Obligations towards seafarers*, „Apostleship of the Sea Quarterly” 21 (1936), s. 10.

³¹¹ K.M. Lai, *An unconditional love story...*, dz. cyt.

³¹² K.M. Lai, *An unconditional love story...*, dz. cyt., s. 69.

³¹³ Por. Jan Paweł II, *Encyklika «Laborem Exercens»*, 20; D.B. Stevenson, *Seafarers and Justice. The Role of the Church*, w: *The Way of the Sea*, red. R. Kverndal, Pasadena 1986, s. 377-380.

³¹⁴ Por. K.M. Lai, *An unconditional love story...*, dz. cyt., s. 377-378.

zadaniem dla duszpasterstwa. Odczuwanie tej troski i sprawowanie opieki jest nieodzowne dla zachowania poczucia godności³¹⁵.

Dlatego też duszpasterze ludzi morza i ich współpracownicy za jedną ze szczególnie ważnych swoich powinności uważają odwiedzanie marynarzy w szpitalach w portowych miastach, w których sprawują swój patronat. Angażują się w ułatwienie im kontaktu z rodzinami i udzielają pomocy duchowej; apelują do pracodawców, by zabieganie o zysk nie przesłoniło im troski o człowieka, zwłaszcza potrzebującego szybkiej i jak najlepszej pomocy i opieki.

Duszpasterstwo ludzi morza też nie pozostaje obojętne wobec łamania praw humanitarnych przysługujących marynarzom. Troska o przestrzeganie konwencji międzynarodowych, śledzenie zgodności decyzji administracyjnych z prawem i interwencje do władz państwowych w formie petycji też należą do ochrony godności człowieka. Skuteczność działania w tym zakresie potwierdza sprawa petycji wystosowanej do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji domagającej się cofnięcia przepisów uniemożliwiających marynarzom niektórych bander schodzenia na ląd w Polsce. W 2004 roku żądano od marynarzy filipińskich wykupywania wiz umożliwiających zejście na ląd. Straż graniczna argumentowała, że Polska nie ma odpowiedniej umowy podpisanej w tej sprawie z Filipinami. Dociekanie w tej sprawie sprawiło, że Polska podpisała z Filipinami umowę o swobodnym przemieszczaniu się ludzi, ale nie została ona opublikowana w Dzienniku Ustaw. W tej sprawie Polska była wówczas ewenementem w Europie.

Zaangażowanie przez duszpasterstwo prawników i parlamentarzystów w sprawę legislacji na poziomie Sejmu doprowadziło do zmiany stanu prawnego w tym zakresie w Polsce. W konsekwencji stosowna ustawa została podpisana przez prezydenta A. Kwaśniewskiego i opublikowana³¹⁶.

Godną podkreślenia jest opinia Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Duszpasterskiej Troski o Migrantów i Ludzi w Drodze, kardynała Raffaele Martino przemawiającego podczas XXII Światowego Kongresu Ludzi Morza w Gdyni w 2007 roku: „Powinniśmy pamiętać, że jesteśmy stworzeni na obraz i Boże podobieństwo i że istota ludzka znajduje się w centrum naszego zainteresowania”³¹⁷. Przytoczył on również słowa papieża Benedykta XVI mówiące o tym, że Kościół jest powołany do budowy społeczeństwa, w którym szczególnie szanuje się godność istoty ludzkiej: „każdy ból, każda niesprawiedliwość, każde poszukiwanie prawdy, piękna i dobra musi być dla nas wyzwaniem nie dlatego, że mamy rozwiązanie wszystkich problemów, ale dlatego, że wszystkie okoliczności, w których istota ludzka żyje i umiera, są dla nas okazją, aby świadczyć o zbawiennym dziele Boga”³¹⁸.

Od roku 2019 żyjemy w nowej rzeczywistości spowodowanej wybuchem epidemii Covid-19. W tym kontekście kardynał Peter K. A. Turkson, prefekt Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju

³¹⁵ K.M. Lai, *An unconditional love story...*, dz. cyt., s. 103.

³¹⁶ A. Kajut, *Szanowny panie Ministrze w: Portowa Rada Opiekuńcza*, red. A. Kajut, Gdynia 2004, s. 1-2.

³¹⁷ R.R. Martino, *AOS: A specific Pastoral Care*, dz. cyt., s. 147-150.

³¹⁸ R.R. Martino, *AOS: A specific Pastoral Care*, dz. cyt., s. 148.

Człowieka wystosował list na Niedzielę Morską w którym napisał: „Apelujemy do armatorów, kompanii zarządzających agentów i rekrutujących załogi, aby traktowali członków załóg nie tylko jako siłę roboczą, ale pamiętali, że są oni istotami ludzkimi. Nalegamy na rozwój praktyk pracy, które są oparte na ludzkiej godności a nie zysku i aby w ten sposób zapewnić wszystko, co jest konieczne do poprawy umysłowego, fizycznego i duchowego dobrobytu marynarzy”³¹⁹.

Szacowano, że we wrześniu 2020 r. około 400 tys. marynarzy, którzy powinni wrócić do domu było faktycznie uwięzionych na morzu z powodu COVID-19. W niektórych przypadkach marynarze nie mogli pojechać do domu przez 18 miesięcy. COVID-19 pogorszył warunki pracy i życia setek tysięcy marynarzy, którzy zostali uwięzieni na morzu i wymagano od nich, aby pracowali wiele więcej miesięcy niż zwykle. Odbija się to nie tylko na samych marynarzach, ale też na życiu ich rodzin. Problemy izolacji, osamotnienia, separacji i niepokoju o rodzinę i bliskich, oddalonych o tysiące mil, łącznie z niepewnością co do przyszłości, zwiększyło fizyczny i psychiczny stres na statkach, kończący się czasami tragicznymi konsekwencjami³²⁰.

Na zakończenie przemysłów nad ochroną godności ludzkiej warto przytoczyć dotyczącą wprost tego zagadnienia, wypowiedź papieża Franciszka skierowaną do duszpasterzy i wolontariuszy „Stella Maris” w dniu 27 czerwca 2019 roku:

„Zachęcam was kapelanów oraz wolontariuszy *Stella Maris* w Europie do podwojenia wysiłków, aby skonfrontować się z zagadnieniami, które są zbyt często owocem ludzkiej zachłanności. Myślę o przemyśle ludzi, wymuszonej pracy i pogwałceniem praw ludzkich i pracowniczych tak wielu mężczyzn i kobiet, którzy żyją i pracują na morzu. Dzięki waszej służbie, możecie pomóc przywrócić tym ludziom ich poczucie godności. W dodatku dzięki wam, ci, którzy są najbardziej bezbronni mogą znaleźć nadzieję na lepszą przyszłość. Wasze wysiłki mogą pomóc im nie załamywać się w obliczu życia, które jest niebezpieczne i niekiedy naznaczone wyzyskiem. Wasza obecność w portach, dużych i małych już jest znakiem Bożego Ojcostwa i faktu, że w Jego oczach wszyscy jesteśmy dziećmi, nawzajem swoimi braćmi i siostrami”³²¹.

3.3.2. Chrześcijańskie świętowanie

Na początku swej publicznej działalności Pan Jezus nauczał i zainspirował obfity połów ryb, wyrażając troskę o bytowe potrzeby ludzi. Potem nakarmił rzesze słuchaczy na pustkowiu. Dopiero potem wprowadził Apostołów do Wieczernika do wspólnego świętowania, a więc nie na początku, ale pod koniec publicznej działalności. Można powiedzieć, że wspólne świętowanie Paschy przez Jezusa i Apostołów było szczytem ich doświadczenia wspólnoty.

³¹⁹ P. Turkson, *Sea Sunday Message 2021*, dz. cyt., s. 8-9; por. L. Bordoni, *Sea Sunday: Holy See calls for the protection of the rights of seafarers* (14.7.2019), <https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2019-07/sea-sunday-vatican-message-cardinal-turkson-rights-seafarers.html> (odczyt 15.02.2022).

³²⁰ P. Turkson, *Sea Sunday Message 2021*, dz. cyt., s. 8.

³²¹ Franciszek, *Udienza ai partecipanti all'Incontro per Cappellani e Volontari di Stella Maris - Apostolato del Mare*, dz. cyt.

Centrum chrześcijańskiego świętowania stanowi Misterium Paschalne Chrystusa. „Rok liturgiczny jest rozwinięciem różnych aspektów jedynego Misterium Paschalnego. W sposób szczególny odnosi się to do cyklu świąt skupionych wokół misterium Wcielenia (Zwiastowanie, Boże Narodzenie, Objawienie Pańskie), które wspominają początek naszego zbawienia i komunikują nam pierwociny Misterium Paschalnego”³²². Centrum życia Kościoła stanowi także cotygodniowa, niedzielna celebrowanie dnia Pańskiego i Eucharystii. „Niedziela, w czasie której jest celebrowane Misterium Paschalne”³²³ jest najdawniejszym, nakazanym dniem świątecznym.

Nie sposób omówić tu wszystkich świąt chrześcijańskich, dlatego ograniczymy się jedynie do omówienia chrześcijańskiego świętowania świąt najważniejszych, czyli Bożego Narodzenia, Wielkanocy. Omówimy też świętowanie niedzieli morskiej, a także przeżywanie świąt cywilnych w środowisku morskim.

3.3.2.1. Boże Narodzenie

Istotne w wymiarze religijnym jest organizowanie spotkań z załogami statków w okresie najważniejszych świąt Bożego Narodzenia i Świąt Wielkanocnych. Ich rodzinny charakter oddziałuje na emocje ludzi oddalonych od bliskich i wzmacnia poczucie przykrości z powodu rozłąki. Dlatego w centrach DLM organizowane są dla nich spotkania, poczęstunek, gdzie zaprezentować mogą też kulturę swojego kraju czy regionu, pokazać własne formy świętowania, zintegrować się ze wspólnotą Kościoła. Szczególny jest okres Bożego Narodzenia, który wyzwala potrzebę integracji nie tylko w ramach własnej rodziny, ale także w środowisku zawodowym. Szczególnie w Polsce popularne są „spotkania opłatkowe”, które zachęcają marynarzy do odwiedzania centrów „Stella Maris”. Przełamanie się opłatkiem, złożenie życzeń, obdarowanie przybyłych gości okolicznościowymi upominkami tworzy miłą atmosferę, oddala smutek rozłąki i integruje wspólnotę ludzką. Szczególną rolą tych spotkań jest podtrzymywanie wśród marynarzy potrzeby praktykowania wiary.

Trzeba pamiętać, że duszpasterstwo środowiska morskiego odbywa się na lądzie, przy parafiach lub w ośrodkach „Stella Maris”, ale też na statkach. Wówczas nie wszystkie paramenty i symbole liturgiczne mogą być wykorzystane. Nie można stosować kadzidła, zamiast palących się świec, mogą być użyte tylko ich imitacje zasilane bateriami elektrycznymi. Nie ma specjalnego pomieszczenia sakralnego, przeznaczonego li tylko na celebracje liturgiczne, ale jest jakaś sala, którą dekoruje się na moment celebracji, a potem przywraca do jej codziennego użytku.

Bardzo specyficzne jest przeżywanie świąt Bożego Narodzenia na statku. Marynarze są oddaleni od rodzin, a przecież nie mogą przestać o nich myśleć. Pamiętają wyniesione z domu tradycje rodzinne i to, jak ważne jest dla wierzących rodzin bycie razem na pastercie i przy stole

³²² KKK 1171.

³²³ KKK 2177.

podczas wieczerzy wigilijnej. Tymczasem często jest tak, że nie ma kapłana, który odprawiłby Mszę św. tego dnia. Marynarze i rybacy są niekiedy przez kilkanaście czy kilkadziesiąt lat pozbawieni możliwości udziału we Mszy św. w uroczystość Bożego Narodzenia. Oddzielenie od rodziny, szczególnie w tym dniu, jest zawsze bolesne niezależnie od tego, jak długo trwa. Tym, co wierzącym marynarzom pomaga łagodzić ból powodowany rozłąką jest prosta modlitwa z książeczki, różaniec, lektura Pisma Świętego, a jeśli jest kapłan to także spowiedź i Komunia Święta. To daje siłę w trudnościach na morzu³²⁴.

Marynarze są szczęśliwi, gdy na ich statku jest kapelan, który celebruje Mszę św. w uroczystości. Taka wspólna Msza św. pozwala zachować duchową jedność z rodziną. Przejmujące są świadectwa rybaków, którzy przez lata podczas świąt byli na statku poza domem, ale mieli szczęście przeżywania świąt uczestnicząc we Mszy Świętej. Na jednym ze statków przedstawiciel rybaków przyniósł w procesji z darami chleb i dziękował Bogu, że nigdy nie brakowało go jemu i jego rodzinie. „Spędził trzydzieści trzy lata na morzu i to był jego ostatni rejs. Inny niósł rybę i dziękował za dwadzieścia pięć lat pracy i że dzięki tej rybie mógł swoją rodzinę utrzymać”³²⁵. Zdarzyło się, że na Morzu Ochockim do polskiego statku rybackiego, na którym był kapelan, podpłynął statek z kapitanem z Japonii i załogą złożoną z Filipińczyków, by zabrać ryby i mączkę rybną. Była Wigilia Bożego Narodzenia. Kapelan przeszedł ze statku na statek. Kapitan powiedział, że na dole statku jest katolicka załoga. Kapelan tak zrelacjonował wspomnienia: „Wszedłem i zobaczyłem biednych, spracowanych Filipińczyków, którzy gdy po wielu miesiącach w morzu i w takim dniu spotkali kapłana, zaczęli płakać. Trudno było mi cokolwiek powiedzieć. Właściwie rozplakałem się z nimi, połamałem opłatkiem i pobłogosławiłem”³²⁶.

Placówki „Stella Maris” stwarzają pracownikom morskim substytut świętowania w rodzinie. Zazwyczaj lokalna społeczność gromadzi się na święta w domach, w kręgu rodzin, a na ulicach panuje pustka, marynarze zaś są osamotnieni, z dala od swoich rodzin. Kapelani i wolontariusze placówek „Stella Maris” udają się na statki, przynoszą drobne upominki i zapraszają marynarzy do swoich ośrodków, aby wspólnie świętować Boże Narodzenie. Tam, gdzie są kapłani celebrowana jest Msza Święta. Tam zaś, gdzie ich nie ma, sprawowana jest liturgia słowa. Marynarze są aktywizowani, by czuć się częścią wspólnoty: któryś z marynarzy proszony jest o przeczytanie fragmentu Pisma Świętego. Kapelan wprowadza marynarzy w klimat Bożego Narodzenia, wygłaszając duchowe orędzie. Marynarze zapraszani są do śpiewania kolęd, zarówno tych powszechnie znanych na świecie, jak i swoich, narodowych bądź lokalnych. Wspólnemu świętowaniu sprzyja odpowiednia dekoracja placówki.

³²⁴ E. Pracz, *Polish Fishers During the Transformation Period*, w: PCPCMIP, *People of the Sea. Co-workers with God in Creation*, Vatican City 1998, s. 106; por. M. Urbaniak, *Pasterka na Morzu Ochockim*, „Dziennik Bałtycki. Rejs” 10 (1999) nr 12, s. 119.

³²⁵ M. Urbaniak, *Pasterka na Morzu Ochockim*, dz. cyt., s. 120.

³²⁶ M. Urbaniak, *Pasterka na Morzu Ochockim*, dz. cyt., s. 120.

Po celebracjach proponowany jest świąteczny poczęstunek, możliwość przebywania we wspólnocie z innymi marynarzami, podzielenia się świadectwem wiary i opowiadaniem o tradycjach przeżywania świąt Bożego Narodzenia w różnych krajach. Podczas spotkania marynarze otrzymują drobne upominki. Ponadto placówka umożliwia im kontakt z rodzinami przez bezpłatne udostępnianie połączeń internetowych³²⁷.

3.3.2.2. Wielkanoc

Podobnie jak Boże Narodzenie, Wielkanoc jest szczególnym okresem w kalendarzu świąt chrześcijańskich. Na statkach będących dla jednych miejscem pracy i na statkach wycieczkowych, będących miejscem wypoczynku i przygody. Święto Zmartwychwstania jednoczy chrześcijan różnych narodowości i kultur, ale i ludzi w ogóle, bowiem w tych dniach tworzą prawdziwą wspólnotę. W wywiadzie dla Radia Watykańskiego, włoski kapelan apostołstwa morskiego, ks. Giacomo Martino z Genui, podzielił się ze słuchaczami znamieną refleksją o marynarzach: „Często myślę o nich jak o prorokach, że będą społeczeństwem przyszłości, czyli prawdziwie wieloetnicznym społeczeństwem, okazującym sobie nawzajem szacunek, a nie tylko tolerancję drugiego; społeczeństwem, w którym ludzie cieszą się nawzajem świątami i w tym, duchu Wielkanoc jest świętem nawet dla tych, którzy nie wierzą w Jezusa”³²⁸.

Ośrodki Stella Maris na całym świecie mają swój udział w dziele budowania takiego właśnie społeczeństwa. Morze, jak mówi ks. G. Martino, „przede wszystkim uczy komunii między narodami. [...] ludzie myślą o morzu jako o wodzie, która dzieli narody. Według Marynarzy natomiast morze jednoczy; jednoczy ludzi i różne narody”³²⁹. To jest właśnie misją Kościoła, w której uczestniczy apostołat morski: jednoczyć ludzi i prowadzić ich do Boga.

Tak więc posługa duchowa i religijna kapelanów i wolontariuszy na statkach oraz w ośrodkach Ludzi Morza w okresie Wielkanocy pomaga marynarzom i rybakom przezwyciężyć rozłąkę z rodziną i samotność. Członkowie apostołatu morza zapraszają marynarzy statków stacjonujących w portach do kościoła na Msze Świętą. Jeśli jest taka możliwość, Msza Święta jest odprawiana na statku. Niekiedy kapelan i wolontariusze Stella Maris roznoszą wśród marynarzy drobne podarunki z symbolami religijnymi, na przykład świeczki, baranki z cukru albo obrazki wielkanocne i wydrukowane na papierze życzenia wielkanocne dla marynarzy.

³²⁷ *Bringing Christmas cheer and support to seafarers*, <https://www.stellamaris.org.uk/bringing-christmas-cheer-and-support-to-seafarers/> (dostęp: 4.4.2021).

³²⁸ Vatican Radio, *Easter for Seafarers* (9.4.2012), „Apostolatus Maris Bulletin”, 111 (2012), nr 1, s. 9.

³²⁹ Vatican Radio, *Easter for Seafarers*, dz. cyt., s. 9.

Ponadto członkowie apostołatu morza zapraszają marynarzy do klubu, udekorowanego na święta wielkanocne i tam umożliwiają nawiązanie kontaktu z rodziną przez bezpłatne połączenia Wi-Fi³³⁰.

3.3.2.3. Świątowanie niedzieli morskiej

W wielu krajach co roku w okolicach 11 lipca obchodzona jest „Niedziela Morska” zwana inaczej „Narodową Niedzielą Marynarzy” lub „Dniem Morskim”. Z tej okazji organizowane są Msze św. w intencji ludzi morza, pielgrzymki i różnego rodzaju uroczystości religijne i cywilne. Obchody „Niedzieli Morskiej” pomagają w promocji duszpasterstwa ludzi morza oraz w uświadamianiu szerszych społeczności, jak wielkie znaczenie odgrywają szlaki morskie dla transportu towarów i przewozu pasażerów. Dzień ten służy również zwróceniu uwagi lokalnego Kościoła, a także szerszej społeczności, na potrzebę modlitwy za ludzi morza oraz finansowego wsparcia duszpasterstwa ludzi morza, aby mogło nadal docierać do marynarzy odwiedzających porty. W wielu krajach obchody „Niedzieli Morskiej” mają charakter ekumeniczny³³¹.

Tego dnia wierni w parafiach są prośzone o pamięć i modlitwę za marynarzy, którzy są wielkimi dobrodziejami dla każdego kraju. Co roku przywożą dziewięćdziesiąt procent żywności, towarów konsumpcyjnych i surowców. Bez marynarzy półki w supermarketach byłyby puste, a wiele innych branż stanęłoby w miejscu. Większość marynarzy, którzy odwiedzają port, są daleko poza domem i swoimi bliskimi przez wiele miesięcy, dlatego ważne jest, aby ich czas spędzony w porcie był dla nich doświadczeniem bliskości i życzliwości. Należy wziąć pod uwagę, że sześćdziesiąt procent marynarzy to katolicy lub ludzie z krajów katolickich. Ważne jest więc zaspokojeni ich potrzeb duchowych. Z tego względu duszpasterze ludzi morza odprawiają Msze św. i nabożeństwa dla marynarzy na pokładzie statków, w kaplicach ośrodków Stella Maris lub pomagają przewieźć marynarzy do miejscowych parafii, gdzie mogą oni uczestniczyć we Mszy św. z miejscową ludnością. Apostolstwo Morza nie dokonuje żadnej segregacji; jest zaangażowane, aby zapewnić pomoc wszystkim marynarzom, bez względu na rasę czy wyznanie, ale także mając zapewnienie, że wiara katolickich marynarzy jest karmiona i podtrzymywana przez zapewnienie dostępu do sakramentów³³².

Każdego roku na niedzielę morską przewodniczący Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka przesyła specjalne orędzie. Podejmuje w nim najważniejsze wyzwania tego środowiska.

³³⁰ Por. *Throughout the Easter season our chaplains have been providing much-needed resources, as well as a friendly face to seafarers who are far from home* (2.6.2021), “Stella Maris Chaplains’ Diary” (April & May, 2021), <https://www.stellamaris.org.uk/stella-maris-chaplains-diary-april-may-2021/> (odczyt: 2.2.2022).

³³¹ PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, dz. cyt., s. 132.

³³² Apostleship of the Sea, *Sea Sunday – Why it is so important*, “Anchor. England and Wales” Summer 2002, s. 1; por. Franciszek, *Udienza ai partecipanti all’Incontro per Cappellani e Volontari di Stella Maris - Apostolato del Mare*, dz. cyt. Oficjalna wypowiedź papieża została uzupełniona o jego spontaniczne dopowiedzenia odnotowane na oficjalnej stronie Episkopatu Stanów Zjednoczonych – por. C. Wooden, *Calming consciences...*, dz. cyt., s. 3.

Analogiczną aktywność w tym zakresie wykazują niektórzy biskupi. Dla przykładu w Hiszpanii biskup promotor, a ponadto niektórzy biskupi diecezji nadmorskich przygotowują przesłanie na niedzielę morską obchodzoną w tym kraju co roku dnia 16 lipca, czyli we wspomnienie Matki Bożej z Góry Karmel, zwanej też Gwiazdą Morza, „Stella Maris”³³³.

3.3.2.4. Przeżywanie świąt cywilnych w środowisku morskim

Duszpasterstwo ludzi morza ma tradycję włączania się w cywilne obchody „Święta Morza”. „Liga Morska i Kolonialna, zgodnie ze swoją działalnością statutową, wśród której bodaj centralne miejsce zajmowało wychowanie morskie społeczeństwa, podjęła w 1932 roku decyzję, by – wzorem państw zachodnich – organizować w Gdyni Święto Morza”³³⁴. Delegacja Ligi z jej prezesem Julianem Rummlem udała się do biskupa morskiego, do Pelplina, aby wyznaczył odpowiedni dzień na takie obchody i przyjął godność przewodniczącego Komitetu Honorowego Święta Morza. Biskup Stanisław Okoniewski z radością przyjął tę inicjatywę, a za najodpowiedniejszy termin uznał uroczystość Apostołów Piotra i Pawła, czyli dzień 29 czerwca³³⁵.

W 1937 roku „Święto Morza” zostało przemianowane w „Tydzień Morza”, a później w „Dzień Morza”. W swoich początkach obchody „Dnia Morza” zawsze były łączone z Mszą Świętą, a wygłaszane kazania podejmowały problematykę morską³³⁶. Tak jest po dzień dzisiejszy.

„Światowy Dzień Morza” jest organizowany przez „World Maritime Organization” (IMO), która jest agencją Organizacji Narodów Zjednoczonych, odpowiedzialną za bezpieczeństwo morskie i ochronę mórz przed zanieczyszczeniami przez statki. IMO skupia swą działalność na bezpieczeństwie ludzi podróżujących drogą morską i na ochronie morskiego środowiska. „Światowy Dzień Morza” służy zwróceniu uwagi całych społeczeństw na to, że ludzie morza wykonują niebezpieczną i trudną pracę. Ich życie jest naznaczone samotnością i nieregulowanymi godzinami pracy. Są wystawieni na trudne warunki pogodowe. Duszpasterstwo modli się za tych ludzi i wyraża wdzięczność za ich pracę dla dobra wszystkich ludzi³³⁷.

Z okazji „Światowego Dnia Morza” papież Benedykt XVI podczas modlitwy „Anioł Pański” w Castel Gandolfo, w niedzielę 24 września 2006 roku zwrócił się do pielgrzymów ze słowami: „W najbliższy czwartek przypada Światowy Dzień Morza i pragnę zaprosić was wszystkich do modlitwy za mężczyzn i kobiety zaangażowanych w żeglugę morską oraz za ich rodziny. Dziękuję Panu za działalność duszpasterstwa ludzi morza, które od wielu lat oferuje ludzkie i duchowe wsparcie tym,

³³³ L.Q. Fiuza, *Transmitir la fe dentro de la familia marinera...*, dz. cyt.; A.C. Atienza, Obispo de Cádiz y Ceuta, *Transmitir la fe dentro de la familia marinera* (8.7.2011), <https://catequesiscadizyceuta.wordpress.com/2011/07/15/transmitir-la-fe-dentro-de-la-familia-marinera/> (odczyt: 31.12.2021).

³³⁴ J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, dz. cyt., s. 63.

³³⁵ J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, dz. cyt., s. 63.

³³⁶ J. Walkusz, *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, dz. cyt., s. 64; zob. R. Preuss, *Dni Morza dawniej i dziś*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, 31 (1998), nr 3, s. 3-5.

³³⁷ A. Marchetto, *Interview to Vatican Radio*, „Apostolatus Maris” 99 (2008), nr 3, s. 2.

którzy prowadzą ten trudny i wymagający styl życia. Ze szczególnym zadowoleniem przyjmują ostatnie inicjatywy podjęte przez Międzynarodową Organizację Morską, aby przyczynić się do walki z ubóstwem i głodem. Niech Matka Boża, Gwiazda Morza, spogląda z miłością na marynarzy i ich rodziny, a także na tych wszystkich, którzy troszczą się o ich ludzkie i duchowe potrzeby”³³⁸.

Corocznie obchodzone święta cywilne sprzyjają integracji ludzi morza. Podczas spotkań eksponuje się przede wszystkim blaski wykonywanego zawodu marynarza i jego wartość społeczną. Wspólne świętowanie zarówno z okazji świąt kościelnych, jak i cywilnych sprzyja integracji środowiska morskiego, ale jest też okazją do manifestowania przez społeczeństwo solidarności z ludźmi morza. Kluczowym punktem uroczystości cywilnych, w które angażuje się Kościół, jest Msza Święta celebrowana w intencji ludzi morza. W wygłaszanych wówczas homiliach słyszą oni słowa uznania dla ich trudnej pracy. Uroczystość cywilna połączona z obchodami kościelnymi staje się inspiracją do refleksji nad postawą etyczną, a dla osób spoza kręgu marynarskiego okazją do przemyśleń na temat ich losu³³⁹.

3.3.3. Współpraca ekumeniczna

Specyfika duszpasterstwa ludzi morza domagała się współpracy ekumenicznej. W 1969 roku chrześcijańskie towarzystwa morskie mając pod opieką ludzi pracujących na morzu powołały do życia Międzynarodowe Chrześcijańskie Stowarzyszenie Morskie (ICMA). Ich założycielami są między innymi: Holenderska Misja Marynarzy, Brytyjskie i Międzynarodowe Towarzystwo Marynarzy, Luterska Misja Morska, Misje dla Marynarzy i katolickie duszpasterstwo ludzi morza (ang. *Apostleship of the Sea*). Siedziba mieści się w Wielkiej Brytanii, a jego działalnością kieruje komitet zarządzający, składający się z osób będących przedstawicielami członków założycieli Stowarzyszenia. W 1993 roku odbyło się spotkanie komitetu zarządzającego ICMA w siedzibie Papieskiej Rady do spraw Duszpasterskiej Troski o Migrantów i Ludzi w Drodze w Watykanie.

W portach na całym świecie kościoły i organizacje chrześcijańskie współpracują ze sobą w duchu ekumenicznym w sprawach codziennych jak i w zakresie większych projektów, które są podejmowane dla dobra ludzi morza.

Współpraca ta z różnymi organizacjami jest widoczna w różnych portach świata na przykład poprzez wspólne korzystanie z klubów i ich wyposażenia przez wszystkich marynarzy w duchu ekumenicznym niezależnie od wyznania koloru skóry, religii czy przekonań³⁴⁰. Przykładem są porty

³³⁸ Benedykt XVI, *Angelus* (24.9.2006), „Apostolatus Maris” 92 (2006), nr 3, s. 1; https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/angelus/2006/documents/hf_ben-xvi_ang_20060924.html (odczyt: 7.1.2022).

³³⁹ Znaczenie obchodów Dni Morza dla jednoczenia ludzi abp T. Gocłowski (*Słowo Metropolity Gdańskiego z okazji Dni Morza*, „Kurenda” 34 (1996), s. 59-61) celnie określił w zdaniu: „Dni Morza, więc, to nie tylko świętowanie, ale okazja do tego, by całe społeczeństwo, a nawet państwo zwróciło baczną uwagę na tę dziedzinę życia Polaków”.

³⁴⁰ F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”* ..., dz. cyt., s. 57-58.

belgijskie, w których, kapelani duszpasterstwa ludzi morza pracują w powiązaniu z centrami ekumenicznymi³⁴¹.

Należy w tym miejscu podkreślić, że ekumeniczny morski duch współpracy utworzony w 1969 roku *International Christians Maritime Association*³⁴² wydał pożyteczne owoce w działaniach na rzecz ludzi morza. Była to praktyczna odpowiedź na głoszoną przez Kościół naukę o jedności chrześcijan.

Podjmując pracę w duchu ekumenicznym należy żywić nadzieję, że Miłosierdzie Boga i Jego miłość jest silniejsza aniżeli słabość ludzkich podziałów. O tę jedność prosił Chrystus Pan. A zatem DLM poprzez posługę ludziom morza włącza się w inicjatywy Kościoła, który czyni liczne wysiłki w kierunku jedności chrześcijan i przyzywa mocy Ducha Świętego, który wyprasza nam łaskę zaspokojenia tej niewypowiedzianej tęsknoty³⁴³.

Przykładem współpracy ekumenicznej jest też działalność kapelanów i wolontariuszy „Stella Maris” na statkach. Pasażerowie wyznają różne religie i należą do rozmaitych wyznań chrześcijańskich. Zdarza się, że pod nieobecności ich liderów, kapelan katolicki jest proszony o poprowadzenie nabożeństwa ekumenicznego i głoszenie z tej okazji słowa Bożego. Kapelani ludzi morza są do takiej posługi przygotowani i świadomi, że pasażerowie chrześcijańscy należą zwykle do różnych denominacji protestanckich. Jedni z nich preferują samą tylko lekturę subiektywnie dobieranych fragmentów Pisma Świętego i przepowiadanie połączone ze świadectwami wiary. Inni zaś są przyzwyczajeni do nabożeństw sprawowanych według określonych rubryk, w trakcie których korzystają z lekcjonarza i śpiewników z hymnami, i oczekują od lidera dobrego przepowiadania chrystocentrycznego.

Gdy chodzi o treść przepowiadania do chrześcijan niebędących katolikami, są nią wspólne przekonania chrześcijańskie, a więc centralne prawdy wiary: „o jednym Bogu w trzech Osobach Bożych; o Jezusie Chrystusie jako jedynym Zbawicielu ludzi; o Duchu Świętym, który łączy wyznawców Chrystusa we wspólnotę dzieci Bożych i umożliwia modlitwę”³⁴⁴. Jak zauważa doświadczony kapelan rejsów pasażerskich, Henryk Sławiński, z dużym wyczuciem należy wypowiadać się o Kościele: „Warto pamiętać, że nie wszystkie wspólnoty eklezjalne dzielają katolickie, sakramentalne rozumienie Kościoła albo też rozumienie Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa [...]. Należy mówić bardziej o Kościele jako wspólnocie wyznawców Chrystusa aniżeli sprawnie zorganizowanej instytucji, zarządzanej przez papieża i biskupów. Nie należy też proponować katolickich form pobożności ludowej. Tym, co łączy wszystkich chrześcijan, jest objawione słowo Boże zapisane w Piśmie Świętym. Przepowiadanie ekumeniczne powinno być

³⁴¹ F. Lambrechts [Ludo Onzea ill.], *Het jaar 1956 was voor het apostolaat ter zee...*, dz. cyt.

³⁴² F. Lambrechts [Ludo Onzea ill.], *Het jaar 1956 was voor het apostolaat ter zee...*, dz. cyt.

³⁴³ F. Lambrechts [Ludo Onzea ill.], *Het jaar 1956 was voor het apostolaat ter zee...*, dz. cyt., s. 58.

³⁴⁴ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 159.

zatem wybitnie biblijne. Może zawierać przykłady życia wiarą współczesnych wyznawców i świadków Chrystusa”³⁴⁵.

3.3.4. Towarzystwo morskiej społeczności akademickiej

Ważne dla integrowania społeczeństwa morskiego jest tworzenie i umacnianie więzi międzypokoleniowych, a więc współpraca marynarzy z kadetami i studentami. Z tego względu apostołstwo morskie towarzyszy pracownikom i studentom szkół morskich. Przykład dobrej współpracy apostołstwa morskiego z morskim środowiskiem akademickim jest Stella Maris w Gdyni owocnie współpracująca z Uniwersytetem Morskim w Gdyni (wcześniej była to Państwowa Szkoła Morska, Wyższa Szkoła Morska w Gdyni, a potem Akademia Morska). Uczelnia ta została powołana aktem państwowym 17 czerwca 1920 roku w Tczewie, aby szkolić kadry oficerskie marynarki handlowej odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej, kiedy jeszcze nie było portu w Gdyni. Już od 8 grudnia 1920 roku rozpoczęto zajęcia dla słuchaczy. Wspólnota akademicka od początku znalazła się w orbicie zainteresowań duszpasterstwa. Historyczny dzień inauguracji zajęć na uczelni, 8 grudnia, jest jej dniem patronalnym, a zarazem jest on obchodzony w Kościele jako uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Jej patronat nad szkołą jest nieprzypadkowy i głęboko symboliczny.

Obecnie uczelnia współpracuje z ośrodkiem *Stella Maris* przy parafii oo. Redemptorystów pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy i św. Piotra Rybaka w Gdyni, gdzie znajduje się duszpasterstwo ludzi morza. Organizuje ono dla środowiska akademickiego celebracje liturgiczne i spotkania integracyjne z takich okazji, jak na przykład: inauguracja roku akademickiego, która rozpoczyna się Mszą św. w intencji pracowników naukowych, studentów i absolwentów; święto szkoły morskiej 8 grudnia, odwiedziny studentów w akademikach, tzw. kolęda; spotkania opłatkowe w okresie Bożego Narodzenia, rekolekcje wielkopostne, pielgrzymki³⁴⁶. Ponadto apostołat morski organizuje spotkania kół naukowych w ośrodku rekreacyjnym Stella Maris nad Jeziorem Raduńskim na Kaszubach³⁴⁷.

Do utrwalania związków z Uniwersytetem Morskim przyczynia się uczestnictwo duszpasterstwa w znaczących przedsięwzięciach uczelni. Ostatnim z nich był w 2018 r. całoroczny Rejs Niepodległości „Daru Młodzi”³⁴⁷, którego celem było opłynięcie świata i udział w Światowych Dniach Młodzi w Panamie. Na pokładzie znalazł się również duszpasterz ludzi morza, który celebrował mszę świętą i udzielał duchowej posługi uczestnikom rejsu. W trwającym 10 miesięcy

³⁴⁵ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 160; por. *Ecumenism and Preaching the Word of God*, „Teologia praktyczna” 18 (2017) s. 43–55.

³⁴⁶ Dział Promocji i Marketingu, *Uroczysta Inauguracja roku akademickiego 2020/2021*, „Akademicki Kurier Morski” 4 (2020), s. 10-11; *Inauguracja roku akademickiego na Uniwersytecie Morskim w Gdyni*, „Obserwator Morski” 11 (2021), s. 18.

³⁴⁷ A. Kajzer, *Integracja nad Jeziorem Raduńskim*, „Akademicki Kurier Morski” 3 (2018), s. 42.

„Rejsie Niepodległości” wzięło udział prawie 1000 osób, które co pewien czas wymieniały się na pokładzie „Daru Młodzieży”³⁴⁸.

Apostolat morski w Gdyni odgrywa znaczną rolę w duchowym przygotowaniu przyszłych kadr morskich i zapewnia formację duchową nauczycielom akademickim. Służy podtrzymywaniu w więzi Kościoła z Uniwersytetem, współorganizuje uroczystości religijne, angażuje się w różnego rodzaju inicjatywy uczelni morskiej, które harmonizują z działalnością Kościoła.

Innym przykładem owocnej współpracy apostolstwa morskiego z uczelnią morską jest Stella Maris w Chorwacji. Chorwacki Związek Marynarzy liczy około dwudziestu siedmiu tysięcy marynarzy. Apostolstwo morskie w tym kraju kieruje swą ofertą zarówno do nich jak i do pracowników i studentów Szkoły Morskiej. Przedstawiciele apostolatu morskiego spotykają się regularnie przy różnych okazjach nie tylko z marynarzami, ale też ze studentami i profesorami akademickiego środowiska morskiego³⁴⁹. Równie dobra współpraca obu środowisk istnieje we Francji, o czym była mowa wyżej³⁵⁰.

Również w Belgii był czas dobrej współpracy Stella Maris z uczelnią morską. Było to możliwe dzięki zaangażowaniu ks. Fonsa Laureysa, który był nauczycielem akademickim z doświadczeniem kapelana na statku, a potem duszpasterzował wśród kadetów Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej³⁵¹.

3.3.5. Integrowanie środowiska morskiego przez publikacje

Podczas Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza w Gdyni w 2007 roku zwrócono uwagę na rolę publikacji w pracy duszpasterstwa. Ich rolą jest pomoc marynarzom w pogłębieniu wiary. Zwrócono wówczas uwagę, by wszystkie materiały miały wymienione miejsce pochodzenia. Ponadto materiały wydawane z myślą o reprezentowaniu duszpasterstwa ludzi morza na poziomie międzynarodowym powinny być zaakceptowane przez międzynarodowe centrum AOS w Watykanie, a na poziomie krajowym przez krajowego dyrektora AOS³⁵².

Ponieważ duszpasterstwo ludzi morza jest organizacją ogólnoswiatową, a językiem świata morskiego jest angielski wiele publikacji ukazuje się w tym języku. Niemniej jednak publikacje

³⁴⁸ *Dar Młodzieży wrócił do Polski* (31.3.2018), <https://www.ekai.pl/dar-mlodziezy-wrocil-do-polski/> (odczyt: 30.12.2021r.)

³⁴⁹ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

³⁵⁰ *Pilgrimages of the People of the Sea*, dz. cyt., s. 13-14.

³⁵¹ F. Lambrechts [Ludo Onzea ill.], *Het jaar 1956 was voor het apostolaat ter zee...*, dz. cyt.; zob. *Antwerp Seafarers' Centre "Apostolatus Maris"*,

https://nl.wikipedia.org/wiki/Antwerp_Seafarers%E2%80%99_Centre_%27%27Apostolatus_Maris%27%27 (odczyt 1.1.2022); *Zeelui hebben niets meer te zoeken op beroemde Italiëlei*, Antwerpen (03.01.2021),

<https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2021/01/03/zeelui-hebben-niets-meer-te-zoeken-op-beroemde-italielei/?gdpr=accept> (odczyt 11.02.2021).

³⁵² PCPCMIP, *XXII World Congress of the Apostleship of the Sea, Gdynia Poland 24-29 June 2007. Final Document "Apostolatus Maris"* 95 (2007), nr 2, s. 12.

wydawane w Watykanie z myślą o duszpasterstwie ludzi morza ukazują się ponadto języku hiszpańskim, francuskim i włoskim.

Ważną rolę w budowaniu wspólnoty świat morskiego spełniał przez lata specjalny periodyk wydawany przez Stolicę Apostolską. Pierwszy numer periodyku zatytułowanego „On the Move. Migrazioni e turismo” ukazał się we wrześniu 1971 roku i zachował swój tytuł do numeru 47. Wraz z numerem 48, wydanym w lipcu 1987 roku, zmienił format i typografia periodyku, a także tytuł, który od tamtej pory brzmiał „People on the Move”. Publikacja ta wydawana była przez Papieską Komisję ds. Migracji i Turystyki, która w 1988 roku została przekształcona w Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Ta ostatnia dalej wydawała co pół roku publikację „People on the Move”, uzupełnianą czasami suplementami w okresie od grudnia 1999 r. do grudnia 2016 r. Po tym roku Rada ta przestała istnieć, a w konsekwencji zaprzestano wydawania tych półroczników.

W czasopiśmie „People on the Move” publikowane były akta, przemówienia i komunikaty powstałe podczas sesji plenarnych Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, a także dokumenty powstałe z okazji międzynarodowych kongresów dotyczących spraw, którymi zajmowała się owa papieska rada. Dla ludzi morza publikacja ta była ważnym źródłem informacji i zbiorem niezbędnych dokumentów. Ich znajomość pozwalała właściwie ukierunkowywać działania placówek „Stella Maris”³⁵³.

Oprócz półrocznika „People on the Move” Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących wydawała także „Apostolatus Maris Bulletin”³⁵⁴. Na jego łamach ukazywały się przemówienia kardynałów i biskupów kierowane do środowiska morskiego, a także wiadomości przede wszystkim z działalności europejskich ośrodków „Stella Maris”, ale też ważniejsze informacje dotyczące działalności analogicznych ośrodków na świecie.

Wielką rolę w promowaniu duszpasterstwa ludzi morza odegrał list apostolski Jana Pawła II „Stella Maris” (10.4.1997). Dokument papieski tej rangi stanowił uznanie dla działalności omawianego duszpasterstwa. Zwrócił on uwagę biskupów na duszpasterstwo ludzi morza, uporządkował jego struktury, a przez umocnił jego tożsamość i rozpoznawalność na świecie.

Oprócz publikacji wydawanej w Watykanie DLM w Europie miało jeszcze inne publikacje, które służyły budowaniu więzi osób nim zainteresowanych. Samo opracowywało „Flashing Light”. Po XXII Światowym Kongresie Duszpasterstwa Ludzi Morza w Gdyni zainaugurowane zostało

³⁵³ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, *Our Magazine, People on the Move*, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_pom/rc_pc_migrants_pom_overview.htm (odczyt: 12.2.2022); *People on the Move Magazine*, <https://www.humandevlopment.va/en/risorse/archivio/mobilita-umana/rivista-people-on-the-move.html#:~:text=The%20magazine%20of%20the%20former,December%201999%20to%20December%202016.> (odczyt: 12.2.2022).

³⁵⁴ *Stella Maris Quarterly Bulletin*, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_seafarers/rc_pc_migrants_seaf_stellamaris_all.html (odczyt: 12.2.2022).

wydawani kwartalnika „Flashing Light” (ISSN 2084-1981). Był on przygotowywany w placówce „Stella Maris” w Gdyni pod nadzorem europejskiego koordynatora duszpasterstwa ludzi morza. Pierwszy numer ukazał się w 2008 roku, a ostatni w roku 2013. Na jego łamach zamieszczane były wiadomości nadsyłane do europejskiego koordynatora DLM z europejskich ośrodków „Stella Maris”. Były one publikowane głównie w języku angielskim. Egzemplarze kwartalnika były rozsyłane bezpłatnie do krajowych dyrektorów „Stella Maris” w Europie.

Ważnym łącznikiem osób zaangażowanych w działalność DLM jest miesięcznik „Stella Maris. Supporting Seafarers and Fishers around the World”. Jest on wydawany od 2019 roku w Londynie w języku angielskim i ukraińskim i adresowany głównie do marynarzy. Zawiera materiały niosące pociechę duchową, a także ważne informacje dotyczące pracy na morzu. Na łamach miesięcznika prezentowany jest systematycznie jakiś port, w którym znajduje się placówka „Stella Maris”. Wydawany estetycznie miesięcznik, z licznymi kolorowymi zdjęciami jest rozprowadzany wśród marynarzy na statkach przez kapelanów portowych i ich współpracowników. Miesięcznik jest dostępny także on-line³⁵⁵. Według raportu za 2020 rok ośrodki „Stella Maris” z Wielkiej Brytanii rozprowadziły na całym świecie 36 354 egzemplarzy magazynu „Stella Maris”³⁵⁶.

Nowoczesnym narzędziem służącym promocji DLM są strony internetowe prowadzone przez europejskie ośrodki „Stella Maris” a także konta na Facebooku i Twitterze. Ponadto wymiana informacji następuje za pomocą poczty elektronicznej. Dzięki najnowocześniejszej technologii rozwinęło się inicjatywa „Ship Visiting Trucking”, czyli podążanie za marynarzami na statku. Służy ona budowaniu sieci wzajemnej pomocy między europejskimi ośrodkami „Stella Maris”. Współpraca ta polega na tym, że jedna placówka w porcie, w którym znalazł się statek przekazuje informacje o potrzebach danej załogi placówki znajdującej się w porcie, do którego statek płynie. Informacje dotyczą na przykład potrzeb socjalnych, materialnych, humanitarnych, medycznych i duchowych. Trzeba tu jednak zaznaczyć, że nie wszystkie placówki „Stella Maris” w Europie prowadzą aktualne strony internetowe.

Interesującą inicjatywą służącą promocji działalności apostołatu morskiego i integrowaniu środowiska są rozmaite gadżety oznaczone logo Stella Maris, takie jak na przykład kalendarze, koszulki „T-shirts”, czapki, kurtki, kubki. Ponadto logo to jest umieszczone na busach, którymi dysponują placówki „Stella Maris” w celu przewożenia marynarzy.

3.4. Socjalna troska o ludzi morza

Aby ludzie związani z morzem mogli skutecznie budować wspólnotę potrzebne są warunki do zaspokajania ich socjalnych potrzeb. Papież Pius XII mówił o takiej konkretnej konieczności

³⁵⁵ *Stella Maris Magazine*, <https://www.stellamaris.org.uk/resources/stella-maris-magazine/> (odczyt: 12.2.2022).

³⁵⁶ *Stella Maris Annual Review 2020*, dz. cyt., s. 4.

niesienia pomocy materialnej ludziom w drodze: „Obok zapewnienia marynarzom dóbr duchowych, rozciągacie wasz apostołat na obszar pomocy socjalnej i czynicie dobrze, aby ci dobrzy ludzie mogli znaleźć w każdym porcie rzeczywisty dom! Wy możecie zaoferować im pełną miłość, odpoczynek i słodycz serca prawdziwej rodziny. Jest to jednak zastępstwo konieczne. Cieszymy się z Wami z tego powodu, modlimy się, aby Bóg również upodobał sobie w tym dziele i przekształcił je w złoty klucz w waszych rękach w celu otwierania wielu dusz i wielu ludzi, dla których nie «oszczędził nawet swego Syna, ale go za nas wszystkich wydał» (Rz 8, 32)”³⁵⁷.

To właśnie dlatego powstały centra „Stella Maris” w miastach portowych. Taki „dom z dala od domu” ma być dla marynarzy namiastką własnego domu, który opuścili, wyruszając w morze. W europejskich centrach Stella Maris otrzymują oni: poczęstunek, rozmowę i życzliwy uśmiech. Ten aspekt działalności placówek „Stella Maris” podkreślił nuncjusz apostolski, abp Józef Kowalczyk podczas XXII Kongresu DLM w Gdyni w roku 2007: „Z szacunkiem zwracam się do kapelanów w ośrodkach «Stella Maris», a także do świeckich współpracowników w tych ośrodkach. *Dom z dala od domu* – to Wasze motto dobrze wyraża Waszą solidarność z ludźmi, którzy są pozbawieni ciepła domu rodzinnego i jest dla nas wszystkich przykładem chrześcijańskiej miłości. Tu człowiek, każdy człowiek, jest Wam bliski, bo w każdym dostrzegacie Chrystusa. Dajecie tego dowody, przyjmując w ośrodkach ludzi morza niezależnie od narodowości, języka i religii”³⁵⁸.

Tak więc, obok przepowiadania słowa Bożego, posługi liturgicznej i budowania wspólnoty w środowisku morskim, duszpasterstwo ludzi morza spełnia także ważną posługę charytatywną i socjalną. Obejmuje ona takie działania, jak: zabezpieczenie potrzeb bytowych, opieka prawna, opieka medyczna, pomoc w komunikacji społecznej, okazanie gościnności i umożliwienie rekreacji, a także opieka nad rodzinami osieroconymi.

3.4.1. Zabezpieczanie potrzeb bytowych

Zabezpieczenie potrzeb bytowych ludzi morza jest jednym z filarów działalności duszpasterstwa ludzi morza. To prawda, że organizacja ta nie jest czysto charytatywna, niemniej ten wymiar działalności jest niezbędny. W kluczowym wykładzie skierowanym do uczestników *Europejskiej Konferencji Duszpasterstwa Ludzi Morza* odbywającej się w dniach 22-26 września 2011 r. we francuskim Port du Bouc, Henryk Sławiński poddał analizie jej temat: *Witnesses of God's Love on the Move and through Service*. Mówił między innymi o tym, że nie ma innego, bardziej przekonującego sposobu świadczenia o miłości Boga, jak tylko przez służbę i działanie dla bliźnich, potrzebujących pomocy. Inne formy świadectwa chrześcijańskiego, jak na przykład głoszenie słowa

³⁵⁷ PCPCMIP, *Compiacimenti e voti di Sua Santità Pio XII di per l'Apostolato del Mare di Liverpool*, w: *XXV Annuaire Italiano*, red. A. Recagno, Genewa 1959 s. 56.

³⁵⁸ J. Kowalczyk, *Nunzio Apostolico in Polonia*, POM 106 (2008), s. 291-293.

Bożego, nie byłoby wystarczające, bez potwierdzenia czynem (Jk 2, 20-26). Autentyczny apostołat jest integralny, łączy modlitwę, głoszenie Słowa Bożego i jego wypełnienie przez działanie³⁵⁹.

Na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa w Liście apostołskim *Mane nobiscum Domine* Jan Paweł II zwrócił uwagę na problem ludzi w potrzebie na całym świecie, również w jego bogatych regionach. Stwierdził przy tym: „Nie ludźmy się: za prawdziwych uczniów Chrystusa zostaniemy uznani, jeśli będziemy się wzajemnie miłować, a w szczególności, jeżeli otoczmy troską potrzebujących (zob. J 13, 35; Mt 25, 31-46). To właśnie kryterium sprawdzenia autentyczności naszych celebracji liturgicznych”³⁶⁰. Kontynuując to nauczanie papież Franciszek podkreślił: „Bez opcji preferencyjnej na rzecz ubogich «głoszenie Ewangelii - będące przecież pierwszym nakazem miłosierdzia - może pozostać niezrozumiane i utonąć w powodzi słów, którymi i tak jesteśmy nieustannie zalewani we współczesnym społeczeństwie przez środki przekazu»”³⁶¹.

Kościół czerpie przykład od swojego Założyciela, Jezusa Chrystusa, który łączył nierozdzielnie głoszenie Dobrej Nowiny o zbawieniu ludzi z troską o przyziemne i naturalne potrzeby swoich słuchaczy (por. Mt 14, 14).

Zabezpieczanie bytowych potrzeb ludzkich było także nieodłącznym elementem posługi Apostołów i ich następców w kolejnych wiekach. Apostołowie uznawani za filary Kościoła - Jakub, Piotr i Jan – uznali, że Paweł z Tarsu wraz z Barnabą powinni działać wśród pogan (por. Ga 2, 9). Jedynym warunkiem, który podkreślili wspomniani Apostołowie było to, aby Paweł i Barnaba pamiętali o ubogich, co też oni starali się gorliwie czynić (por. Ga 2, 10)³⁶².

Chrześcijańskiej działalności charytatywnej nie da się sprowadzić do czystej filantropii. Jest ona zawsze łączona ze świadczeniem o Bogu. Jakkolwiek, bywają sytuacje, w których nie da się wprost głosić Jezusa Chrystusa³⁶³. Sobór Watykański II stwierdził: „[...] okoliczności są niekiedy tego rodzaju, że czasowo nie można bezpośrednio i od razu głosić nowiny ewangelicznej; wówczas misjonarze mogą i powinni cierpliwie, roztropnie, a równocześnie z wielką ufnością dawać choćby tylko świadectwo miłości i dobroci Chrystusowej i w ten sposób torować drogę Panu i w pewien sposób Go uobecnić”³⁶⁴.

Uczeniowie Chrystusa nie powinni pozostawiać nikogo bez tego, co konieczne do życia. Powinni zawsze pielęgnować wrażliwość na pojawiające się spontanicznie życiowe potrzeby ludzi, bez względu na ich przynależność religijną, narodową czy przekonania polityczne³⁶⁵.

³⁵⁹ H. Sławiński, *Witnesses of God's Love on the Move and through Service*, Port du Bouc 23.09.2011, “Flashing Light” 1 (2011), No. 3, p. 5.

³⁶⁰ Jan Paweł II, List apostołski *Mane nobiscum Domine*, 28.

³⁶¹ Por. Franciszek, *Evangeliū gaudium*, dz. cyt., 199; por. H. Sławiński, *Preferencyjna miłość do ubogich w przepowiadaniu Kościoła*, „Analecta Cracoviensia” 2017, nr 49, s. 163-164.

³⁶² Por. H. Sławiński, *Preferencyjna miłość do ubogich...*, dz. cyt., s. 165-166.

³⁶³ Zob. H. Sławiński, *Witnesses of God's Love on the Move and through Service*, dz.cyt., s. 5-10.

³⁶⁴ Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła, *Ad gentes divinitus*, 6.

³⁶⁵ H. Sławiński, *Preferencyjna miłość do ubogich...*, dz. cyt., s.

Zabezpieczanie potrzeb bytowych marynarzy i ich rodzin jest zawsze świadectwem o Bogu i wyrazem wewnętrznej natury Kościoła, dlatego nie można cedować tych działań na innych. Trzeba zarazem zauważyć, że chrześcijańska działalność charytatywna nie zastępuje państwa w jego obowiązku troski o byt obywateli. Ponadto służba chrześcijańska zawsze w jakiś sposób łączy się z posługą słowa Bożego i prowadzi do sakramentów z Eucharystią na czele³⁶⁶.

Dostrzegając potrzeby ludzi morza pracownicy placówek „Stella Maris”, świadczą pomoc przede wszystkim przez: dostarczanie ubrań, zapewnienie jedzenia i picia, umożliwienie kontaktu z najbliższymi za pomocą nowoczesnych środków komunikacji o czym będzie mowa dalej.

Dysponujemy statystykami z Wielkiej Brytanii, według których w samym tylko 2019 roku reprezentanci DLM odwiedzili 177 848 marynarzy i rybaków i zaopatrzyli 648 spośród nich w darowaną odzież³⁶⁷.

Innym przykładem działalności „Stella Maris” w zakresie zabezpieczania potrzeb bytowych jest pomoc niesiona podczas katastrof morskich. Na przykład, dnia 14 stycznia, czyli nazajutrz po katastrofie statku Costa Concordia pracownicy „Stella Maris” z Genui udali się do Savony, gdzie zorganizowali pomoc dla 1500 ludzi, zarówno pasażerów jak i załogi. Zapewniali wsparcie psychiczne i artykuły pierwszej potrzeby. Z kolei druga grupa „Stella Maris” z Civitavecchia zajęła się dostarczeniem ubrań, butów, lekarstw dla pochodzących z Ameryki Południowej marynarzy zatopionego statku³⁶⁸.

Centra Stella Maris są otwarte dla marynarzy i rybaków z całego świata. W ich pomieszczeniach ludzie morzą mogą odpocząć, porozmawiać z innymi, pograć w znajdujące się gry albo znaleźć ciszę i otuchę w kaplicy, lub skorzystać z posługi kapelana. Zdarza się, że na spotkania do centrów Stella Maris przychodzą rodziny marynarzy, których bliski jest gdzieś daleko w świecie. Spotykając się z nieznanymi marynarzami liczą na to, że ich bliscy też spotkają bratnie dusze w jakimś innym centrum Stella Maris.

Aby marynarze nie czuli się samotni, kontaktują się z najbliższymi przez pocztę internetową lub telefon. Łagodzi to tęsknotę, ten bardzo dotkliwy ból przeżywany przez ludzi z dala od swoich bliskich.

Port może być również zagrożeniem, dlatego też klub powinien dawać marynarzowi poczucie bezpieczeństwa i być miejscem uświęcenia ich życia. Myślano o tym już w latach trzydziestych i oczekiwania w tym zakresie od klubów DLM wyraził wiceadmirał R. A. Hornell, który był przewodniczącym Międzynarodowego Komitetu Apostolatus Maris: „Marynarze każdego kraju muszą utrzymywać kontakt z Apostolstwem Ludzi Morza we wszystkich portach świata. Chciałbym

³⁶⁶ H. Sławiński, *Preferencyjna miłość do ubogich...*, dz. cyt., s. 169.

³⁶⁷ *Stella Maris Annual Review 2016*, s. 6, <https://www.teesport.co.uk/wp-content/uploads/2021/04/Stella-Maris-Annual-Review-2019-web.pdf> (odczyt: 2.1.2022).

³⁶⁸ *Statement of Apostleship of the Sea (AOS) – Italy on the sinking of Costa Concordia*, “Flashing Light Quarterly” 4 (2012), s. 4.

podkreślić realizację naszych duchowych zobowiązań wobec ludzi morza. Nie możemy być zadowoleni dopóty, dopóki w każdym dużym porcie nie będzie klubu marynarza prowadzonego przez katolików z kaplicą i rezydującym portowym kapelanem; ani też nie wykonamy naszego obowiązku właściwie, gdy nie będą witać katolickich marynarzy katolicy”³⁶⁹.

Zapewnienie transportu ze statku do centrum Stella Maris, a także do centrów handlowych to jedno z zadań, realizowanych przez wolontariuszy Stella Maris. Dzięki środkom transportu, jakimi dysponuje apostołstwo można organizować wycieczki dla marynarzy, bo aktywny czas na lądzie to znaczący dla nich odpoczynek i relaks. Od warunków materialnych i inicjatywy osób prowadzących kluby Stella Maris zależy, jakie będą propozycje rekreacyjno-wypoczynkowe.

Obecnie ważną rolę w zapewnianiu potrzeb socjalnych ludzi morza spełnia strona internetowa. Media i współczesna technologia informacyjna to najchętniej wykorzystywane środki komunikacji podczas pobytu marynarzy w centrum Stella Maris. Podstawowym zadaniem strony internetowej apostołstwa jest informowanie i udostępnianie danych adresowych, by marynarze wiedzieli, dokąd mogą się udać.

Dobrze jest też, aby marynarze mieli na lądzie możliwość lektury książki i prasy, wiadomości ze świata w różnych językach, a także by otrzymywali fragmenty Ewangelii na dany dzień. Zazwyczaj kluby Stella Maris posiadają w swoich bibliotekach Biblie w różnych językach i czasopisma z wielu krajów. Dzięki temu marynarze nie muszą się czuć wyalienowani społecznie.

Te omówione tutaj zadania Stella Maris były związane z troską o człowieka jako takiego, o jego bytowe potrzeby. Jednakże, jako organizacja katolicka, Stella Maris stawia sobie za główny cel umacnianie wiary ludzi morza, aby ostatecznie osiągnęli wieczne zbawienie³⁷⁰. Natomiast w zabezpieczaniu pomocy bytowej ludzi morza centra Stella Maris w Europie i na świecie współpracują z innymi instytucjami o charakterze charytatywnym i dobroczynnym.

Nie sposób nie powiedzieć w tym miejscu o ogromnym znaczeniu międzynarodowej organizacji „The International Transport Workers’ Federation” (ITF), która finansowo wspiera działalność ośrodków „Stella Maris”, a także dysponuje odpowiednimi narzędziami, by przychodzić z pomocą prawną i socjalną tym marynarzom, którzy doświadczyli egzystencjalnych dramatów: zostali pozbawieni należnego im wynagrodzenia, opuszczeni bez zabezpieczenia środków do życia albo pozbawieni opieki medycznej.

Podwaliny pod zinstytucjonalizowaną działalność ITF położyli w Londynie liderzy strajku w dokach tego miasta w 1889 roku, to jest Havelock Wilson, Ben Tillett i Tom Mann, a także Charles Lindley, szwedzki członek związku zawodowego marynarzy, który potem służył Międzynarodowej Federacji Pracowników Transportu przez ponad 50 lat. Havelock Wilson miał duże doświadczenie w

³⁶⁹ R.A. Hornell, *Our Spiritual Obligations towards seafarers*, dz. cyt. s. 10.

³⁷⁰ Por. H. Sławiński, *Witnesses of God’s Love on the Move and through Service*, dz.cyt., s. 5; por. *Facing the realities of life and death at sea*, dz. cyt., s. 16.

pracy związkowej – był liderem krajowego związku zawodowego marynarzy i strażaków w Wielkiej Brytanii.

Stworzenie związków zawodowych do ochrony praw pracowników stało się pod koniec XIX w. koniecznością, ponieważ warunki pracy były przerażające. Robotnicy byli eksploatowani przez przedsiębiorców do granic możliwości: musieli pracować przez długie godziny za niskie pensje. Głód i maltretowanie zdarzały się na porządku dziennym.

Oficjalnie „The International Transport Workers’ Federation” (ITF), czyli „Międzynarodowa Federacja Pracowników Transportu” została założona w 1896 roku na motywach międzynarodowej solidarności europejskich związkowców w okresie strajków w portach Rotterdamu i Hamburga. Przez pierwsze dwa lata istniała pod nazwą „the International Federation of Ship, Dock and River Workers” ponieważ została stworzona przede wszystkim dla ochrony praw ludzi morza: marynarzy, rybaków, portowców i stoczniovców. Początkowy sukces odniesiony w działalności organizacji sprawił, że w 1898 roku przyjęła ona swoją obecną nazwę i rozszerzyła działalność o pracowników transportowych³⁷¹.

ITF była zaangażowana w większość najważniejszych wydarzeń dwudziestego wieku i nadal angażuje się w obronę godności i praw ludzi pracy. Gdzie to tylko konieczne i możliwe ITF zabiega o poprawę warunków pracy na całym świecie. Łączy prawie siedemset stowarzyszonych związków zawodowych ze 150 krajów świata, które w przeciwnym wypadku zdane byłyby na mocno ograniczoną i izolowaną działalność. ITF zabiega o to, aby zapewnić swoim członkom bezpieczeństwo, odpowiednie warunki pracy, sprawiedliwe wynagrodzenia i opiekę prawną. Jest głosem dwudziestu milionów pracowników, kobiet i mężczyzn, na całym świecie. Kwatera główna ITF znajduje się w Londynie, ale ma swoje biura także w Ammanie, Brukseli, Hong Kong, Nairobi, Rio de Janeiro, Singapurze, Sydney, Tokio i Wagadugu. Kontakt z nimi jest możliwy za pośrednictwem stron internetowych, telefonów, faxów i maili³⁷².

Ze względu na ogrom spraw, jakimi ITF się zajmuje, posiada obecnie specjalistyczne sektory, takie jak: lotnictwo cywilne, koleje, dokerzy, rybacy, nawigacja śródlądowa Transport miejski, Marynarze, Turystyka, Transport drogowy.

Do zasadniczych celów ITF, na które ukierunkowane są wszystkie działa, należą: promowanie poszanowania praw człowieka i związków zawodowych na całym świecie; praca na rzecz pokoju opartego na sprawiedliwości społecznej i rozwoju gospodarczym; pomoc stowarzyszonym związkom w obronie interesów ich członków; udostępnianie zrzeszonym związkom

³⁷¹ The International Transport Workers’ Federation, *Solidarity. The First 100 Years of the International Transport Workers’ Federation*, “Pluto Press”, London-Chicago 1996, s. 5n.; The International Transport Workers’ Federation (ITF), *History of the ITF*, <https://www.itfglobal.org/en/about-us/history-of-the-itf> (odczyt:19.01.2022).

³⁷² The International Transport Workers’ Federation (ITF), *Contact us*, <https://www.itfglobal.org/en/about-us/contact-us> (odczyt: 19.01.2020).

owoców badań naukowych i informacji; udzielanie pomocy pracownikom transportu znajdującym się w trudnej sytuacji.

O sile ITF decyduje liczące już ponad sto lat doświadczenie w pracy na rzecz wyznaczonych celów, a także międzynarodowy zasięg i wpływy w organach międzynarodowych i władzach państwowych. Dzięki temu możliwe jest koordynowanie kampanii przeciwko międzynarodowym korporacjom i rządowi, które naruszają prawa pracownicze. Historia pokazała, że działania te są skuteczne: przynoszą rezultaty i prowadzą do zmian³⁷³.

Trzeba tu jeszcze wspomnieć o organizacji „Seafarers' Trust”, czyli „Powiernictwo marynarskie” z siedzibą w Londynie założonej w 1981 roku. To brytyjska organizacja charytatywna, która finansuje programy służące poprawie warunków pracy marynarzy i innych pracowników morskich oraz ich rodzin. Jest to specjalna organizacja działająca w ramach ITF. Finanse niezbędne do prowadzenia swej charytatywnej działalności organizacja czerpie z własnych funduszy kapitałowych oraz z dochodów inwestycyjnych Funduszu Opieki Społecznej Międzynarodowej Federacji Pracowników Transportu (ITF). Celem „ITF Seafarers' Trust” jest przodowanie w promowaniu optymalnych warunków pracy dla marynarzy na całym świecie, aby byli zdrowi, szanowani za swoją pracę i godnie za nią wynagradzani³⁷⁴.

Przykładem trudności bytowych, z jakimi spotykają się marynarze, a zarazem skuteczności działań ITF jest historia załogi rosyjskich statków porzuconych przez właścicieli. Z pomocą pośpieszył im „Inspektorat ITF w Polsce”.

Wskutek bankructwa armatora czterech statków, spośród których trzy były zakotwiczone na redzie portu w Gdyni: m/v Zarechensk; m/v Vyritsa; m/v Brasschaat, a jeden na redzie Malty: m/v Kovdor siedemdziesięciu siedmiu marynarzy nie otrzymało wynagrodzenia za pracę, zaopatrzenia w prowiant czy wodę, nie wspominając już o stresie załóg związanych z koniecznością posiadania odpowiednich terminowych dokumentów.

Inspektor ITF, Grzegorz Daleki oraz ojciec Edward Prac, Europejski Koordynator DLM podjęli niezbędne działania, by pomóc marynarzom. Inspektor ITF poinformował Ministerstwem Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, Konsulatem Rosyjskim, Urzędem Morskim, Kapitanatem Portu w Gdyni, Strażą Graniczną, a także z przedstawicielami banku, agencją mustrującą i Inspektorat Państwa Portu - „Port State Control” (PSC). ITF zażądał od banku wypłaty zaległych pensji. Aby uniknąć aresztowania statku oraz potencjalnych dodatkowych kosztów, bank rozpoczął proces wypłaty zaległych wynagrodzeń.

³⁷³ The International Transport Workers' Federation (ITF), *Who we are*, <https://www.itfglobal.org/en/about-us/who-we-are> (odczyt: 19.01.2022).

³⁷⁴ Seafarers' Trust, *About us*, <https://www.seafarerstrust.org/about-the-trust/about-us> (odczyt: 19.01.2022). Dość uroczystość, z udziałem przedstawicieli z Watykanu, obchodzone w Londynie 30-lecie działalności *ITF-Seafarers' Trust - 30th Anniversary of the ITF-Seafarers' Trust Celebrated in London*, „Apostolatus Maris Bulletin” 111 (2012), nr 1, s. 5-6.

Przez blisko trzy miesiące marynarze pozostawali na pokładzie statków, bez możliwości zejścia na ląd, doświadczając ogromnego stresu i niepewności. Wielu z nich nie miało wizy Schengen, dlatego potrzebowali zezwolenia od Straży Granicznej, aby holownikami dotrzeć do portu i zejść na ląd. Straż Graniczna została wezwana do zapewnienia możliwości zejścia na ląd w oparciu o wymogi „Konwencji o pracy na morzu” – „Maritime Labour Convention” (MLC) z 2006 roku. Rotacyjnie, w kilku grupach marynarze zeszli na ląd i zostali przewiezieni do Centrum „Stella Maris” w celu badania lekarskiego, które przeprowadził profesor Andrzej Kotłowski, a potrzebującym dał recepty na lekarstwa. Duszpasterz „Stella Maris” zapewnił marynarzom wyżywienie, kieszonkowe i upominki, wizytę w centrum handlowym, u fryzjera i chwile rekreacji podczas gry w kręgle.

W końcu roszczenia zgłoszone przez marynarzy znalazły szczęśliwe zakończenie. Zaległe pensje zostały wypłacone a marynarze z czterech statków zostali repatriowani. Centrum „Stella Maris” otrzymało telefoniczną informację od załogi, że marynarze bezpiecznie powrócili do swych rodzin³⁷⁵.

3.4.2. Opieka prawna

Ważnym celem działalności DLM jest ochrona prawna marynarzy i ludzi pracujących na morzu w związku z opuszczaniem statków przez armatorów. Międzynarodowa Federacja Transportowców (ITF) zgłosiła podwojenie liczby opuszczonych statków z 40 w 2019 r. do 85 w 2020 r. Opuszczenie na morzu zdarza się z powodu wielu różnych przyczyn. Najczęstszym powodem jest celowa decyzja armatora do pozbywania się statku, który, łącznie z załogą, przestaje być dla niego przydatny. Opuszczona w obcym kraju bez opłaconego wynagrodzenia, bez widoku natychmiastowego dochodu i pozbawiona żywności opuszczona załoga mierzy się z nieludzkimi warunkami a ich rodziny odczuwają natychmiast niszczące konsekwencje finansowe³⁷⁶.

Aby zapobiec tragicznym skutkom opuszczenia na morzu, prefekt Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka P. Turkson w orędziu na niedzielę morską 2021 r. zawarł apel, domagając się od odpowiedzialnych instytucji, aby respektowano regulacje Konwencji o Pracy na Morzu (MLC 2006 r.), która została przyjęta w 2014 r. i wprowadzona w życie w 2017 r. Wymaga ona, aby armatorzy posiadali obowiązkowe ubezpieczenie dla pokrycia kosztów porzucenia na morzu, do zapłacenia kosztów wyżywienia, zapewnienia wody do picia, ochrony medycznej i pokrycia kosztów repatriacji³⁷⁷.

³⁷⁵ Inspektorat ITF w Polsce, *Z działalności Inspektoratu ITF w Polsce*, „Biuletyn Morski” 81 (2016), nr 3, s. 18-19; https://www.omk.org.pl/_DataFiles/biuletyny/biuletyn%20morski%2081_internet.pdf; Inspektorat ITF w Polsce, *Rosyjscy i ukraińscy marynarze dziękują za pomoc w Gdyni*, „Biuletyn Morski” 81 (2016), nr 2, s. 13.

³⁷⁶ P. Turkson, *Sea Sunday Message* (12.7.2021), <https://www.humandevlopment.va/en/news/2021/sea-sunday-2021-the-message-of-cardinal-turkson.html> (dostęp 27.12.2021).

³⁷⁷ P. Turkson, *Sea Sunday Message*, dz. cyt.

DLM z radością przyjęło uchwalenie przez Międzynarodową Organizację Pracy (MOP) „Konwencji o pracy na morzu 2006” oraz „Konwencji o pracy w rybołówstwie 2007”³⁷⁸. Nowa konwencja o pracy na morzu została przyjęta na 94 Międzynarodowej Konwencji Pracy, która odbyła się w Genewie w dniach od 7 do 23 lutego z 2006 roku³⁷⁹. Konwencja ta stanowi znaczny postęp w długiej historii walki o prawa marynarzy. Mówi ona o standardach dotyczących warunków zatrudnienia, godzin pracy i wypoczynku, zakwaterowania, ułatwienia rekreacji, pożywienia i cateringu, opieki medycznej i socjalnej oraz bezpieczeństwa. Ponadto reguluje ona sprawy rekrutacji i służb pracowniczych oraz systemów państwowej inspekcji pracy³⁸⁰.

Drugim dokumentem przygotowanym i uchwalonym przez Międzynarodową Organizację Pracy (MOP) jest Konwencja nr 188 z 2007 roku dotycząca pracy w sektorze rybołówstwa. Dnia 14 czerwca 2007 r. MOP przyjęła nowe standardy pracy dla sektora rybołówstwa na całym świecie. Te nowe standardy gwarantują pracownikom sektora rybołówstwa poprawę bezpieczeństwa, opieki medycznej na morzu oraz odpowiedniego wypoczynku, a także zapewnienie zgodności pracy z normami prawnymi, a tym samym społeczne zabezpieczenie podobne do tego, jakie mają pracownicy na lądzie. Konwencja stanowi poważny wkład w zabezpieczenie na poziomie międzynarodowym godnej pracy rybaków oraz uczciwszych warunków konkurencji wśród właścicieli statków rybackich. Dokument stanowi zwieńczenie pracy wielu środowisk nad tekstem konwencji rozpoczętej w 2003 roku. Apostolstwo Ludzi Morza włączyło się w szeroką kampanię na rzecz jej ratyfikacji³⁸¹.

3.4.3. Opieka medyczna

Międzynarodowe organizacje takie, jak United Nations Organization (UNO), International Maritime Organization (IMO), International Labour Organization (ILO), związki zawodowe, armatorzy oraz

³⁷⁸ W związku z pracą nad tymi dokumentami Komitet Wykonawczy ICMA (Międzynarodowe Chrześcijańskie Morskie Stowarzyszenie) powołał w dniu 10 października 2005 r. stałą delegację na okres trzech lat. W skład tej delegacji wchodziło także dwóch przedstawicieli Apostolatus Maris. Współpracując z reprezentantami rządów, związków zawodowych oraz właścicielami statków uczestniczyli oni w tworzeniu nowej Morskiej Konwencji Pracy. Delegacja Stała ICMA dokonała przeglądu zaproponowanych wytycznych oraz zasugerowała kilka poprawek. Jedną z nich była konieczność zwrócenia uwagi na to, aby nie powstały nieporozumienia wokół praw marynarzy do opieki medycznej podczas postoju ich statku w porcie. Jak informuje przewodniczący wspomnianej delegacji ICMA, Douglas B. Stevenson, wszystkie sugestie wspomnianej delegacji zostały uwzględnione – D.B. Stevenson, *ICMA Standing Delegation to the IMO, ICMA Standing Delegation to the ILO Annual Report 2008*, w: *The Seamen's Church Institute of New York and New Jersey, Center for Seafarers' Right*, red. D.B. Stevenson, New Jersey 2008, s. 1-2.

³⁷⁹ W głosowaniu nad nią 314 głosów było za, ani jeden przeciw oraz 4 głosy wstrzymujących się. Głosowanie to odzwierciedla prawie jednomyślne poparcie delegatów z ponad 100 krajów reprezentujących marynarzy, właścicieli statków oraz rządy krajów morskich – por. J.Y. Leguas, *Expert in maritime affairs at the IMO. The Fourth Pillow of Maritime Regulation*, AM 90 (2006), s. 17-18.

³⁸⁰ *Konwencja o pracy na morzu, przyjęta przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie dnia 23 lutego 2006 r.*, Dz.U. 2013 poz. 845, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130000845> (odczyt: 28.12.2021); por. D. B. Stevenson, *The Seamen's Church Institute of New York and New Jersey, Maritime Labour Convention 2006, A sign of Hope for the Maritime World*, POM 106 (2008), s. 249-256.

³⁸¹ *Konwencja nr 188 dotycząca pracy w sektorze rybołówstwa, przyjęta przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie dnia 14 czerwca 2007 r.*, Dz.U. 2020 poz. 339, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000339> (odczyt: 28.12.2021); por. A. Marchetto, *Secretary of the Message for the AOS*, AM 96 (2007), s. 15.

przedstawiciele Kościołów nieustannie apelują, aby uznać marynarzy za pełnoprawnych pracowników, których prawa są respektowane; aby wymiany załóg dokonywały się terminowo. W czasie pandemii ujawniło się zapotrzebowanie na szczepienia marynarzy. Niestety, bardzo mało krajów uruchomiło procedury wprowadzające jasną politykę szczepień. To ujawniło głęboki rozdźwięk w środowisku morskim: część marynarzy była zaszczepiona, a część nie. Z jednej strony mamy do czynienia z głęboko posuniętą globalizacją, w której największe zyski odnoszą bogaci przedsiębiorcy i ich firmy, a z drugiej strony mamy prawa marynarzy, które często są naruszane: dla wielu ważniejszy jest zysk ekonomiczny niż człowiek.

Na problem opieki medycznej dla marynarzy i ich praw zwrócił uwagę prefekt Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka, kardynał Peter Turkson: „Z powodu pandemii chcielibyśmy zachęcić przemysł morski do nauczenia się wspólnych działań przez ułatwienie wymiany załóg, upowszechnienie szczepień, wprowadzenie i umocnienie międzynarodowych standardów, aby chronić prawa pracy i prawa ludzi morza”³⁸².

Podczas kongresu poświęconego medycynie morskiej, który odbył się na pokładzie statku *Polferies* w dniach 8-11 czerwca 2012 roku duszpasterz ludzi morza zwrócił uwagę na potrzebę integralnej troski o człowieka. Same zabiegi o zdrowie fizyczne są niewystarczające. Niezbędna jest także troska o zdrowie duchowe. Człowiek, który jest otwarty na działanie Ducha Świętego potrafi najlepiej wykorzystać swój cały potencjał dla dobra wspólnego i czerpie od Niego entuzjasm do pozytywnego działania³⁸³.

Papież Franciszek kilkakrotnie wyrażał zainteresowanie Kościoła sprawami marynarzy i rybaków. W grudniu 2021 roku Ojciec Święty wyraził swoją troskę o marynarzy, którzy utknęli na mieliźnie, dotkniętych kryzysem związanym ze zmianą załogi, spowodowanym restrykcjami Covid-19 i wezwał rządy, by zrobiły wszystko, co w ich mocy, by ich repatriować. W czerwcu papież przesłał marynarzom wideo z zachętą, doceniając trudności, z jakimi borykają się w wyniku pandemii Covid-19³⁸⁴.

3.4.4. Pomoc w komunikacji społecznej

W dzisiejszych czasach życie marynarzy stało się bardzo szybkie, szczególnie dla tych, którzy pracują na statkach kontenerowych, ponieważ czas między rozładunkiem a załadunkiem jest krótki. Praktyczną rzeczą, którą duszpasterstwo ludzi morza wykonuje w wielu krajach, jest to, że ułatwia załodze zakupienie kart internetowych. Ta usługa jest bardzo pożądana i wysoko ceniona³⁸⁵. Są też

³⁸² P. Turkson, *Sea Sunday Message*, dz. cyt.

³⁸³ E. Prac, *2nd International Congress on Maritime, Tropical and Hyperbaric Medicine 08-11 June 2012, Gdańsk - Nynashamm*, “Flashing Light Quarterly” 5 (2012), s. 11.

³⁸⁴ Vatican News staff reporter, *Stella Maris expands chaplaincy service in Europe*, dz. cyt.

³⁸⁵ P. Attard, S. De Raffaele, L. Cassar, *The Apostleship of the Sea in Malta*, dz. cyt., s. 13.

ośrodki, jak na przykład „Stella Maris” w Gdyni, które zakupują pulę kart do Internetu i rozdają je gratisowo marynarzom przebywającym dłużej w porcie.

Udostępnianie kart telefonicznych i dostępu do Internetu w celu umożliwienia komunikacji z oddaloną z rodziną jest to o tyle ważne, że dostęp do Internetu na statku jest bardzo kosztowny. Na przykład w 2020 roku 1 godzina dostępu do Internetu na statkach pasażerskich linii „Holland America” kosztowała około 100 dolarów amerykańskich.

W samym tylko 2019 r. duszpasterstwo ludzi morza w Wielkiej Brytanii zaopatrzyło 2 158 marynarzy w karty telefoniczne i internetowe³⁸⁶. Z kolei w raporcie duszpasterstwa ludzi morza z Wielkiej Brytanii za 2020 rok odnotowano fakt, że 71 procent marynarzy skontaktowało się z duszpasterstwem w celu otrzymania pomocy w kontakcie z rodziną przez Wifi³⁸⁷.

Dzięki finansowemu wsparciu ITF placówki „Stella Maris” mogą zakupić samochody służące do transportu marynarzy na ląd. Przez morskie związki zawodowe afiliowane do ITF składana jest odpowiednia aplikacja i po uzyskaniu odpowiednich rekomendacji placówki „Stella Maris” otrzymują minibusy do posługi marynarzom. Pojazdy te służą do przewozu marynarzy do klubów „Stella Maris”, do centrów handlowych, a także do celów rekreacyjnych, takich jak na przykład wycieczki dla marynarzy, zwiedzanie okolic portów, imprez sportowych, a także do celów kultu religijnego, na przykład do pielgrzymek³⁸⁸.

Dla organizowania komunikacji społecznej bardzo korzystne są dobre kontakty kapelanów „Stella Maris” z władzami portu, liniami żegludowymi, morskimi terminalami, przedstawicielami armatorów – agentami. Aby te kontakty były możliwe, potrzebna jest częsta obecność kapelana w porcie i jego szerokie kontakty z morskim personelem, znajomość pracy różnych grup zawodowych branży morskiej i ich warunków życiowych. Dzięki temu władze portu w osobie kapitana lub agenta reprezentującego armatora będą, jeśli zaistnieje taka konieczność, dostarczać kapelanowi lub jego przedstawicielowi aktualnych informacji dotyczących działalności portu i ruchu statków. Wiele wiadomości potrzebnych do przygotowania wizyty na pokładzie, na przykład o ruchu statków można także znaleźć na stronie internetowej portu³⁸⁹.

W poszukiwaniu kontaktów i komunikacji z marynarzami przez praktykę odwiedzania statków trzeba uwzględnić wymagania dotyczące bezpieczeństwa, procedury w przeładunkach towarów, rozwój współczesnej technologii wpływającej na zmniejszenie składu załóg, co powoduje, że załogi są zapracowane i zmęczone, mają mało wolnego czasu w porcie. Do zadań kapelana należeć będzie stworzenie właściwego harmonogramu wizyt i współpraca w koordynacji działań różnych

³⁸⁶ *Stella Maris Annual Review 2019*, s. 6, <https://www.teesport.co.uk/wp-content/uploads/2021/04/Stella-Maris-Annual-Review-2019-web.pdf> (odczyt: 2.1.2022).

³⁸⁷ *Stella Maris Annual Review 2020*, dz. cyt., s. 4.

³⁸⁸ Seafarers’ Trust, *Grants for organizations*, <https://www.seafarerstrust.org/how-to-apply-for-funds/grants-organizations> (odczyt: 2.2.2022).

³⁸⁹ PCPCMIP, *Planning a Ship Visit*, POM 106 (2007), s. 120-121.

misji marynarskich lub organizacji dobroczynnych w duchu ekumenizmu, aby unikać dublowania prac albo co gorsza, konkurowania³⁹⁰.

Kapelani powinni gromadzić raporty dotyczące statków w porcie, tworzyć bazę komputerową danych o statkach i załogach, bo usprawnia to obieg informacji oraz komunikację między ośrodkami, portami i pracownikami DLM. Wpływa to bezpośrednio na wzrost skuteczności działań pomocowych. Z uwagi na coraz większą liczbę przypadków lub sytuacji wymagających specjalnej interwencji powstała inicjatywa zwana „Programem podążania za statkiem”, która polega na systematycznym przekazywaniu informacji do ośrodków DLM w następnym porcie zawinięcia. Praca w sieci jest więc bardzo istotna w służbie DLM, bo zapewnia ciągłość i kontynuację oraz umożliwia komunikację centrów „Stella Maris” z ludźmi morza³⁹¹.

Tym, co ułatwia dobrą komunikację duszpasterstwa ludzi morza z marynarzami jest dobrze zorganizowany system informacyjny. Ośrodki apostołatu morskiego mają na terenie portu, jeśli to możliwe, a także przy traktach komunikacyjnych w jego pobliżu oraz przed wejściem do klubu czytelne tablice informacyjne. Źródłem danych kontaktowych są też nadruki umieszczane na samochodach DLM. Pomocne jest też samo logo „Stella Maris”, które jest rozpoznawalne przez marynarzy.

Jak już wcześniej wspomniano, w realizacji misji DLM bardzo ważne jest nawiązanie i utrzymywanie dobrych kontaktów z władzami portu. Osiąga się to m.in. przez tworzenie portowych rad opiekuńczych. Dzięki nim łatwiejsze staje się komunikowanie przedstawicieli „Stella Maris” ze wszystkimi armatorami w porcie i realizacja świadczeń socjalnych na rzecz marynarzy³⁹².

3.4.5. Okazanie gościnności i umożliwienie rekreacji

Obok podstawowych działań socjalnych i charytatywnych służących zaspokojeniu podstawowych potrzeb życiowych, opieki prawnej i medycznej oraz pomocy w komunikacji społecznej, centra duszpasterstwa ludzi morza są dla marynarzy także miejscami wytchnienia, wypoczynku i rekreacji.

Niezwykle ważne jest zwyczajne przyjęcie człowieka, bez pytania, po co przychodzi; okazanie gościnności i danie do zrozumienia, że jest mile widziany. Atmosfera gościnności stwarza okazję do wytchnienia po ciężkiej, stresującej pracy. Gościnność jest jedną z cnót charakteryzujących wyznawców Chrystusa, a przy tym jest ona jednym z uczynków miłosierdzia³⁹³. Na sądzie ostatecznym znajdą zastosowanie słowa Pana Jezusa z przypowieści: *Bylem przybyszem a przyjęliście mnie* (Mt 25, 35). Apostołowie dobrze sobie przyswoili to nauczanie Mistrza. W Liście do Rzymian św. Paweł zachęcał: *W miłości braterskiej nawzajem bądźcie życzliwi. Przestrzegajcie gościnności* (Rz 12, 10.13).

³⁹⁰PCPCMIP, *Planning a Ship Visit*, dz.cyt., s. 120.

³⁹¹PCPCMIP, *Planning a Ship Visit*, dz.cyt., s. 121.

³⁹² PCPCMIP, *The Port Environment and Operation*, POM 106 (2007), s. 119.

³⁹³ por. KKK 1971.

Gościnność i przyjęcie nieznanego jest szansą spotkania Chrystusa. W stosunku do gościnności okazywanej ludziom morza zastosowanie ma interpretacja spotkania uczniów idących do Emaus z Nieznajomym, w którym z czasem rozpoznali Chrystusa. Arcybiskup Agostino Marchetto nawiązał do interpretacji spotkania uczniów ze zmartwychwstałym Chrystusem podanej przez św. Augustyna, mówiąc, że szansą dzielenia życia z Jezusem przez Jego uczniów okazało się powitanie i gościna. Gdy spotkali Chrystusa w drodze do Emaus, nie rozpoznali w Nim swojego Nauczyciela, jednak powitali Go i zaprosili jako obcego, a dopiero później dostrzegli, kim jest naprawdę. Gościnność jest więc ważnym środkiem apostołstwa, torującym drogę do spotkania z Jezusem zarówno ugoszczonym, jak i goszczącym³⁹⁴.

Zazwyczaj pierwszy kontakt marynarza z DLM odbywa się w porcie, kiedy przedstawiciel morskiego apostołatu odwiedza statek. Wrażenie, jakie odnoszą ludzie w momencie pierwszego spotkania, może zdecydować o losie dalszych relacji. Dlatego przedstawiciel DLM powinien wybrać na wizytę odpowiednie miejsce i czas, tak aby nie przeszkadzać w pracy i swoim przybyciem nie sprawić kłopotu marynarzom. Wizyty przedstawicieli DLM na statkach połączone są z zaproszeniem marynarzy do centrów „Stella Maris”. Realizacja praktyki gościnności jest ważnym zadaniem DLM.

Marynarze są ludźmi, którzy z racji wykonywanej pracy doświadczają samotności i potrzebują namiastki opuszczonego przez siebie domu wszędzie, dokąd zawija statek. Dlatego znajdują się w nieustannej potrzebie bycia goszczonymi. Gościnność jest obopólnym ubogaceniem. Dla przyjmującej wspólnoty powitanie nieznanego jest okazją do wzajemnego, duchowego wzbogacania się. Spotkanie w życzliwej atmosferze jest pierwszym warunkiem nawiązywania dobrych relacji, a nawet nawiązywania trwałych więzi przyjacielskich³⁹⁵.

Spotkania w atmosferze wiary mogą stać się bodźcem pobudzającym potrzebę odnowienia życia duchowego i sakramentalnego. Bez regularnych odwiedzin przedstawicieli DLM na statkach w porcie Kościół lokalny mógłby pozostać nieznanym marynarzom, a ich potrzeby nierozpoznane i niezrozumiane.

Systematyczne wizyty na statkach we wszystkich portach, dużych i małych są istotą służby DLM. Jednakże, aby tak się stało, należy raz jeszcze podkreślić, że każda taka wizyta musi być odpowiednio przygotowana³⁹⁶, a osoby odwiedzające statek: kapłan, diakon, przedstawiciel duszpasterstwa lub wolontariusz muszą wcześniej przejść szkolenie i być poddane ocenie, zanim podejmą pracę. Powinni być przygotowani m.in. na nieprzyjemne przyjęcie na statku czy zetknięcie się z ludźmi odmiennej kultury. Odpowiednie szkolenie może zniwelować te przeszkody i trudności³⁹⁷.

³⁹⁴ A. Marchetto, *Presentation of the theme of the Congress*, POM 106 (2008), s. 77-89.

³⁹⁵ PCPCMIP, *Manual for chaplains and pastoral agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican 2008, s. 128-129.

³⁹⁶ PCPCMIP, *Ship Visitation*, POM 106 (2007), s. 120.

³⁹⁷ PCPCMIP, *Ship Visitation*, dz.cyt., s. 120.

Przy podejmowaniu wszelkiej pracy socjalnej i charytatywnej warto pamiętać o eksponowaniu wzajemnych relacji między ludźmi. W encyklice „*Deus caritas est*” papież Benedykt XVI podkreślił: „Działanie praktyczne pozostaje niewystarczające, jeżeli nie jest w nim uchwytana miłość do człowieka, miłość, która się karmi spotkaniem z Chrystusem. Głęboki, osobisty udział w potrzebie i cierpieniu drugiego staje się w ten sposób daniem samego siebie: aby dar nie upokarzał drugiego, muszę mu dać nie tylko coś mojego, ale siebie samego, muszę być obecny w darze jako osoba”³⁹⁸.

Jednym z wyrazów gościnności jest wspólna rekreacja, wspólnotowe spędzanie czasu wolnego. Dlatego w centrach „*Stella Maris*” znajdują się udogodnienia umożliwiające rekreację, takie jak stół do bilarda, stół do tenisa stołowego, „piłkarzyki”, szachy, warcaby i inne gry planszowe oraz instrumenty muzyczne. W niektórych ośrodkach są korty tenisowe i boiska do siatkówki, a nawet do piłki nożnej. Na przykład ośrodek „*Stella Maris*” w Gdyni dysponuje bazą rekreacyjną na Kaszubach. Jest tam boisko do piłki siatkowej i koszykówki, kort do tenisa ziemnego, stół bilardowy, stół do tenisa stołowego, siłownia, a nawet rowery i sprzęt do rekreacji wodnej: kajaki, rower wodny i żaglówki.

Ciekawe inicjatywy podejmowane są w porcie w Antwerpii przez cztery misje pracujące w duchu ekumenicznym dla marynarzy. W pobliżu portu mają one boiska, na których organizują gry sportowe dla marynarzy. Głównie w niedziele po południu organizowanych jest od 5 do 7 drużyn po 5 do 9 graczy reprezentujących różne narody, które grają ze sobą w piłkę nożną na dwóch boiskach. Każda drużyna gra dwukrotnie po 30 minut³⁹⁹. Organizatorzy tych zajęć rozumieją, że, po pierwsze, zajęcia te poprawiają kondycję fizyczną marynarzy, która jest niezbędna w pracy na statku. Po drugie, zajęcia sportowe integrują marynarzy i uczą ich współpracy grupowej. Po trzecie, zajęcia te pozwalają na budowanie relacji społecznych przez ludziom z różnych krajów, niekiedy będących ze sobą w stanie wojny⁴⁰⁰.

3.4.6. Opieka nad rodzinami osieroconymi

Rodziny ludzi morza są traktowane w Kościele jako rodziny w sytuacjach trudnych. Zaliczają się do tych rodzin, w których jeden z członków przebywa przez dłuższy czas poza domem. Innymi słowy rodziny takie są to rodziny czasowo niepełne. Nazywa się je również niekompletnymi, gdyż występuje czasowa nieobecność jednego z rodziców, np. związana z wykonywaniem przez męża, ojca rodziny lub żonę, matkę rodziny pracy na morzu. To prawda, że z punktu widzenia prawa rodziny niepełne czasowo są rodzinami pełnymi. Jednakże faktem jest, że długotrwała nieobecność jednego z rodziców powoduje powstanie nowej, trudnej sytuacji w rodzinie. Współmałżonek oraz dzieci

³⁹⁸ Benedykt XVI, *Deus caritas est*, 34.

³⁹⁹ J. Pfautsch, *Sports Co-ordinator Antwerp/Rotterdam*, dz. cyt., s. 10.

⁴⁰⁰ J. Pfautsch, *Sports Co-ordinator Antwerp/Rotterdam*, dz. cyt., s. 11.

pozbawia są fizycznej obecności jednego z rodziców, czego nie da się niczym zastąpić. Długotrwała nieobecność jednego z rodziców wywiera wpływ na proces wychowawczy⁴⁰¹.

W każdej sytuacji marynarze i ich rodziny potrzebują solidarności i wsparcia ze strony Kościoła. Duszpasterstwo ludzi morza wychodzi naprzeciw ich potrzebom, ogarniając swym oddziaływaniem zarówno rodziny czasowo niepełne, czasowo osierocone, jak i osierocone na zawsze. Organizuje dla nich spotkania modlitewne, celebracje liturgiczne, pielgrzymki, ale też stwarza możliwość spotkań integracyjnych i rekreacyjnych.

Szczególnie dramatyczna sytuacja jest wtedy, gdy marynarz już na zawsze pozostawia osieroconą rodzinę, ginie na służbie daleko od domu. Oczekiwanie na pochówek martwego ciała wydłuża przeżywanie żałoby. Niekiedy to kapelan jest proszony o to, by tę trudną wiadomość przekazał najbliższym. Wówczas, jeśli zachowane są zwłoki marynarza, kapelan może pomóc rodzinie w planowaniu i przygotowaniu pogrzebu. Następnie może towarzyszyć osieroconej rodzinie i ułatwić kontakt z prawnikami albo instytucjami społecznymi niosącymi wsparcie w takich trudnych sytuacjach. Trzeba przy tym wziąć pod uwagę fakt, że marynarze pływają, często na statkach należących do zagranicznych armatorów, którzy nie zawsze respektują przepisy dotyczące ochrony praw pracowników morskich. Marynarze są zwykle zatrudniani na kontraktach, które nie zapewniają prawa do renty dla wdów i sierot po śmierci członka rodziny. Żony marynarzy, przeżywające żałobę, nie mogą liczyć na pomoc psychologa, przysyłanego przez zakład pracy, by złagodzić traumatyczne doświadczenia tragedii rodzinnej. Wdowy są wówczas zdane przeważnie na siebie. Niekiedy muszą uzbroić się w cierpliwość w walce o uzyskanie należnego im odszkodowanie⁴⁰².

W monografii François le Galla „The Apostleship of the Sea „Stella Maris”. The Pastoral Care of Seafarers” opisana jest dramatyczna historia między innymi polskich marynarzy na pływającym pod norweską flagą statku *Rainbow Omega*, którzy nie mogli się doprosić, by wypłacono im pensję za pracę. 24 listopada 1990 roku polski marynarz zachorował na malarię, gdy statek utknął w Kanale Sueskim, nie mając ani paliwa, ani wody. Na statku nie było lekarstw. Nie było, jak pomóc choremu. W Egipcie początkowo odmówiono przyjęcia go na ląd. W końcu za jakies towary ze statku pilot z kanału zorganizował przewóz chorego Polaka karetką do szpitala w Port Said. Osiem dni później marynarz zmarł⁴⁰³. Takie sytuacje nie są rzadkie. Rodziny zostają osierocone. Koszty przewozu zmarłego są ogromne. Formalności związane z transportem zmarłego zazwyczaj są skomplikowane.

Kiedy tragedia dotknie rodzinę marynarza, może ona liczyć na pomoc i opiekę centrum DLM. Zaginięcie czy też śmierć na morzu wpisane są, niestety, w historię niejednej marynarskiej rodziny. Pomoc, którą organizuje DLM, ma szeroki zakres – od załatwienia spraw doraźnych, na przykład porady czy interwencji prawnika począwszy, a na duchowej posłudze skończywszy. Kontakt z

⁴⁰¹ G. Pyżlak, *Troska o rodziny...*, dz. cyt., s. 142.

⁴⁰² G. Pyżlak, *Troska o rodziny...*, dz. cyt., s., s. 146.

⁴⁰³ F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”...*, dz. cyt. s. 12-13.

wdowami i sierotami nie kończy się wraz z uroczystościami pogrzebowymi, ale trwa czasem przez wiele lat, tak długo, jak długo jest potrzebny. Opieka taka może przejawiać się, między innymi w organizowaniu dla osieroconych rodzin wyjazdów rekreacyjnych, spotkań w ramach grup wsparcia, ale przede wszystkim w celebrowaniu specjalnych nabożeństw w intencji ofiar morskiego żywiołu.

W podsumowaniu tej części rozprawy należy zaznaczyć, że trudno jest opisywać poszczególne centra „Stella Maris” w powiązaniu z określonym celem, albowiem wiele zasadniczych celów jest wspólnych. Są nimi przepowiadanie Dobrej Nowiny Jezusa Chrystusa, sprawowanie sakramentów, sakramentaliów i nabożeństw ludu Bożego w środowisku morskim, a także budowanie wspólnoty ludzkiej i zabezpieczanie, w miarę możliwości, socjalnych potrzeb ludzi morza. Przeprowadzone badania pozwoliły stwierdzić, że obok celów wspólnych, występują cele zindywidualizowane w niektórych ośrodkach. Tym, co je różnicuje jest lokalna tradycja, możliwości lokalowe i ekonomiczne, integracja duszpasterstwa ze środowiskiem morskim i społecznością lokalną, a także odpowiednie struktury, czyli współpraca osób odpowiedzialnych za duszpasterstwo ludzi morza na wszystkich jego poziomach strukturalnych.

4. Ludzie Morza

Marynarze i rybacy to główni adresaci *Dzieła Duszpasterstwa Ludzi Morza*. Na nich więc będzie skupiona nasza uwaga. Pracują oni w warunkach szczególnie trudnych, bo muszą się zmagać z zagrożeniami ze strony natury, jak również z własnymi słabościami i ograniczeniami, stąd potrzebna im jest szczególna pomoc do wytrwania w zadaniu, które podjęli by zachować swą ludzką godność. *Dzieło Duszpasterstwa Ludzi Morza* stara się im w tym dopomóc. Do grupy ludzi morza, oprócz marynarzy i rybaków, zaliczają się również osoby pracujące w portach i na platformach wydobywczych, pracownicy i uczniowie szkół morskich, jak również emerytowani ludzi morza oraz żony i wszystkie osoby, które należą do rodziny tych pracowników. Do grupy ludzi morza zaliczają się także, ci którzy z jakichkolwiek powodów podróżują statkiem⁴⁰⁴.

4.1. Marynarze

Tym, co decyduje o specyfice pracy marynarzy jest to, że znaczną część życia spędzają na statkach, z dala od rodziny i przyjaciół. To bardzo odróżnia ich pracę od pracy wykonywanej na lądzie. Często to natura, morze wyznacza rytm życia. Marynarze muszą się zmagać z żywiołem.

Specyficzne jest też środowisko pracy, które stanowi najczęściej zamknięta grupa męska. Praca, którą wykonują marynarze jest ciężka fizycznie i ryzykowna. Kontrakty dla podstawowej załogi z krajów rozwijających się są zazwyczaj dziewięciomiesięczne⁴⁰⁵.

Różne są motywy wybierania pracy na morzu. W niewielkiej liczbie trafiają na morze ci, którzy kontynuują rodzinną tradycję, chociaż nie sprzyja ona życiu rodzinnemu. Niektórych motywuje do pracy na morzu młodzieńcza fantazja, fascynacja przygodami i chęć poznawania świata. Idealista Lord Jim, tytułowy bohater powieści Józefa Conrada Korzeniowskiego, dopiero w obliczu dramatycznych sytuacji na morzu uzmysłowił sobie co potrafi i kim jest, a to odkrycie było dla niego zderzeniem z realiami dalekimi od idealistycznych, młodzieńczych wyobrażeń⁴⁰⁶.

Życie marynarzy nie jest w rzeczywistości tak romantyczne, choć jest pełne przygód. Specyfikę życia i pracy marynarzy bardzo wymownie i zgodnie z realiami zobrazował przewodniczący Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, kardynał Antonio Maria Veglio w przesłaniu na niedzielę morską 2014 roku: „Życie marynarzy jest trudne i niebezpieczne. Ponadto, trzeba dodać konieczność przeciwstawiania się sile natury, która często bierze górę nawet nad najnowszymi technologicznie statkami (według Międzynarodowej Organizacji Morskiej w 2012 roku ponad 1000 marynarzy zmarło na skutek katastrof i kolizji morskich), nie możemy też zapomnieć o ryzyku piractwa, które nadal jest niepokonane, ale które przekształciło się na wielu morskich szlakach

⁴⁰⁴ Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza...*, dz. cyt., art I, § 1.

⁴⁰⁵ PCPCMIP, *Reflection and Instructions Apostleship of the Sea*, dz. cyt., s. 35-41.

⁴⁰⁶ Zob. J. Conrad, „*Lord Jim*”, Kraków 2009.

w nowoczesny rozbój, a także o groźbie przestępczości i porzucania statków przez niektórych armatorów, którzy zostawiają załogi bez wynagrodzenia, żywności i ochrony w obcych portach⁴⁰⁷.

Marynarze pływają zarówno we flocie handlowej, rybackiej i pasażerskich. Najbardziej zróżnicowane są załogi statków pasażerskich. Tworzą oni wielokulturową, międzynarodową grupę. Na przykład na niewielkim statku przewożącym 658 pasażerów, liczba załogi wynosiła 353 marynarzy pochodzących z trzydziestu siedmiu krajów świata, a najwięcej z Filipin, Indonezji, Kolumbii, Hondurasu, Chile, Indii i Rumunii⁴⁰⁸. Załogę statku tworzą oficerowie razem z załogą podstawową. Statkiem dowodzi kapitan, który czuwa nad bezpieczeństwem pasażerów i załogi, i kieruje statkiem tak, by dopłynął na czas do planowanych portów. Jest on wspierany przez oficerów pokładowych oraz mechaników i elektryków. „Ponadto załogę tworzą kucharze, kelnerzy, hotelarze, osoby zajmujące się sprzątaniami, sprzedawcy różnych produktów, artyści dostarczający rozrywki, opiekunowie dzieci, a także specjaliści z różnych dziedzin wygłaszający wykłady i prezentacje”⁴⁰⁹.

Załogę statku tworzą także marynarze, którzy rejestrują za pomocą kart elektronicznych każde wejście na pokład i zejście z niego oraz kontrolują to, czy wszyscy zachowują zasady bezpieczeństwa i reguły pobytu na statku⁴¹⁰.

W przypadku statków pasażerskich załoga jest jeszcze bardziej złożona. „Ponieważ statek wycieczkowy jest swoistym pływającym, wysokiej klasy hotelem, każdorazowo jest na nim zatrudniony dyrektor programowy (ang. *cruise director*), którego zadaniem jest zapewnienie pasażerom możliwie najwięcej rozmaitych propozycji rekreacyjnych, edukacyjnych, kulturalnych i sportowych. Współpracuje z nim cały zespół ludzi. Składają się nań pracownicy organizujący wycieczki dla pasażerów [...]; specjaliści rozmaitych dziedzin potrafiący zainteresować słuchaczy konferencjami ze swojej dziedziny [...]; a także artyści solowi występujący na licznych małych scenach i zespoły artystyczne [...]; trenerzy sportowi [...], masażyści, pracownicy salonów kosmetycznych i spa, opiekunki do dzieci. Ponadto na statku wycieczkowym są pracownicy kasyna i butików z ubraniami, kosmetykami, biżuterią. Jest też fotograf [...]. Dość liczny jest personel odpowiadający za sprawy kulinarne: zapewniający przygotowanie posiłków i udostępnienie ich pasażerom i załodze w kilku restauracjach, barach, bufetach i kafejkach. Liczny jest też personel stewardów kabin odpowiedzialny za czystość na statku. Pasażerom i załodze towarzyszy personel medyczny, który ma do dyspozycji gabinety medyczne wyposażone w sprzęt niezbędny do udzielenia profesjonalnej pomocy lekarskiej i do ratowania życia”⁴¹¹.

⁴⁰⁷ A.M. Vegliò, *Przesłanie na Niedzielę Morską* (13.07.2014 r.), <http://www.scalabrini.asn.au/content/new-stella-maris-aos-international> (odczyt: 1.2.2022).

⁴⁰⁸ Por. A.M. Pericé, *Dios también viaja en Crucero*, Editorial Edimurtra, Barcelona 2011, s. 7.

⁴⁰⁹ H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s.150.

⁴¹⁰ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt. s. 151; E. Praczyńska, *Morskie Duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 13, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2009, kol. 309.

⁴¹¹ H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 152.

Prefekt Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka, kardynał Peter Turkson w „Przesłaniu na Niedzielę Morską 11 lipiec 2021 roku wyraził wdzięczność marynarzom za ich pracę i podkreśli, że „przemysł morski jest ważną częścią gospodarki światowej. Około 90% handlu światowego jest przewożone statkami, a ściślej przez 1 mln 700 tys. marynarzy, którzy pracują na statkach⁴¹². To ogromna i rosnąca wciąż grupa zawodowa. Dwadzieścia lat wcześniej, w żegludze handlowej zatrudnionych było 1,2 miliona osób, a wśród nich było czterysta dziewięć tysięcy oficerów i osiemset dwadzieścia sześć tysięcy załogi podstawowej⁴¹³.

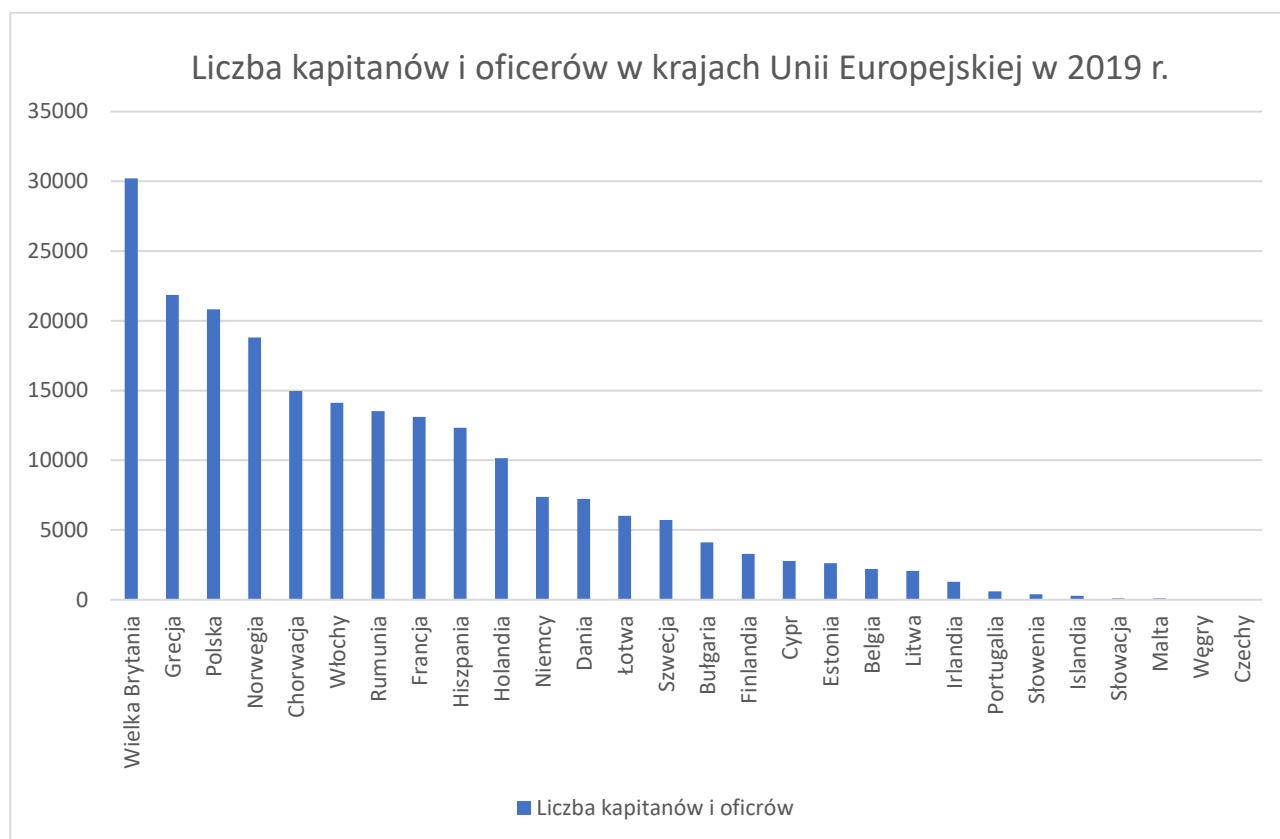


Tabela 4.1. Liczba kapitanów i oficerów w Unii Europejskiej w 2019 roku⁴¹⁴.

Fakt, że załogi wielu statków są zwykle wielonarodowościowe, powoduje wiele problemów. Marynarze różnią się kulturą, religią, poglądami politycznymi oraz obyczajami wyniesionymi z domu. Niekiedy niewiele ich łączy poza miejscem przebywania i zawodem, który wykonują. Dlatego nie zawsze jest łatwo o przyjaźń, zrozumienie, tworzenie prawdziwej wspólnoty na pokładzie. „Marynarze nie wybierają swoich towarzyszy podróży. Każda załoga jest mikrokosmosem ludzi z różnych narodów, kultur i religii zmuszonych do życia w ograniczonej przestrzeni statku w czasie

⁴¹² P. Turkson, *Sea Sunday Message 2021*, dz. cyt., s. 8-9.

⁴¹³ F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”*..., dz. cyt., s. 41.

⁴¹⁴ *Seafarers' Statistics in the EU. Statistical review* (2019 data from the STCW-IS as provided by 31 December 2020) s. 14, <http://www.emsa.europa.eu/publications/reports/item/4601-copy-seafarer-statistics-in-the-eu-statistical-review-2019-data-stcw-is.html> (odczyt 4.4.2022).

trwania kontraktu, bez udziału w jakichkolwiek dobrach wspólnych, komunikujących się często obcym sobie językiem⁴¹⁵.

W globalnym świecie relacje międzyludzkie są złożone, a prawo morskie jest skomplikowane. Marynarze często nie znają przysługujących im praw i bywa, że są oszukiwani przez pracodawców, pracowników agencji rekrutujących, armatorów statków, którzy czasami grożą zwolnieniem, skróceniem kontraktu lub niższym wynagrodzeniem za pracę⁴¹⁶.

Jak zauważył Antonio M. Veglio, „Morze, statek i port są całym życiem marynarzy. Statek jest ekonomicznie rentowny tylko wówczas, kiedy pływa i dlatego też musi ciągle pływać z jednego portu do drugiego. Mechanizm obsługi operacji przeładunków w porcie zredukował czas cumowania i wolny czas członków załogi, i tym samym ograniczył możliwość zejścia na ląd, z drugiej strony ogranicza się kontakt marynarzy z lądem z powodu środków ostrożności”⁴¹⁷.

Specyfika pracy marynarza wpływa na jego niełatwe relacje z rodziną. „Z natury praca marynarza oddziela ich od środowiska rodzinnego na długie okresy. Nie zawsze łatwo jest załogom korzystać ze zdobyczy technologicznych (telefon, Wi-Fi etc.), aby skontaktować się z rodziną czy przyjaciółmi. W większości wypadków dzieci ich rodzą się i dorastają bez ich obecności, potęgując w ten sposób poczucie samotności i odosobnienia, które towarzyszy ich życiu”⁴¹⁸.

Rodziny marynarskie także borykają się z problemem oddalenia i niepokoju o bliskie sobie osoby. Szczęściu rodzinnemu nie sprzyjają długotrwałe okresy przebywania marynarzy na morzu, co nie znaczy jednak, że istnienie szczęśliwej rodziny nie jest możliwe. Ci, którym się to udaje, dobrze wiedzą ile wymaga stworzenie takiej rodziny. Jeśli marynarz ma w swoim zapleczu kochającą się rodzinę, wnosi cenny wkład w budowanie jedności i solidarności załogi statku. Szczęśliwa rodzina umacnia marynarza, który z kolei umacnia kolegów spośród załogi. Będąc członkiem załogi marynarza musi dbać o solidarność, bo wie, że w pojedynkę niczego nie osiągnie; zawsze pracuje we wspólnocie. Kiedy wraca do domu, ma przynajmniej przez pewien czas poczucie stabilności i możliwość odreagowania stresów związanych z ciężką pracą i oddaleniem od bliskich.

Marynarz żyje ze świadomością, że na barki jego żony spada odpowiedzialność za samotne prowadzenie domu i wychowywanie dzieci. Nieobecność ojca-marynarza sprawia, że głową rodziny musi być matka. Musi ona uzupełnić męskie wartości których, symbolem jest ojciec, na przykład dyscyplina, zdecydowanie, samokontrola, konsekwencja działania. Zagrożenia wynikające z osamotnienia rodzin marynarzy mogą być pomniejszone dzięki stałej, podtrzymywanej łączności duchowej wszystkich jej członków. Łączności tej sprzyja też nowoczesna technologia, jak na

⁴¹⁵ A.M. Veglio, *Przesłanie na Niedzielę Morską*, dz. cyt.

⁴¹⁶ J. Dillenburger, *Occasioni de predicazione*, w: *Dizionario di Omiletica*, red. M. Sodi, Torino – Bergamo 1998, s. 900-902.

⁴¹⁷ A.M. Veglio, *Przesłanie na Niedzielę Morską*, dz. cyt.

⁴¹⁸ A.M. Veglio, *Przesłanie na Niedzielę Morską*, dz. cyt.

przykład Internet i telefony komórkowe. Wielkim wsparciem dla rodzin jest opieranie się na wierze w Boga i wartościach chrześcijańskich⁴¹⁹.

4.2. Rybacy - zapomniani marynarze

Szczególną grupę zawodową wśród ludzi morza stanowią rybacy. Według statystyk Międzynarodowej Organizacji Pracy (ILO) w 1998 r. około 36 mln ludzi było zaangażowanych w rybołówstwo i przetwórstwo rybne; z tego 15 mln to pracownicy pełnoetatowi, 13 mln było zatrudnionych na części etatu i 8 mln stanowili pracownicy okazjonalni. Większość rybaków, rzędu 82 procent, pochodzi z Azji. Spośród 12 krajów przodujących w połowach na morzu i wodach lądowych siedem leży w Azji⁴²⁰.

Nazwa „rybak” jest kojarzona zazwyczaj z człowiekiem prostym, żyjącym w skromnych warunkach, ciężko pracującym, który codziennie ryzykuje życiem w bohaterskim zmaganiu się z groźnym żywiołem morskim, zarówno w rybołówstwie tradycyjnym, przybrzeżnym, jak i nowoczesnym, dalekomorskim z wykorzystaniem dużych statków i trawlerów – przetwórci⁴²¹.

Rybacy na ogół posiadają niskie lub żadne wykształcenie, ale niektórzy są absolwentami szkół wyższych. Zdarza się, że początkujący rybacy, podejmujący tę pracę niewiele wiedzą o warunkach pracy na statkach rybackich, a nawet nie mieli kontaktu z morzem. Muszą się nauczyć współczesnej technologii na statkach rybackich, a bezpośrednie doświadczenie jest najlepszym nauczycielem. Wizja szybkiego zarobku jest metodą werbowania i kuszenia młodych rybaków. Niewykształceni mężczyźni z rejonów o niskim poziomie cywilizacji i trudnych warunkach bytowych stają się „dobrowolnymi ofiarami” różnych form nielegalnego zatrudnienia wobec obietnic atrakcyjnej, zapewniającej szybkie i duże zarobki. Miraże roztaczane przed nimi przez tych, którzy ich werbują, różnią się od rzeczywistych warunków pracy.

Rybacy są nierzadko zmuszeni przebywać w ograniczonej przestrzeni. Nie mogą opuścić statku, kiedy chcą. Stają się niejako „więźniami” ograniczonej przestrzeni. Często też są „więźniami” swoich myśli, ponieważ bardzo trudno jest im znaleźć kogoś, komu mogliby się szczerze zwierzyć. Taka sytuacja wyzwała poczucie dotkliwej samotności⁴²².

Kiedy rybak wypływa na morze, jego umysł jest pełen projektów, a serce rozradowane marzeniami o lepszej przyszłości jego rodziny, jednak wystarczy, tylko kilka dni pracy, a zaczyna zdawać sobie sprawę, że wszelkie wyobrażenia o lepszym życiu pozostaną tylko w sferze marzeń, a konfrontowanie ich z rzeczywistością jest bolesne.

⁴¹⁹ PCPCMIP, *Reflection and Instructions Apostleship of the Sea*, dz. cyt., s. 35-41.

⁴²⁰ B. Ciceri, *Commitment to the Fishing Sector*, POM 106 (2008), s. 225-229.

⁴²¹ Potwierdzeniem tego może być fakt, że napisane w połowie XX w. przez Ernesta Hemingwaya opowiadanie pt. „Stary człowiek i morze” ukazało osobowość i pracę rybaka odpowiadające opisanemu stereotypowi – zob. E. Hemingway, *Stary człowiek i morze*, Warszawa 1956.

⁴²² B. Ciceri, *Fisherman. The Forgotten Seamen*, POM Suppl. 90 (2003) s. 73-74.

Olbrzymia większość rybaków zaangażowanych w rybołówstwo na małą skalę i rybołówstwo ręczne należy do najbiedniejszego sektora społeczeństwa. Ci, którzy pracują indywidualnie, stosują przestarzałe metody łowienia. Muszą zmagać się z przeciwnościami natury i katastrofami środowiskowymi, katastrofami ekologicznymi, które niszczą źródła ich życia. Jest ich najwięcej w słabo rozwiniętych krajach Azji i Afryki⁴²³.

Aby zmienić warunki życia rybaków na XXI światowym Kongresie DLM w Rio Janeiro w 2002 r. zaproponowano utworzenie międzynarodowego komitetu rybackiego w ramach DLM, aby zabiegał on o lepszy byt rybaków, poszanowanie ich godności, z lepszą koordynacją służby duszpasterskiej⁴²⁴.

Na wodach międzynarodowych przepisy prawne dotyczące połowów nie są wystarczająco uregulowane, a coraz więcej krajów rozszerza swój 200 milowy pas ekonomicznych połowów. Aby ograniczyć te praktyki, prawo międzynarodowe dotyczące tej kwestii w ostatnich latach wprowadziło restrykcje. Skutkuje to wzrostem aresztowań i zatrzymaniem statków rybackich, które naruszają wyznaczone granice⁴²⁵.

Współczesna globalizacja nie polepszyła warunków życia i pracy rybaków. Coraz więcej czasu załogi spędzają na pokładach, są izolowane, zestresowane i przepracowane, co najbardziej widać w sektorze rybackim. W 2007 roku Kongres Duszpasterstwa Ludzi Morza w Gdyni stwierdził, że jest ogromna, milionowa liczba odpowiedzialnych rybaków. Niemniej liczne są też przypadki uprawiania kłusownictwa rybackiego z wykorzystywaniem szkodliwych metod połowów. Praktyki takie są najbardziej rozpowszechnione w Afryce, nie można ignorować. Nadużyciem jest również łowienie ryb ponad dopuszczalną normę, gdyż w niektórych regionach prowadzi to do zanikania ławic ryb. Nie można też zapomnieć o częstych wypadkach na morzu, zdarzających się podczas niebezpiecznej pracy⁴²⁶.

Obserwacje kapelanów DLM pozwalają stwierdzić, że wielu rybaków nie jest wyedukowanych religijnie. Łatwo tracą poczucie czasu liturgicznego, a szczególnie świątecznego charakteru niedzieli jako Dnia Pańskiego, ponieważ każdy dzień na statku rybackim podobny jest do poprzedniego. Strach przed wyśmianiem z powodu przekonań religijnych doprowadza do tego, że człowiek ukrywa swoją wiarę i oddanie Bogu⁴²⁷.

Załogę statku rybackiego tworzą na ogół przedstawiciele różnych narodowości, co sprawia trudności komunikacyjne, wynikające z różnic językowych, kulturowych, religijnych i społecznych. Są one źródłem napięć podczas normalnej pracy, a w sytuacji zagrożenia ich skutki bywają

⁴²³ B. Ciceri, *Commitment to the Fishing Sector*, dz. cyt., s. 226.

⁴²⁴ PCPCMIP, *Sectors in need of special attention*, POM Suppl. 106 (2008), s. 143.

⁴²⁵ B. Ciceri, *Fisherman. The Forgotten Seamen*, dz. cyt., s. 71.

⁴²⁶ PCPCMIP, *Vatican Radio. Interview with Archbishop Agostino Marchetto on the occasion of World Maritime Day*, POM 105 (2007), s. 397-398.

⁴²⁷ B. Ciceri, *Fisherman. The Forgotten Seamen*, dz. cyt., s. 73-74.

brzemienne. Władza kapitana na otwartym morzu jest absolutna: to on wydaje rozkazy zgodnie z posiadaną wiedzą i poczuciem odpowiedzialności. Niekiedy jednak dochodzi do mobingu. Kiedy cierpliwość załogi dochodzi do kresu, sytuacja staje się niebezpieczna i rodzi się agresja prowadząca do konfliktów⁴²⁸.

Innym problemem jest to, że niektórzy kapitanowie statków naruszają krajowe strefy połowów. Zdarza się, że wówczas statek aresztowany, połów zabrany, a załoga osadzona w więzieniu. Dochodzenie w sądzie trwa miesiącami. Jest to niezwykle dotkliwie dla rybaków, którzy w tym czasie pozbawieni są pracy i dochodów. Z tego powodu cierpią też ich rodziny. Niektórym armatorowi bardziej zależy na dochodach niż na ludziach i często porzucają załogę, odmawiając zapłaty za wykonaną pracę, a nawet pieniędzy na bilet powrotny do domu⁴²⁹.

Sytuacja rodzin osób związanych z europejskimi towarzystwami żegludowymi jest lepsza niż pracujących na innych kontynentach. Podczas gdy europejskie statki nie spędzają na morzu więcej niż dwa miesiące, w krajach rozwijających się rejsy rybackie trwają zwykle od 6 do 8 miesięcy, a mogą być przedłużone nawet do dziesięciu miesięcy⁴³⁰.

Dnia 22 listopada 2021 w głównej siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia Rolnictwa FAO w Rzymie odbyła się międzynarodowa konferencja z okazji Światowego Dnia Rybołówstwa zatytułowana: „Zatrzymać falę. Wspólnie możemy zahamować łamanie praw człowieka na morzu”. Jej współorganizatorem była Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka. Zauważono wówczas, że sytuacja rybaków i ich rodzin uległa znacznemu pogorszeniu w związku z pandemią COVID-19 oraz związanych z nią restrykcji nałożonych przez wszystkie kraje. Wiele łodzi rybackich musiało pozostać w portach, zamknięto restauracje i hotele, które przestały składać zamówienia na ryby. Przerwano całe łańcuchy dostaw, co w 2020 roku zmieniło preferencje konsumentów i po raz pierwszy od wielu lat doprowadziło do ograniczenia popytu konsumpcyjnego na ryby⁴³¹.

Sektor rybołówstwa jest, niestety, mocno dotknięty logiką chciwości i pozbawionego skrupułów dążenia do zysku ekonomicznego. „Niektórzy armatorzy obniżają płace swoim pracownikom, zawierają z nimi umowy śmieciowe, wydłużają czas pracy bez płacenia za nadgodziny. Istnieje wiele przeszkód, które nie pozwalają rybakom organizować się i wstępować do związków zawodowych, aby chronić się przez przemocą i wyzyskiem”⁴³².

⁴²⁸ B. Ciceri, *Fisherman. The Forgotten Seamen*, dz. cyt., s. 75.

⁴²⁹ B. Ciceri, *Fisherman. The Forgotten Seamen*, dz. cyt., s. 76.

⁴³⁰ C. Garcia, *The family of seafarers and fishers*, AM 98 (2008), s. 4-7.

⁴³¹ K. Ołdakowski SJ, *Zahamować łamanie praw człowieka na morzu* (22 listopada 2021), <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2021-11/zahamowac-lamanie-praw-czlowieka-na-morzu.html> (odczyt: 7.12.2021).

⁴³² K. Ołdakowski SJ, *Zahamować łamanie praw człowieka na morzu*, dz. cyt.

4.3. Pracownicy portowi

Inną grupą współtworzącą ludzi morza są pracownicy portowi. Również ich otacza swą duszpasterską opieką *Dzielo Duszpasterstwa Ludzi Morza*. Także w środowisku tej grupy następują zmiany powodowane przeobrażeniami w organizacji żeglugi morskiej, przeładunku towarów i postępu technicznego. Nowe terminale są budowane z dala od centrum miasta a reguły bezpieczeństwa są opracowywane na nowo. W następstwie „kontenerowej rewolucji” wprowadzono nowe procedury dotyczące pracy, które w dużej mierze zredukowały siły robocze w porcie. Wielki terminal kontenerowy, w ciągu jednej zmiany jest zarządzany przez coraz mniejszą liczbę osób. A przecież porty były, jeszcze kilkadziesiąt lat temu, miejscem pracy wielu ludzi i intensywnego przemysłu. Drastycznie zmniejsza się liczba miejsc pracy w portach ze względu na obecny trend do wprowadzenia nowoczesnej technologii i automatyzacji.

Centra „Stella Maris” wspierają wszystkich pracowników portowych, zarówno pracujących w ochronie, administracji, zarządzaniu, dystrybucji, spedycji, logistyce, jak też przy przeładunku towarów. Pracownicy ci nie potrzebują DLM w takim samym stopniu, jak marynarze, a Centrum „Stella Maris” nie chce zastępować ich parafii, ale może być ważnym punktem odniesienia dla wszystkich. Nierzadko pracownicy portowi byli wcześniej marynarzami, a teraz są gotowi służyć swoją pomocą jako wolontariusze DLM. To oni jako pierwsi spotykają przyplływającego marynarza, dlatego ich doświadczenie w pracy na morzu i znajomość marynarskiego życia są ogromnie istotne⁴³³.

4.4. Pracownicy platform wydobywczych

Pracownicy platform wydobywczych to kolejna grupa ludzi morza, której pragną służyć placówki „Stella Maris”, szczególnie przed rozpoczęciem pracy na kontrakcie lub po niej. Ich praca jest nie mniej niebezpieczna niż praca marynarzy. Jest to praca trudna i odpowiedzialna praca połączona z ogromnym ryzykiem, czego dowodem są liczne wypadki na platformach wydobywczych. Podobnie jak marynarze na statku również zatrudnieni na platformie wydobywczej są odcięci od świata, mogą łączyć się z najbliższymi jedynie za pomocą Internetu i telefonów. Przy wydobywaniu ropy i gazu z dna morza pracują inżynierowie, specjaliści przemysłu wydobywczego i zwykli robotnicy. Dyscyplina, której podlegają jest niezwykle surowa. Na platformie obowiązuje bezwarunkowy zakaz palenia papierosów i spożywania alkoholu. Pracownicy przebywają na platformie przez dość długi okres, nawet kilka miesięcy. Platforma wydobywcza jest ich zakładem pracy. Na platformach wydobywczych przebywa około stu osób. Mała powierzchnia, na której są skupieni przez długi czas, a także charakter pracy z ciągłym zagrożeniem wymaga od pracowników nie tylko dobrej kondycji fizycznej i doskonałej formy psychicznej, ale też zdolności samokontroli, opanowania i umiejętności

⁴³³ PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, dz. cyt., s. 145-146.

pracy w grupie. Pracodawcy starają się zrekompensować załogom platform te trudne warunki pracy i życia stosunkowo dobrym wynagrodzeniem i dobrym wyżywieniem.

Marynarze zatrudnieni na statkach offshore, czyli ci, którzy dostarczają z lądu materiały oraz żywność na platformę są stałymi współpracownikami tych, którzy tam pracują. Ich statki pływają w niewielkiej odległości od brzegu, ale na ich załogach spoczywa ogromna odpowiedzialność za bezpieczeństwo tych, z którymi współpracują. Holowanie platform z miejsca na miejsce, aby można było eksploatować kolejne złoża, to także zadanie marynarzy statków offshore. Asekurowanie bazy wydobywczej wymaga dużych umiejętności i wyjątkowej czujności.

Kandydatom do pracy na platformie stawia się wysokie wymagania: muszą mieć wiek między 20-60 rokiem życia; pierwszą kategorię zdrowia psychofizycznego, bez widocznych ułomności fizycznych; normalny wygląd i dobry słuch. Nie mogą mieć jakichkolwiek przewlekłych chorób, które wymagają regularnej medycznej opieki, jak na przykład cukrzyca. Nie mogą posiadać przeszłości kryminalnej. Wyklucza się też osoby uzależnione od alkoholu i narkotyków⁴³⁴.

4.5. Studenci i pracownicy szkół morskich

Jeszcze inną grupą otoczoną opieką centrów „Stella Maris” są studenci szkół morskich. Kraje nadmorskie, w większości, posiadają takie szkoły, gdzie studenci zdobywają umiejętności do pracy na morzu, ale też podnoszą swoje kwalifikacje i aktualizują swoją wiedzę teoretyczną na wyższej rangi kursach. Pewne typy szkół służą wyłącznie przemysłowi rybackiemu.

W ramach nauki studenci odbywają praktyki na statkach. Są wówczas konfrontowani z realiami pracy, do jakiej się przygotowują. Poznają stresujące życie na statku i wiele pokus, które wynikają z samotności i nudy oraz izolacji od rodziny i korzeni kulturowych. Student musi być dobrze przygotowany pod względem moralnym, aby nie stać się ofiarą alkoholu, narkotyków, prostytucji, hazardu. Wielką jest tutaj rola pracy nad charakterem w przygotowaniu przyszłych marynarzy⁴³⁵. W roku 2002, w przemówieniu, rektor Akademii Morskiej w Gdyni prof. dr hab. Piotr Przybyłowski mówił o celu i ważnych aspektach kształcenia marynarzy, podkreślając konieczność formowania ludzi o określonej mentalności i zasadach moralnych⁴³⁶.

Koresponduje to z przesłaniem Ojca Świętego Jana Pawła II do rektorów wyższych uczelni polskich z 30 sierpnia 2001r. Wówczas Papież podkreślił, że „Jakkolwiek byłaby dziedzina badań pracy naukowej czy twórczej, każdy, kto angażuje w nią swoją wiedzę, talent i trud, powinien stawiać

⁴³⁴ Agencja Informacji Personalnej, *Oferta*, <https://oil-gas.com.pl/oferta> (odczyt: 3.2.2022).

⁴³⁵ PCPCMIP, *Committed to serve and give witness, Students of nautical Institutes*, POM 106 (2008), s. 130-131.

⁴³⁶ „Myślę, że kształcenie współcześnie polega na tym, by uczeń chciał iść śladami mistrza, naśladować nie tyle jego metody pracy, styl myślenia, ale uświęcony tradycją akademicką stosunek do fundamentalnych wartości, zawierający się w platońskiej triadzie – piękno, prawda i dobro. Szkoły wyższe, zwłaszcza techniczne, nie mogą zamykać się tylko w kręgu wiedzy fachowej, winny wychowywać człowieka światłego, dobrego, wrażliwego na zło, gotowego wnieść swój wkład w budowę przyszłości” – P. Przybyłowski, *Święto Uczelni*, „Akademicki Kurier Morski. Pismo Pracowników i Studentów Akademii Morskiej w Gdyni”, 32 (2002), s. 15.

sobie pytanie, w jakiej mierze jego dzieło kształtuje wpierw jego własne człowieczeństwo, a z kolei, czy czyni ono i życie ludzkie pod każdym względem bardziej ludzkim, bardziej godnym człowieka”⁴³⁷.

4.6. Emerytowani ludzie morza

Emerytowani pracownicy środowiska morskiego są również objęci działaniem centrów „Stella Maris”. Ci, którzy mieli kontakt z tymi centrami przez wiele lat jako marynarze, również na emeryturze pielęgnują więzi z duszpasterstwem. To oni spotykają się z zatrudnionymi jeszcze na statkach z marynarzami, dzielą się swym doświadczeniem i mądrością zdobytą przez lata pracy, wymieniają się poglądami, jak np. członkowie stowarzyszenia starszych mechaników, którzy gromadzą się regularnie co 2 tygodnie w klubie „Stella Maris” w Gdyni⁴³⁸. Ich udział w uroczystościach morskich oraz w życiu Kościoła jest aktywny. Zdarza się, że służą jako wolontariusze w klubach „Stella Maris” czy przy odwiedzaniu marynarzy na statkach.

4.7. Pasażerowie statków wycieczkowych

Specyficzną grupą, która korzysta z centrów „Stella Maris” są pasażerowie statków wycieczkowych. Zainteresowanie rejsami wycieczkowymi nieustannie rośnie w ostatnich latach, przynajmniej do wybuchu pandemii spowodowanej przez COVID-19 na początku 2020 roku. Przykładem rozwoju turystyki drogą morską jest fakt, że w 2009 roku liczba pasażerów rejsów oceanicznych wyniosła na całym świecie 17,8 milionów. W kolejnych latach następował wzrost tej liczby pasażerów, bo w 2010 roku było ich już 19,1 mln; 2011 – 20,5; 2012 – 20,9; 2013 – 21,3; 2014 – 22,34; 2015 – 23,1; 2016 – 25,2⁴³⁹; 2017 – 26,7; 2018 – 28,5 mln; 2019 – 29,7. Wskutek wspomnianej pandemii liczba pasażerów w 2020 roku spadła do 5,8 mln⁴⁴⁰.

437 Jan Paweł II, *Wystąpienie Ojca Świętego*, w: „Akademicki Kurier Morski. Pismo Pracowników i Studentów Akademii Morskiej w Gdyni” 29 (2001), s. 17-19.

438 *Oplatkowe spotkanie starszych oficerów mechaników morskich* (21.12.2019),

<https://oficynamorska.pl/2019/oplatkowe-spotkanie-starszych-oficerow-mechanikow-morskich-5/> (odczyt: 4.4.2022).

439 H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 150.

440 The Florida-Caribbean Cruise Association, *2019 Cruise Industry Overview*, Miramar [2020], s. 4.



Przewóz osób na statkach wycieczkowych (ang. Cruise Industry) to gałąź przemysłu przynosząca na świecie zysk 27 miliardów dolarów amerykańskich⁴⁴¹. Rosnący popyt na wycieczki drogą morską sprawił, że jest to branża najlepiej rozwijająca się na rynku turystycznym⁴⁴². W 2017 roku całkowity wpływ turystyki morskiej na globalną ekonomię wyniósł 134 miliardy dolarów amerykańskich, zapewniając 1,11 milion miejsc pracy, za które wypłacono 45,6 miliarda dolarów amerykańskich⁴⁴³. Średnio w czasie rejsu dla 4000 pasażerów obsługiwanych przez 1640 osobową załogę, turyści wydają 339 500 dolarów amerykańskich⁴⁴⁴.

Obecnie największym statkiem pasażerskim jest zbudowany w 2018 r. „Symphony of the Sea” o tonażu 228081 GT. Jest on przewidziany do przewozu maksimum 6680 pasażerów obsługiwanych przez międzynarodową załogę liczącą 2200 członków⁴⁴⁵. Następne w kolejności są podobne statki należące do „Royal Caribbean Cruises Ltd.”: „Harmoni of the Sea” z 2016 r. dla 5 479 pasażerów, „Allure of the Sea” z 2010 r. dla 5 484 pasażerów, „Oasis of the Sea” z 2009 r. dla 5 606 pasażerów⁴⁴⁶.

Według raportu *2019 Cruise industry Overview* najwięcej pasażerów statków wycieczkowych, bo aż 11,9 mln pochodzi ze Stanów Zjednoczonych. Pasażerowie z innych krajów stanowią kolejno: 2,4 mln z Chin, 2,19 mln z Niemiec, 1,93 mln z Wielkiej Brytanii, 1,34 mln z Australii, 0,92 mln z Kanady, 0,77 mln z Włoch, 0,51 mln z Hiszpanii, 0,5 mln z Francji, 0,45 mln z Brazylii⁴⁴⁷. W mniejszej liczbie reprezentowane są inne kraje. W jednym rejsie wycieczkowym uczestniczą zwykle pasażerowie z kilkudziesięciu krajów, wyznający różne religie, mający odmienne poglądy polityczne,

⁴⁴¹ *Revenue of the cruise industry worldwide from 2018 to 2025 (in million U.S. dollars)*, <https://www.statista.com/forecasts/1258061/revenue-cruises-worldwide> (odczyt: 5.1.2022).

⁴⁴² The Florida-Caribbean Cruise Association, *2018 Cruise Industry Overview*, Pembroke Pines, Florida 2018, s. 3; por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 150.

⁴⁴³ The Florida-Caribbean Cruise Association, *2019 Cruise Industry Overview*, dz.cyt., s. 8.

⁴⁴⁴ The Florida-Caribbean Cruise Association, *2019 Cruise Industry Overview*, dz.cyt., s. 9.

⁴⁴⁵ H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 150.

⁴⁴⁶ *Largest cruise ships worldwide in 2021, by gross tonnage*, <https://www.statista.com/statistics/264515/ranking-of-the-cruise-ships-worldwide-by-gross-tonnage/> (odczyt: 5.1.2022).

⁴⁴⁷ The Florida-Caribbean Cruise Association, *2019 Cruise Industry Overview*, dz.cyt., s. 6.

zawody i status społeczny. Są wśród nich wielopokoleniowe rodziny, młode małżeństwa i samotni podróżni, sportowcy i ludzie niepełnosprawni, niekiedy na wózkach inwalidzkich. Zdarzają się też rejsy czarterowe dla kameralnych grup pasażerów⁴⁴⁸.

Statki przewożą pasażerów do około tysiąca portów na świecie. Tam czeka na nich miejscowa ludność, by sprzedać lokalne towary. W ostatnim czasie linie rejsowe zamówiły 50 statków, które miałyby być wybudowane do 2025 roku, by zapewnić miejsce dla 220 000 potencjalnych pasażerów⁴⁴⁹.

Popyt na rejsy wycieczkowe jest dla Kościoła wyzwaniem, by zwiększyć zarówno liczbę osób zaangażowanych w duszpasterstwo na statkach, jak i w portach. Wielu spośród podróżujących jest bardzo religijnych. Zdarza się, że pasażerowie uzależniają swój udział w rejsie od tego czy jest na statku kapelan katolicki, który codziennie odprawia Mszę św. Niekiedy Apostolstwo Ludzi Morza otrzymuje oferty od pobożnych osób, które są gotowe opłacić pobyt kapelana na statku podczas rejsu, w którym uczestniczą⁴⁵⁰.

Centra „Stella Maris” w Europie stanowią duchową przystań dla ludzi morza. To grupa obejmująca pracowników wielu branż. Są wśród nich marynarze, rybacy, pracownicy portowi i pracujący na platformach wydobywczych, pracownicy i uczniowie szkół morskich, emerytowani marynarze wraz z rodzinami oraz podróżują z jakichkolwiek powodów statkami. Centra „Stella Maris” w Europie towarzyszą tym ludziom morza na co dzień i troszczą się o ich wielorakie potrzeby: duchowe i socjalne.

⁴⁴⁸ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 151.

⁴⁴⁹ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 150, przyp. 4.

⁴⁵⁰ Por. H. Sławiński, *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie...*, dz. cyt., s. 158.

5. Próba oceny działalności ośrodków *Stella Maris* w Europie

Na ostatnim etapie badań można podjąć krytyczną refleksję nad działalnością ośrodków *Stella Maris* w Europie. Będzie ona wyrażona w trzech aspektach. Najpierw przedstawione zostaną osiągnięcia, następnie odkryte trudności i braki, a na koniec będzie można sformułować wyzwania i postulaty służące polepszeniu działalności ośrodków *Stella Maris* w Europie.

5.1. Osiągnięcia duszpasterstwa ludzi morza

Życie wierzących w Chrystusa jest wraz z Nim ukryte w Bogu. Najważniejsze owoce działalności apostołskiej są duchowe. Jednakże owoce duchowe są trudne do wykazania. Można jedynie mówić o podejmowanych inicjatywach, które służą dobru duchowemu marynarzy oraz o osiągnięciach, które są uchwytnie i dadzą się opisać. Duszpasterstwo ludzi morza w Europie ma się czym wykazać, gdy chodzi o widzialne osiągnięcia. Zalicza się do nich, po pierwsze, nieprzerwane istnienie i działalność od ponad stu lat. Jako drugie osiągnięcie wymienić można *networking*, czyli wspólnotowość działania w skali europejskiej, a nawet światowej. Za trzecie osiągnięcie uznać można współpracę ekumeniczną. Czwartym osiągnięciem jest współpraca duszpasterstwa z instytucjami świeckimi. Jako piąte osiągnięcie można uznać fakt, że duszpasterstwo ludzi morza jest, jak to określił papież Franciszek, dziełem podejmującym inicjatywę.

5.1.1. Kontynuacja dzieła zainicjowanego w Glasgow przed ponad stu laty

DLM w imieniu Kościoła wychodzi naprzeciw ludziom morza, podejmując posługę apostołską w portach, w instytucjach morskich i ośrodkach „*Stella Maris*”. DLM śpieszy z pomocą ludziom morza bez względu na ich narodowość, religię, kolor skóry czy przynależność państwową.

Jednym z osiągnięć Dzieła „*Stella Maris*” w Europie jest trwałość dzieła zainicjowanego dnia 4 października 1920 roku. Przed stu dwoma laty, kilka osób świeckich zebrało się w „*Catholic Institute*” przy Cochrane Street w Glasgow w Szkocji w grupie modlitewnej, a owocem ich modlitwy stała się myśl społeczna: pragnienie stworzenia dzieła dla apostołstwa wśród ludzi morza. W ten sposób grupa Apostolstwa Modlitwy wyłoniła z siebie gałąź w postaci Apostolstwo Morza (AOS). Pionierzy dzieła, którzy na mocy przyjętego sakramentu chrztu, poczuli się „apostołami” wzięli na siebie współodpowiedzialność za misję Kościoła polegającą na głoszeniu Chrystusa tym, którzy pływają statkami po morzu i przybywają do portów podczas prowadzenia interesów gospodarczych. Od samego początku celem dzieła było pragnienie towarzyszenia ludziom morza, umacnianie ich w wierze, otaczanie opieką i dopomaganie poszukującym w głębszym poznaniu Chrystusa i Jego Kościoła.

Dnia 17 kwietnia 1922 roku, przez list podpisany przez Sekretarza Stanu Stolicy Apostolskiej, kardynała Gaspariego dzieło „Apostolatu Morskiego” otrzymało „aprobatę i zachętę” od papieża Piusa XI, aby to szlachetne przedsięwzięcie, podejmowane we współpracy wiernych świeckich i duchownych rozprzestrzeniło się z Europy na cały świat. Po ponad stu latach istnienia dzieła można bez wątpienia powiedzieć, że pragnienie papieża Piusa XI, wspierane i podtrzymywane przez wszystkich kolejnych papieży, urzeczywistniło się. Placówki „Stella Maris” istnieją na wszystkich kontynentach w około trzystu portach świata. Pracują w nich setki kapelanów i tysiące wolontariuszy. Co roku składają oni siedemdziesiąt tysięcy wizyt na statkach rocznie i docierają do ponad miliona marynarzy na świecie. Uznanie dla tych osiągnięć wyraził kardynał Peter Turkson z okazji stulecia „Apostolatu Morskiego”⁴⁵¹.

Gdy chodzi o działalność placówek „Stella Maris” w Europie, trzeba przyznać, że statystyki nie są kompletne. Nie wszędzie odwiedziny członków apostołstwa na statkach są należycie dokumentowane. Jedynie dla zobrazowania dzieła możemy posłużyć się dokumentacją z Wielkiej Brytanii, gdzie przeprowadzane są w miarę dokładne statystyki.

Przykładem osiągnięć socjalnych ośrodków Stella Maris jest działalność tych placówek w Wielkiej Brytanii. Dysponujemy ważnymi danymi statystycznymi ukazującymi szeroki zakres działalności socjalnej placówek Stella Maris. Dla przykładu, w sezonie 2018-2019 pracownicy i wolontariusze ośrodków *Stella Maris* odwiedzili 8000 statków przyływających do portów Wielkiej Brytanii; 59 chorych marynarzy zostało odwiedzonych w szpitalu przez kapelanów; 2724 marynarzy zostało zaopatrzonych w materiały służące promocji wiary chrześcijańskiej; 648 osób otrzymało odpowiednią odzież; członkowie *Stella Maris* spotkali się z 212 grupami parafialnymi i odwiedzili 37 szkół, promując swoją działalność; 2158 marynarzy otrzymało karty telefoniczne i internetowe. W omawianym roku rozpowszechniono 23 398 egzemplarzy magazynu „Stella Maris”⁴⁵². W kolejnym roku i to już podczas panującej na świecie pandemii Covid-19, brytyjskie duszpasterstwo ludzi morza obsługiwane przez dwudziestu jeden kapelanów i wolontariuszy w 64 brytyjskich portach udzieliło wsparcia ponad osiemdziesięciu tysiącom marynarzy i rybaków. Bezpośredni kontakt nawiązano z ponad siedemnastu tysiącami marynarzy i rybaków w Wielkiej Brytanii⁴⁵³. Niestety, nie dysponujemy tak dokładnymi statystykami z całej Europy. Jedyne, co można powiedzieć to to, że placówki „Stella Maris” funkcjonują w stu pięćdziesięciu portach, w czternastu krajach Europy⁴⁵⁴. Jest to niewątpliwym osiągnięciem apostołatu morskiego.

⁴⁵¹ P.K.A. Turkson, 1920 – 4th October – 2020. *Centenary Message from Cardinal Turkson* (4.10.2020), <https://www.stellamaris.org.uk/centenary-message-from-cardinal-turkson/> (odczyt: 31.12.2021). Według danych z kwietnia 2022 roku Duszpasterstwo Ludzi Morza działa w 332 portach świata. Angażuje się w nie 227 kapelanów portowych. Duszpasterstwo to prowadzi 53 ośrodki dla marynarzy na świecie – *Stella Maris is a Catholic charity supporting seafarers worldwide*, „Stella Maris” April 2022, s. 2.

⁴⁵² *Stella Maris, Our Achievements*, <https://www.stellamaris.org.uk/what-we-do/our-achievements/> (odczyt 12.02.2021).

⁴⁵³ *Stella Maris Annual Review 2020*, dz. cyt., s. 4-5.

⁴⁵⁴ *Seafarers' Charity Stella Maris Grows European Network* (20.1.2021), dz. cyt.

5.1.2. Networking - wspólnotowe działanie DLM w Europie

Za osiągnięcie Dzieła DLM należy uznać wspólnotowość działań podejmowanych w skali europejskiej i światowej. Dzieło, które zrodziło się w Szkocji i rozprzestrzeniło się następnie w Anglii, a potem Europie i na świecie od samego początku funkcjonowało z myślą o wspólnotowym działaniu. Od samego początku, odpowiednio do możliwości personalnych i technologicznych, tworzono *networking*, czyli sieć powiązań i współpracy placówek między sobą dla dobra marynarzy i rybaków. Znakomitym wyrazem *networkingu* jest mapa i strona internetowa umożliwiająca odnalezienie kapelana AOS w danych porcie zarówno w Europie, jak i na świecie⁴⁵⁵.

Wyrazem wspólnotowego działania „Apostolstwa Morskiego” są Międzynarodowe Kongresy Apostolstwa Ludzi Morza. Pierwszy z nich odbył się w 1927 roku w Port-en-Bessin we Francuskiej Normandii⁴⁵⁶. Drugi Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza odbył się w 1931 roku w Londynie z udziałem około stu przedstawicieli z jedenastu krajów. Uświadomiono sobie wówczas, że inspirujące dzieło „Apostolatu Morskiego” należy rozszerzyć z Europy na cały świat⁴⁵⁷. Trzeci Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza odbył się w roku 1934 w Hamburgu, w Niemczech. Później odbyły się w sumie dwadzieścia cztery międzynarodowe kongresy „Apostolatu Morskiego”. Wszystkie z nich aż do XV kongresu odbywały się w Europie, w tych miastach portowych, w których dobrze funkcjonował Apostolat Morski i byli tam ludzie gotowi do zorganizowania międzynarodowego przedsięwzięcia. Świadczy to o tym, że apostolat morski w Europie był dobrze zorganizowany i promieniował na cały świat. Pierwszy tego typu kongres poza Europą, a zarazem XVI Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza odbył się w 1977 r. w Hong-Kongu⁴⁵⁸. Potem zrealizowano jeszcze następujące kongresy:

XVII Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w 1982 r. w Rzymie;

XVIII Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w 1987 Mombasa, Kenii;

XIX Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w 1992 r. w Houston w Teksasie;

XX Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w dniach 19-25.10.1997 r. w Davao na Filipinach;

XXI Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w 2002 r. w Rio de Janeiro w Brazylii;

XXII Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w dniach 24-29.6.2007 r. w Gdyni;

⁴⁵⁵ *Find a Chaplain*, <https://www.stellamaris.org.uk/contact-us/chaplains-map/> (odczyt 12.02.2021).

⁴⁵⁶ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 59-60.

⁴⁵⁷ F. Baldelli, *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, dz. cyt., s. 59-64.

⁴⁵⁸ Paweł VI, *Address of the Holy Father Paul VI to the Participants in the XVI World Congress of the Apostleship of the Sea. Thursday, 1 December 1977*, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1977/december/documents/hf_p-vi_spe_19771201_congresso-apostolatus-maris.html (odczyt: 2.1.2022).

XXIII Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w dniach 19-23.11.2012 r. w Rzymie;

XXIV Międzynarodowy Kongres Apostolstwa Ludzi Morza w dniach 1-7.10. 2017 r. w Kaohsiung na Tajwanie.

Kongresy są o tyle istotne, że podczas nich reprezentowana jest Stolica Apostolska. Biskupi, świeccy i duchowni kapelani „Stella Maris” wymieniają się doświadczeniami: osiągnięciami i trudnościami. Nawiązują kontakty bądź je podtrzymują. Dokonuje się harmonizacja współpracy placówek „Stella Maris” na całym świecie dla dobra adresatów apostołatu, jakimi są ludzie morza.

5.1.3. Współpraca ekumeniczna

Do osiągnięć w działalności placówek Stella Maris w Europie należy bez wątpienia zaliczyć współpracę ekumeniczną. Nie jest ona realizowana z tą samą intensywnością w europejskich krajach, gdyż zróżnicowanie na wyznania chrześcijańskie jest w każdym kraju inne. Są kraje o wyraźnej przewadze katolików, jak Malta, Polska, Irlandia, Hiszpania czy Włochy. Są też kraje o przewadze wspólnot wywodzących się z reformacji, jak Dania czy Wielka Brytania albo też o przewadze chrześcijan prawosławnych, jak Grecja i Ukraina.

Ruch ekumeniczny nie jest obecnie traktowany w Kościele katolickim jako opcja, którą można przyjąć albo nie, ale jako konieczność. Dążenie do budowania jedności chrześcijan wyraża się przede wszystkim w stałej odnowie Kościoła, w coraz większej wierności każdego chrześcijanina jego własnemu powołaniu i praktykowaniu ciągłego nawracania serc. Dalej, współpraca ekumeniczna wyraża się we wspólnej modlitwie, ponieważ – jak stwierdza Sobór Watykański II w *Dekrecie o ekumenizmie «Unitatis redintegratio»* - „nawrócenie serca i świętość życia łącznie z publicznymi i prywatnymi modlitwami o jedność chrześcijan należy uznać za duszę całego ruchu ekumenicznego, a słusznie można je zwać ekumenizmem duchowym”⁴⁵⁹. Innymi wyrazami dążenia do jedności w wymiarze ekumenicznym jest „wzajemne poznanie braterskie”⁴⁶⁰, a także „spotkania między chrześcijanami różnych Kościołów i wspólnot”⁴⁶¹ a także „współpraca między chrześcijanami w różnych dziedzinach służby ludziom”⁴⁶².

Właśnie ten ostatni, socjalny aspekt – służba ludziom w różnych dziedzinach - jest szczególnie wyraźnie realizowany w placówkach DLM w Europie. Stosunki ekumeniczne między kapelanami a innymi wyznaniami chrześcijańskimi są ogólnie dobre. XXII Światowy Kongres Duszpasterstwa Ludzi Morza, w dokumencie końcowym, zaznaczył, że ludzie chętniej współpracują doświadczając, że szanowane są ich przekonania religijne. Współpraca ekumeniczna jest znakiem nadziei dla marynarzy, którzy dostrzegają jej walor, gdy wizytatorzy statków reprezentujący różne

⁴⁵⁹ Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie «Unitatis redintegratio»*, 8.

⁴⁶⁰ Sobór Watykański II, *«Unitatis redintegratio»*, dz. cyt., 9.

⁴⁶¹ Sobór Watykański II, *«Unitatis redintegratio»*, dz. cyt., 4; 9; 11.

⁴⁶² Sobór Watykański II, *«Unitatis redintegratio»*, dz. cyt., 12; KKK 821.

wyznania chrześcijańskie współpracują ze sobą. Zarówno katolicki Apostolat morski AOS (Apostleship of the Sea), jak i apostolat chrześcijański ICMA (International Christian Maritime Association) współpracują ze sobą na różnych poziomach instytucjonalnych promując współpracę ekumeniczną, co sprzyja analogicznej kooperacji kapelanów i wolontariuszy w portach. Tam, gdzie relacje ekumeniczne są trudne, problem dotyczy zazwyczaj pojedynczych osób.

Działalność palcówek DLM w Europie dokonuje się w środowisku, które staje się coraz bardziej pluralistyczne pod względem religijnym. Duch ekumenizmu i uszanowanie wolności religijnej każe unikać jakichkolwiek form prozelityzmu, które powodują napięcia pomiędzy ministrami portowymi oraz zamieszanie w umysłach i sercach marynarzy. Ośrodki DLM w Europie zabiegają o budowanie szczerych, przyjaznych i pełnych szacunku relacji z wyznawcami innych religii, w przekonaniu, że podstawą dialogu międzyreligijnego jest poszanowanie godności człowieka⁴⁶³.

Znaczny procent marynarzy przybywających do portów europejskich nie jest chrześcijanami, a mimo to są wśród nich osoby otwarte na słuchanie Dobrej Nowiny. Zdarza się, że po raz pierwszy słyszą ją w placówce *Stella Maris*. Dlatego też wszyscy ludzie są równie mile widziani, bez względu na ich narodowość, rasę, płeć, pochodzenie religijne lub kulturowe, zawsze z poszanowaniem ich osoby, kultury i religii. Duszpasterstwo ludzi morza wystrzega się agresywnego roszczenia sobie prawa do prawdy, która to postawa jest nietolerancyjna wobec innych przekonań; jest rodzajem duchowej kolonizacji. Duszpasterstwo ludzi morza, zgodnie z oficjalnym stanowiskiem Kościoła, odrzuca wszelkie formy prozelityzmu, które są niezgodne z Ewangelią, ponieważ wiążą się z oszustwem, naciskiem i obietnicami korzyści, finansowych lub innych. Dobroczynność nie może być nigdy wykorzystywana jako środek do uprawiania prozelityzmu. Miłości i dobroczynności nie praktykuje się jako sposobu do osiągnięcia innych celów. Ci, którzy praktykują miłość w imieniu Kościoła, nigdy nie narzucają innym swoich przekonań religijnych. Zdają sobie sprawę z tego, że czysta i wielkoduszna miłość jest najlepszym świadectwem chrześcijańskiej wiary i posiadanej nadziei (por. 1 P 3, 15)⁴⁶⁴.

⁴⁶³ Por. XXII World Congress of the Apostleship of the Sea, *Final Document*, "People on the Move" 40 (April 2008) nr 106 Suppl. 1, s. 325-326; H. Sławiński, *Prawo do wolności religijnej i jego naruszanie we współczesnej Europie*, „Studia Włocławskie” 17 (2015), s. 295-310; H. Sławiński, *Religious freedom and the Church's mission of preaching the Word of God*, [in:] *Secularisation & Europe*, Editor: Filip De Rycke, Bernard Pottier, Henryk Sławiński, Jan van Reeth, Betsaida, 's-Hertogenbosch, The Netherlands 2017, s. 349-366; H. Sławiński, *Religious freedom according to John Paul II as the foundation of respect towards the followers of other religions*, in: *St John Paul II and Georgia. 20th anniversary of John Paul II's visit to Georgia*, edited by Mariusz Maszkiewicz, AT Wydawnictwo, Kraków 2020, s. 37-51; H. Sławiński, *Colloquium: Wolność religijna, relatywizm i sekularyzacja we współczesnym społeczeństwie i ich implikacje dla Kościoła*, „Vita Academica. Biuletyn informacyjny Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie” 82 (2015), nr 2, s. 6-9.

⁴⁶⁴ Por. Benedykt XVI, *Deus Caritas est*, dz. cyt., 31; PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, dz. cyt., s. 114-115.

5.1.4. Współpraca duszpasterstwa z instytucjami świeckimi

Duszpasterstwo ludzi morza zrodziło się jako oddolna inicjatywa rozmodlonych ludzi świeckich, którzy kochali Kościół i czuli się odpowiedzialni za jego misję. Rozumieli oni potrzebę wzajemnego, harmonijnego współdziałania świeckich i duchownych. Można powiedzieć, że inicjatywy leżące u podstaw Apostolatu Morskiego były wizjonerskie, profetyczne: uprzedzały one stanowisko, jakie Kościół przyjął oficjalnie w relacji do świata, formułując je przede wszystkim w *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym* «*Gaudium et spes*» ogłoszonej przez Sobór Watykański II dnia 7 grudnia 1965 roku, która rozpoczyna się od znamienych słów: „Radość i nadzieja, smutek i trwoga ludzi współczesnych, zwłaszcza ubogich i wszystkich cierpiących, są też radością i nadzieją, smutkiem i trwogą uczniów Chrystusowych”⁴⁶⁵.

Inspiracje inicjatorów Apostolatu Morskiego są kontynuowane po dziś dzień w europejskich placówkach DLM. Apostolat ten nie jest w ogóle możliwy do realizacji bez współpracy z instytucjami świeckimi. Jeśli bowiem przedstawiciele placówek DLM otrzymują od władz cywilnych przepustki umożliwiające kapelanom i wolontariuszom wejście na teren portu i na pokład statków, wynika to z zaufania, jakie zostało zdobyte latami uczciwej i życzliwej współpracy apostolatu z instytucjami świeckimi.

Dla dobra marynarzy i rybaków w niektórych portach podejmowana jest współpraca apostolatu nie tylko z jego władzami, ale też ze strażą graniczną oraz związkami zawodowymi. Za osiągnięcie należy uznać owocną, wieloletnią współpracę placówek „Stella Maris” z uczelniami morskimi, o czym była mowa przy opisie placówek w Chorwacja, Francji i w Polsce.

5.1.5. Duszpasterstwo podejmujące inicjatywę.

Duszpasterstwo ludzi morza można uznać za takie, jakiego oczekuje papież Franciszek, podkreślając potrzebę wychodzenia do ludzi, przejmowania inicjatywy, „primerear”. W swoim programowym dokumencie, *Evangelii gaudium* Franciszek napisał: „Kościół «wyruszający w drogę» stanowi wspólnotę misyjną uczniów, którzy przejmują inicjatywę, włączają się, towarzyszą, przynoszą owoc i świętują. «Primerear - to przejąć inicjatywę»: zechciejcie wybaczyć mi ten neologizm”⁴⁶⁶. Właśnie tak działają ośrodki *Stella Maris*: wychodzą do ludzi przybywających do portów, aby ci z kolei czuli się przyjęci i zaproszeni do placówki *Stella Maris*.

Działalność ośrodków *Stella Maris* nie jest tylko duszpasterstwem polegającym na oczekiwaniu na ludzi, ale także na wychodzeniu do nich. Nie jest to tylko duszpasterstwo siedzące, ale duszpasterstwo w drodze. Papież Franciszek zauważył, że „Na mocy otrzymanego Chrztu, każdy członek Ludu Bożego stał się uczniem misjonarzem (por. Mt 28, 19). Każdy ochrzczony, niezależnie od swojej funkcji w Kościele i stopnia pouczenia w swojej wierze, jest aktywnym podmiotem

⁴⁶⁵ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym...*, dz. cyt., 1.

⁴⁶⁶ Franciszek, *Evangelii gaudium*, dz.cyt., 24.

ewangelizacji [...]. Każdy chrześcijanin jest misjonarzem w takiej mierze, w jakiej spotkał się z miłością Boga w Chrystusie Jezusie. Nie mówmy już więcej, że jesteśmy «uczniami» i «misjonarzami», ale zawsze, że jesteśmy «uczniami-misjonarzami»⁴⁶⁷.

Jak podkreśla Franciszek, Kościół ma być „we wszystkich regionach ziemi w «permanentnym stanie misji»”⁴⁶⁸, ponieważ jest wspólnotą misyjną uczniów, którzy „przejmują inicjatywę, włączają się, towarzyszą, przynoszą owoc i świętują”⁴⁶⁹. Właśnie w taki sposób działają placówki DLM w Europie: są miejscami, do których można przyjść, ale też kapelani i wolontariusze wyruszają w świat, do portów i na pokłady statków, by tam dzielić się z nieznanymi marynarzami radością poznania Chrystusa. Członkowie Apostolatu Morskiego od chwili powstania podejmują działania, które papież Franciszek wskazuje jako wyzwanie dla współczesnego Kościoła: „Kościół będzie musiał wprowadzić swoich członków - kapłanów, zakonników i świeckich - do tej «sztuki towarzyszenia», aby wszyscy nauczyli się zawsze zdejmować sandały wobec świętej ziemi drugiego (por. Wj 3, 5). Musimy nadać naszej drodze zdrowy rytm bliskości ze spojrzeniem okazującym szacunek i pełnym współczucia, ale który jednocześnie leczy, wyzwala i zachęca do dojrzewania w życiu chrześcijańskim”⁴⁷⁰.

Apostolat morski towarzyszy ludziom tam, gdzie się znajdują, zwłaszcza w portach i na statkach. Aby marynarze przyszedli do placówki *Stella Maris*, trzeba ich najpierw odwiedzić na statku i zaprosić. Jedno pozytywne doświadczenie sprawia, że marynarze wiedzą, że placówki *Stella Maris* są miejscami, w których odnajdują dom z dala od domu.

5.2. Trudności i braki duszpasterstw ludzi morza

Wśród trudności, które przeprowadzone badania pozwoliły wyłonić w działalności duszpasterstwa ludzi morza w europejskich ośrodkach *Stella Maris* należy podkreślić po pierwsze braki odpowiedniego personelu. Trudności te uniemożliwiły, pomimo licznych zabiegów, zorganizowanie placówki DLM w Rosji, a także spowodowały likwidację placówki w Grecji.

Po drugie, do trudności należy zaliczyć brak zrozumienia roli duszpasterstwa morskiego przez biskupa miejsca w niektórych krajach nadmorskich. Po trzecie, istnieją też trudności egzystencjalne, społeczne i prawne. Po czwarte, zupełnie nowe trudności związane z pandemią Covid-19, a po piąte, związane z inwazją Rosji na Ukrainę.

⁴⁶⁷ Franciszek, *Evangelii gaudium*, dz. cyt., 120; por. H. Sławiński, *Inspiracje Franciszka dla posługi słowa*, „Polonia Sacra” 25 (2021), nr 4 (66), s. 44-48.

⁴⁶⁸ Franciszek, *Evangelii gaudium*, dz. cyt., 25.

⁴⁶⁹ Franciszek, *Evangelii gaudium*, dz. cyt., 24.

⁴⁷⁰ Franciszek, *Evangelii gaudium*, dz. cyt., 169.

5.2.1. Braki odpowiedniego personelu

Jan Paweł II przy Morzu Bałtyckim w dniu 11 czerwca 1987 r., wypowiedział znaczące słowa do ludzi morza: „Tak. Morze mówi człowiekowi o potrzebie szukania się nawzajem. O potrzebie spotkania i współpracy. O potrzebie solidarności. Międzyludzkiej i międzynarodowej”⁴⁷¹. W tym duchu kilka środowisk, to jest Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, europejski koordynator DLM oraz biskupi Rosji, podjęło starania, aby utworzyć placówkę Apostolstwa Ludzi Morza w Petersburgu. W tej sprawie podjęto konkretne działania i napotkano na omówione poniżej trudności.

W liście skierowanym do Kardynała Renato Raffaele Martino Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Migrantów i Podróżujących, w dniu 5 listopada 2006 roku europejski koordynator ludzi morza napisał, że do portu w Petersburgu zawija wiele statków i przybywa do niego wielka liczba marynarzy, która jest pozbawiona duszpasterskiej troski ze strony Kościoła. W związku z tym europejski koordynator udał się do Moskwy na spotkanie z Metropolitą Moskwy Tadeuszem Kondrusiewiczem, aby omówić utworzenie placówki DLM w Petersburgu. Ksiądz arcybiskup zaproponował pomieszczenia dla *Apostolatus Maris* w podziemiach kościoła Wniebowzięcia Matki Bożej. Z tą myślą europejski koordynator udał się do Petersburga, by z proboszczem miejsca Stefanem Katinelem omówić sprawy duszpasterstwa ludzi morza i utworzenie placówki. Proboszcz zaproponował pomieszczenia w budynku seminaryjnym zamiast w podziemiach kościoła. Z tą propozycją europejski koordynator wrócił do Moskwy, do arcybiskupa, przedkładając propozycje księdza proboszcza, który zaproponował utworzenie placówki w budynku seminaryjnym. Arcybiskup stwierdził, że na pomieszczenia w budynku seminaryjnym potrzebna jest zgoda biskupów diecezji. Natomiast w podziemiach kościoła nie jest wymagana zgoda innych biskupów. Ksiądz Arcybiskup zasugerował, aby Papieska Rada wystosowała list do Episkopatu Rosji w sprawie utworzenia placówki apostolstwa ludzi morza w Petersburgu. Europejski koordynator poinformował o tym Papieską Radę. Sekretarz Papieskiej Rady Arcybiskup Agostino Marchetto w dniu 10 listopada 2006 roku napisał do msgr. Josepha Wertha, S.J., biskupa w Nowosybirsku, Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Rosji, informując, że *Apostolatus Maris* jest międzynarodową organizacją zatroskaną o duszpasterstwo ludzi morza i że ta organizacja funkcjonuje pod patronatem Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Nadmienił, że europejski koordynator odwiedził już arcybiskupa Kondrusiewicza w Petersburgu. Poinformował także, że do Petersburga zawija 2000 statków, a na nich wielu marynarzy katolickich. Arcybiskup Marchetto nadmienił, że Papieska Rada przez Regionalnego Koordynatora Apostolstwa Ludzi Morza jest gotowa wesprzeć inicjatywę rozpoczęcia morskiego apostolatu w Petersburgu, oczywiście, o ile będzie to zgodne z ustaleniami Konferencji Episkopatu Rosji.

⁴⁷¹ Jan Paweł II, *Homilia skierowana do ludzi morza*, Gdynia (11.06.1987), dz. cyt., nr 6.

Niestety list ten nie doczekał się odpowiedzi.

W 2007 roku arcybiskup Tadeusz Kondrusiewicz, który w latach 1999–2005 był przewodniczącym Konferencji Episkopatu Rosji, opuścił Rosję i został przeniesiony na Białoruś. O dzieło apostołatu morskiego w Rosji trzeba było zabiegać od nowa. Od 21 września 2007 posługę arcybiskupa metropolity Moskwy pełnił Paolo Pezzi. Europejski koordynator udał się na umówione z nim spotkanie w Petersburgu. Owocem tego spotkania było to, że Papieska Rada poinformowała w dniu 20 kwietnia 2009 roku, że Ksiądz arcybiskup Pezzi odpowiedział na list Rady Papieskiej z sugestią utworzenia Apostolatu Morskiego w Petersburgu, zaś Przewodniczący Papieskiej Rady Antonio Maria Veglio 24 września 2009 podziękował Koordynatorowi za spotkanie z abp. Paolo Pezzim i za starania o utworzenie placówki przy współpracy z zakonem dominikanów. Wszystko było ustalone i przygotowane. A jednak placówki nie ma, bo jeden z księży porzucił parafię i kapłaństwo, a ksiądz z zakonu dominikanów wyznaczony do apostołstwa ludzi morza został posłany, by ratować wspomnianą parafię. W ten sposób, mimo dobrej woli z wielu stron i licznych starań, ze względu na przedstawione trudności, nie doszło do utworzenia placówki duszpasterstwa ludzi morza w Rosji⁴⁷².

Podsumowując omawianie trudności związanych z brakami odpowiednio przygotowanego personelu i duszpasterzy, należy pamiętać, że są one związane zarówno ze starzeniem się duszpasterzy, porzucenia stanu kapłańskiego przez niektórych z duszpasterzy, a także brak duszpasterzy posługujących się dobrze j. angielskim, który jest międzynarodowym językiem pracowników morza.

5.2.2. Brak zrozumienia roli duszpasterstwa morskiego

Innego rodzaju trudności związane są z brakiem zrozumienia roli duszpasterstwa morskiego przez biskupa miejsca. Taka sytuacja zaistniała na przykład w greckim porcie Pireus. W Boże Narodzenie, 25 grudnia 2010 roku, Krajowy Dyrektor Apostolstwa Ludzi Morza w Grecji, Lampros Nellas poinformował Europejskiego Koordynatora DLM o problemach związanych z użytkowaniem pomieszczeń w podziemiach kościoła przynależących do kościoła św. Pawła w Pireusie. Wspomniał również, że miejscowy proboszcz nie wyraża zgody na dalsze kontynuowanie działalności *Stella Maris* w pomieszczeniach kościoła, gdyż pomieszczenia użytkowane przez apostołstwo morza zamierza przeznaczyć na inne aktywności. W związku z powyższym działalność apostołstwa w Grecji została zatrzymana. Miejscowy proboszcz wraz z biskupem miejsca zaproponował, by znaleźć inne miejsce na działalność apostołstwa ludzi morza. Powyższej propozycji nie można było zrealizować gdyż duszpasterstwo w Grecji nie posiada osobowości prawnej i nie może ubiegać się o własny klub czy też wynajmowanie pomieszczeń. Te problemy znane były arcybiskupowi Aten. Należy zauważyć,

⁴⁷² A.M. Veglio, A. Marchetto, *Reverend and dear Fr. Pracz*, Prot. No. 4532/2009/AM, Vatican 2009.

że klub w Pireusie był wyposażony i odnowiony z funduszy apostołstwa ludzi morza. Niestety, musiał zakończyć swoją działalność.

Za pośrednictwem Europejskiego Koordynatora przedstawiono tę sprawę Papieskiej Radzie do spraw Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. W Liście napisanym dnia 22 marca 2021 roku do arcybiskupa Aten, Nikolaosa Foskolosa, poinformowano o problemach *Stella Maris* w Pireusie, informując jednocześnie o treści listu Papieską Radę. W liście podkreślono, że w dniach 3-8 marca 2011 roku klub *Stella Maris* w Pireusie odwiedził Europejski Koordynator i stwierdził, że klub w Pireusie sprawnie funkcjonował, był przystosowany dla ludzi morza i obsługiwany przez 20 wolontariuszy, którzy dawali świadectwo chrześcijańskiego życia ludziom morza. Europejski Koordynator spotkał się w kurii w Atenach i rozmawiał z wikariuszem arcybiskupa, gdyż sam arcybiskup był w tym czasie poza swą rezydencją.

Przewodniczący Papieskiej Rady kardynał Maria Veglio jak również podsekretarz stanu Fr. Gabriele Bentoglio podziękowali Europejskiemu Koordynatorowi za wszelkie wysiłki wkładane w celu ocalenia placówki w Pireusie. Dnia 12 sierpnia 2014 r. papież Franciszek przyjął rezygnację biskupa Nikolaosa Foskolosa z pełnienia pasterskiej posługi. Na jego miejsce wyznaczył Sevastianosa Rossolatos. Dnia 15 kwietnia 2015 roku Dyrektor DLM w Grecji, Lampros Nellas poinformował nowego arcybiskupa Aten, że po świętach wielkanocnych Koordynator Europejski chciał odwiedzić arcybiskupa i omówić szanse przywrócenia placówki apostołstwa ludzi morza w Pireusie. Na skierowane do siebie pismo Koordynatora arcybiskup odpisał, że nie posługuje się językiem angielskim, a tylko włoskim i francuskim. Do bezpośredniego spotkania i rozmów nie doszło. Na prośbę członków apostołatu morskiego w Grecji dnia 11 maja 2015 roku odbyło się spotkanie w biurze arcybiskupa Aten. Arcybiskup Sevastianos Rossolatos zapoznał się z pracą apostołatu morskiego, ale działalność placówka nie została wznowiona.

5.2.3. Trudności egzystencjalne, społeczne i prawne

Trzeba podkreślić, że około dwie trzecie statków na świecie ma wielonarodową załogę. Niekiedy komunikacja między ludźmi wychowanymi w różnych kulturach, religiach i światopoglądach nie jest łatwa. Marynarze są niekiedy traktowani tylko jako siła robocza, źródło jak największych zysków. Ich ludzka godność nie zawsze jest należycie szanowana. Obok obiektywnych, zewnętrznych źródeł dodatkowego stresu dostarcza jeszcze styl życia marynarzy, który sprzyja alkoholizmowi i rosnącej obecności narkotyków wśród marynarzy. Jeden z nich podzielił się trafnym wyznaniem: „Muszę zawsze pamiętać: to nie to samo, czy wrócę do rodziny z wesołą i uśmiechniętą twarzą, czy moja rodzina ujrzy ponurą twarz nieszczęśliwego człowieka, czy nieuleczalnego pacjenta”⁴⁷³.

⁴⁷³ Z.J. Šafarić, *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), dz. cyt.

W monografii zatytułowanej „The Apostleship of the Sea *Stella Maris*. The Pastoral Care of Seafarers”⁴⁷⁴ François le Gall opisał między innymi zmagania marynarza z Madagaskaru i polskich marynarzy o należne im wynagrodzenie za pracę na statku. Marynarz z Madagaskaru, pływający ponad dwadzieścia lat pod banderą swojego kraju, dołączył w 1990 roku do załogi statku *Rainbow Omega* pływającym pod norweską flagą. Wydawało się mu, że to dobrze pewna i dobrze płatna praca u norweskiego armatora. Rozpoczął ją 4 października 1990 roku. Gdy po sześciu dniach statek przycumował do Mozambiku. Czterech polskich marynarzy poprosiło o wypłatę należną za ich wcześniejszą pracę. Właściciel zapewniał, że otrzymają ją po przybyciu do Hiszpanii. Załoga złożona z czterech Polaków, trzech Norwegów i marynarza z Madagaskaru nie przyjęła takiej propozycji. Poinformowano o zaistniałej sytuacji ITF. Właściciel obiecał część zapłaty na Boże Narodzenie. Dnia 10 grudnia statek przycumował do Leixoes w Portugalii. Czterech członków załogi, wraz z kapitanem, opuściło statek. Czterech nowych marynarzy z Polski przybyło na pokład. Nowy kapitan nie otrzymał kontraktu i przebywał w hotelu. Ponieważ statek miał długi nieopłacone w Panamie i w Dubaju w marcu 1991 roku statek został zajęty, właściciel ogłosił bankructwo, a kapitan został wyrzucony z hotelu. Nowa kompania zgodziła się przejąć statek, ale odmówiła wypłaty pieniędzy marynarzom.

Marynarze, pięciu Polaków i Madagaskarczyk, sprzedawali towary ze statku, by zakupić przynajmniej niezbędną żywność. W końcu marynarz z Madagaskaru sprzedał swoje ubranie i radio, by kupić lekarstwa i jedzenie. Właściciel z Norwegii był nieosiągalny telefonicznie. Portugalski przedstawiciel ITF udał się nawet do Londynu, by pomóc w rozwiązaniu sytuacji marynarzy. Okazało się, że kompanie norweskie mają umowę z ITF zastrzegającą rozwiązywanie wszystkich spraw bez interwencji ITF. Konsulat norweski wyraził marynarzom współczucie i to było wszystko. W końcu z pomocą przysłała agencja niderlandzka, która przysłała marynarzom bilety na samolot. Pod koniec lipca 1991 roku Madagaskarczyk wrócił do swego kraju. Powierzył ITF dochodzenie należnych mu pieniędzy w wysokości 3493 dolarów amerykańskich⁴⁷⁵.

W obliczu ludzkich tragedii Dzieło Apostolstwa Morskiego nie zawsze jest w stanie przezwyciężyć trudności egzystencjalne, społeczne i prawne. Zawsze jednak stara się wychodzić naprzeciw ludziom potrzebującym i zrobić tyle, ile tylko jest możliwe, mając zawsze na uwadze swoją podstawową, apostołską misję.

5.2.4. Trudności związane z pandemią Covid-19

Czymś zupełnie nieoczekiwanym i zaskakującym dla całego świata była pandemia COVID-19. Dotknęła ona również ludzi morza, szczególnie tych, którzy pracowali na statkach. Niektórzy marynarze musieli pozostać przez wiele miesięcy w izolacji poza rodziną i domem. Wielu nie mogło

⁴⁷⁴ F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”*..., dz. cyt. s. 9-15.

⁴⁷⁵ F. Le Gall, *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”*..., dz. cyt. s. 12-14.

wrócić do własnej ojczyzny. Niektóre statki pasażerskie funkcjonowały jak domy pogrzebowe, wioząc na pokładzie martwe osoby bez możliwości przycumowania do portu.

W okresie pandemii zdecydowana większość marynarzy nie mogła schodzić na ląd. Było to także niemałym wyzwaniem dla Apostolatu Morskiego. W „Przesłaniu na Niedzielę Morską” (11 lipiec 2021) kardynał Peter Turkson nawiązał do problemów związanych z pandemią COVID-19. Stwierdził między innymi: „Świat być może stanął w martwym punkcie, lecz statki nigdy nie zatrzymały się, żeglując z portu do portu i dostarczając ważne wyposażenie medyczne i leki, aby pomóc w walce z rozprzestrzenianiem się wirusa. To podkreśla, że przemysł morski jest ważną częścią gospodarki światowej. Około 90% handlu światowego jest przewożona statkami, a ściślej przez 1 mln 700 tys. marynarzy, którzy pracują na statkach”⁴⁷⁶. P. Turkson dostrzegł też potrzebę wymiany załóg marynarzy na statkach oraz wskazał szczepienia marynarzy jako priorytet. We wspomnianym przesłaniu P. Turkson wskazał jeszcze następujące problemy świat morskiego: „Szacowano, że we wrześniu 2020 r. około 400 tys. marynarzy, którzy powinni wrócić do domu było faktycznie uwięzionych na morzu z powodu COVID-19. W niektórych przypadkach marynarze nie mogli pojechać do domu przez 18 miesięcy. COVID-19 pogorszył pracę i warunki życia setek tysięcy marynarzy, którzy zostali uwięzieni na morzu i wymagano od nich, aby pracowali wiele więcej miesięcy niż zwykle. Odbija się to nie tylko na samych marynarzach, ale też na życiu ich rodzin. Problemy izolacji, osamotnienia, separacji i niepokoju o rodzinę i bliskich, oddalonych o tysiące mil, łączenie z niepewnością co do przyszłości, zwiększyło fizyczny i psychiczny stres na statkach, czasami z tragicznymi konsekwencjami”⁴⁷⁷.

Jeszcze inne problemy świata morskiego związane są z istniejącym do tej pory procederem piractwa morskiego. Kardynał P. Turkson podał pewne dane statystyczne na ten temat: „Od stycznia 2021 r., zgłoszono 38 incydentów pirackich, w tym 33 wejścia na pokład statków, dwa usiłowania ataków, dwa podpalenia statków i jedno porwanie. Liczba zgłoszonych incydentów być może się zmniejszyła, ale przemoc wobec załóg wzrasta. To smutne przypomnienie o słabości przemysłu morskiego, który już został doświadczony przez pandemię. Marynarze mają prawo wykonywać swoją pracę bez narażenia na ryzyko porwania, zranienia lub śmierci. Ponadto piractwo niszczy globalną gospodarkę, a stałe zagrożenie niebezpieczeństwem prowadzi do stresu marynarzy i ich rodzin”⁴⁷⁸.

Inną trudnością dotyczącą marynarzy i mającą wpływ na duszpasterstwo ludzi morza jest opuszczanie statków armatorów. Według kardynała Turksona, „Międzynarodowa Federacja Transportowców (ITF) zgłosiła podwojenie liczby opuszczonych statków z 40 w 2019 r. do 85 w 2020 r. Opuszczenie na morzu zdarza się z powodu wielu różnych przyczyn. Najczęstszym powodem

⁴⁷⁶ P. Turkson, *Sea Sunday Message*, dz. cyt.

⁴⁷⁷ P. Turkson, *Sea Sunday Message*, dz. cyt.

⁴⁷⁸ P. Turkson, *Sea Sunday Message*, dz. cyt.

jest celowa decyzja armatora do pozbywania się statku, który, łącznie z załogą, przestaje być dla niego przydatny. Opuszczona w obcym kraju bez opłaconego wynagrodzenia, bez widoku natychmiastowego dochodu i pozbawiona żywności opuszczona załoga mierzy się z nieludzkimi warunkami a ich rodziny odczuwają natychmiast niszczące konsekwencje finansowe⁴⁷⁹.

Peter Turkson ubolewał, że zbyt często marynarze są „niesprawiedliwie traktowani jak kryminaliści i zatrzymywani na czas nieokreślony. Czasami przydarza się to w związku z siłami natury, ale jest zbyt wiele przykładów zaniedbań przez tych, którzy wolą przedkładać zysk nad bezpieczeństwo ludzi. Rezultatem każdej tragedii jest rozpacz dzieci pozbawionych rodziców⁴⁸⁰.

5.2.5. Trudności związane z inwazją Rosji na Ukrainę

Dnia 24 lutego 2022 roku wojska Federacji Rosyjskiej z rozkazu dyktatora, Władymira Putina, dokonały niczym nie uzasadnionej i niczym nie spowodowanej inwazji na niepodległą Ukrainę. Przedłużająca się tygodniami wojna spowodowała wielomilionową migrację kobiet i dzieci z Ukrainy, zniszczenie gospodarki kraju, a także ogromne zakłócenia w łańcuchu wymiany towarów drogą morską.

Wojna sprawiła, że placówka „Stella Maris” w Odessie nie może funkcjonować. Problem jest tak brzemienisty, iż wykracza daleko poza trudności lokalne, a nawet europejskie. Faktycznie dotyczy całego świata. Biskup promotor „Stella Maris” z Filipin, Ruperto Cruz Santos z diecezji Balanga, powołując się na Międzynarodową Kartę Żegluga (*International Charter of Shipping*), zauważył, że rosyjscy i ukraińscy marynarze stanowią 14,5 procenta światowej siły roboczej w żegludze. Z chwilą zakończenia kontraktu, wielu marynarzy z Ukrainy wraca do kraju, aby bronić swoją ojczyznę. Inni zaś przedłużają kontrakty, by nie podlegać powszechnej mobilizacji do wojska. Filipiński biskup Ruperto Cruz Santos dokonał ważnej konstatacji: „Wojna wpływa na wszystko. Wszyscy doświadczają trudów. Ona boli wszystkich. Wojna zagraża światowemu handlowi morskemu i zakłóca globalny łańcuch dostaw. Żegluga odpowiada za 90 procent światowego handlu. Dzięki poświęceniom i usługom marynarzy żywność i paliwo, leki i maszyny docierają do swoich miejsc przeznaczenia”. Na Filipinach żyje 400 000 marynarzy, którzy obsługują ponad 60 000 statków na całym świecie. Stanowią oni prawie 1/3 ogólnej liczby marynarzy. Wojną zostali dotknięci zarówno oni, jak i wszyscy, którym służyli swą pracą. Światowy handel morski potrzebuje marynarzy, aby przetrwać. Mimo, że marynarze nie są zaangażowani w wojnę na Ukrainie, są nią zagrożeni. A fakt, że statki nie zawijają do portów, pustoszeją półki w sklepach. Brak na Ukrainie produktów pierwszej potrzeby: żywności, napojów, lekarstw⁴⁸¹.

⁴⁷⁹ P. Turkson, *Sea Sunday Message*, dz. cyt.

⁴⁸⁰ P. Turkson, *Sea Sunday Message*, dz. cyt.

⁴⁸¹ R.C. Santos, *Pastoral Letter* (28.2.2022).

Niektóre przedstawione trudności dotyczą całej społeczności światowej, ale tu zwrócono uwagę na trudne losy marynarzy, a w konsekwencji kierowanego do nich apostołatu morskiego. Omówione trudności nie omijają placówek *Stella Maris* w Europie, których celem jest niesienie ludziom morza wszechstronnej pomocy: socjalnej, humanitarnej i duchowej. Trzeba przyznać, że wielkość wyzwań przerasta bardzo ograniczone możliwości personelu zaangażowanego w Dzieło Apostołatu Morza.

5.3. Wyzwania i postulaty

Przeprowadzona analiza powstania i rozwoju ośrodków *Stella Maris* w Europie wykazała brak istnienia ośrodków w wielu krajach nadmorskich, zwłaszcza w krajach postkomunistycznych. Stąd jako pierwsze wyzwanie omówić należy potrzebę utworzenia takich ośrodków na Wschodzie Europy. Drugim wyzwaniem jest potrzeba tekstów obrzędowych na Mszę wotywną ku czci patronki ludzi Morza, Matki Bożej Gwiazdy Morza. Trzecim wyzwaniem jest lepsze wykorzystywanie środków komunikacji społecznej. Jako czwarte wyzwanie jawi się opieka nad emerytowanymi ludźmi morza przez propozycję dostosowanego do nich Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Piątym wyzwaniem jest posługa duszpasterska adresowana do ludzi na statkach pasażerskich. Każde z tych wyzwań rodzi odpowiednie postulaty.

5.3.1. Potrzeba ośrodków *Stella Maris* na Wschodzie Europy

Jednym z ważnych wyzwań dla DLM jest organizowanie ośrodków *Stella Maris* na Wschodzie Europy oraz zwrócenie uwagi na sytuację załóg statków zawijających do portów krajów Wspólnoty Niepodległych Państw oraz Estonii, Litwy i Łotwy. Są to obszary, na których nie ma opieki DLM. Nie ma też opieki duszpasterskiej w basenie Morza Czarnego na terenie obecnej Rosji, a także w Basenie Morza Bałtyckiego w Astrachaniu w Rosji. Nad Morzem Barentsa bez opieki DLM pozostaje port w Murmańsku⁴⁸².

Nie ma struktur duszpasterskich w Basenie Morza Kaspijskiego, na którego dnie są już odkryte złoża ropy i gazu i wciąż są poszukiwane nowe. Teren ten przyciąga dużą liczbę statków, a nie ma tam ani jednej placówki DLM. Z kolei basen Morza Czarnego jest łącznikiem Unii Europejskiej z Turcją i innymi krajami Bliskiego Wschodu. W chwili obecnej możemy stwierdzić, że DLM obecne jest w Odessie. Jest ono prowadzone przez duszpasterza grekokatolickiego. Poza nim nie ma innych ośrodków DLM, a wyzwania duszpasterskie są tam wielkie. Marynarze, szczególnie ci ze wschodniej Europy, są dotknięci sekularyzacją, toteż konieczne jest, aby mieli możliwość uczestnictwa w życiu duchowym Kościoła⁴⁸³. Dodatkowym problemem jest religijność

⁴⁸² International Confederation of Water Transport Workers, *Unions*. ICSW, "Seafarers Ashore" 30 (2009), s. 3-10.

⁴⁸³ PCPCMIP, *The Apostleship of the Sea, Regional Coordinators Meeting (Rome, 31 January – 1 February 2008)*, AM 79 (2008), s. 8.

Rosjan i Ukraińców. Z jednej strony znaczna część tych społeczeństw to ateści. Wielu zaś ludzi, którzy deklarują się jako wierzący, mają niską świadomość religijną z powodu 70 lat walki z religią traktowaną przez komunistów jako przesąd, opium dla ludu. Bardzo ważną pomocą dla marynarzy poszukujących sensu życia i Boga jest literatura religijna dostarczana przez duszpasterstwo morskie. Możliwość rozmowy z osobą duchowną, która potrafi poradzić, wysłuchać i pomóc w nietypowych sytuacjach, jest rzeczą nieodzowną.

Wyzwaniem dla DLM jest więc organizowanie ośrodków DLM na Wschodzie Europy. Już Jan Paweł II w adhortacji *Ecclesia in Europa* z 28 czerwca 2003 roku zauważył perspektywy otwierające się przed Kościołem i napisał: „Byłoby niesprawiedliwością nie uznać oznak wpływu Chrystusowej Ewangelii na życie społeczeństwa. Ojcowie synodalni odszukali je i wyróżnili. Wśród tych oznak trzeba wymienić odzyskanie wolności przez Kościół na wschodzie Europy wraz z nowymi możliwościami działalności duszpasterskiej, jakie się w ten sposób otworzyły”⁴⁸⁴. Wyzwaniem dla DLM jest wciąż stworzenie placówek *Stella Maris* w Gruzji, Litwie, Łotwie i Estonii.

5.3.2. Potrzeba tekstów obrzędowych

Ważne jest, aby kapelani i wolontariusze DLM spotykali się regularnie na modlitwie i wspólnie uczestniczyli w Eucharystii, studium biblijnym i praktykowali medytację. Spotkania zespołu powinny obejmować refleksję nad podjętą posługą, taką jak: wizyty na statkach, kontakty z parafiami. Dobrą okazją do umocnienia duchowości i tożsamości członków AOS są pielgrzymki i rekolekcje⁴⁸⁵.

Postulatem, który wynika z potrzeb duszpasterzy placówek „Stella Maris” jest formularz Mszy Świętej wotywniej o Najświętszej Maryi Pannie Stella Maris w języku polskim i innych językach europejskich. Na wniosek biskupa promotora z Wielkiej Brytanii, Toma Burnsa, Kongregacja ds. Kultu Bożego i Sakramentów zaaprobowała już, formularz - w języku angielskim - takiej Mszy Świętej wotywniej wraz z *Liturgią godzin* na ten dzień. Msza wotywna o Najświętszej Maryi Pannie Stella Maris czyli Gwiazda Morza może być odprawiana w soboty lub w każdy inny dzień, który nie jest niedzielą ani uroczystością. A najwłaściwszym dniem do zastosowania tego formularza jest sam dzień święta Stella Maris. Jest on obchodzony co roku w ostatni czwartek września. Zbiega się ono ze Światowym Dniem Morza, kiedy to Ojciec Święty wygłasza przesłanie do marynarzy. Kongregacji uznała, że gdyby data międzynarodowego dnia miała się zmienić, wówczas obchodzenie święta, związanego z nią, może się także zmienić bez dalszej interwencji tej samej Kongregacji⁴⁸⁶.

⁴⁸⁴ Jan Paweł II, Adhortacja *Ecclesia in Europa*, 11.

⁴⁸⁵ PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, dz. cyt., s. 118.

⁴⁸⁶ „Stella Maris” *Mass*, „Apostolatus Maris”, 88 (2005), nr 3, s. 7.

Papieska Rada zasugerowała, by zainteresowani skierowali do niej prośbę o zatwierdzenie formularzy Mszy Świętej wotywniej o Najświętszej Maryi Pannie Stella Maris czyli Gwieździe Morza wraz z Liturgią godzin na ten dzień. Do prośby mają być dołączone proponowane tłumaczenia na język narodowy tekstów liturgicznych. Zaaprobowane w języku angielskim teksty liturgii słowa obejmują następujące fragmenty biblijne:

Pierwsze Czytanie - Księga Mądrości 14, 1-7;

Psalm responsoryjny: Ps 106,2-3.4-5.6-7.8-9

Tractus – werset przed Ewangelią: Lb 24, 17

Ewangelia Łk 1, 26-38⁴⁸⁷.

5.3.3. Lepsze wykorzystywanie środków komunikacji społecznej

Kolejny postulat dotyczy doskonalenia środków komunikacji społecznej. Członkowie „Stella Maris” we Włoszech wskazali zapotrzebowanie ludzi morza na nowoczesne środki komunikacji z rodziną. Marynarze spędzają zwykle osiemdziesiąt procent czasu na statku, gdzie Internet jest bardzo kosztowny i powolny. Niektóre placówki „Stella Maris” wychodzą naprzeciw tym potrzebom marynarzy i zaopatrują ich w karty internetowe podczas ich krótkiego pobytu na lądzie⁴⁸⁸. Warto tę praktykę, w miarę możliwości, upowszechnić w całej Europie.

Wciąż ważnym środkiem komunikacji są dla środowiska ludzi morza biuletyny. Jak zaznaczono we wstępie rozprawy, nierzadkim problemem przy korzystaniu z publikacji przygotowywanych przez ludzi morza i dla ludzi morza, w wielu różnych krajach jest to, że różnią się one często sposobem numerowania biuletynów. Niektóre biuletyny morskie zawierają rok i numery wydania, inne tylko miesiąc i rok. Nierzadko także cenne informacje zamieszczane są anonimowo, to jest bez podania autora tekstu. Sprawia to kłopot w opracowaniu takim, jak niniejsze. Jednakże trudno się dziwić takiej sytuacji: wielu pracowników placówek „Stella Maris” angażuje się w prace socjalne i nie ma należytego przygotowania do pracy redakcyjnej. Dostrzeżenie tych trudności prowadzi do postulatu szkoleń pracowników i wolontariuszy placówek „Stella Maris” z zakresu pracy redakcyjnej.

Pomocą w komunikacji i wymianie informacji służą strony internetowe prowadzone przez placówki Stella Maris w Europie. Niektóre z tych stron mają charakter ogólnokrajowy, inne są prowadzone jako lokalne⁴⁸⁹. Ponieważ obecnie wielu ludzi rozpoczyna poszukiwanie informacji od

⁴⁸⁷ „Stella Maris” Mass, dz. cyt., s. 7.

⁴⁸⁸ *IT at the Service of AOS Ministry*, „Flashing Light Quarterly 3 (2011), nr 1, s. 26-27.

⁴⁸⁹ Dla przykładu, następujące ośrodki posiadają aktualizowane strony internetowe: Belgia, Antwerpia - <https://www.aposmar.be/>; Niemcy, Hamburg - <https://www.stella-maris.de/>; Wielka Brytania - <https://www.stellamaris.org.uk/>; Włochy - <https://www.stellamaris.tv/>; Hiszpania, Barcelona - <https://www.stellamarisbarcelona.org/>; Polska, Gdynia - <http://www.aos-pl.org/>; Polska, Szczecin - <http://emigracja.chrystusowcy.pl/duszpasterstwo-ludzi-morza/apostolstwa-ludzi-morza-stella-maris-szczecin>; Francja - <http://marins.catholique.fr/>; Dania - <https://www.stellamarisnordic.org/>.

przeglądania stron internetowych jawi się postulat, by wszystkie placówki Stella Maris posiadały strony internetowe. Trzeba jednak przyznać, że środki komunikacji międzyludzkiej wciąż ulegają szybkim przeobrażeniom. Niektóre placówki poprzestają na wymianie informacji za pomocą Facebooka. Uznają ten środek komunikacji za wystarczający i nie wymagający tyle troski, co prowadzenie stron internetowych. Korzystanie z Facebooka upowszechnia się obecnie wśród marynarzy. Z jego pomocą kontaktują się z placówkami *Stella Maris*. Nie wszystkie placówki w Europie połączone są za pomocą Facebooka, stąd postulat ujednoczenia sposobów komunikacji.

Ponieważ przeprowadzone badania wykazały brak całościowych danych statystycznych dotyczących odwiedzin przedstawicieli apostolatu morskiego na statkach, rodzi się postulat gromadzenia danych i przekazywania ich do Koordynatora Europejskiego. Nie wszyscy należycie dbają o dokumentowanie działalności apostolskiej i nie wszędzie dane z ośrodków są aktualizowane. Powody są różne: brak personelu, zmiany osób odpowiedzialnych za placówkę, starzenie się osób zaangażowanych w dzieło apostolatu morskiego. Niektórzy są tak zaangażowani w pracę z ludźmi, że nie przywiązują zbytnej wagi do dokumentowania swojej aktywności. Stąd ten postulat.

5.3.4. Propozycja Uniwersytetu Trzeciego Wieku dla ludzi morza

Mając na uwadze potrzebę integracji rodzin marynarskich i duszpasterskiej opieki nad emerytowanymi ludźmi morza i ich rodzinami, cennym postulatem jawi się organizacja Uniwersytetu Trzeciego Wieku dla ludzi morza. Propozycja taka mogłaby być zrealizowana we współpracy uniwersytetów kształcących marynarzy i apostolatu morza. Program może zawierać trzy filary: edukacyjny, kulturalny i religijny. Na pierwszy składają się wykłady i konferencje naukowe głoszone przez pracowników uniwersyteckich. Filar kulturowy polega na organizowaniu wycieczek i zwiedzania interesujących miejsc w Europie i może być realizowany we współpracy z biurami podróży. Filar trzeci, religijny polega na organizowaniu dni skupienia i nabożeństwa realizowanych przede wszystkim we współpracy z apostolatem morza⁴⁹⁰.

Wiek senioralny jest szansą. Starzejące się społeczeństwa w Europie nie muszą być skazane na pasywność w ostatnim etapie życia. Po latach wychowywania dzieci a czasem też po utracie współmałżonka i znajomych, seniorzy mają niekiedy nadmiar czasu, który mogą twórczo wykorzystać. Wielu seniorów jest wciąż sprawnych fizycznie i umysłowo, ma twórcze podejście do życia i potrzebę tworzenia więzi społecznych. Zamiast skazywać się na beczynne siedzenie w domu przed telewizorem, mogą się zaangażować w formację proponowaną przez Uniwersytet Trzeciego Wieku. Współdziałanie zaś prowadzi zwykle do nowych, cennych społecznie inicjatyw, aktywizacji społecznej, zawiązywanie więzi przyjacielskich i poprawy kondycji fizycznej⁴⁹¹.

⁴⁹⁰ Por. *Model kształcenia seniorów na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie*, red. J. Dziedzic, Kraków 2018.

⁴⁹¹ Por. H. Sławiński, *Przepowiadanie do ludzi w podeszłym wieku*, „*Analecta Cracoviensia*” 48 (2016), s. 141–161; H. Sławiński, *Posługa słowa wobec ludzi starszych, chorych i niesłyszących z uwzględnieniem wskazań II Polskiego Synodu*

Ruch uniwersytetów trzeciego wieku zainicjowany na początku lat siedemdziesiątych we Francji trafił już po kilku latach na podatny grunt w Polsce i innych krajach europejskich. Służy on poprawie dobrostanu i jakości życia osób starszych. Jest adresowany do różnych środowisk. Warto podjąć taką inicjatywę zaadresowaną do seniorów związanych ze środowiskiem morskim. Za przykładem dobrze funkcjonującej inicjatywy, która może posłużyć za wzór, jest Uniwersytet Trzeciego Wieku działający od 2011 roku przy Uniwersytecie Papieskim Jan Pawła II w Krakowie⁴⁹².

5.3.5. Duszpasterstwo na statkach pasażerskich

Wraz z bardziej intensywnym rozwojem turystyki morskiej, wyłoniło się nowe wyzwanie dla DLM. A jest nim opieka na statkach pasażerskich. Już w starożytności ludzie przemieszczali się z jednego lądu na drugi drogą morską, a z czasem można było pokonywać coraz większe odległości, bo i statki były większe, lepiej wyposażone i szybsze, co skracало czas podróży. Drogą morską przemieszczali się liczni emigranci w XIX wieku i na początku wieku XX. Liczba ich mierzona była w milionach. Wyruszyli z Europy do Ameryki i Australii⁴⁹³.

Aby w owym czasie przebyć z jednego kontynentu na drugi, trzeba było odbyć podróż morską. Innych środków komunikacji nie było. Na początku XX stulecia zaczęto budować wielkie statki pasażerskie takie jak: „Titanic”, „Normandia”, „Queen”. Dopiero w drugiej połowie XX wieku konkurencją dla statków żeglugi międzykontynentalnej stał się transport lotniczy, bo był szybszy i bardziej ekonomiczny. Na początku XXI wieku można zauważyć tendencję wzrostową do podróżowania statkami morskimi. Powodem tego zjawiska jest zmiana celu podróży: nie jest nim już w pierwszym rzędzie przedostanie się z jednego miejsca do drugiego, ale spędzenie wolnego czasu na statku budowanym jako nowoczesny, dość komfortowy hotel.

Rozwijająca się żegluga pasażerska jest wyzwaniem dla działalności DLM w najbliższych latach, jako że liczba turystów na wycieczkowcach zdecydowanie wzrasta, co wcześniej dokładnie zostało już omówione przy adresatach DLM. Wycieczki statkami są obecnie najszybciej rozwijającym się sektorem przemysłu morskiego na świecie. DLM musi uporać się z nowym wyzwaniem, tym bardziej, że w przemyśle wycieczkowym warunki służby są zróżnicowane, a także specyficzne⁴⁹⁴.

Plenarnego, „Warszawskie Studia Pastoralne”, numer specjalny 2016, s. 349-369; J. Dziedzic, *Kościół wobec starości. Perspektywa pastoralnoteologiczna*, „Polonia Sacra”, 19 (2015), nr 1 (38), s. 95-113; J. Dziedzic, *Kościół wobec zagrożeń związanych z wykluczeniem przez starość*, „Polonia Sacra” 22 (2018) nr 4 (53), s. 107-133.

⁴⁹² J. Dziedzic, *Pastoralno-edukacyjny program dla seniorów na Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Papieskim Uniwersytecie Jana Pawła II w Krakowie*, [w:] *Seniorzy wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. M.J. Tutak, T. Wielebski, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2019, s. 283-304; *Aktywny senior z przyszłością. 10 lat działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku na UPJPII w Krakowie*, red. J. Dziedzic, Kraków 2021; J. Dziedzic, *O Uniwersytecie Trzeciego Wieku*, <https://utw.upjp2.edu.pl/o-uniwersytecie-trzeciego-wieku> (odczyt: 1.2.2022).

⁴⁹³ Por. PCPCMIP, *Presentation of the Theme of the Congress*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 77.

⁴⁹⁴ PCPCMIP, *AOS Regional Coordinators Meeting (16-17 February 2009)*, AM 101 (2009), s. 4.

Na statku wycieczkowym – przebywają trzy odrębne społeczności: załoga marynarska, personel hotelowy do obsługi pasażerów i sami pasażerowie. Kapelan powinien otoczyć opieką każdą z tych grup mając na uwadze odmienne potrzeby oraz ich czas pracy i czas wypoczynku⁴⁹⁵. Marynarze w załodze i personel do obsługi pasażerów – między innymi pracownicy restauracji, barów, sklepów, służba hotelowa, instruktorzy - przeżywają problemy, które są też udziałem załóg na innych typach statków. Pochodzą oni zazwyczaj z biedniejszych krajów i przeważnie otrzymują niskie wynagrodzenie. Ich praca trwa od 10 do 13 godzin dziennie przez siedem dni w tygodniu, więc muszą się zmagać ze zmęczeniem i niekiedy z niesprawiedliwym traktowaniem. Mają problem, aby przystosować się do uciążliwych warunków pracy i środowiska zróżnicowanego etnicznie, bo w takim pracują⁴⁹⁶. Prawdziwy odpoczynek też jest trudny, bo kabinę dzielą z trzema lub czterema osobami, nie zawsze przyjaznymi. Kontrakty jakie zawierają marynarze i inni pracownicy na statkach zobowiązują ich do pracy najczęściej 10 miesięcy, więc rozłąka z rodziną trwa bardzo długo. Załogi statków to najczęściej ludzie młodzi, ze znacznym odsetkiem kobiet, które są często ofiarami mobingu i molestowania seksualnego. W takiej opresji stają się zupełnie bezradne nie składają skarg, aby nie utracić pracy⁴⁹⁷. Kapelan DLM na statku, z odpowiednim przygotowaniem, mógłby być dla nich powiernikiem bo cierpią one krzywdy i przykrości, a także doradzać i pomagać rozwiązywać różne problemy. Duszpasterze będą musieli się mierzyć z trudnymi sprawami ludzi zatrudnionych na statkach, stąd też potrzebne jest im szkolenie, aby wiedza i umiejętności, które nabędą pomogły im wspierać osoby w trudnych sytuacjach. Pomoc w konkretnych sprawach życiowych to nie jedyne zadania duszpasterzy DLM: niezmiernie istotna jest sfera potrzeb duchowych chrześcijan oddalonych od swoich wspólnot religijnych.

Sama obecność kapelana na statku pasażerskim jest okolicznością, która zachęca do modlitwy, celebracji liturgicznej i rozmów o tematyce religijnej. Rejs może być okazją dla załogi i pasażerów do pojednania z Bogiem, Kościołem i między ludźmi⁴⁹⁸. Z kolei dla rodzin marynarzy i innych pracowników na statkach świadomość, że ich bliscy są objęci opieką duszpasterską jest wsparciem i źródłem spokoju. Oddziaływanie jest obustronne: zadowolony marynarz to też zadowolona rodzina i odwrotnie.

Wyzwaniem dla placówek w Europie jest podejmowanie prób docierania na statki pasażerskie, zwłaszcza w niedziele i święta, tak jak to się czyni przy odwiedzaniu statków handlowych. Rzadkością jest to, że na statku pasażerskim jest kapelan towarzyszący załodze i turystom. W związku z tym placówki Stella Maris, poinformowane o przybyciu statku pasażerskiego

⁴⁹⁵ PCPCMIP, *Sectors in need of special attention*, dz. cyt., s. 146.

⁴⁹⁶ PCPCMIP, *Sectors in need of special attention*, dz. cyt., s. 146.

⁴⁹⁷ PCPCMIP, *Sectors in need of special attention*, dz. cyt., s. 147; PCPCMIP, *AOS Regional Coordinators*, dz. cyt., s. 4.

⁴⁹⁸ PCPCMIP, *Cruise Ship Ministry*, POM 106 (2008), s. 332.

do portu, powinny czuwać od wczesnych godzin rannych, aby okazać gotowość pomocy duchowej członkom załogi, a nawet turystom.

Wyzwaniem dla DLM jest poszukiwanie duszpasterzy zdolnych do podjęcia posługi wobec turystów. Wymagana jest od takich kapelanów dobra znajomość języka, zwłaszcza angielskiego, odpowiednia postawa moralna, umiejętność towarzyszenia ludziom w różnych okolicznościach życia bez prób nawracania na siłę. Ważne są umiejętności oddziaływania na turystów w taki sposób, żeby wzrastała ich wrażliwość i humanitaryzm wobec ludzi i zjawisk społecznych w krajach, które są na trasie podróży, szczególnie wobec biednych i wykorzystywanych. Dobrze przygotowany kapelan uwrażliwi turystów, zarówno przez rozmowy, jak i teksty modlitw, do okazywania szacunku ludziom w krajach ubogich⁴⁹⁹. Wciąż pozostaje aktualny do realizacji postulat zgłoszony podczas XXII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza, który odbył się w Gdyni w 2007 roku. W „Dokumencie końcowym”, w części dotyczącej duszpasterstwa na statkach pasażerskich jest zdanie stanowiące wytyczną do dalszej pracy: „Musi zostać ustalony międzynarodowy uznany standard dla kapłanów służących na statkach pasażerskich, oparty na akredytacji, szkoleniu, właściwym przystosowaniu i dobrym zdrowiu”³⁹².

Przeprowadzone badania pozwoliły odkryć zarówno osiągnięcia, jak i trudności oraz braki w działalności placówek *Stella Maris* w Europie, a także wyzwania i odpowiadające im postulaty dla dalszej działalności. Do osiągnięć zaliczono fakt nieprzerwanego istnienia i działalności DLM w Europie; sieć powiązań - *networking* - i wspólnotowość działań w Europie; współpracę ekumeniczną; współdziałanie z instytucjami świeckimi oraz działanie oparte na inicjowaniu kontaktów. Zaś wśród trudności odkryto braki odpowiedniego personelu; niedowartościowanie duszpasterstwa morskiego w niektórych krajach nadmorskich; trudności egzystencjalne, społeczne i prawne; ograniczenia spowodowane pandemią Covid- oraz inwazją Rosji na Ukrainę. Natomiast dostrzeżone wyzwania i odpowiadające im postulaty dotyczą następujących zagadnień: potrzeba utworzenia ośrodków *Stella Maris* na Wschodzie Europy; potrzeba tekstów obrzędowych na Mszę wotywną o Matce Bożej Gwiazdzie Morza; lepsze wykorzystywanie środków komunikacji społecznej; opieka nad emerytowanymi ludźmi morza przez stworzenie dla nich Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz posługa duszpasterska wobec podróżujących na statkach pasażerskich.

⁴⁹⁹ PCPCMIP, *Cruise Ship, Tourism, Development*, AM 57 (1997), s. 7.

Zakończenie

Dla jednych morze jest ogromną przestrzenią oddzielającą kontynenty i narody, dla innych, to jest dla ludzi morza, jest ono łącznikiem, zarówno w wymiarze dóbr materialnych jak i duchowych. Wiele państw istnieje i bogaci się dzięki morzu, gdyż ułatwia ono szeroko rozumianą komunikację między ludźmi, wymianę handlową i turystykę. Morze przyzywa ludzi, którzy idąc za tym wezwaniem stają się ludźmi morza. Są to ludzie o szczególnych charakterach i predyspozycjach. Cechuje ich nadzwyczajna odpowiedzialność zarówno za przewożone towary, warte miliony, a nawet miliardy złotych, jak i za środowisko w którym się poruszają. W tym powołaniu pomagają im duszpasterstwo ludzi morza, które w imieniu Kościoła podejmuje troskę bez względu na religię, kulturę czy narodowość. Przyjmuje ich w klubach *Stella Maris* lub w czasie odwiedzin na statkach, oferując gościnność i duchowe wsparcie. Duszpasterstwo ludzi morza pomaga marynarzom z około stu narodowości, którzy podejmują pracę dniem i nocą na stu tysiącach statków. Dwie trzecie z nich to marynarze z krajów rozwijających się. Pracują ciężko, aby utrzymać swoje rodziny a zarazem spełnić zapotrzebowanie światowej gospodarki, przewożąc towary na pokładach statków. Konsumenci rozmaitych dóbr nie zawsze są świadome, że w codziennym życiu korzystają z owoców ciężkiej pracy marynarzy. Ich praca jest ogromnie ważna dla społeczeństwa i bardzo specyficzna. Dlatego też pojawiło się w Kościele specjalistyczne duszpasterstwo ludzi morza. Dysponuje ono ośrodkami *Stella Maris*, służącymi ludziom morza. W niniejszej rozprawie ukazano działalność tych placówek w Europie.

Badania podjęte w niniejszej monografii dotyczą narodzin i rozwoju duszpasterstwa ludzi morza oraz jego uprawomocnienia i organizacji, a także powstawania i rozwoju ośrodków *Stella Maris* w Europie. Omówiono cele *Stella Maris*, podkreślając ich wielowymiarowość z naciskiem na promocję godności ludzi morza i potrzebę szacunku dla ich pracy. Scharakteryzowano społeczność ludzi morza z uwzględnieniem szczególnych warunków ich życia w myśl idei, że nie wolno zapominać o istocie ludzkiej, która będąc w drodze potrzebuje duchowego wsparcia. Podjęto także próbę oceny działalności ośrodków *Stella Maris* w Europie z uwzględnieniem osiągnięć, trudności i wyzwań wobec DLM.

Przeprowadzone badania pozwalają do zaprezentowania kilku wniosków. Po pierwsze, należy z satysfakcją odnotować ponad stu letnią, nieprzerwaną działalność apostołatu morskiego, wagę jego dziedzictwa i tradycji. Udało się ustalić nazwiska założycieli, określić ich wizjonerski zamysł dotyczący działalności apostołstwa morskiego, którego cele nie zdezaktualizowały się do dziś. Dostrzegli oni potrzeby ludzi morza, specyfikę ich pracy oraz skierowanego do nich apostołatu. Zarówno duszpasterstwo ludzi morza, jak i wiele instytucji, z którymi ono współpracuje, akcentuje podmiotowość osób zatrudnionych w sektorze gospodarki związanej z morzem.

Po drugie, należy podkreślić wagę wsparcia instytucjonalnego Kościoła udzielonego działalności omawianego duszpasterstwa. Kulminacją tych działań było zatwierdzenie przez Piusa XI w dniu 17 kwietnia 1922 roku konstytucji apostolskiej „Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers”, która stała się fundamentem działalności organizacyjnej duszpasterstwa. Wszyscy następcy papieża Piusa XI wspierali i rozwijali dzieło apostołatu morskiego. Ich decyzje wpływały na dynamikę apostołatu ludzi morza.

Po trzecie, za duże osiągnięcie należy uznać upowszechnienie idei placówek *Stella Maris* najpierw w Europie, a potem na całym świecie. Stworzono sieć powiązań (*networking*) łączących placówki *Stella Maris* w ich posłudze na rzecz marynarzy. Wyrazem współpracy poszczególnych ośrodków były światowe kongresy duszpasterstwa ludzi morza. Innym walorem działalności placówek *Stella Maris* w Europie jest ekumeniczne zaangażowanie wielu z nich, a także współpraca z instytucjami cywilnymi, lokalnymi i państwowymi.

Po czwarte, udało się dostrzec trudności napotykaną w działalności apostołatu morskiego. Należą do nich niedostatki finansowe, trudności z utrzymaniem placówek, braki personalne, a także starzenie się osób zaangażowanych w działalność dzieła: kapłanów i wolontariuszy. Zauważono także, w ostatnim czasie, trudności związane z pandemią Covid-19 oraz wojną na Ukrainie. I z tym wyzwaniem trzeba się mierzyć w dzisiejszych czasach.

Po piąte, badania skłoniły do refleksji nad perspektywami rozwoju ośrodków *Stella Maris* w Europie. O ile w Europie zachodniej większość ośrodków działa w warunkach stabilnych, o tyle na wschodzie Europy wciąż istnieje potrzeba zainaugurowania działalności ośrodków *Stella Maris*, co wymaga pokonywania wielu trudności, czego przykładem jest próba apostołatu w Petersburgu. Inne perspektywy rozwoju ośrodków *Stella Maris* dotyczą lepszego wykorzystania wciąż rozwijającej się technologii i środków komunikacji społecznej. Wyzwaniem dla omawianego duszpasterstwa jest środowisko seniorów, dla którego propozycją jest „Uniwersytet Trzeciego Wieku” a ponadto wzrastająca liczba osób podróżujących na statkach pasażerskich.

Można powiedzieć, że cel pracy badawczej został osiągnięty, gdyż udało się możliwie całościowo przedstawić działalność ośrodków *Stella Maris* w Europie. Opracowany tu materiał może posłużyć wielu placówkom w Europie do krytycznego spojrzenia na swoją działalność. Niewątpliwie wartością tej monografii jest cenny materiał faktograficzny i historyczny, który może służyć placówkom *Stella Maris* w planowaniu ich dalszego rozwoju. Treść rozprawy może posłużyć również tym, którzy będą chcieli inicjować w przyszłości apostołat ludzi morza, bądź go umocnić.

Prezentowana monografia ma ambicję służenia integracji wspólnoty, która jest zaangażowana w codzienną troskę o ludzi morza, a także tym, którzy winni poczuwać się do odpowiedzialności za apostołat ludzi morza i kierowanie ludzi do tego apostołatu. Opracowane treści będą pomocne dla osób pragnących pogłębić wiedzę o życiu i pracy ludzi morza oraz o adresowanym do nich

duszpasterstwie specjalistycznym. Rozprawa będzie też pomocą do prowadzenia zajęć dydaktycznych dla studentów szkół morskich, studentów turystyki i teologii.

Zasadniczy problem pracy został rozwiązany, gdyż udało się opisać genezę i specyfikę działalności ośrodków *Stella Maris* w Europie. Informacje na ich temat, rozproszone w licznych źródłach dostępnych w wielu językach udało się scalić w tej monografii. To pozwoliło stworzyć bibliografię przedmiotu. Udało się też zinwentaryzować dokumentację dotyczącą tegoż duszpasterstwa i działalności ośrodków *Stella Maris* w Europie. Jest to niewątpliwym osiągnięciem przeprowadzonych badań naukowych. Pozwoliły one ponadto ujawnić zarówno to, co decyduje o rozwoju i harmonijnej pracy ośrodków *Stella Maris* w Europie, jak i to, co powoduje ich zamieranie. Można powiedzieć, że rozprawa jest oryginalna i wnosi wkład w rozwój teologii pastoralnej, homiletyki i komunikacji religijnej.

Wśród trudności, które pojawiły się w trakcie badań należy wymienić brak publikacji ukazujących w sposób zwarty historię poszczególnych placówek i ich działalności. Inną dostrzeżoną trudnością jest brak zrozumienia dla działalności duszpasterstwa ludzi morza w niektórych krajach Europy i to zarówno ze strony niektórych biskupów, jak i ludzi świeckich.

Dalsze badania dotyczące poruszanej tu problematyki mogą objąć opis monograficzny innych regionów poza Europą, co otworzyłoby pole do badań porównawczych i stanowiło źródło wzajemnego ubogacenia się i inspiracji. Takie opracowania mogłyby przyczynić się do rozwoju działalności ośrodków *Stella Maris* na świecie. Innym ciekawym polem eksploracji naukowych jest mogą dorobek światowych kongresów duszpasterstwa ludzi morza, który zasługuje na opracowanie. Monografia na ten temat byłaby inspiracją dla osób odpowiedzialnych zarówno za duszpasterstwo ludzi morza, jak i ich społeczny dobrostan.

Opracowanie działalności ośrodków *Stella Maris*, choć integralne, nie jest wolne od braków. Niemniej wnosi ono oryginalny wkład do badań teologicznych, a także stanowi pomoc dla osób zainteresowanych specyfiką życia i pracy ludzi morza.

Abstract in English

For some, the sea is a vast space separating continents and nations, for others, that is, for seafarers, it is a link, both in terms of material and spiritual goods. Many countries exist and grow rich thanks to the sea, because it facilitates communication among people, trade and tourism. The sea calls people who, following this call, become the people of the sea. These are the people of special characters and predispositions. They are characterized by extraordinary responsibility both for the transported goods, worth millions or even billions of zlotys, and for the environment in which they move. In this vocation they are helped by the pastoral care of seafarers, which on behalf of the Church takes care of them regardless of religion, culture or nationality. It welcomes them in the Stella Maris clubs or when visiting ships, offering hospitality and spiritual support. The Apostleship of the Sea assists seafarers from around a hundred nationalities who undertake day and night work on one hundred thousand ships. Two-thirds of them are seafarers from developing countries. They work hard to support their families and at the same time to meet the needs of the world economy by transporting goods on board ships. Consumers of various goods are not always aware that in their everyday lives they benefit from hard work of the seafarers. It must be noted that ninety percent of the trade is carried on board of the ships. Their work is extremely important to society and very specific. Therefore, there appeared in the Church specialized pastoral care of seafarers. It has Stella Maris centers, serving seafarers. This dissertation presents the activities of these institutions in Europe.

The structure of the dissertation is designated by the abstract and the key words, the list of abbreviations followed by the introduction in which the importance of the issue was described and the range of ideas taking part in the title. The aim of the dissertation, its main issue and problems connected with it, justification of the research, general description of sources and the research method used. The basic part of the dissertation is composed of five chapters. The origin, development and organization of the apostleship of the sea is covered in the first chapter. The second one is devoted to the origin and spreading of Stella Maris centres in Europe and presenting their characteristics. The content of the third chapter are the goals of European Stella Maris centres. In the fourth chapter the detailed characteristics of the Stella Maris addresses were presented. But last one, the fifth chapter of the dissertation presents successes, difficulties and challenges of the European Stella Maris centres.

The research carried out allows several conclusions to be presented. Firstly, it is gratifying to note the more than one hundred years of uninterrupted activity of the maritime apostolate and the importance of its heritage and traditions. It was possible to establish the names of the founders, to define their visionary intentions regarding the activity of the sea apostolate, whose goals have not become outdated until today. They recognized the needs of seafarers, the specificity of their work and the apostolate directed to them. Both the Apostleship of the Sea and many institutions with which it

cooperates emphasize the subjectivity of persons employed in the sector of economy related to the sea.

Secondly, it is necessary to emphasize the importance of institutional support of the Church given to the activities of this ministry. The culmination of these activities was the approval by Pius XI on 17 April 1922 of the Apostolic Constitution "Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers", which became the foundation of the organizational activities of the pastoral ministry. All the successors of Pope Pius XI have supported and developed the work of the Apostleship of the Sea. Their decisions influenced the dynamics of the seafarers' apostolate.

Thirdly, the dissemination of the idea of the Stella Maris first in Europe and then throughout the world should be considered a great achievement. A network of links (networking) has been created between the Stella Maris in their service to seafarers. The cooperation of particular centers was reflected in world congresses of pastoral care of seafarers. Another asset of the Stella Maris in Europe is the ecumenical commitment of many of them and the cooperation with civil, local and national institutions.

Fourthly, there are difficulties encountered in the activity of the maritime apostolate. These include financial shortages, difficulties in maintaining the centres, staff shortages, and the ageing of those involved in the work: priests and volunteers. The difficulties of the Covid-19 pandemic and the war in Ukraine have also been noted recently. And this challenge must be faced today.

Fifth, the study led us to reflect on the prospects for developing Stella Maris centers in Europe. While in Western Europe most centers are operating in stable conditions, in Eastern Europe there is still a need to inaugurate Stella Maris centers, which requires overcoming many difficulties, as exemplified by the attempted apostolate in St. Petersburg. Other prospects for the development of Stella Maris centers concern better use of the ever-evolving technology and means of social communication. A challenge for the pastoral care in question is the elderly community, for which the "University of the Third Age" is a proposal, and also the increasing number of people traveling on passenger ships.

It can be said that the aim of the dissertation has been achieved, because it has been possible to present the activities of the Stella Maris centers in Europe as comprehensively as possible. The material developed here can be used by many centres in Europe to take a critical look at their activities. Undoubtedly, the worth of this monograph is the valuable factual and historical material that can be used by the Stella Maris centres in planning their further development. The content of the dissertation can also serve those who would like to initiate or strengthen the apostolate of seafarers in the future.

The monograph presented here has the ambition to serve the integration of the community, which is involved in the daily care of seafarers, as well as those who are responsible for the apostolate of seafarers and directing people to this apostolate. The developed content will be helpful for those

wishing to deepen their knowledge of the life and work of seafarers and of the specialized pastoral ministry addressed to them. The dissertation will also be a teaching aid for students of maritime schools, students of tourism and theology.

The main problem of the dissertation has been solved because the genesis and specificity of the activities of the Stella Maris centers in Europe have been described. The information about them, scattered in numerous sources available in many languages, has been integrated in this monograph. This made it possible to create a bibliography of the subject. It has also been possible to make an inventory of the documentation concerning this pastoral ministry and the activities of the Stella Maris centers in Europe. This is an unquestionable achievement of the research conducted. Moreover, it has revealed both what determines the development and harmonious work of the Stella Maris in Europe and what causes their decline. It can be said that the dissertation is original and contributes to the development of pastoral theology, homiletics and religious communication.

Bibliografia

1. Źródła

Pismo Święte

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Oprac. zespół biblistów polskich, red. A. Jankowski, K. Romaniuk, L. Stachowiak, Poznań-Warszawa 1980.

Dokumenty Stolicy Apostolskiej

Dokumenty soborowe

Sobór Watykański II, *Dekret „Apostolicam actuositatem”* (18.11.1965), SWII, *Konstytucje-dekrety-deklaracje. Tekst łaciński i polski*, Poznań 1968, s. 530-536.

Sobór Watykański II, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes”* (7.12.1965), SWII, s. 433-471.

Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”* (21.11.1964), SW II, s. 193-208.

Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”* (7.12.1965), SW II, s. 526-606.

Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum concilium”* (4.12.1963), SW II, s. 48-78.

Dokumenty papieskie

Benedict XVI Pays Homage to Mary Star of the Sea, „Apostolatus Maris” 103 (2009), nr 3, s. 6.

Benedykt XVI, *Angelus* (24.9.2006), „Apostolatus Maris” 92 (2006), nr 3, s. 1;

https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/angelus/2006/documents/hf_ben-xvi_ang_20060924.html (odczyt: 7.1.2022).

Benedykt XVI, *Deus caritas est* (25.12.2005),

https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html (odczyt: 5.2.2022).

Franciszek, *Bulla ogłaszająca Rok Miłosierdzia*, «*Misericordiae vultus*» (11.4.2015);
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_letters/documents/papa-francesco_bolla_20150411_misericordiae-vultus.html (odczyt: 1.02.2022).

Franciszek, *Costituzione Apostolica «Praedicate Evangelium» sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa e al Mondo* (19.03.2022).

Franciszek, *Evangelii gaudium* (24.11.2013),
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html (odczyt: 5.2.2022)..

Franciszek, *List Apostolski w formie «Motu proprio», którym ustanawia Dykasterię ds. integralnego rozwoju człowieka* (17 sierpnia 2016),
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html (odczyt: 1.12.2021).

Franciszek, *Statut Dykasterii do spraw Integralnego Rozwoju Człowieka* (17.8.2017), art. 3, §6,
https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco_20160817_statuto-dicastero-servizio-sviluppo-umano-integrale.html (odczyt 28.12.2021).

Franciszek, *Udienza ai partecipanti all'Incontro per Cappellani e Volontari di Stella Maris - Apostolato del Mare*, 27.06.2019 [01143-EN.02],
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/06/27/0548/01143.html#en> (odczyt 28.12.2021).

Jan Paweł II, *Adhortacja Ecclesia in Europa* (28.6.2003), Kraków 2003.

Jan Paweł II, *Encyklika «Laborem Exercens»* (14.9.1981),
http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/laborem.html

Jan Paweł II, *Homilia skierowana do ludzi morza*, Gdynia (11.06.1987),
<http://www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/747> (odczyt: 13.10.2021).

Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska Pastor bonus* (28.06.1988),
https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus-index.html (odczyt: 4.2.2022).

Jan Paweł II, *List apostolski «motu proprio» O duszpasterstwie ludzi morza. Stella Maris* (10.4.1997), Vatican City 1997, <http://aos-pl.org/?q=node/58> (dostęp: 01.04.2020).

- Jan Paweł II, *List apostolski „Mane nobiscum Domine”* (7.11.2004);
https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/mane_nobiscum_07112004.html (odczyt: 4.2.2022).
- Jan Paweł II, *Wystąpienie Ojca Świętego*, w: „Akademicki Kurier Morski. Pismo Pracowników i Studentów Akademii Morskiej w Gdyni” 29 (2001), s. 17-19.
- Jan XXIII, *A Providential Means*, “Apostolatus Maris” 70 (2000), s. 1-2.
- Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra* (15.05.1961), https://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html (odczyt: 4.2.2022).
- Paweł VI, *Address of the Holy Father Paul VI to the Participants in the XVI World Congress of the Apostleship of the Sea. Thursday, 1 December 1977*,
https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1977/december/documents/hf_p-vi_spe_19771201_congresso-apostolatus-maris.html (odczyt: 2.1.2022).
- Paweł VI, *List apostolski motu proprio Apostolicae Caritatis* (19.03.1970),
https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu_proprio_19700319_apostolicae-caritatis.html (odczyt: 1.02.2022).
- Pius XII, Konstytucja apostolska *O duchowej opiece nad emigrantami. «Exsul familia»*, (1.8.1952), <http://migracja.episkopat.pl/wp-content/uploads/2017/01/exsulfamilia.pdf> (odczyt 4.2.2022).

Dokumenty dykasterii watykańskich i ich pracowników

- Cheli G., *Opening address*, w: *People on the Sea, Co-workers with God in Creation*, red. PCPCMIP, Vatican 1998 s. 13-19.
- Cheli G., *The People of the Sea are called to be active agents in the pastoral care of their fellows*, POM 74 (1997) , s. 105-108.
- Comunicato della Sala Stampa della Santa Sede 23.12.2021*, « Bollettino Sala Stampa della Santa Sede” [B0877],
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/12/23/0877/01857.html> (odczyt 27.12.2021).
- Fonseca S., C.S., *Spreading the Seed of a New Apostolate*, “People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 65-66.
- Hamao S., *AOS India Ocean Regional Meeting, Port-Louis, Mauritius, 5-7 czerwiec 2005 r.*, AM 88 (2005) , s. 10-12.

- Hamao S., *The work of the Maritime apostolate according to John Paul II*, POM 82 (2000), https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom99-00_81_84/rc_pc_migrants_pom82_hamao-2.htm (odczyt: 1.1.2022).
- Kongregacja Konsystorialna, *Z audiencji papieskiej z dnia 30 maja 1942 r. Nr 334/40*; cyt. za: Konstytucja apostołska *O duchowej opiece nad emigrantami. «Exsul familia»*, (1.8.1952), <http://migracja.episkopat.pl/wp-content/uploads/2017/01/exsulfamilia.pdf> (odczyt 4.2.2022), przypis 88.
- Marchetto A., *In Solidarity with the People of the Sea as Witnesses of Hope*, POM 101 (2006), s. 163-170.
- Marchetto A., *Interview to Vatican Radio*, „Apostolatus Maris” 99 (2008), nr 3, s. 2.
- Marchetto A., *Presentation of the theme of the Congress*, POM 106 (2008), s. 77-89.
- Marchetto A., *Secretary of the Message for the AOS*, AM 96 (2007), s. 15.
- Martino R.R., *AOS: A specific Pastoral Care*, POM 106 (2008), s. 147-150.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, *Our Magazine, People on the Move*, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_pom/rc_pc_migrants_pom_overview.htm (odczyt: 12.2.2022).
- PCPCMI, *Launching of the AOS in Ukraine*, „Apostolatus Maris” 73 (2001), 2, s. 1-2.
- PCPCMIP, *AOS Regional Coordinators Meeting (16-17 February 2009)*, AM 101 (2009), s. 4.
- PCPCMIP, *AOS Regional Coordinators Meeting. More Resources needed in the regions*, AM 83 (2004), s. 3 i 11.
- PCPCMIP, *Committed to serve and give witness, Students of nautical Institutes*, POM 106 (2008), s. 130-131.
- PCPCMIP, *Compiacimenti e voti di Sua Santità Pio XII di per l'Apostolato del Mare di Liverpool*, w: *XXV Annuaire Italiano*, red. A. Recagno, Genewa 1959 s. 55-56.
- PCPCMIP, *Cruise Ship Ministry*, POM 106 (2008), s. 332.
- PCPCMIP, *Cruise Ship, Tourism, Development*, AM 57 (1997), s. 7.
- PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 1990, s. 97-183.
- PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007, „People on the Move” 40 (April 2008) nr 106 Suppl. 2, s. 97-183, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom2008_106-suppl-II/rc_pc_migrants_pom106-suppl-II_manual-aos-en.html (odczyt: 1.2.2022).

PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Agents of the Apostleship of the Sea*, Vatican City 2007.

PCPCMIP, *Manual for Chaplains and Pastoral Workers*, Vatican City 1990.

PCPCMIP, *Pastoral care in the Maritime World*, POM Suppl. 106 (2008), s. 107-115.

PCPCMIP, *Planning a Ship Visit*, POM 106 (2007), s. 120-121.

PCPCMIP, *Presentation of the Theme of the Congress*, "People on the Move" 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 77-89.

PCPCMIP, *Reflection and Instructions Apostleship of the Sea, w: Apostleship of the Sea*, red. PCPCMIP, Vatican 1986, s. 35-41.

PCPCMIP, *Sectors in need of special attention*, POM Suppl. 106 (2008), s. 143.

PCPCMIP, *Ship Visitation*, POM 106 (2007), s. 120.

PCPCMIP, *Some important steps toward the Apostolic Letter „Stella Maris”*, AM 58 (1997), s. 1.

PCPCMIP, *The AOS as seen by the Successors of Peter Anson and Arthur Gannon*, AM 81 (2003), s. 3-4.

PCPCMIP, *The Apostleship of the Sea, Regional Coordinators Meeting (Rome, 31 January – 1 February 2008)*, AM 79 (2008), s. 8.

PCPCMIP, *The Church in the Maritime World*, AM 75 (2001), s. 2.

PCPCMIP, *The Mission of the Church to the People of the Sea in the new globalised world*, AM 76 (2002), s. 3.

PCPCMIP, *The Port Environment and Operation*, POM 106 (2007), s. 119.

PCPCMIP, *Vatican Radio. Interview with Archbishop Agostino Marchetto on the occasion of World Maritime Day*, POM 105 (2007), s. 397-398.

PCPCMIP, *What is a Chaplain*, AM 73 (2001), s. 2.

PCPCMIP, *XXII World Congress of the Apostleship of the Sea, Gdynia Poland 24-29 June 2007. Final Document "Apostolatus Maris"* 95 (2007), nr 2, s. 3-13.

Sacra Congregatio Consistorialis, *Leges Operis Apostolatus Maris, auctoritate Pii Div. Prov. PP. XII conditae*, nr 5, AAS 50 (1958), s. 375-383.

Sacra Congregatio Consistorialis, *Opus Apostolatus Maris. Leges*, N. 817 (21.11.1957).

Turkson P., *Sea Sunday Message* (12.7.2021),

<https://www.humandevlopment.va/en/news/2021/sea-sunday-2021-the-message-of-cardinal-turkson.html> (dostęp 27.12.2021).

Turkson P., *Sea Sunday Message 2021*, “Stella Maris” (August 2021), s. 8-9.

Turkson P.K.A., *1920 – 4th October – 2020. Centenary Message from Cardinal Turkson* (4.10.2020), <https://www.stellamaris.org.uk/centenary-message-from-cardinal-turkson/> (odczyt: 31.12.2021).

Veglio A.M., Marchetto A., *Reverend and dear Fr. Pracz*, Prot. No. 4532/2009/AM, Vatican 2009.

Vegliò A.M., *Przesłanie na Niedzielę Morską* (13.07.2014 r.), <http://www.scalabrini.asn.au/content/new-stella-maris-aos-international> (odczyt: 1.2.2022).

XXII World Congress of the Apostleship of the Sea, *Final Document*, “People on the Move” 40 (April 2008) nr 106 Suppl. 1, s. 317-334.

Dokumenty poszczególnych biskupów

Atienza A.C., Obispo de Cádiz y Ceuta, *Transmitir la fe dentro de la familia marinera* (8.7.2011), <https://catequesiscadizyceuta.wordpress.com/2011/07/15/transmitir-la-fe-dentro-de-la-familia-marinera/> (odczyt: 31.12.2021).

Chirayath A., *Pastoral care of nomadic people the Church's response*, POM 81 (1999), s. 2-5.

Ehouzou R.M., *La liturgie nourrit la foi et l'espérance des communautés de marins et de pêcheurs* (27.6.2007), w: PCPCMIP, « People on the Move » 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 195-204, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom2008_106-suppl/rc_pc_migrants_pom106-suppl-I_liturgie-nourrit-ehouzou.html (odczyt 2.2.2022).

Gołowski T., *The Bishop Promoter and the Local Church*, “People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 59-63.

Quinteiro Fiuza L.Q., Obispo promotor del Apostolado del Mar, *Transmitir la fe dentro de la familia marinera, Fiesta de la Virgen del Carmen*, 2011 (20.6.2011), <https://social.conferenciaepiscopal.es/fiesta-de-la-virgen-del-carmen-2011/> (odczyt: 31.12.2021).

Razafinratandra A., *Homily*, w: *Proceedings of the XIX World Congress Apostleship of the Sea. October 8-13, 1992*, Houston, TX 1992, s. 141-143.

Santos R.C., *Pastoral Letter* (28.2.2022), Email do E. Pracz, 1 marca 2022 r. – Archiwum własne E. Pracz.

Sito ufficiale della Conferenza Episcopale Italiana, <https://www.chiesacattolica.it/> (odczyt: 3.1.2022).

Słowo Metropolity Gdańskiego z okazji Dni Morza, „Kurenda” 34 (1996), s. 59-61.

Źródła dotyczące działalności ośrodków *Stella Maris*

Antwerp Seafarers' Centre "Apostolatus Maris",

https://nl.wikipedia.org/wiki/Antwerp_Seafarers%E2%80%99_Centre_%27%27Apostolatus_Maris%27%27 (odczyt 1.1.2022).

AOS Regional Coordinators Meeting, „People on the Move”, 40 (April 2008), nr 106, s. 201-203.

Apap I., *The Augustinians of the Assumption: Their Foundation, Spirit and History*, Paris 1930.

Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Approved and Blessed by his Holiness Pius XI (17.04.1922), Glasgow 1926.

Apostleship of the Sea, Sea Sunday – Why it is so important, „Anchor. England and Wales” Summer 2002, s. 1.

Apostolstwa Ludzi Morza Stella Maris Szczecin,

<http://emigracja.chrystusowcy.pl/duszpasterstwo-ludzi-morza/apostolstwa-ludzi-morza-stella-maris-szczecin> (odczyt: 13.10.2021).

Attard P., De Raffaele S., Cassar L., *The Apostleship of the Sea in Malta*, „Apostolatus Maris” 92 (2006), nr 3, s. 13.

Baldelli F., *Cenni storici e sviluppo dell' Apostolato del Mare nel mondo*, w: *XXV Annuale Italiano*, red. A. Recagna, Genova 1959, s. 59-64.

Bordoni L., *Sea Sunday: Holy See calls for the protection of the rights of seafarers* (14.7.2019), <https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2019-07/sea-sunday-vatican-message-cardinal-turkson-rights-seafarers.html> (odczyt 15.02.2022).

Borg J., *Speech of Fr. Joseph Borg at the 70th Anniversary of Santa Marija Convoy Commemoration*, „Flashing Light Quarterly” 6-7 (2013), s. 13-14.

Ciceri B., *Commitment to the Fishing Sector*, POM 106 (2008), s. 225-229.

Ciceri B., *East-South East Asia*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 122-124.

- Ciceri B., *Fisherman. The Forgotten Seamen*, POM Suppl. 90 (2003), s. 71-76.
- Diocesi di Genova: chiusura dell'anno Centenario dell'Apostolato del Mare*, (16.9.2021), <https://apostolatomare.chiesacattolica.it/diocesi-di-genova-chiusura-dellanno-centenario-dellapostolato-del-mare/> (dostęp: 6.2.2022).
- Diocesi di Genova: chiusura dell'anno Centenario dell'Apostolato del Mare*, (16.9.2021), <https://apostolatomare.chiesacattolica.it/diocesi-di-genova-chiusura-dellanno-centenario-dellapostolato-del-mare/> (odczyt: 6.2.2022).
- Dudley O., *New Ground Gained*, "Apostleship of the Sea Quarterly" 4 (March 1936), nr 21, s. 11.
- E. Pracz, *Message from AOS European Coordinator*, "Flashing Light Quarterly" 3 (2011), s. 3-4.
- El Apostolado del Mar en España, *Cronología del proceso de introducción en España del Apostolado del mar* (31.5.2016), <http://stellamarisncl.blogspot.com/2016/05/el-apostolado-del-mar-en-espana.html> (odczyt: 18.11.2021).
- Facing the realities of life and death at sea*, "Apostleship of the Sea. Annual Report 2002", London 2002, s. 16.
- Find a Chaplain*, <https://www.stellamaris.org.uk/contact-us/chaplains-map/> (odczyt 12.02.2021).
- Gdańska Stella Maris*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza” 18 (1996), 3-4, s. 12-13.
- Glazar D., *News from AOS Croatia*, "Flashing Light Quarterly" 6-7 (2013), s. 10.
- Guerin L., *AOS France Report 2005*, Email do E. Pracz z 19 stycznia 2005 r. – Archiwum własne E. Pracz.
- Historia Stella Maris w Gdyni*, <http://www.aos-pl.org/?q=node/14> (odczyt: 1.12.2021).
- Inspektorat ITF w Polsce, *Rosyjscy i ukraińscy marynarze dziękują za pomoc w Gdyni*, „Biuletyn Morski” 81 (2016), nr 2, s. 13.
- International Mass for all the Seamen on their Ships*, <https://youtu.be/pWThEisgsx0> (odczyt: 31.12.2021).
- Ioculano N., Ufficio Nazionale per L'Apostolato del Mare, *La Lettera al Fr. Edward Pracz. AOS Regional Coordinator for Europe* (Roma 10.3.2014), Prot. 16/2014 UAM, s. 1-2.
- Kaczyński L., Message of the President of Poland (24.6.207), w: PCPCMIP, *Message of the President of Poland*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 73-74.
- Kearney R., *Apostleship of the Sea (Stella Maris)*, "Journal of Research on Irish Maritime History", <https://lugnad.ie/apostleship-of-the-sea-stella-maris/> (odczyt: 1.12.2021).
- Kearney R., *Email do Stella Maris w Gdyni z dn. 22 stycznia 2004 r.* - Archiwum własne E. Pracz.

- Kete C.A., *Africa Atlantic*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 113-115.
- Krok J., *Igranie z Lewiatanem. Początki Stella Maris w Gdyni*, Bernardinum, Pelplin 2001.
- Krok J., *Zarys historii Duszpasterstwa Ludzi Morza w Gdyni od roku 1957 do 1996*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza” nr 22 (1996), s. 28-35.
- Kverndal R., *The Anson Era (1920-1924) From Oblate Brother to Founding Father*, w: *The Way of the Sea Changing shape of Mission in the Seafaring World*, red. International Association for the Study of Maritime Mission, Pasadena 1986, s. 83-89.
- Lai K.M., *An unconditional love story. Meeting the people of the sea*, Niles, IL 1999.
- Lambrechts F. [Ludo Onzea ill.], *Het jaar 1956 was voor het apostolaat ter zee een jaar van rouw* [Apostolatus Maris], Antwerpen [1956].
- Le Gall F., *The Apostleship of the Sea „Stella Maris”. The Pastoral Care of Seafarers*, Vatican City 2001.
- Maas F., *Raport from AOS in the Netherlands (January 2015)* - Archiwum własne E. Prac.
- Maes M., *From the AOS Europe Report*, „Apostolatus Maris” 69 (2000), 2, s. 10.
- Mex Jimenez L.A., *North America and the Caribbean*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 121-122.
- Miller R.W.H., *Welfare Work among French Fishermen off Newfoundland and Iceland*, <https://journals.lib.unb.ca/index.php/nflds/article/view/5613/6583> (dostęp: 4.2.2022).
- Mission de la mer*, <http://marins.catholique.fr/index.htm?fbclid=IwAR2WS97Li6l5lPmD7XfDvDyBSLozjYsSiEBYNQhCZwPakXvHhLFW3fGjLEU> (odczyt 16.02.2021).
- Ogólnopolska Pielgrzymka Ludzi Morza na Jasną Górę 2021* (12.09.2021) http://www.aos-pl.org/?q=wszystkie_aktualnosci (odczyt: 29.12.2021).
- Oplatkowe spotkanie starszych oficerów mechaników morskich* (21.12.2019), <https://oficynamorska.pl/2019/oplatkowe-spotkanie-starszych-oficerow-mechanikow-morskich-5/> (odczyt: 4.4.2022).
- Otwarcie Centrum Sportowego Stella Maris w Przewozie k. Chmielna*, „Krajowy Biuletyn Dzieła Duszpasterstwa Ludzi Morza” 3 (47)/2002, s. 20.
- Pasquier G., *Presentation of Seafarer Priests Ministry*, Le Havre 2010.
- Pfautsch J., *Sports Co-ordinator Antwerp/Rotterdam*, w: International Committee on Seafarers’ Welfare, *Sports of the Seven Seas 2001/2002*, London [2002], s. 10-11.

- Pinto X. C.Ss.R., *South Asia*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 116-118.
- Port Focus: Barcelona, Spain*, “Stella Maris. Supporting Seafarers and Fishers Around the World” (June 2019), s. 9.
- Port of Odesa, Ukraine*, “Stella Maris. Supporting Seafarers and Fishers Around the World” September 2021, s. 3.
- Richardson T., *Oceania*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 118-121.
- Russo M., *Apostolat Mora u Hrvatskoj*, „Naše More” v. 41 (1994), nr 1-2, s. 87-88;
<https://hrcak.srce.hr/209719> (odczyt: 1.1.2022).
- Ryłko J., *Rodziny zaginionych z Leros Strenth na spotkaniu z norweską delegacją*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, 24 (Marzec/ Kwiecień 1997), s. 14-15.
- Ryłko J., *Siedemdziesiąta rocznica pracy duszpasterstwa morskiego*, “Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, Gdynia nr 17 (1996), 1-2, s. 13-17.
- Šafarić Z.J., *Apostolat mora - Split* (24.7.2009), <http://apostolat-mora.blogspot.com/2009/07/sto-je-to-apostolat-mora.html> (odczyt: 1.1.2022).
- Šafarić Z.J., *Novi vjetrovi u službi apostolata mora* (Karlobag, 23.9.2009), <http://apostolat-mora.blogspot.com/2009/> (odczyt: 1.1.2022).
- Sprawozdanie z działalności duszpasterskiej wśród ludzi morza*, „Krajowy Biuletyn Dzieła Duszpasterstwa Ludzi Morza” 2 (34)/1999, s. 23-29.
- Statement of Apostleship of the Sea (AOS) – Italy on the sinking of Costa Concordia*, “Flashing Light Quarterly” 4 (2012), s. 4.
- Stella Maris – Katholische Seemannsmission. Geschichte*, <https://www.stellamaris.de/geschichte/> (odczyt: 6.2.2022).
- Stella Maris Annual Review 2016*, s. 6, <https://www.teesport.co.uk/wp-content/uploads/2021/04/Stella-Maris-Annual-Review-2019-web.pdf> (odczyt: 2.1.2022).
- Stella Maris Annual Review 2020*, <https://www.stellamaris.org.uk/wp-content/uploads/2021/06/Stella-Maris-Annual-Review-2020-online.pdf> (odczyt: 2.1.2022).
- Stella Maris Castelló. Apostolado del Mar Diócesis Segorbe-Castellón, *Stella Maris en el mundo*, <http://stellamariscastellon.org/stella-maris-en-el-mundo/> (odczyt 18.11.2021).
- Stella Maris is a Catholic charity supporting seafarers worldwide*, “Stella Maris” August (2020), s. 2.

Stella Maris is a Catholic charity supporting seafarers worldwide, „Stella Maris” April 2022, s. 2.

Stella Maris Magazine, <https://www.stellamaris.org.uk/resources/stella-maris-magazine/> (odczyt: 12.2.2022).

Stella Maris Quarterly Bulletin,

https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_seafarers/rc_pc_migrants_seaf_stellamaris_all.html (odczyt: 12.2.2022).

Stella Maris, *Our Achievements*, <https://www.stellamaris.org.uk/what-we-do/our-achievements/> (odczyt 12.02.2021).

Stella Maris. Chaplains List. Italy, https://www.stellamaris.org.uk/contact-us/chaplains-list/?toolset_maps_distance_radius=50&toolset_maps_distance_unit=km&wpv-country=italy&wpv_aux_current_post_id=1669&wpv_aux_parent_post_id=1669&wpv_view_count=1670 (odczyt: 6.2.2022).

Stella Maris. Dossier de Prensa. La Historia del Stella Maris in Vigo, Vigo 2021, <https://www.diocesetuivigo.org/wp-content/uploads/2021/02/paraweb.pdf> (odczyt: 5.2.2022).

Stella Maris Annual Review 2019, s. 6, <https://www.teesport.co.uk/wp-content/uploads/2021/04/Stella-Maris-Annual-Review-2019-web.pdf> (odczyt: 2.1.2022).

“*Stella Maris*” *Mass*, „Apostolatus Maris”, 88 (2005), nr 3, s. 7.

Torres S.F., *Central and South America*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 124-126.

Vacher J.T., *Indian Ocean and Southeast Africa*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 128-130.

Zeelui hebben niets meer te zoeken op beroemde Italiëlei, Antwerpen (03.01.2021), <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2021/01/03/zeelui-hebben-niets-meer-te-zoeken-op-beroemde-italielei/?gdpr=accept> (odczyt 11.02.2021).

Zeelui hebben niets meer te zoeken op beroemde Italiëlei, Antwerpen (03.01.2021), <https://www.schuttevaer.nl/nieuws/actueel/2021/01/03/zeelui-hebben-niets-meer-te-zoeken-op-beroemde-italielei/?gdpr=accept> (odczyt 11.02.2021).

2. Literatura przedmiotu

100 Years of Supporting Seafarers, <https://www.stellamaris.org.uk/our-history/#period-1700s> (dostęp: 2.1.2022).

Admiralty Sailing Directions, *Baltic Pilot v. 2*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2014.

Admiralty Sailing Directions, *Black Sea and Sea of Azov Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2017.

Admiralty Sailing Directions, *Dover Strait Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2017.

Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot v. 1*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2018.

Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot v. 2*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2013.

Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot v. 3*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2017.

Admiralty Sailing Directions, *Sailing Directions. Irish Coast Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2016.

Admiralty Sailing Directions, *West Coasts of Spain and Portugal Pilot*, Taunton Somerset, United Kingdom, 2018.

Boretto A. SVD, *Duszpasterstwo ludzi morza*, w: *Duszpasterstwo specjalistyczne. Praca zbiorowa*, red. Kamiński R., Drożdż B., Lublin 1998, s. 113-139.

Bóg i świat. Z kard. Josephem Ratzingerem rozmawia Peter Seewald, Kraków 2001.

Bringing Christmas cheer and support to seafarers, <https://www.stellamaris.org.uk/bringing-christmas-cheer-and-support-to-seafarers/> (dostęp: 4.4.2021).

Dillenburg J., *The Apostleship of the Sea, Historic Emergence and Current Direction*, w: *The way of the Sea, the Changing shape of mission in the seafaring world*, red. R. Kverndal, Pasadena 1986.

Drażkowski R., *Tym, co odeszli...*, *Morze Karaibskie*, m/v „Brussel” (1.11.2003), „Krajowy Biuletyn Dzieła Duszpasterstwa Ludzi Morza” 51/52 (2003), nr 3-4, s. 31-33.

Dublin, Ireland, “Stella Maris. Supporting Seafarers and Fishers Around the World” January 2020, s. 3.

Dział Promocji i Marketingu, *Uroczysta Inauguracja roku akademickiego 2020/2021*, „Akademicki Kurier Morski” 4 (2020), s. 10-12.

Glossary for transport statistics. 5th edition, 2019, s. 127;

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/10013293/KS-GQ-19-004-EN-N.pdf/b89e58d3-72ca-49e0-a353-b4ea0dc8988f?t=1568383761000> (odczyt: 4.4.2022).

Holland America Line (HAL), *Guest Staff Program: Priest General Information*, bmr.

Hornell R.A., *Launch out into the Deep*, "Apostleship of the Sea Quarterly" 4 (March 1937) nr 21, s. 1-10.

Hornell R.A., *Our Spiritual Obligations towards seafarers*, „Apostleship of the Sea Quarterly” 21 (1936), s. 10.

Inauguracja roku akademickiego na Uniwersytecie Morskim w Gdyni, „Obserwator Morski” 11 (2021), s. 18.

Inspektorat ITF w Polsce, *Z działalności Inspektoratu ITF w Polsce*, „Biuletyn Morski” 81 (2016), nr 3, s. 18-19,

https://www.omk.org.pl/_DataFiles/biuletyny/biuletyn%20morski%2081_internet.pdf.

International Confederation of Water Transport Workers, *Unions. ICSW*, "Seafarers Ashore" 30 (2009), s. 3-10.

IT at the Service of AOS Ministry, "Flashing Light Quarterly 3 (2011), nr 1, s. 26-27.

ITF-Seafarers' Trust - 30th Anniversary of the ITF-Seafarers' Trust Celebrated in London, „Apostolatus Maris Bulletin” 111 (2012), nr 1, s. 5-6.

Miller R., *From shore to shore. A history of the Church and the merchant seafarer from earlier times* by R. Miller, Norlsworth 1989.

People on the Move Magazine, <https://www.humandevlopment.va/en/risorse/archivio/mobilita-umana/rivista-people-on-the-move.html#:~:text=The%20magazine%20of%20the%20former,December%201999%20to%20December%202016.> (odczyt: 12.2.2022).

Pericé A.M., *Dios también viaja en Crucero*, Editorial Edimurtra, Barcelona 2011.

Pilgrimages of the People of the Sea, "Apostolatus Maris" 97 (2008), nr 1, s. 13-14.

Porada J., *Marynarska pokuta i pojednanie*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza”, 21 (Wrzesień/ Październik 1996), s. 4-8.

Pracz E., *2nd International Congress on Maritime, Tropical and Hyperbaric Medicine 08-11 June 2012, Gdańsk - Nynashamm*, "Flashing Light Quarterly" 5 (2012), s. 11.

Pracz E., *Duszpasterstwo ludzi morza w świetle współczesnego nauczania Kościoła*, [mps] Kraków 2010.

Pracz E., *Europe*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 126-128.

- Pracz E., *John Paul II's contribution to development of the Apostleship of the Sea*, „Polonia Sacra” 18 (2014), nr 3 (36), s. 95-107.
- Pracz E., *Morskie Duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 13, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2009, kol. 309.
- Pracz E., *Polish Fishers During the Transformation Period*, w: PCPCMIP, *People of the Sea. Co-workers with God in Creation*, Vatican City 1998, s. 105-107.
- Pracz E., *Regional Coordinator Europe*, AM 83 (2004), s. 7.
- Preuss R., *Dni Morza dawniej i dziś*, „Biuletyn Duszpasterstwa Ludzi Morza, 31 (1998), nr 3, s. 3-5.
- Qubre S., *On the Road to Rome*, w: *The Apostolatus Maris: Its Structural Development Including its 1997 Reorganization*, red. S.K. Qubre, Waszyngton 1998, s. 16-20.
- Qubre S.K., *What is new in the Apostolic Letter „Stella Maris”*, w: *The Apostolatus Maris: Its Structural Development Including its 1997 Reorganization*, red. S.K. Qubre, Waszyngton 1998, s. 54-57.
- Reinhold H.A., *Schriften und Briefwechsel - eine Dokumentation*, Hrsg. Besier G., Schmidt-Eppendorf P., Münster 2011.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 maja 2001 roku w sprawie nadania osobowości prawnej Duszpasterstwu Ludzi Morza „Stella Maris”* (Dz.U. nr 52 z dnia 26.5.2001, poz. 553, s. 3545).
- Seemannspastor Hans Ansgar Reinhold - Förderverein e.V. Der Name*,
<https://www.hansansgarreinholdfoerderverein.de/%C3%BCber-uns/der-name/> (odczyt: 13.10.2021).
- Sławiński H., „Świadkowie Bożej Miłości w drodze i przez służbę”. *Sprawozdanie z Europejskiej Konferencji Duszpasterstwa Ludzi Morza, Port du Bouc 22-26 września 2011 r.*, „Ateneum Kapłańskie” 619 (2012), z. 3, s. 595-596.
- Sławiński H., *Głoszenie Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie na przykładzie posługi kapelana statków wycieczkowych*, „Roczniki Teologiczne”, t. 67 (2020), nr 12, s. 149-164.
- Sławiński H., *Sprawozdanie z XXIII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza (Watykan, 19-23 listopada 2012)*, „Polonia Sacra” 2 (2012), s. 259-263.
- Sławiński H., *Witnesses of God's Love on the Move and through Service*, Port du Bouc 23.09.2011, „Flashing Light” 1 (2011), No. 3, p. 5-10.

- Stevenson D.B., *ICMA Standing Delegation to the IMO, ICMA Standing Delegation to the ILO Annual Report 2008*, w: *The Seamen's Church Institute of New York and New Jersey, Center for Seafarers' Right*, red. Stevenson D.B., New Jersey 2008, s. 1-2.
- Stevenson D.B., *Seafarers and Justice. The Role of the Church*, w: *The Way of the Sea*, red. Kverndal R., Pasadena 1986, s. 377-380.
- Stevenson D.B., *The Seamen's Church Institute of New York and New Jersey, Maritime Labour Convention 2006, A sign of Hope for the Maritime World*, POM 106 (2008), s. 249-256.
- The Stella Maris Centres and Onboard Chaplains of Italy, *The Italian Episcopal Conference's New Office for Apostleship of the Sea and its Incoming Bishop Promoter and National Director*, "Apostolatus Maris Bulletin", 111 (2012) nr 1, s. 7-8.
- Urbaniak M., *Pasterka na Morzu Ochockim*, „Dziennik Bałtycki. Rejs” 10 (1999) nr 12, s. 119-120.
- Vatican News staff reporter, *Stella Maris expands chaplaincy service in Europe* (21.1.2021), <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2021-01/stella-maris-expands-chaplaincy-service-in-europe.html> (odczyt: 2.1.2022).
- Vatican Radio Interviews Archbishop Agostino Marchetto on the Occasion of the Annual Meeting of the AOS Regional Coordinators, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106, s. 209-211.
- Vatican Radio, *Easter for Seafarers* (9.4.2012), "Apostolatus Maris Bulletin", 111 (2012), nr 1, s. 9.
- Wooden C., *Calming consciences: Pope gives seafarer chaplains special powers*, "Catholic Maritime News" 91 (Summer 2019), <https://www.usccb.org/issues-and-action/cultural-diversity/pastoral-care-of-migrants-refugees-and-travelers/apostleship-of-the-sea/upload/cmnm-summer-2019.pdf> (odczyt: 5.2.2022).

3. Literatura pomocnicza

- Agencja Informacji Personalnej, *Oferta*, <https://oil-gas.com.pl/oferta> (odczyt: 3.2.2022).
- Aktywny senior z przyszłością. 10 lat działalności Uniwersytetu Trzeciego Wieku na UPJPII w Krakowie*, J. Dziedzic J., Kraków 2021; J. Dziedzic, *O Uniwersytecie Trzeciego Wieku*, <https://utw.upjp2.edu.pl/o-universytecie-trzeciego-wieku> (odczyt: 1.2.2022).
- Belgium*, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/68a1f66c54430d3311dda64e2b9e34ec/BE-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Conrad J., „*Lord Jim*”, Kraków 2009.

Croatia, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/7f32b3ac5f8b232aa05e0714eb9da429/HR-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Dar Młodzieży wrócił do Polski (31.3.2018), <https://www.ekai.pl/dar-mlodziezy-wrocil-do-polski/> (odczyt: 30.12.2021r.).

Denmark, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/983f5534203a3835b78b1e8eb418323e/DA-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Dillenburg J., *Occasioni de predicazione*, w: *Dizionario di Omiletica*, red. M. Sodi, Torino – Bergamo 1998, s. 900-902.

Dziedzic J., *Kościół wobec starości. Perspektywa pastoralnoteologiczna*, „*Polonia Sacra*”, 19 (2015), nr 1 (38), s. 95-113.

Dziedzic J., *Kościół wobec zagrożeń związanych z wykluczeniem przez starość*, „*Polonia Sacra*” 22 (2018) nr 4 (53), s. 107-133.

Dziedzic J., *Pastoralno-edukacyjny program dla seniorów na Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Papieskim Uniwersytecie Jana Pawła II w Krakowie*, [w:] *Seniorzy wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. Tutak M.J., Wielebski T., Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa 2019, s. 283-304.

France, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/fe49a53cb06ee9a6de931f4c34d23189/FR-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Germany, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/e60ec012a3e53bf06e7078b82deed359/GM-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Giant Valemax Ship Delivers Nearly 400,000 Tons of Iron Ore to New Malaysian Terminal, <https://gcaptain.com/berge-everest-vloc-delivers-iron-ore-malaysian-terminal-vale/>, (odczyt: 4.4.2022).

Hemingway E., *Stary człowiek i morze*, Warszawa 1956.

Ireland, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/38241449e30bdec92bfff89308020a5d/EI-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Italy, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/a480deea983df65a7567aa0e09fa20fa/IT-summary.pdf> (odczyt: 3.1.2022).

Kajut A., *Szanowny panie Ministrze w: Portowa Rada Opiekuńcza*, red. Kajut A., Gdynia 2004, s. 1-2.

Kajzer A., *Integracja nad Jeziorem Raduńskim*, „Akademicki Kurier Morski” 3 (2018), s. 42.

Kard. Michael Czerny prefektem Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-12/kard-michael-czerny-prefektem-dykasterii-ds-integralnego-rozwo.html> (odczyt: 28.12.2021).

Kolejny gigant w DCT. MSC Ambra po raz pierwszy w Gdańsku, <https://biznes.trojmiasto.pl/Kolejny-gigant-w-DCT-MSC-Ambra-po-raz-pierwszy-w-Gdansk-n142892.html> (odczyt: 5.4.2022).

Konwencja nr 188 dotycząca pracy w sektorze rybołówstwa przyjęta przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie dnia 14 czerwca 2007 r., Dz.U. 2020 poz. 339, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000339> (odczyt: 28.12.2021).

Konwencja o pracy na morzu, przyjęta przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie dnia 23 lutego 2006 r., Dz.U. 2013 poz. 845, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130000845> (odczyt: 28.12.2021).

Kopeć J.J., *Błogosławieństwa w polskiej tradycji religijnej*, „Seminare” 13 (1997), s. 23-50.

Kowalczyk J., *Nunzio Apostolico in Polonia*, POM 106 (2008), s. 291-293.

Kubowska E., *Duchowa przystań* (22.3.2018), <https://24kurier.pl/akcje-kuriera/kurier-morski/duchowa-przystan/> (odczyt: 1.2.2022).

Largest container ship: The Ever Ace sets world record, <https://www.worldrecordacademy.org/world-records/transport/largest-container-ship-the-ever-ace-sets-world-record-312375> (odczyt: 4.4.2022).

Largest cruise ships worldwide in 2021, by gross tonnage, <https://www.statista.com/statistics/264515/ranking-of-the-cruise-ships-worldwide-by-gross-tonnage/> (odczyt: 5.1.2022).

Leguas J.Y., *Expert in maritime affairs at the IMO. The Fourth Pillow of Maritime Regulation*, AM 90 (2006), s. 17-18.

Lopes C., *A procession at Expo '98: Why?*, „Apostolatus Maris”, 62 (1998), 2, s. 3.

Ludzie morza mogą nas uczyć tajemnicy Kościoła, <https://opoka.news/aktualnosci/7426> (odczyt: 1.12.2021).

Malta, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/ecb86519e8ef008992e90be931e37d1c/MT-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Model kształcenia seniorów na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, red. Dziedzic J., Kraków 2018.

Nadolski, B. *Leksykon liturgii*, Poznań 2006.

Nadolski B., *Wprowadzenie do liturgii*, Kraków 2004.

Największe kontenerowce świata – przegląd, <https://www.gospodarkamorska.pl/najwieksze-kontenerowce-swiata-przeglad-56659> (odczyt: 4.4.2022).

Netherlands, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/87c8bcf6991a646a6da44f9afd7c6d91/NL-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Ołdakowski K., *Zahamować łamanie praw człowieka na morzu* (22 listopada 2021), <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2021-11/zahamowac-lamanie-praw-czlowieka-na-morzu.html> (odczyt: 7.12.2021).

Pamiętali o katastrofie „Jana Heweliusza”, „Obserwator Morski” 2/153 (2021), s. 19.

Poland, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/842555ca3194fae780f7525db59cfbe4/PL-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Portugal, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/73a1e975bc4b815f5f9ef8d31e986204/PO-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Przybyłowski P., *Święto Uczelni*, „Akademicki Kurier Morski. Pismo Pracowników i Studentów Akademii Morskiej w Gdyni”, 32 (2002), s. 15.

Pyżlak G., *Troska o rodziny w sytuacjach trudnych*, Lublin 2020.

Revenue of the cruise industry worldwide from 2018 to 2025 (in million U.S. dollars), <https://www.statista.com/forecasts/1258061/revenue-cruises-worldwide> (odczyt: 5.1.2022).

Seafarers' Charity Stella Maris Grows European Network (20.1.2021), <https://www.marineinsight.com/shipping-news/seafarers-charity-stella-maris-grows-european-network/> (dostęp: 2.1.2022).

- Seafarers' Statistics in the EU. Statistical review* (2019 data from the STCW-IS as provided by 31 December 2020) s. 14 <http://www.emsa.europa.eu/publications/reports/item/4601-copy-seafarer-statistics-in-the-eu-statistical-review-2019-data-stcw-is.html> (odczyt 4.4.2022).
- Seafarers' Trust, *About us*, <https://www.seafarerstrust.org/about-the-trust/about-us> (odczyt: 19.01.2022).
- Seafarers' Trust, *Grants for organizations*, <https://www.seafarerstrust.org/how-to-apply-for-funds/grants-organizations> (odczyt: 2.2.2022).
- Sławiński H., *Colloquium: Wolność religijna, relatywizm i sekularyzacja we współczesnym społeczeństwie i ich implikacje dla Kościoła*, „Vita Academica. Biuletyn informacyjny Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie” 82 (2015), nr 2, s. 6-9.
- Sławiński H., *Ecumenism and Preaching the Word of God*, „Teologia praktyczna” 18 (2017) s. 43–55.
- Sławiński H., *Inspiracje Franciszka dla posługi słowa*, „Polonia Sacra” 25 (2021), nr 4 (66), s. 43–62.
- Sławiński H., *Posługa słowa wobec ludzi starszych, chorych i niesłyszących z uwzględnieniem wskazań II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, numer specjalny 2016, s. 349-369.
- Sławiński H., *Prawo do wolności religijnej i jego naruszenie we współczesnej Europie*, „Studia Włocławskie” 17 (2015), s. 295-310.
- Sławiński H., *Preferencyjna miłość do ubogich w przepowiadaniu Kościoła*, „Analecta Cracoviensia” 49 (2017), s. 163–174.
- Sławiński H., *Przepowiadanie do ludzi w podeszłym wieku*, „Analecta Cracoviensia” 48 (2016), s. 141–161.
- Sławiński H., *Przepowiadanie słowa Bożego podczas nabożeństw ludu Bożego*, „Teologia i Człowiek” 48(2019) 4, s. 51-69.
- Sławiński H., *Religious freedom according to John Paul II as the foundation of respect towards the followers of other religions*, in: *St John Paul II and Georgia. 20th anniversary of John Paul II's visit to Georgia*, edited by Maszkiewicz M., AT Wydawnictwo, Kraków 2020, s. 37-51.
- Sławiński H., *Religious freedom and the Church's mission of preaching the Word of God*, w: *Secularisation & Europe*, Editor: De Rycke F., Pottier B., Sławiński H., van Reeth J., Betsaida, 's-Hertogenbosch, The Netherlands 2017, s. 349-366.

Ship blessed after death on board (12.10.2017), <https://www.stellamaris.org.uk/ship-blessed-after-death-on-board/> (odczyt 2.02.2022).

Sobol E., *Słownik Wyrazów Obcych*, Warszawa 1995.

Spain, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/16f4ed3871cabf1f49c2823f347ec1af/SP-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

Ukraine, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/82c8929ce783a313655168a51edcd1ad/UP-summary.pdf>, (odczyt: 3.1.2022).

United Kingdom, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/e477be1860a52591190f1c91f84bd944/UK-summary.pdf> (odczyt: 2.1.2022).

Szełomow A., *Duszpasterstwo prawosławne w Marynarce Wojennej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1995-2012*, Olsztyn 2013.

The Dicastery for Promoting Integral Human Development. Staff, <https://www.humandevlopment.va/en/il-dicastero/chi-siamo/personale.html> (odczyt: 28.12.2021).

The Dicastery, <https://www.humandevlopment.va/en/il-dicastero.html> (odczyt: 28.12.2021).

The Florida-Caribbean Cruise Association, *2018 Cruise Industry Overview*, Pembroke Pines, Florida 2018.

The Florida-Caribbean Cruise Association, *2019 Cruise Industry Overview*, Miramar [2020].

The International Transport Workers' Federation (ITF), *Contact us*, <https://www.itfglobal.org/en/about-us/contact-us> (odczyt: 19.01.2020).

The International Transport Workers' Federation (ITF), *History of the ITF*, <https://www.itfglobal.org/en/about-us/history-of-the-itf> (odczyt: 19.01.2022).

The International Transport Workers' Federation (ITF), *Who we are*, <https://www.itfglobal.org/en/about-us/who-we-are> (odczyt: 19.01.2022).

The International Transport Workers' Federation, *Solidarity. The First 100 Years of the International Transport Workers' Federation*, "Pluto Press", London-Chicago 1996.

The Seamen's Church Institute, *Maritime labour Convention 2006*, New York 2006.

The Ships Atlas. 12th Edition. „Shipping Guides Ltd. The Port Information Specialists”, Reigate, UK, December 2007.

Throughout the Easter season our chaplains have been providing much-needed resources, as well as a friendly face to seafarers who are far from home (2.6.2021), "Stella Maris

Chaplains' Diary" (April & May, 2021), <https://www.stellamaris.org.uk/stella-maris-chaplains-diary-april-may-2021/> (odczyt 2.2.2022).

Turkson Card. Peter Kodwo,

https://press.vatican.va/content/salastampa/en/documentation/cardinali_biografie/cardinali_bio_turkson_pka.html (odczyt: 1.12.2021).

Walkusz J., *Stanisław Wojciech Okoniewski – Biskup Morski*, „Folia Pomeraniae” 1 (1996), nr 1, s. 59-70.

Waškiewicz M., *Uwarunkowania społeczne etosu ludzi morza. Na podstawie badań socjologicznych przeprowadzonych wśród marynarzy zatrudnionych w gdyńskich firmach*, praca doktorska, Lublin 2006.

Weron E. *Apostolstwo*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. Kamiński R., Przygoda W., Fijałkowski M., Lublin 2006, s. 61-65.

Aneksy

Aneks 1. Przesłanie Prezydenta Polski do uczestników XXII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza⁵⁰⁰

Orzeł - Godło państwowe
Prezydent
Rzeczypospolitej Polskiej
Warszawa, 24 czerwca 2007 r.

Organizatorzy i Uczestnicy XXII Światowego Kongresu Duszpasterstwa Ludzi Morza

Eminencje, Księża Kardynałowie!
Ekscelencje, Księża Arcybiskupi i Biskupi!
Wielebni Księża Duszpasterze Ludzi Morza!
Szanowny Panie Ministrze!
Szanowni Panowie Admirałowie i Generałowie!
Szanowni Włodarze Miast Wybrzeża!
Szanowni Państwo!

Dwadzieścia lat temu, 11 czerwca 1987 roku, tu, w Gdyni, w swojej pamiętnej homilii skierowanej do ludzi morza, Ojciec Święty Jan Paweł II mówił: Poprzez tę dal, która się otwiera przed oczyma człowieka stojącego na brzegu, z kolei przed oczyma żeglarza wśród morskich przestrzeni, prowadzi droga do wielu na świecie miejsc, do krajów i kontynentów. Do wielu ludów i narodów. Wezwanie mórz spotyka się z losami wszystkich ziem zamieszkanymi. Nie tylko rozdziela te ziemie i utrzymuje w oddali, w odległości - ale także łączy.

Nie sposób dzisiaj nie przywołać tych słów. Tegoroczny XXII Światowy Kongres Duszpasterstwa Ludzi Morza to nie tylko znaczące wydarzenie w wymiarze duchowym, ale również ważne swoją skalą i rangą wydarzenie w wymiarze teraźniejszości. Cieszę się, że dane mi jest objąć honorowym patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej spotkanie tak wielu szacownych osób, duchownych i świeckich, reprezentujących tak wiele państw, instytucji i organizacji zjednoczonych w trosce o wszystkich, których los, praca i życie codziennie związane są z morzem.

Bezkres mórz i oceanów, ich ogrom i potęga, a zarazem znojna, odpowiedzialna praca na łodziach, okrętach, w portach i w stocznjach, służba w morskich formacjach wojskowych - to warunki, w których ludzie morza zdają codzienny, surowy egzamin z wytrwałości, odwagi, zawierzenia Opatrzności, solidarności w obliczu zagrożenia, służby wobec Ojczyzny. Mieszkając przez wiele lat

⁵⁰⁰ PCPCMIP, *Message of the President of Poland*, „People on the Move” 40 (April 2008), nr 106 (Suppl.-I), s. 73-74.

na Wybrzeżu miałem możliwość poznania tych wyjątkowych ludzi. Konsekwentnych i dumnych, trwających przy dziedzictwie wiary i polskości, ludzi, dla których etos pracy, szacunek i przywiązanie do najwyższych wartości są zasadami życia. Nie jest dziełem przypadku, że pokojowa rewolucja „Solidarności” zrodziła się właśnie w stoczniach Wybrzeża, w Szczecinie i w Gdańsku. Nigdy o tym nie zapomnimy.

Szanowni Państwo!

Z powołaniem do życia z morza i na morzu związane jest doświadczenie naszej ograniczoności i słabości. Z jednej strony pokora wobec piękna i potęgi morza w naturalny sposób zwraca człowieka ku rzeczywistości transcendentnej, duchowej. Z drugiej strony trudy takiego życia, jego specyficzne środowisko i rytm, konfrontacja z innymi kulturami, religiami i obyczajowością, długotrwała rozłąka z najbliższymi, stała obawa o ich los, czasem niestety także ból po ich stracie - wszystko to stawia człowieka morza i jego rodzinę wobec pytań i problemów, w obliczu których tak cenne są obecność i wsparcie duszpasterza.

Pragnę w tym miejscu złożyć wyrazy głębokiego szacunku i wdzięczności biskupom, kapłanom oraz wszystkim osobom świeckim zaangażowanym w to duchowe dzieło. Towarzysząc swoim wiernym wszędzie, nawet w najodleglejszych zakątkach świata, w trudach i niebezpieczeństwach, niosąc im wiarę, nadzieję i moralne umocnienie, upominając się o ich prawa - kapłani zajmują ważne miejsce we wspólnocie ludzi morza. (...) Morze mówi człowiekowi o potrzebie szukania się nawzajem. O potrzebie spotkania i współpracy. O potrzebie solidarności. Międzyludzkiej i międzynarodowej. Oby duszpasterska misja w jak największym stopniu przyczyniała się do zaspokojenia tej wielkiej potrzeby rodziny ludzkiej.

Wszystkim Uczestnikom Kongresu życzę owocnych obrad, inspirujących wspólnych przemyśleń, zaś Gościom przybyłym z zagranicy także wielu miłych wspomnień z pobytu w naszym kraju.

(-) Lech Kaczyński

Aneks 2. Korespondencja dotycząca założenia ośrodka *Stella Maris* w Petersburgu

2.1. Pismo Regionalnego Koordynatora DLM do kard. Renato Raffaele Martino, Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Migrantów i Podróżujących (5.11.2006)

5th November 2006

H.E. Cardinal Renato Raffaele Martino

President of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People

H.E. Archbishop Agostino Marchetto

Secretary

I would like to share a good news from Russia.

Having made an appointment with H.E. Archbishop Kondrusiewicz I went to Moscow to discuss the issues of Apostolatus Maris in St. Petersburg. The port is huge, lots of ships enter it and seafarers are left without pastoral care.

When I was in Moscow H.E. Archbishop Kondrusiewicz expressed his willingness to establish a centre of Apostolatus Maris in St. Petersburg. Due to this I went from Moscow to St. Petersburg in order to visit the premises for Apostolatus Maris there. I met a parish priest Stefan Katinel who is already familiar with the work of AOS and other maritime religious services. He has good intentions to provide pastoral care for the seafarers. There is also a group of people possessing a good command of the English language, run by a Sister from the Philippines who teaches English in the Parish Church. It is a good environment to start work.

The first option was suggested by a parish priest Stefan Katinel, who indicated the basement of a seminar building. It is a good idea as the entrance is in the main street.

The second option had been proposed earlier by H.E. Archbishop Kondrusiewicz, who indicated the basement of a church (which needs a little renovation).

Taking the above mentioned issues into account I came back to Moscow to meet H. E. Archbishop Kondrusiewicz again. I presented the two solutions to him. As far as the first one is concerned, H. E. Archbishop Kondrusiewicz stated that we need the agreement of other Bishops from Russia as seminarian students are from various dioceses. If, on the other hand, there were any obstacles with locating Apostolatus Maris in the seminar building, we have the second option - the basement of the church, which does not require other Bishops' agreements, only the agreement of H.E. Archbishop Kondrusiewicz.

According to H. E. Archbishop Kondrusiewicz's suggestion, it would be advisable to send a letter of request from the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People to the Episcopal Conference in Russia, mentioning that Apostolatus Maris is very important in St Petersburg and asking to appoint the Bishop Promoter and the National Director whom in my view would be appropriate is Stefan Katinel. It is also supported by H.E. Archbishop Kondrusiewicz.

Apostolatus Maris in Gdynia will take upon itself all financial matters. I feel obliged also as the AOS Regional Coordinator for Europe.

In my opinion the question of Apostolatus Maris in St. Petersburg is worth considering and making a quick decision as the centre of Apostolatus Maris will be the heart of Maritime Apostleship in Russia. Undoubtedly, it will strengthen the goodness of the Catholic Church and the benefits for the People of the Sea in Russia.

I do hope that the generous support of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People will contribute to the development of Maritime Apostleship in Russia.

Yours sincerely

Fr Edward Pracz

AOS Regional Coordinator for Europe

2.2. Pismo Sekretarza Papieskiej Rady ds. Migrantów i Podróżujących, abp. Agostino Marchetto do Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Rosji, Msgr. Josepha Werth, S.J., biskupa Nowosybirsk (10.11.2006)

Your Excellency

We have just received a communication from the Apostolatus Maris Regional Coordinator for Europe, Fr Edward Pracz C.Ss.R, which we would like to share with you. As you are aware Apostolatus Maris is the international organisation concerned with the pastoral care of the people of the sea, that is seafarers and fishers and also all the other categories of maritime personnel, and it functions under the overall responsibility of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People

Fr Pracz is back from a recent visit to Russia, during which he had the opportunity to call on HE Archbishop Kondrusiewicz and visit the Port of St Petersburg, which is a large one with more than 2000 ships each year. Many of the seafarers on these ships come from multi-national crews and among them there are many Catholics. As far as can be ascertained the existing seafarers' centre is operationally ineffective and it can safely be said that there are, at the moment, no provisions to provide pastoral care and welfare to the large population of seafarers calling at this port.

Our Pontifical Council, through the Apostolatus Maris Regional Coordinator, would be ready to support an initiative to start a maritime apostolate in St Petersburg, provided, of course, this meets with the agreement of the Episcopal Conference. Should you be agreeable to this, the first step would be for the Episcopal Conference to create in your country the "Direction of the Maritime Apostolate" according to the provisions laid out in Section IV of the Apostolic Letter *Motu Proprio* "Stella Maris" (copy enclosed), by appointing a Bishop Promoter, who will then choose a suitable National Director.

The appointment of a National Director is not necessarily a full-time one and the selected priest could continue to exercise his other responsibilities. The principal duties of a National Director will be to maintain relations with the Bishops of the country, to set up and train a chaplaincy team and to animate it. It is apparently possible to find in St.Petersburg the right group of motivated volunteers to start a local branch of Apostolatus Maris and the prospects of launching a successful project are good, especially that Fr Stefan Katinel, who is already familiar with this apostolate has manifested his interest in the project and could help at the beginning. In addition this will not entail any financial obligations for your Episcopal Conference as Apostolatus Maris (Gdynia) is willing to help financially.

I should therefore be very grateful if you could give your attention to this matter. St Petersburg is an increasingly important port of call, and a well-organised and motivated team will be a providential addition to our international network of care and service to the seafarers and their families.

I remain at your disposal should you need any more information and I take this opportunity of sending you my fervent and cordial good wishes,

Yours sincerely in Christ
+ Archbishop Agostino Marchetto
Secretary

His Excellency
Msgr. Joseph Werth,S.J.
Bishop of Transfiguration in Novosibirsk
President of the Episcopal Conference
ul. Pietrovka,d 19str., 5 Kv.35
101031 Moscou

2.3. Pismo Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Migrantów i Podróżujących kard. Antonio Maria Vegliò do Regionalnego Koordynatora DLM (20.04.2009)

Prot. No. 4532/2009/AM

Reverend and dear Fr. Pracz,

We would like to inform you, that H. E. Mons. Paul Pezzi Archbishop of the Mother of God in Moscow, replied to a letter of this Pontifical Council with the suggestion of creating a Direction of the Maritime Apostolate and the appointment of a Bishop Promoter (in order to facilitate the opening of an AOS Center in St. Petersburg) by putting it on the agenda of the next meeting of the Conference of Catholic Bishops in Russia,.

Mons. Pezzi, in summer or autumn, after the decision by the Bishops Conference, will be glad to meet you, to discuss further steps for the opening of a maritime apostolate in St. Petersburg.

Yours sincerely,

✠ Antonio Maria Vegliò
President

✠ Archbishop Agostino Marchetto
Secretary
(mail z dnia 20.04.2009)

2.4. Pismo Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Migrantów i Podróżujących kard. Antonio Maria Vegliò do Regionalnego Koordynatora DLM (24.09.2009)

Reverend and dear Fr. Edward,

Thank you very much for informing this Pontifical Council of your meeting with H.E. Archbishop Paolo Pezzi and the possibilities of establishing an AOS presence in St. Petersburg with the cooperation of the Dominican Order.

We are looking forward to receive addition information regarding the development of the project. For sure your capacities and experience will be essential in guiding and supporting the new chaplain who will be appointed at the Center.

We entrust this new endeavor to Mary “Star of the Sea” and pray for abundant blessings from the Lord.

Yours sincerely in Christ

✠ Antonio Maria Vegliò
President
(mail z dnia 24.09.2009)

Aneks 3. Korespondencja dotycząca ośrodka *Stella Maris* w Pireusie**3.1. Pismo Lamprosa Nellasa, Krajowego Dyrektora DLM w Grecji do Regionalnego Koordynatora DLM (25.12.2010)****Stella Maris**

Od: "Lampros Nellas" <nellas@otenet.gr>
Do: "Stella Maris" <stellam@am.gdynia.pl>
Wysłano: 25 grudnia 2010 11:35
Temat: RE: Lambros Nellas
 GOOD DAY,

DEAR FATHER EDWARD,

I RECIPROCATO TO YOUR VERY NICE WISHED AND I DO HOPE THE NEW BORN BABY CHRIST WILL ENLIGHTEN THE HEARTS OF MY SUPERIORS SO THAT THE PIRAEUS 'AOS' CONTINUE ITS EXISTENCE AND OPERATION SERVICING THE SEAMEN OF ALL NATIONS

FOR THE TIME BEING, AND ALTHOUGH THERE IS NO FINANCIAL PROBLEM, THEY (THE PARISH PRIEST AND THE BISOP) DO NOT WANT "AOS TO CONTINUE THE OPERATION FROM OUR PLACE, "THE AOS MEETING POINT" OPERATING FROM A HALL IN THE BASEMENT OF SAINT PAUL CHURCH, ALLEGING THAT THE HALL IS NEEDED FOR OTHER ACTIVITIES OF THE PARISH CHURCH.

THE AOS OPERATION STOPPED ON OUR BISOP'S VERBAL ADVISE FOR FEW MONTHS DURING SUMMER TIME AS FROM 1ST JULY 2010, AND IN AUTUMN (SEPTEMBER 2010) I WAS INSTRUCTED IN WRITING BY BISOP NIKOLAOS TO FIND ANOTHER PLACE TO OPERATE AS HIS PRIEST IOANNIS PATSIS WANTS TO USE THE HALL FOR CATHOLICISM AND OTHER ACTIVITIES.

I HAVE NOT FOUND AS YET THE NEW PREMISES TO RENT, THE LOCAL AOS CLUB DID NOT HAVE THE LEGAL STATUS TO APPLY ON ITS OWN AND RENT A PLACE, THESE PROBLEMS ARE WELL KNOWN TO OUR BISOP, HOWEVER HE DOES FOLLOW THE DEMANDS OF HIS PRIEST "IOANNIS PATSIS" TO REMOVE THE OPERATION OF THE CLUB FROM CHURCH PREMISES.

THE HALL WE OPERATED THE LAST 20 YEARS UP TO 30 JUNE 2010, WAS CONSTRUCTED AND FURNISHED AND RENOVATED BY AOS FUNDS AS WELL AS FUNDS DONATED BY THE CATHOLIC CHURCH OF FRANCE.

THIS IS IN SHORT OUR QUICK SAD STORY AND I WOULD BE GRATEFUL IF YOU CAN PLAN AND SPEND ONE WEEKEND IN GREECE, SO THAT IN YOUR CAPACITY AS OUR "COORDINATOR" TRANSFER THE PRESENT STATUS TO OUR SUPERIORS IN THE HOLY SEAT.

I DON'T LIKE TO WRITE REPORTS ABOUT OUR LOCAL PROBLEMS AS INDEED I LOVE THE CHURCH, THE A.O.S WHICH I SERVED AS VOLUNTEER THE LAST 25 YEARS AND AS AN EX SEAMAN I DON'T LIKE TO SEE THE JOB DONE FOR SO MANY YEARS TO BE DISCONTINUED, MOREOVER BECAUSE THERE ARE NO FINANCIAL PROBLEMS JUSTIFYING SUCH ACTIONS.

I AM CONTACTABLE ON MOB TEL+30 6976 28 18 27 AND I WILL BE GLAD TO TALK ABOUT THIS ISSUE FOR ARRANGING DETAILS.

WITH MY BEST REGARDS AND CHRISTMAS WISHES AND

MY CONGRATULATIONS FOR THE GOOD JOB YOU DO UP THERE IN BALTIC SEA.

Cpt L.D.Nellas
 Brother in Christ.

Subject: Lambros Nellas

Dear Capt. Lambros,

I send my best regards from Gdynia. I hope you're doing well like usually.

In the attachment I'm sending Christmas wishes.

Yours,
 Fr Edward

3.2. Pismo Regionalnego Koordynatora DLM do arcybiskupa Aten, Nikolaosa Foskolosa (22.03.2011)

Gdynia, 22.03.2011.

Mons. Nikolaos Foskolos
Arcivescovo di Atene
Omirou 9
Athens 10672
Greece

Eccellenza Reverendissima,

Mi rivolgo a Lei con un cordiale saluto da Gdynia, in Polonia.

Mi chiamo padre Edward Pracz e sono il coordinatore europeo per la gente del mare, nominato dalla Santa Sede per coordinare l'apostolato del mare in Europa. Il mio compito è soprattutto la promozione di detto apostolato in regione dell'Europa, secondo le indicazioni il motu proprio "Stella Maris" del 1997 di Giovanni Paolo II.

Dal 3-8 marzo del 2011 ho visitato il centro Apostolatus maris di Pireus, un bellissimo club, restaurato, ben mantenuto e preparato per l'accoglienza dei marinai come "una casa lontano da casa". Nel "libro del mare" ho potuto leggere l'iscrizione di Vostra Eccellenza del 09.12.2001: "I wish that the renewed hall will always give place at brotherhood and unity for all the parishioners and the seafarers and that will pass from here". Mi ha anche colpito l'accoglienza e la vivacità del gruppo dei volontari di questo centro, insieme al bravo direttore nazionale sig. Lampros Nellas e il cappellano gesuita, padre Michele. Questi volontari disinteressatamente compiono la missione della pastorale marittima e danno la testimonianza cristiana ai marinai provenienti da tutto il mondo. Purtroppo sui loro volti ho anche notato la tristezza per la mancanza dell'accoglienza per questo centro da parte del locale parroco, della parrocchia di san Paolo. Mi hanno anche parlato delle loro perplessità, dettate dal fatto che non hanno i mezzi economici per affittare un altro locale, adatto per questo tipo di club.

Essendo presente ad Atene ho anche voluto salutare la Vostra Eccellenza e parlare di questo fatto. Perché la Vostra Eccellenza era in viaggio, nella curia vescovile ha potuto incontrare il Suo Vicario Nikiforos Vidalis e ho chiesto di trasmettere a Lei i miei cordialissimi saluti. In questi giorni sto facendo il programma della mia seconda visita a Pireus nelle prime settimane di maggio e vorrei chiedere gentilmente la Sua Eccellenza di indicarmi la possibile data del nostro incontro. Vorrei infatti che l'apostolato del mare a Pireus continui ad sostenere la fede della gente del mare e spero tanto che questa pastorale sarà una luce per quelli che per la prima sentono parlare di Cristo.
in Cristo

Padre Edward Pracz

3.3. Pismo Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Migrantów i Podróżujących kard. Antonio Maria Vegliò do Regionalnego Koordynatora DLM (15.04.2011)

15th April 2011

Prot. No. 5937/2011/AM

Reverend and dear Fr. Pracz,

I have received by e-mail and ordinary mail copy of the letter that you have sent to H. E. Msgr. Nikolaos Foskolos, Bishop of Athens regarding the delicate situation of the AOS Center in Pireus.

I would like to express my gratitude for the work that you are doing in trying to support and develop the presence of AOS not only in Greece but in the Region entrusted to your coordination.

May Mary, Star of the Sea, continue to guide and inspire you and your cooperators in the service of the people of the sea.

Sincerely yours in Christ,

X Antonio Maria Vegliò

President

Fr. Gabriele Bentoglio

Under Secretary

3.4. Pismo Lamprosa Nellasa, Krajowego Dyrektora DLM w Grecji do arcybiskupa Aten, Sevastiano Rossolatosa (15.04.2015)

Tekst grecki

Προς: Σεβ. Σεβαστιανό Αρχιεπίσκοπο των Εν Αθήναις Καθολικών

Κοινοποίηση: Fr. Edward Pracz, European Coordinator

Κοινοποίηση: Π. Μιχάλη Ρούσσο, Εκκλησιαστικό Παραστάτη Apostolatus Maris

Κοινοποίηση: Λάμπρο Νέλλα National Director

Κοινοποίηση: Ιωάννη Αρμάο, Μέλος συμβουλίου και μέγα δωρητή του Apostolatus Maris

Κοινοποίηση: Γεωργία Καραγκούνη, Μέλος συμβουλίου

Ημερομηνία 15/04/2015

Θέμα: Αίτηση συνάντησης συμβουλίου/συνεδρίαση και ανακεφαλαίωση θεμάτων

Σεβασμιότατε,

Χρόνια Πολλά και Χριστός Ανέστη.

Σήμερα 15/04/2015 με την γραμματέα σας κ. Αλβέρτη επικοινωνήσαμε τηλεφωνικώς ώστε να μας ορίσετε μια αμοιβαία αποδεκτή ημερομηνία συνάντησης ώστε να συζητήσουμε για όλα τα θέματα του Apostolatus Maris, καθότι από την ημέρα της ενθρόνισής σας δεν κατέστη δυνατό λόγω του φόρτου εργασίας να ενημερωθείτε από την αρμόδια επιτροπή.

Σας γνωρίζουμε επίσης ότι, ο Fr. Edward Pracz αρμόδιος για θέματα συντονισμού στην περιοχή της Ευρώπης, μας ζήτησε τηλεφωνικά να σας συναντήσει μετά το Πάσχα.

Σας μεταφέρουμε την επιθυμία του και κοινοποιούμε στην Αγγλική, αντίγραφο του παρόντος μηνύματος.

Οι πιθανές ώρες που προτιμούμε για συνάντηση είναι αργά το απόγευμα, έτσι ώστε όλα τα μέλη να μπορέσουν απρόσκοπτα να παρευρεθούν.

Μετά τιμής

Λάμπρος Νέλλας.

Tekst angielski

To: Excellency Sevastiano, Archbishop of the Athenian Catholics

Copy to: Fr. Edward Pracz, European Coordinator

Copy to: Fr. Michalis Roussos, Church's Spiritual attendant

Copy to: Lampros Nellas, National Director

Copy to: Ioanni Armao, Board Member and Great Benefactor of the Apostolatus Maris

Copy to: Georgia Karagouni, Board Member

Date 15/04/2015

Subject: Board member's application for meeting and due subjects discussion

Your Excellency,

Happy Easter,

Today 15/04/2015, after consulting with your secretary Ms. Alverti, we have discussed in order to arrange a mutual agreed date to meet so as to discuss on all the subjects of the Apostolatus Maris, because since the day of your investiture as bishop due to your work-load we didn't have the opportunity to meet and discuss with the competent board.

We wish to inform you that Fr. Edward Pracz, European Coordinator, has asked us telephonically to arrange a meeting with you after the holy Easter.

We are conveying his wish and we notify him also with a translation to English of the present message.

The hours that we prefer for the meeting in order for the whole board to be able to attend is in late afternoon.

Kind Regards

Lampros Nellas

3.5. Pismo Lamprosa Nellasa, Krajowego Dyrektora DLM w Grecji do Regionalnego Koordynatora DLM (13.05.2015)

From L.D.Nellas (AoA greece National Director)

To Fr. Edward Pracz, EUROPEAN COORDINATOR - APOSTLESHIP OF THE SEA email: stellam@am.gdynia.pl

Date 13th May 2015

CC Excellency Sevastiano, Archbishop of the Athenian Catholics, email:sevros@cen.gr, secath@cen

CC Fr. Michalis Roussos, Church's Spiritual attendant, email: athensj@jesuites.com

CC Mr. Ioanni Armao, Board Member and Great Benefactor of the Apostolatus Maris, email: goofakia@gmail.com

CC Doctor Georgia Karagouni, Board Member and medical supporter of AoS, (by hand)

Subject: Resume of first meeting of Apostolatus Maris meeting with Archbishop Sevastianos.

On the request of the committee of Apostolatus Maris Greece, a meeting was held on 11/05/2015 pm at the offices of the Archibisop of Athens.

A details presentation was made to our Archbishop Sevastianos about the Internationa activities of AoS and also a preliminary presentation was made about the past activiters of the Greek AoS.

We hope tha in this 1st meeting we succeded to enlightr him with the Apostleship of the seas targets of spiritual, social and material welfare of teh seamen in general.

Your request to meet with our Archbishop the 1st half of June was verbaly transfered and he is kindly requested you to apply by an email to his emails to arrange the details and the date of the meeting.

The emails you need to address your messagfe are: sevros@cen.gr, secath@cen

With our best cordial wishes and regards

Cpt. L.D.Nellas, AoS Greece, National director

OŚWIADCZENIE

Niniejszym wyrażam zgodę na udostępnienie mojej pracy doktorskiej w Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Kraków, dnia 21 kwietnia 2022 roku

Edward Pracz